image
not
available

S

IS

ES

EX
TE-
SE-
DO-
IN-
ET

M,

FELIX LITERATI. PIZELIO.

FELIX LITERATUS
EX
INFELICIUM PERICULIS
ET CASIBUS,

SIVE DE

VITIIS LITERATORUM
COMMENTATIONES
HISTORICO-THEOSOPHICÆ,

QUIBUS INFELICIUM EX ANIMO, H. E. VITIOSORUM LITERATORUM CALAMITATES ET MISERIÆ, CONQUISITIS EXEMPLIS ET DOCUMENTIS SELECTIORIBUS EXPONUNTUR, ATQUE ERUDITIS, AD VERÆ ET IMPERTURBATÆ FELICITATIS SEDEM TENDENTIBUS VIA TUTISSIMA OSTENDITUR.

AUTHORE
THEOPHILO SPIZELIO,
D. V. I. E. A. M.

AUGUSTÆ VINDELICORUM,
APUD THEOPHILUM GOEBELIUM,
LITERIS KOPPMAYERIANIS.
M DC LXXVI.

CELSISSIMÆ

SANCTISSIMÆQUE

TER-OPTIMI TER-MAXIMI

NUMINIS

MAJESTATI,

BEATÆ, ITEM ÆTERNITATI,

ATQUE PERPETUÆ

LITERATORUM

HOMINUM FELICITATI

OPUS HOC SACRUM ESTO!

NE, neque Cognitio sine verâ VITA tuta est, ideoque in propinquo utrumq; fuit plantatum. Et Magno Ambrosio enunciante, *multò satius est VITAM Bonam (quæ etiam sine doctrina habet gratiam) possidere, quam doctrinam sine vita, quæ nullam habeat INTEGRITATEM!* Ecquis eum Doctorem ARBOREM vocare dubitaret dignam quæ DEO consecretur, qui LINGUAM in FOLIIS, COR autem in FRUCTIBUS exprimat, adeoq; juxta Servatoris ipsius monitum & exemplum FACERE pariter ac DOCERE laboret, neque eorum inscriptus sit albo, quibus olim exprobratū fuit, quod DEUM LABIIS duntaxat suis (CORDE autem averso) honorarint. Etiam quem Christianum nonnulli dixêre SENECA, præclarè docuit, veram Sapientiam non in VERBIS solùm, sed in REBUS etiam consistere, non in hoc adhiberi, ut cum

aliquâ oblectatione consumatur dies, ut dematur otio nausea, sed quæ animum formet ac fabricet, vitam disponat, actiones regat, agenda & omittenda demonstret. Quid, quod toto de brevitate vitæ libro ostenderit, hanc unam esse vitæ extendendæ rationem, quam omnes brevissimam querantur, si cæteris rebus omissis publicis privatisque, quas vel vanas, vel exitiosas (etiam quæ tutissimæ videntur) exitus probet, omnem ætatem SAPIENTIÆ studijs impendamus, NOBISque ipsis vivamus, cui uni curæ Paullinum suum, relictis publicis, quibus detinebatur negotijs, voluit occupari. Nos verò cœlesti beneficio sanctioribus imbuti placitis, ad BEATIOREM longè, solisquè fidelibus promissam adspirantes IMMORTALITATEM, affatim vitæ hujus, tot miseriarum turbinibus agitatæ brevitatem compensatam puta-

LITERATIS EX ANIMO FELICIBUS

S. P. D.

AUTHOR!

NOn invenêre priſci Sacrorum Ægyptiacorum Antiſtites, cui convenientius PERSEAM arborem (cujus FOLIA LINGUÆ figuram referunt, FRUCTUS CORDIS,) dedicarent, quam Sermonum NUMINI, optimè judicantes, COR VIRI SAPIENTIS pariter ac LINGUAM divino conſecrandam miniſterio, atque profundiori rerum cognitioni ſociandum, eſſe omne melioris vitæ inſtitutum. Num ſanctius quicquam monito iſto hierogly-

phico myſtæ enunciare, anne ſalutarius præceptum alumnorum ſuorum auribus & animis inclamare potuiſſent? Aſt longe evidentius, diſertiuſque CHRISTIANA PHILOSOPHIA oſtendit, NON LINGUA SOLUM, SED VITA etiã moribuſq; philoſophandum; qui ſecus faciant, illos non PERSEÆ, ſed arboribus ſimiles eſſe SODOMITICIS quæ pulchram quidem maturitatis præ ſe ferant ſpeciem, levi tamen compreſſæ tactu, illicò in favillas fatiſcant & cineres, atque ut ipſe Dominus ait, dealbatis reſpondeant ſepulchris. Quid quod univerſi hujus Conditor Maximus, nobile ejuſdem documenti ſymbolum in terreſtri Paradiſo conſtituturus, SCIENTIÆ LIGNUM proximè LIGNO VITÆ duxerit plantandum. *Neque enim VITA* (uti præclarè Juſtinus Martyr ſcripſit ad Diogenem) *ſine COGNITIO-*

NE,

illius VOLUPTATIS intuitu atque respectu, quæ Literatis ex sinceræ PIETATIS Virtutisq; Christianæ exercitio maximã beatitatem conciliat. Talia eam excipiunt oblectamenta, quæ etiam sæpius repetita neutiquam displiceant, nullumque unquam fastidium habeant finitimum.

Et cum ad imperturbatæ hujus FELICITATIS sedem tendentibus LITERATIS, paucis ab hinc annis, opellâ peculiari (quæ sub PII SECESSUS * titulo prodiijt) quoddam veluti calcar addiderim, atque ERUDITI HOMINIS, à profanæ doctrinæ & vitæ vanitate, ad sinceram veramque PIETATEM exposuerim manuductionem, quâ sc. ratione illi, qui pridem cum cæteris seculi mancipijs otiosè fuerint negotiosi, latéque hinc inde sint evagati, ad se ipsos tandem accedere propius, secum habitare felicius,

inque

* Edit. 1669. Aug. una cum Ep. de Atheismo eradicando.

inque PIO quodam SECESSU, velut in egregio veræ ſapientiæ arcano abſconditi, res & curas hominum profanè literatorum tutius intueri, DEOque optatius ſervire poſſint; Animus nunc eſt novo (utinam non ſupervacaneo!) Opere, Literati Orbis incolas ad celſiora nitentes, & VITÆ FELICIORIS tyrocinia (poſt ſuperatos pluſquam Herculeos labores, exhauſtas verè omnes corporis animique vires, immenſa denique tædia devorata) ponere optantes ſui admonere officij, & ad hoſtes illos domeſticos debellandos, peſteſq; VITIORUM execrabiles exterminandas profligandaſque invitare pariter ac incitare: ne ſcilicet doctrinâ literiſque humanioribus exculti mortales, gravi illâ paſſionum, affectionum & inclinationum perverſarum (quas antiquus hoſtis in eos veluti proditores quoſdam ſuſcitare ſolet)

putabimus, si è seculi hujus tenebris, atque infinitarum vanitatum abysso, per Christum in admirabile Divinæ Sapientiæ lumen, atque felicissimum cœlestis gloriæ Paradisum transferamur.

Magnæ sunt fateor LITERATI HOMINIS ex assidua studiorum tractatione voluptates, siquidem præ his vix ullæ aliæ ipsi arrideant, non epulorum aut ludorum, aut aliarum quarumcunque illecebrarũ delitiæ, imò nihil propemodum delectabilius fingi possit, quam immotæ studiorũ suorum axi inhærens literatus. Mente siquidem universum permeat Orbem, quidquid uspiam præclarum & excellens est, intelligentia inspicit, Regnorum ortus, progressiones, inclinationesque, ex eruditione, tanquam è specula contemplatur, videt tot naufragia sine metu, tot bella spectat sine periculo, abditiora terræ viscera sine fatigatione ri-

matur, ingreditur Principum ædes ſine repulſa, ſubit Templorum Sacraria ſine ſacrilegio, Sapientum conſilijs intereſt abſque cenſura. E Stoa pro lubitu in Academiam tranſit, ex Academia in Lyceum, Zenone, Socrate, Platone, Ariſtotele, Pythagorâ, Epicteto, Seneca, cæteriſque inſignibus Viris utitur familiariſſimè. Libris circumfuſus, delibat quidquid eſt in Grammaticis accuratum, in Epicis amœnum, in Tragœdis ſententioſum, in Comœdis feſtivum, in Lyricis excultum, in Satyra ſalſum, in epigrammate acutum, in fabulâ ingenioſum, in panegyri elegans, in hiſtoria varium, in eloquentia ſublime, in Philoſophia reconditum, in Medicina neceſſarium, in Jurisſcientia utile, in Mathematicis admirabile: Quantumvis igitur ingens ea ſit quæ Virum ſolidè doctum comitatur delectatio, nihili tamen reputanda eſt

let) mole in terram defigantur, æternæque tandem dentur internecioni, sed Divinæ potius GRATIÆ radijs collustrati, ad veram sinceramque PIETATEM convertantur, deq; tenebrarum filijs, sempiternæ Lucis hæredes efficiantur. Navigationem quandam toto hoc opere confecturus, Argonautis LITERATIS, horrendarum procellarum, vitiosorumq; fluctuum impetu abreptis, seriæ solidæq; POENITENTIÆ anchoram ostendere constitui, ut perspectis tot eruditorũ hominum periculis & casibus, cognitis tam funestis exitiosisquè vitiorum scopulis, totque piratarum spiritualium fraudibus insidijsque exploratis, deinceps NAVIGATIONEM suam, h. e. SE IPSOS regant prudentius, cogitantesque, quâ sæpè vi ac impetu ab adversarijs ad casum sint concussi, & ex casu in præcipitium, MALA sua, h. e. peccata,

gravioraque paroramata sibi frequenter revocent ad animum, & conscientiam perperam gestorum habeant ante oculos, tum ritè pœnitēdo ad DEUM accedant, & salutari horrore perculsi, maximarumquè illarum procellarum ac belluarum Marinarum, IMPIETATIS scil. SUPERBIÆ, CENODOXIÆ, INVIDIÆ, CONTENTIONIS, MALEDICENTIÆ, AMBITIONIS, AVARITIÆ, NOXIÆQUE CURIOSITATIS faucibus erepti, ad divinæ misericordiæ, Christi Salvatoris merito partæ aram confugiant, eique soli confisi, ac libertati pristinæ restituti, æternam cœlesti ope evitent confusionem. Non mihi in hoc opere adornando consilium, alienam scabiem satyrico perfricare sale, non carpere quempiam temerè aut lædere, non institui summos ac de publica & literaria re meritissimos Viros atro notare carbone;

ne: Prorſus enim anous eſſem, ſi quam libro hoc conor evertere quorundam profanè doctorum malignitatem, convitijs ipſe ſuſtentarem. Convitijs inquam omiſſis, VITIIS potius HOMINUM LITERATORUM ſacrum indicere bellum, eaſque peſtes ſuis coloribus depingere conſtitui. *Siquidem* (ſcitè dicente Paſchalio) * *NOTITIA VITIORUM, omniũ ſaluberrima cognitio, eaq; altiſſimè inſpicere, idem prorſus ſit atque odiſſe; Vitia verò odiſſe ſit ipſam amplecti VIRTUTEM, h.e. eſſe in confinio, mox in gremio VERÆ FELICITATIS.* Et cum EXEMPLIS primùm, dein DOCUMENTIS ſelectioribus INFELICIUM EX ANIMO, h.e. VITIOSORUM LITERATORUM miſerias & calamitates duxerim exponẽdas, operam intendi diligentiorem, ne quicquam in cerebro natum, aut ambiguo rumore relatum obtruderetur, verum probatiſſimo-

* Paſchal. Præf. lib. de Character. Virtut. & Vitior.

morum authorum suffragijs sive testimonijs stabilirentur omnia, atq; quam diligentissimè caveretur, ne eruditi homines, præter rem culpamve suam temeratæ virtutis admissæque vitiositatis obelo notentur, & sive Impietatis atheismiq;, sive Superbiæ & Cenodoxiæ, sive Invidiæ, Contentionis & Maledicentiæ, sive Ambitionis, Avaritiæ ac noxiæ Curiositatis veru iniquè transfigãtur. Quod ab alio *quovis ipsi optamus*, ait nonnemo, *vel sperāmus officium, nimirum ut post fata etiam fama persistat integra, & ab hostium vindicetur injurijs, hoc nos quoque Viris de publicâ & literariâ re meritissimis ex animo præstemus, & graviter quidem, ne parum seriò id egisse videamur.* Ea verò potissimũ cura me versavit atque cogitatio, ut doli fraudesque (quibus callidus ille veterator DOCTISSIMIS etiam HOMINIBUS hactenus imposuit) fideliter detegantur,

aç INFELICIBUS quibuſdam, & in corruptæ inquinatæq; eruditionis Republicâ etiamnum degentibus Literatis, via tutiſſima ad VERÆ & imperturbatæ FELICITATIS metam oſtendatur, denique ut malè (ad animum quod attinet) ſe ſe habentibus, remedia præſcribantur, quibus à præſentiſſimo mortis periculo (divinâ adſpirante clementiâ) liberari queant. Quod ut aliquouſque exequerer, nulla non vitæ Literato-Chriſtianæ inſtituta duxi delibanda, ea ubique proſecutus, quæ nõ uni Literatorum Ordini, unive Doctorum hominum familiæ, ſed cunctis omninò conveniant, quemadmodum architecti eâdem norma plurimas erigere domos; ijſdem ſanitatis præceptis, omnium curare morbos, vel firmare valetudinem Medici aſſueverunt. Et verò, haud ſecus ac ſi quis de vitæ diuturnitate ſcriberet, id ſpectans, ut ejus

tuendæ & prorogandæ rationem commonstraret, inepte prudentiorum judicio faceret, si de vita, de tempore, de duratione multa Philosophorum in morem dissereret; ad rem verò suam aptissimè, si de cibis, de diæta, de otio, laboreque ad valetudinem conferente, malè affectorũ bono disputaret; Ita hoc in argumento apprimè vitandũ duxi, ne de VITIIS LITERATORUM, Scholasticorũ in morem subtilius dicerem, sed potius tũ in excutiendis pestiferis morborũ mysticorum seminarijs, tum oportunis etiam REMEDIIS præscribendis diutius morarer; operamque collocarem fructuosiorem. Haud equidem me latet, quam grave hoc opere volvam saxum, quamque arduum susceperim onus, utpote invisũ Mundo, ejusque Principi diabolo, cujus fraude & malitia plerumq; accidit, ut optato progressu careant, quæ DEI pietatisq; propagan-

pagandæ causâ suscipiuntur. Certo certius autem mihi persuadeo, non defuturum meditato operi consilioque successum, quem rebus suis SS. Numen dare solet, licet id non semper fiat modo & tempore à nobis efflagitato. *Quisquis DEUM ejusq; honorem sincerè amaverit, & spreto fortiter furore favoreque humano, gradu indeflexo perrexerit, is ad sinistra neutiquam delabetur, sed supremæ FELICITATIS Christiano-LITERARIAE fastigium tandem aliquando conscendet, sempiternâ gavisurus BEATITATE.* Quem ipsum immarcessibilem laborum certaminumque suorum fructum tempore suo percipient, atque HOMINUM ex ANIMO felicissimorum elogium certo certius consequentur LITERATI singuli, si execrandis illis, quas toto hoc opere detestati sumus, eruditi Orbis pestibus sancti dent repudij libellum, inque pietatis virtutisquè sinceræ

palæ-

palæſtra ſtudio ac labore indefeſſo ſe ſe exerceant. DEUM ipſum ſic trahent ad ſe, ejuſque clementia ac benignitate FELICITATIS ſupremæ apicem rectiſſimè attingent. Divites ſic erunt ſatis, ſatis docti, clari ſatis, denique in ipsâ infelicitate ſua (ſi quæ ijs in ſeculo obtingat) FELICES ſatis atque BEATI. DEUS fons omnigenæ proſperitatis ipſis erit omnia, Pax, gloria, theſaurus, gaudiumquè ſempiternum. Accipite igitur O FELICISSIMA PECTORA, hæc bono veſtro conquiſita, & ad claſſes ſuas reducta, necnon LITERATORUM HOMINUM moribus expoliendis adaptata monita Theoſophica, quæ ſi ſint ad animorum veſtrorum emolumentum, interpretabor me in hoc quali quali opere parando operam neutiquam perdidiſſe. Valete, & ſi libitum eſt, ſubſequentem de prima Infelicitatis literariæ origine, ejuſque remedio Diſſert. legite.

DIS-

DISSERTATIO PRÆLIMINARIS DE PRIMA INFELICITATIS LITERARIÆ ORIGINE, EJUSQVE OPORTUNO REMEDIO.

I.

ANimum non ſemel cogitatio ſubiit, unde tantum fortunæ erga VIROS LITERATOS odium, ut à longo ſeculorum decurſo tempore asſidua in eos calamitatum & miſeriarum fulmina emiſerit, plerosqve gravi egeſtatis ſubjecerit jugo, qvosdam duriori excruciarit carcere, alios in exilium egerit, nonnullos injuriis innumeris affectos horrendæ tandem dederit internecioni, adeoqve univerſum ferè Orbem eruditum tantis cladibus inſignem effe-

cerit, ut nihil ferè in eò lætabile unqvam ſit deprehenſum. Moleſtum eqvidem foret, arduumqve nimis, omne infelicitatis literariæ excutere ſeminarium, atqve miſerandas maximorum etiam Ingeniorum commemorare ruinas. Non paucos ex ſolâ ITALIA Pierius recenſuit ſui propè temporis Viros, præclaris animi dotibus, pariter ac fortunæ novercantis ludibriis illuſtres. Plures Pieriano pegmati doctisſimus adpoſuit Toldius. Innumeros uterqve ſcriptor ſive data operâ, ſive invito ſilentio prætermiſit. Non paucos eqvidem hoc ipſum, qvo vivimus, ævum novit viros doctrinâ meritisqve in Rempublicam literariam graves, qvi fato lugubri à felicitatis throno deturbati, pro ſperatis eventibus proſperis, calamitates graviſſimas & fulminantes miſerias aſpexêre, & qvi (ne ullum infelicitatis genus à literatis abeſſet) etiam ſuas, ſibimet inviſas projecêre animas. Qvod ſi verò in prima deploratæ, atqve tot illuſtribus documentis compertæ infelicitatis incunabula, ſive malorum literatos viros exercentium cauſam palmariam inqviſiverimus, qvam-

Jo. Pierius Valer. in lib. de infelic. liter. ed. Helmſt. 1664.

qvamobrem sc. tot ab Orbe condito & restituto eruditorum myriades, graves adeò tempestates subierint, & vitæ non minus qvam famæ, fluxæ felicitatis pariter ac beatæ æternitatis tristem passæ sint jacturam, ipso meridiano Sole clarius elucescet, plurimos Musarum filios culpâ non nisi propriâ tantæ miseriæ barathrum incurrisse, atq; ob pudendas animi sui labes iratam habuisse Nemesin, *cum* (ipso Platone enunciante,) *summa ingenia, summis plerunq; VITIIS laborent.* Tanta profectò peccatorum in Orbe literato magnitudo semper fuit, tantáqve freqventia, ut concatenatâ qvasi sordium atqve impuritatum serie SS. Numinis Majestatem lacessiverint læserintqve doctorum hominum innumeri, ejusqve justitiam in temporale non minus qvam sempiternum sui exitiũ ac perennans supplicium provocarint.

II. Non sine curâ studioqve singulari Vir nostrâ ætate celebris notavit præstantissimorum qvorundam, & poëtica cumprimis facultate illustrium hominum miserabiles ruinas, verum iis probe perspectis, liqvido constabit, plerosqve malo suo cul-

Johann. Bisselius Illustr. Ruinar. Dec. III. p. 622. seqq.

culpave propria extremam incurrisse calamitatem, cum in tractandis qvidem excolendisqve literarum studiis illi fuerint assidui, nullam tamen sive pietatis & Religionis, sive honestatis pudorisqve habuerint rationem. Si ullius unqvam viri Literati vita calamitosa, ipsius HOMERI fuit ferè universa, ut plane cento qvidam & pannucia dici possit infelicitatis, *invidaq́ fortuna* (qvod Pausanias conqvestus est) *materies ac theatrum* humana dignum commiseratione, siqvidem non solum cum extremâ paupertate semper sit conflictatus, verum luctuosissimam etiam luminum suorum jacturam subierit, ideò miser, qvia *Cæcus*, & ideò miserior qvia simul *semper mendicus*, ideò autem miserrimus, qvod fortunæ suæ pessimæ faber ipse fuerit, ob idololatriam pariter ac impias & detestandas de divinitate assertiones etiam de gentilium qvorundam sententia gravissimè punitus. Non solum inqvam propterea tam miser ille extitit, qvod teterrimos cacodæmonas aut certè opera manuum humanarum aurum & argentum artisqve inventionem DEOS appel-

appellaverit, cujusmodi idololatras ſapientia Salomonis *Infelices* pronunciavit; *Sapient. XIII. v. 10.* verum qvod ſcripta protruſerit pudendis execrandisqve narrationibus contaminata, Deos induxerit ac Divas inter ſe rixantes, pugnantes, vulnera miſcentes, imò deteſtanda qvæqve mentis humanæ facta cogitataqve Divinitatis cujusdam charactere inſignire non dubitarit, deniqve ſtuprorum adulteriorumqve Jovis enarratione plurimum jam olim nocumenti intulerit juvenibus, qvi lectis auditisqve Deorum ac Jovis ipſius tot ſtupris ad paria ut plurimum ſunt provocati, cum Chærea illo *Terentiano* geſtientes, *DEUM in hominem ſe convertiſſe, conſimilemq; ludum jam olim luſiſſe; fucum ab eo factum eſſe mulieri per ſcelus clanculum*. *Terent. Eunuch. Act. III. Sc. 5.* *At Dii boni! qvem DEUM? nimirum illum, qvi templa cœli ſumma ſonitu concutit. Is fecit hæc; Ego non facerem hæc eadem homuncio?* Talium itaqve neqvitiarum Dux Homerus, tametſi nec idola coluiſſet, neqve cœleſtia profanaſſet, meritas vel eo ſolum nomine dedit pœnas, qvod lectorum mentes & aures exempli ſcriptionisq; pravitate co-

inqvinarit, ac ejusmodi divinitati affinxerit scelera, qvorum imitatione plurimi in perniciem sempiternamqve calamitatem sunt detrusi. Et sanè qvantam Melesigenes ille ob pudendam in scribendo procacitatem, ruinam ac jacturam adierit, ipse Pythagoras (profanæ licet sapientiæ magister) innuere voluit, dum Homeri & Hesiodi animas apud inferos ex arbore suspensas, ac serpentibus undiq; circumplicitas esse, gravissimasqve ac sempiternas ex morsu pœnas luere nescio qvo revelante dæmone commemoravit. Et cum *alii in illis regionibus sedere Homerum* tradiderint. *unde negetur reditus*, vel ut christiánè magis dicamus, ubi conscientiæ malæ verme rodũtur impii, qvis dubitaret, illum post fata calamitatem subiisse omniũ gravissimã (qvæ scil. animæ est,) ruinarumq; supremum apicem & infaustam coronidem attigisse? Nec minus horrendum consimilis infelicitatis exemplum & documentum post Homerum, is, cujus modo meminimus, HESIODUS dedit, qvi eâdem qva Melesigenes patriâ exortus, cum ob inopiam & æs alienum relictis Jonibus & Æolide, A-

Conf. Genebrard. lib. 1. in ann. mũdi 3186.

ſcram, Bœotorum in Græcia exile oppidum commigraſſet, ibi *Theogoniam* ſuam, ſeu Deorum, Dearumqve natales origines, opera diesqve; Mulierum item Heroidum indicem, & Herculis aſpida ſeu ſcutum conſcripſit. Aſt cum ſuæ in ſcribendo honeſtati neutiqvam vitæ integritatem ſociarit, nec recordatus ſit verborum Theogoniæ ſuæ qvolibet oraculo Delphico veriorum; *Feminam ſtructam eſſe malum hominibus*; *Malum pulcrum pro bono, dolum arduum & inexplicabilem perniciosum genus, & noxium valdè damnum* &c. cum inqvam verborum immemor horum Heſiodus in Ctemenem Locrenſem in Græcia puellam in luco qvi Nemeæo Jovi ſacer erat incidiſſet, eamqve licet non repugnantem vitiaſſet, tantam culpa ſua incurrit fratrum puellæ Amphiphanis & Ganyctoris indignationem, ut ab illis (ad Simeonis & Levis exemplum) propter vitium ſorori illatum ſævientibus, in promontorio per inſidias exceptus, colligatusqve de rupis editiſſimæ vertice præceps in mare ſit datus, cadaver poſtea piſcatoriis extractum fuſcinis Locris ter-

Heſiod. in Theogon.

ræ mandatum. Sed & alia nobiliſſima Græciæ Latiiq; ingenia miſerè qvondam, licet non de rupibus, collapſa tamen ſunt, & in extremæ perditionis barathrum malo & flagitio ſuo deturbata. Periit hoc modo Lyricorum ille princeps *Anacreon Tejus*, vir carmine vitaqve veneri juratus, ac laſcivus, deteſtabiliqve puerorum conſvetudine contaminatus, periit inqvam, uvæ paſſæ ſtrangulatus acino, qvippe cui merum nimium in omni vita ſæpius collum ad prava detorſerat. Periit non minus miſerè Lyricorum alius *Alcman Sardienſis*, ex qvo nomen & origo verſibus Alcmaniis, & ſcatentibus è corpore vermiculis ingenii ſui ſcriptionumqve luit ſordes, ab illis morſu morteqve conſumtus. Fœdum qvoqve interitum veluti vitæ fœdioris ſtipendium accepit Menander, octoginta fabularum compoſitor, propter inſanum in feminas ardorem diſtortiſſimus, tandem in Acheruntem (dum exiguo nataret in rivo) è populi, ſcenis ejus applaudentis favoribus, ipsâqve Ptolemæorum Regum amicitia miſerè delapſus. Ac licet non ita dignum exitio fuerit Euripidis

Conf. Plin. lib. VII. c. 7.

dis

dis caput, à canibus tamen Archelai Macedonum Regis intempesta nocte discerptus, ingenti Athenarum luctu interiit. *Qvi tanta cum gloria canem aliqvando futuram Hecubam esse cecinit, & canini funeris epigramma sortituram fore, canes ipsos habuit sepulcrum, avidis eorum ventribus absorptus, potuit vel mortuus, ultima sibi sua, qvam in naves ablegat Hecuba verba succinere: DURA MORIENDI NECESSITAS!* Qvam etiam experti olim sunt Comici inanis gloriæ vento agitati, utpote Philistio Nicæus, Socratis æqvalis, qvem futile gaudium è victoria theatricorum adversus æmulos successuũ conceptum extinxit, ut & *Philippides*, qvem infrænis ob reportatam publici plausus palmam lætitia suffocavit. Nec eos, qvi alienis in cladibus humanam ostenderunt miseriam, domestica calamitas præterivit, veluti *Sophoclem*, bolo cibi obstrangulatũ, *Æschylũ*, jactu silicis interemptum, dum pro mœnibus urbis Siculæ inambularet; *Oppianũ* Cilicem, pestilenti carbone suffocatum, *Aristonem* fame ab Atheniensibus necatum, qvod satyricè nimis mores eorum

Bissel. l. c. p. 670. Conf. Eurip. ad finem Tragœd. qva Hecuba inscribitur.

perstrinxisset; *Terentium* Afrum, interitu spontaneo ob mersas naufragio centum & octo fabulas suas è medio sublatum; *Titum Lucretium Carum*, tanto furore agitatum, ut ipse qvoqve manum à librorum suorum lima semotam sibi admoverit, fatalem in gladium incumbens. *Ejus cruorem desperatum pollinctor, carminum verò residuam maculam, spongia fertur Ciceronianæ revisionis abstersisse.* Omnium autem teterrimum fuit Empedoclis Agrigentini exitium, qvoniam sceleſtisſimo sacrilegæ gloriæ venatu qvæsitum fuit & consummatum. Nam intempesta se nocte demens ille stolidusqve literator in ardentissimam Ætnæ montis voraginem dejecit, ut cum postridiè comparere desiisset, à Siculis crederetur ad DEOS translatus DEUS, sed repulsa regestaqve medio decidentis lapsu vi flammarum, una de crepidis ferreis, & Empedoclis fuisse deprehensa, conjectura mota fuit spectantibus: *In qualenam cœlum novus hic DEUS abiisset? Loqvebantur vestigia iter.*

Biss. l. c.

Vid. Lactant. lib. III. de falsa sapient.

III. Longum eqvidē foret commemorare singulos sive veteris sive recentioris ævi

custo-

custodes literatos, qvi vel à fatuis umbratilis gloriolæ igniculis decepti, vel aliis vitiorum pravorumqve affectuum turbinibus abrepti, adeoqve nonnisi sua culpâ à summæ prosperitatis sede deturbati, extremam subierunt infelicitatem. Qvot præstantes doctrinâ literisqve viri (in operis nostri decursu notandi) Patrum avorumq; nostrorum memoria vitam miserè peractam exitu æqve lugubri obsignarunt! Qvot Musarum antistites insolentissimo suo supercilio, & inusitata audacia priscos, atqve damnificis umbrarum gentilium tenebris obnuptos Philosophos supergressi, in perpetui exitii puteum inciderunt! Stupendum summeq; horrendum ejusmodi infelicitatis literariæ exemplum præbuit *Antonius Urceus*, qvi postea Codri cognomen assumsit, Grammaticorum ævo suo (nimirum seculo decimo qvinto ad finem vergente) doctissimus, qvi cum teste Barth. Bonon. in ejus vita, Forolivii habitans cubiculum sortitus esset in penitiore palatii parte adeò tenebricosum, ut vel de die beneficio lucernæ indigeret, eamqve per imprudentiam (nego- *Barth. Bon. in vita Codri.*

tiorum

tiorum gratia in forum egressus) inextinctam reliqvisset, accidit ut ignis chartarum fomento coalitus, omnia ejus consumserit parata prælo opera, clademqve intulerit viri Museo (in cujus sublimiori parte antea memorabile hoc epigramma cælaverat: *Studia lucernam olentia benè olent,*) planè irreparabilem. Sic itaqve cum omnia ejus periissent monumenta, (qvæ inter præcipuum locum habuit liber, qvem *Pastoris* titulo composuerat,) Codrus veluti furore concitus, ad regiam usqve præcipiti gradu ire perrexit, proqve cubiculi foribus astans, animi impotentissimi horrendum hoc dedit documentum: *Qvodnã ego*, dicebat, *tantum scelus concepi Christe, qvem ego tuorum unqvam læsi, ut ita inexpiabili in me odio debaccheris*; *Audi ea* (pergebat ad qvoddam conversus simulachrũ) *qvæ Tibi mentis compos & ex animo dicam. Si forte cum ad ultimum vitæ finem pervenenero supplex accedam ad Te opem oratum, neve audias neve inter tuos accipias oro, cum infernis diis in æternum vitam agere decrevi.* Ac licet adstantes insanientis Codri furorem lenire sint conati; surdo tamen narra-

narravêre fabulam, oleumqve consumsere & operam. Adeò insuper ira & indignatio hominem oppresserat, ut extra portam urbis egressus, amentiæ frenos non ante imposuerit, qvam in vastum sese nemus proripuisset, ingentiqve cum molestia ibi totos dies transegisset. Sed ultimâ tandem aliqvando appropinqvante horâ miser ille oculis ac manibus ad cœlum sublatis; *Qvi cælum incolis* (exclamavit) *fer qvæso opem peccatori, noli me, qvi tuum in sinum confugio supplicem rejicere. Si unqvam peccantem hominem voti reum fecisti, sic mihi extrema oranti dextram ab alto porrigas oro.* Ad hunc verò modum se animamqve suam DEO commendans, qvendam conspexit ingentis staturæ virum, capite raso, barbâ ad terram usqve promissa, ardentibus oculis, faces utraqve gestantem manu, ac toto corpore tremebundum, qvo viso in hæc à pavore dictata verba erupit: *Qvis nam tu es, qvi solus furiali habitu ea noctis parte, qvâ mortales somno premuntur deambulas, noli ad me qvi DEI amicus sum infestus accedere, effare qvid qvaras, qvo ire pergas?*
Hæc

Hæc cum dixisset, è strato prosiluit, qvasi illum in se irruentem vitaturus. Utrum extremum hoc evaserit periculum, & post tantam tempestatem in perpetuæ felicitatis portum sit delatus, dicere non habemus, nisi qvod extremi ejus ad discipulos sermones, ex charitatis debitæ lege meliora qvæqve de eo sperare nos jubeant. *Nihil aliud* (ajebat) *vobis mando, nisi ut DEUM inprimis colatis, vitam perficiendo bonam usqve ad senectutis limen, qvod si feceritis invenietis verissimum esse illud Furii Camilli Dictatoris: Omnia prosperè advenisse divina seqventibus Numina, adversa spernentibus. Mementote diebus singulis mortales vos esse, hanc humanam vitam nihil omninò arbitrantes.* Qvicqvid verò de Urceo (ad salutem qvod attinet sempiternam) sit statuendum, ex insignis cujusdam Theologi indicio constat, secundo & qvadragesimo ævi currentis anno illustrem doctrina & literis hominem, cujus ubiqve celebrantur monumenta, varioqve extant idiomate, paulò ante suum ex hâc vita abitum abominandæ desperationis subiisse aleam, inqve istas extremæ amentiæ vo-

Mayfart. Sodom. infern. lib. I. cap. 2.

ces

ces erupiſſe: *Peccatum (eheu!) in Spiritum Sanctum commiſi, nulla prorſus mihi veniæ conſeqvendæ ſpes; Dæmones mox miſeram auferent animam, atq́; ſempiternæ eam dabunt internecioni! Atq́; ut liqvidò vobis* (ita circumſtantes ſanioraqve conſilia ſuggerentes viros Theologos eſt allocutus,) *conſtet me ad tartara mox deſcenſurum, en denuncio, jamjam fatalem imminere horam, hoc ipſo momento mihi ex vita eſſe excedendum, atq́; degendum cum dæmonibus.* Dictum factum, mox enim infeliciſſimam ille efflavit animam, cruciatibus ſempiternis affligendam. An non melius illi fuiſſet omni fama caruiſſe, qvam cum magna miſerè adeò æternumq́ve periiſſe!

IV. Nec minus conſtat literatos alios ſub poſtremam vitæ lineam tantũ non in furias verſos fuiſſe, rerum tandem ac remediorum omnium extorres, inteſtinis corporis cruciatibus eò redactos fuiſſe turbationis, ut ſive forficis, ſive cujuscunqve ferramenti tumultuario miniſterio diſſecto ſibi ventre, viſcera pariter ac animam effuderint, omniumq́ve poſt fata execrationi expoſiti fuerint, qvi vivi nullum

lum sive in dicendo sive in scribendo pudorem præ se tulere. *Gravissimum est* (scite ait Pierius) *in exilio & egestate laborantem* (literatum scil.) *morbo etiam absumi. Miserrimum longa alicujus valetudinis incommodo cruciari, infelicissimum trucidari; sed eorum ego sortem omnium teterrimam & ærumnosissimam existimo, qvi se tam miseros judicarunt, ut sponte sibimet injicerent manus. Sic Demosthenes, sic Cato, sic apud veteres clari plerique Viri vitam finiêre, qvod illis tamen vel laudi, vel saluti attributum est, & fortiter periisse dicti; nobis qvi sanctius instituti sumus, nihil æque perniciosum existimatur.* Atqve hanc ipsam pudendam αὐτοχειρίας luem tantoperè in Italia ævo suo viguisse idem Pierius notavit, ut Florentiæ solùm TRES insignis doctrinæ elogio conspicui viri tali perculsi insania semetipsos suffocarint. *Laurentius* videlicet *Laurentianus*, qvo non elegantior qvisqvam Philosophiæ studia à Ciceronianis temporibus ad hæc usqve secula sit interpretatus; *Petrus Leon*, artis medicæ peritissimus, literisqve politioribus non mediocriter excultus, variarumqve re-

Jo. Pier. Valer. lib. 1. de infelic. liter. p. 78.

rum

rum cognitione nobilis; & *Johannes Baptiſta Albinus*, legum exquiſita peritiâ illuſtris; hanc inquam infeliciſſimorum literatorum trigam ſponte ſua in altiſſimos aquæ puteos deſiliiſſe, adeoque miſerrimo mortis genere periiſſe laudatus Pierius commemoravit. Nec præter rem hoc loco ad animum nobis revocamus funeſtum illum caſum, infeliciſſimumque ex hac vita exitum, quem ſortitus eſt ille Poëtarum & Comicorum ævo ſuperiori decantatiſſimus *Nicodemus Friſchlinus*. Poſtquã is ob neglectum in ſcribendo dicendoq; pudorẽ obligatis oculis Uracum (pervetuſtam Ducis Würtenbergici arcem) traductus, arctioriq; mandato eſſet cuſtodiæ, fruſtraq; precibus multis flagitaſſet liberationem, tanto furore eſt agitatus, ut cum extremo etiam vitæ periculo fuga ſibi conſulere carcereſque evadere ſit conatus. *Parato enim ex conſciſſis linteaminibus, lodicibus ac mantilibus fune, cum conclave ipſum undiq; eſſet clauſum per fornacem ferream effractam erepſit, & funem ligno transverſo in feneſtra muri ubi omnium altiſſimum erat præcipitium*

Conf. Melch. Adam. vit. Philoſ. Germ. p. 265.

alligavit, deceptus à luna sublustri, sed mox desertus ab illo adminiculo, in petram ex alto muro, de petra in aliam petram, de hâc in arbusta, præcipitavit, (singula intervalla singulis domibus editioribus fuerant altiora,) sicq; horrenda brachiorum, manuum, costarum, capitis, pedum confractione facta, miserrima morte, calamitatibus, quibus diu premebatur infelicissimum colophonem imposuit. Licet verò successu feliciori è vinculis suis ætate nostra elapsus sit *Thomas* ille *Campanella*, postquam & ipse durissimi carceris per quinque & viginti annos pœnam omnibus confectus miseriis pertulisset, quæstio tamen de eo quinq; & triginta horis dirè ac crudeliter habita tanta ei attulit tormenta, ut ex venarum arteriarumque immani diffractione gravissimam subierit calamitatem. Nec talium ingeniorum deessent exempla, ex quibus clarissimè constaret sæpe literatos ex hoc, unde ad tempus floruêre, tandem exaruisse, ex quo resplenduêre, ex eodem miserè periisse, post impensos labores usque ad sudorem, post evolutos scriptores usque ad pallorem, post exhaustas omnes

Erythr. Pinacoth 1. p. 43.

omnes animi & corporis vires nil nisi urnam pulveris, ipsamque (speratæ gloriæ loco) infamiam perpetuam lucratos fuisse, adeoque palmarios exitii sui architectos extitisse. Sæpè ingratissimus carnalium literatorum grex, DEI ejusque beneficiorum omninò immemor, pertinaci adeò affectu in profunda animi cœcitate cervicibus usque adeò duris perseveravit, ut diabolicæ illius tyrannidis fræna excutere, svavique CHRISTI jugo collum subdere nulla prorsus ratione voluerit. Quidam politioris literaturæ principes, nullam priscis Oratoribus latinis in Romanâ facundia, nullam in lepore Græcis reliquissent prærogativam, nisi tantæ eloquentiæ flumen paulatim in vitiorum paludes abire permisissent, turpiter ingenii doctrinæque suæ inquinassent dignitatem, atque nimio sese inutilique studio macerantes, cum Musis vires, spiritus, vitam denique & ipsam animam decoxissent.

V. Et sanè si quis tumultuosum literatorum quorundam consideret genium, curarum multiplicium procellas,

horrendos eruditarum mentium motus, invidiâ, æmulationeque urgente concitatos; si quis infinitarum molestiarum (doctos prementiũ) seriem sibi ob oculos ponat, denique spei ac metus, voluptatis atque doloris pugnantem semper apud illos distractamq; naturam diligenter animadvertat, mirabitur maximè, qui fieri possit, ut ab uno eodemque eruditi hominis animo fœtus sæpè extiterint genere adeò discrepantes, indole adeò varii, solũmodò in parentis sui cruciatus angores atq; miserias jugiter consentientes. Quod cum vidisset in Platonis Phædone Socrates, nullaque satis idonea ratio suppeteret, nescio quo fabulatore advocato, innocentissimum Numen duxit inculpandum, quippe quod pugnantes tantoperè in animo hominis eruditi concitet affectus, mentes distrahat, atque ita divellat, ut eo dissidio in diem magis ac magis recrudescente, infelicissimus ex solo animo ille efficiatur, quâ ipsa calamitate nihil funestius fingi possit aut excogitari, cum unus idemque animus tunc area bellantibus fiat, & præmium belli, & victori præda, & victo

victo sepulchrum. At verò si sapientissimo Ebræorum Platoni, Philoni scilicet, de Hominis (docti cumprimis) infelicitate differenti auscultemus, liquidò constabit omnium ærumnarum, quæ pro miserâ & inconstanti vitæ hujus conditione obtingant causam atque rationem non nisi ex ipsiusmet malè affecto, atque huc & illuc disjecto animo esse derivandam. Nimirum cum prava cupiditas cereum animum violenter adorta, in eodem turpes quasdam imagines relinquat impressas, mirum non est, quod miser ejusmodi ac verè calamitosus literatus, affectuum suorum tyrannide de tranquillo statu deturbatus, nullisque non malæ mentis furoribus agitatus, mox impotenter irascens, mox perditè concupiscens, mox desperatè metuens, extremam tandem incurrat perditionem. Ut proin benè dixerit D. Augustinus, *unicuiq;* (etiam literato) *suam cupiditatem gravissimam esse tempestatem*, & aureus ille Orator Christianus Johannes Chrysostomus sapientissimè pronunciarit, NEMINEM (etiam in doctorum cœtu) LÆDI NISI A SEMET IPSO.

Philo Sacr. allegoriar. lib. 1.

August. Serm. XIII. de verbis Domini.

Johann. Chrysost. homil.

pecul. quod nemo lædatur nisi à se ipso. opp. Tom. V. fol. 750. edit. Basil.

PSO. *Indubitata* (ait ille) *sententia tenere debemus, quod si quis læditur, à semetipso lædatur, nec ab ullo alio, etiamsi sint innumeri qui noceant. Et si omnes qui terram & mare habitant, conveniant ad lædendum, nocere nequaquam poterunt ei, qui à semetipso non læditur. Verum ego & amplius adhuc quid assignare tentabo, QUOD ILLI SOLI LÆDANTUR, QUI LÆDUNT, & nulli alii noceat noxa, quam cæteris inferunt, nisi ipsis qui inferunt.* Haud abs re Veteres animum humanum *Æoliæ* (quæ patria ventorum est) nomine designarunt, ex quâ scilicet erumpentes variarum perturbationum venti, fluctus & procellas horrificas suscitent, omnemque tranquillitatem in tempestatem vehementissimam commutent. Et quemadmodum ex innumerabili ventorum multitudine quatuor præcipuè seliguntur, qui ex adversis Mundi cardinibus nominantur CARDINALES; ita præ cæteris animi malè dispositi affectionibus, quædam tanquam præcipuæ notantur à sapientioribus, quarum vel permistione vel conflictu totus (eruditi etiam) hominis animus con-

concuti ſoleat, nimirum ut Seneca Tragœdus ſcitè non minus quam notanter ait:

Variamq; nunc huc IRA nunc illuc AMOR Seneca in Medea.
Deducit, anceps æſtus incertam rapit
Ut ſæva rapidi bella cum venti gerunt
Utrinq; fluctus maria diſcordes agunt
Dubiumq; pelagus fervet, haud aliter meum
Cor fluctuatur, Ira pietatem fugat
Iramq; Pietas.

Haud aliter inquam impotentes illi motus ſuorum malorum alluvione animos nobiliores doctrinâque varia excultos ita inundant, ut continuis ii intemperiis agitentur, vel efferantur gaudio, faſtuque, vel metu deprimantur, vel inflammentur iracundiâ, vel invidiâ contabeſcant, vel denique omni furiarum aut furorum incurſu divexentur.

VI. Singularem ſanè obſervationem ea merentur, quæ famigeratiſſimus Anglorũ Regis Cancellarius Franciſcus Baco Verulamius de præcipuis literariæ infelicitatis cauſis (ipſorummet ſcil. eruditorum flagitiis) alicubi tradidit, præclarè oſtendens, omnium graviſſimum literatorum homi- Fr. Bacõ Verulam. initio librr. de augm. ſcientiar.

hominum errorem in deviatione ab ultimo doctrinarum fine consistere. *Appetunt enim* [inqvit] *homines scientiam alii ex insita curiositate & irrequieta, alii animi causa, & delectationis, alii existimationis gratia; alii contentionis ergò, atq; ut in disserendo superiores sint; pleriq; propter lucrum & victum: Paucissimi ut donum rationis divinitus datum in usus humani generis impendant. Plane quasi in doctrina quæreretur lectulus, in quo tumultuans ingenium & æstuans requiesceret: aut xystus sive porticus, in quo animus deambularet liber & vagus; aut Turris alta & edita, de quâ mens ambitiosa & superba despectaret, aut arx & propugnaculum ad contentiones & prælia; aut officina ad quæstum & mercatum: Et non potius locuples armarium & gazophylacium ad opificis rerum omnium gloriam & vitæ humanæ subsidium. Hoc enim illud est, quod revera doctrinam & artes condecoraret, & attolleret, si CONTEMPLATIO ET ACTIO arctiore quam adhuc vinculo copularentur, quæ certè conjunctio talis foret, qualis est supremorum duorum planetarum syzygia, cum Saturnus quietis & contemplationis Dux cum Jove Duce Societatis agendiq; conspirat. Quanquam cum de praxi & actione loquor, nullo modo ad doctrinam professoriam & lucrosam innuo. Neq; enim me fugit, quantoperè hoc ipsum progressionem doctrinæ & amplificationem moretur. Perinde quidem, ut aureum malum ante oculos Atalantæ projectum, quod ut tollat*

lat dũ flectit se, cursus interea impeditur. --Sed quẽadmodum cœlum & terra simul conspirant, & consentiunt ad hominum tuendam vitam atq; juvandam, ita sanè hic finis esse debet Philosophiæ, ut rejectis vanis speculationibus & quicquid inane ac sterile est, conservetur quicquid solidum est ac fructuosum; ut hoc pacto scientia non sit tanquam scortum ad voluptatem, aut tanquam ancilla ad quæstum, sed tanquam sponsa ad generationem fructum atq; solatium honestum. Hactenus sapientissimus Baco, qui pro insigni mentis suæ acumine probe deprehendit, horrendam illam (quâ literatorum plurimi tenentur) tyrannidem non aliunde originem trahere, quam ex putido illo malorum omnium fonte, omnigenæque virtutis pessimo hoste, PHILAUTIA scilicet, seu præpostero & damnifico amore sui, cujus imperio obsequentes literatorum plurimi, nihil in actionibus suis quærunt præter commoda, honores, divitias laudesque proprias; ast spe suâ frustrati, & ab adversariis cum infamia dejecti, vix aliquam inveniunt requiem, sed mente modoque incondito circumagitantur, continuisque iracundiæ motibus turbantur, donec perpetuæ tradantur perditioni. Nihil equi-

dem virtutibus pariter ac emolumentis literatorum hominum magis adversatur, nihil graviores in animis ipsorum concitat tempestates, vitiorumque omnigenorum pestilentiora spargit semina, quam AMOR PROPRIUS, quippe quo non minus ad illicita quærenda appetendaq; maximo ardore illi impelluntur, quam à sanctioribus alienantur institutis, cumque DEUS vellet mentes ejusmodi præcellentiores ab humilibus vitæ hujus rebus tollere ad cœlestia, ipsæ tamen totæ hærent, philautiæ glutino detentæ, haudquaquam pravas suas cupiditates abjicientes, aut pestifera vitiorum eradicantes zizania, sed potius cumulatissimè cuncta carnis desideria adimplentes. Quid quod fallaci isto & claudicante charitatis propriæ pede omnia metientes, de proximo suo haud aliter sint solliciti, quam ut sibi eum subjiciant, & ad sua duntaxat commoda illo ejusq; rebus pro animi libidine tanquam propriis bonis utantur. Tantas scilicet, tamque altas nefandus ille SUI AMOR in plerisque egit radices, ut mutuæ dilectionis, atque charitatis proximo debitæ nul-

nullam prorſus habere velit rationem. Nec mirum adeò, quod ex putidiſſimo illo, fœtoriſque avernalis pleno puteo, impetu quodam maximo prorumpat immenſa illa peccatorum ſive vitiorum colluvies, quæ torrentis inſtar rapidiſſimi huc usq; tantum non univerſum Orbem eruditum inundavit, & ceu pelagus procellis fluctibusque exæſtuans, ingenia etiam nobiliſſima occupavit, ſubmerſit atque ſuffocavit. Impedit quippe peſtilens ille *amor ſui* & propenſio ad propria intellectum, ne vitæ melioris documenta homo alioquin doctiſſimus percipiat, vocantisq; Domini nutibus atque monitis reſpondeat, quin potius in transgreſſionibus ac prævaricationibus ſuis vivere pergat, ſe ſuaque continenter anquirens, omnia perrepens, percurrens, & perluſtrans, ut reperiat quæ ſibi grata, ſibi commoda, ſibi jucunda appareant, eaque ut conſequatur, totis laboret viribus, etſi DEUS id quod agit, ſæpiſſimè nolit, nec ipſi ea quæ habet dona ex gratiâ largiatur, ſiquidem voluntas, amor & gloria ejus ipſi in omnibus obſiſtant, atque de perpetua etiam ejus

jus salute actum omninò videatur. Cupiditas enim illa præposterusque sui amor mentis humanæ tenebras ita sæpè condensat & quasi conspissat, ut semetipsos neutiquam cognoscant excœcati mortales, de miserrimo suo statu necquicquam suspicari, imò ne centesimam quidem desperatæ suæ miseriæ partem vel imaginando assequi valeant, nec frequenter solùm facileque labantur, verum quod vitii reverà est, virtuti summæ adscribere minimè dubitent. Hoc ipsum probè considerans Magnus ille Basilius, vitiorum portas, contiguas dixit virtutum aditui, tantamque esse virtutibus ac vitiis cognationem judicavit, ut ægrè internoscantur, & vitium sæpè specie & umbra virtutis imponat incautioribus. En verba notatu dignissima! *Proxima & veluti contiguis januis Gentiles quoq; ajunt vitia esse virtutibus. Qualibet virtutis janua, simillimam in vitia ferentem utrinq; speciem aperit, ut qui ad virtutem ingredi nititur, ejus primum januæ assistens, dum hanc se pulsare arbitratur, apertâ sibi hinc aut inde, alterâ ex vitiorum januis, deceptus maximâ similitudine*

Basil. M. lib. de verâ virginitate. Conf. de ead. virtut. & vitior. cognati-

ne ingrediatur veluti virtutis domum; deinde cunctis ejus errorem irridentibus, ipse quoque & tempore & experimento commonitus, discat, non solum ab eâ se virtute, cujus aliquando januam pulsare videbatur esse remotissimum; verum ne limina quidem ejus unquam attigisse, neq; ipsi januæ, ut prius videbatur, adstitisse saltem aut pulsasse. Audiamus & Senecam de eâdem virtutum vitiorumque cognatione egregiè disserentem: *Mala interdum speciem honesti obtulerunt, & optimum ex contrario nituit, sunt enim, ut scis, virtutibus vitia confinia, & perditis quoq; ac turpibus recti similitudo est, sic mentitur prodigus liberalem.* Sic literatus sui amans, superbus, ambitiosus, fatuosque umbratilis gloriolæ igniculos insectans mentitur virum strenuum, generosum, indefessum publicisque intentum emolumentis; Iracundus verò litigiosus, maledicus, rigidus injuriarum ultor, aut aliter vitiosus Doctor, hominis cordati, severi, atque singulari spiritûs libertate præditi præ se fert imaginem, licet omni sinceræ virtutis ornatu destitutus, & à splendidâ illâ munitissimaque arce longis-

one Nazianz. in Orat. de laud. Bas. Chrysost. hom. 28. in Acta. it. Hieronym. Dial. adversus Lucifer. & Dial. 3. advers. Pelag. Seneca Ep. CXX.

giſſimè ſit remotus, cujus aliquando januam (ut Baſilius modo dixit) pulſaſſe videbatur. Ingerit quippe ſeſe erudito etiam pectori vitioſitas, non janua recepta, ſed pſeudothyro intromiſſa, ac ſicuti latens prædator per occultos tramites ambulans, omnesque humani pectoris latebras ita perſcrutans, ut his inquinatis, & inde virtute exploſa tandem ibi regnum poſſideat, totumque hominem literatum ſuo agitet arbitratu. Et cum prava iſthæc vitioſitas dotem illam cœleſtem, virtutem nimirum ſolidam exturbet, miſer ille veluti viribus cunctis deſtitutus, jacet emortuus, ejusque cor corruptio adeò enormis permeat intimèque penetrat, ut graviſſima inde *Animi* ægritudo extremaq; infirmitas infauſtam ſuam trahat originem.

VII. Sicuti ad cujusvis hominis conſtitutionem duo quædam admirabili conjunctione conſentiunt, CORPUS nimirum atque ANIMUS, in quorum nexu DEI potius quam naturæ manu vitæ totius ratio eſt poſita ; ita vix graviorem LITERATUS incurrere poſſet calamitatem, quam ſi utrobique, corpore æque ac

animo

animo miser reddatur. Jam verò nemo est qui nesciat, quot quantisque eruditorum hominum corpora exposita sint periculis atque ægritudinibus; siquidem non unus, non duo, non decem morbi tantum doctis insidientur, multi eorum assiduè meditando, legendo, scribendo, totumq; vitæ tempus studiis ac lucubrationibus terendo robur suũ ita exhauriant, ut non pallescant solùm, verùm *malo hypochondriaco* morbisqve aliis miserè tandem contabescant, nec tam labefactando corpus, quam planè absumendo funditusque destruendo vitam suam conterant atque pessumdent. Non multum aberravit eleganti sua allusione ille, qui MINERVAM dictam, quod MINUAT NERVOS, seu vires ac spiritus callidè existimavit. Alius non minus ingeniosè enunciavit, literatos, chartas (sive libros) assiduâ versantes manu, in viros tandem *chartaceos* h. e. infirmos atque valetudinarios evadere, & tam diu literarum invigilare studiis, donec corpus cacochymicum cachecticumque tandem istius diligentiæ merces existat. Placet de hâc ipsa eruditorum hominum miseria & calami-

D. G. Francus, in diss. de studiorum noxâ, p. 7.

lamitate (ut ita dicamus) *corporali* quendam audire Medicorum filium, in rem noſtram præclarè differentem ad h. m. *Antiqui artis noſtri Conditores ſapientiſſimi admodum benè in ſanguine animalis vitam conſiſtere arbitrati ſunt, quos felicius ſequuntur interpretanturq́ recentiores. Sanguis etenim à primordio inſitus, per nova alimenta ore aſſumta in ventriculo concocta, ſeparata in inteſtinis, & ſpecie chyli per venas lacteas ad cavam venam delata, ſanguiniq́ venoſo ob perennem circulationem à partibus verſus cor redeunti admiſta, inibi beneficio pulſus ita incorporantur, & ut cum Plautina loquar Muſa, incordiantur, ut calore ζυμώσει, miſtione, motu atq́ repetita coctione naturam ſanguinis planè induant, & ita ceu novus ſanguis per arterias promiſcuè ad omnes partes propellantur, qui quum aliquoties cordis repetat focum, perfectior fieri nunquam non poteſt, atq́ ſpiritibus locupletior. Hinc & novo apud Medicos venit nomine, vocaturq́ SPIRITUS VITALIS, hic verò nihil aliud eſt, quam ſanguis ſubtiliſſimus, atque quantum fieri potuit, enucleatè elaboratus. -- Cum verò LITERATI à teneris vitam vi-*

vant sedentariam, sanguis verò capiat vitium, sicut

- - - ni moveantur aquæ:

Rursus cum iisdem studiis, lucubrationibus vigiliisq́; atq́; multis cogitationibus plurimum spirituum animalium absumant, qui dein in lympham seu aquam resolvuntur, non erit mirum, si massa sanguinea primo vitalibus dein animalibus privetur spiritibus. Defectum istum spirituum necessario insequitur lymphæ copia, quæ si reliquo accedat sanguini jamdum valde pauperi ac consumto, eundem facit catarrhis ichoribusq́; abundantissimum, nutritioni functionibusq́; reliquis ineptum, ut taceam dein cessare, vel ad minimum tardiorem fieri aut depravatam χυλοποίησιν, *& ita in herba quasi perire corporis actionumque nostrarum integritatem atque refectionem. Inde infausto sidere largissima messis omnium penè morborum propullulat, quia totius sanitatis fundamentum evertitur, alimentumque depravatur. Hinc & partium tenor, robur, usus, & ut paucis multa; omnia vel imminuuntur, vel depravantur, vel cessant planè. Adeò nocent studia! - - Isto verò chylus crassior distribuatur, perveniatque ad*

cor, vitium tamen primæ concoctionis vix corrigetur in secunda, minus in tertia. Quare crudior, crassior, magisque feculentus sanguis ad partes ubi pervenit, sive exeundo in arteriis, sive redeundo in venis minimis, faciles parat atque patrat obstructiones, inde dolores varii, capitis, dentium, aliarumque partium, nutritio impedita, tabitudo maximusque mali monstrosi atque πολυμόρφυ *dicti* HYPOCHONDRIACI *atque scorbutici fomes. Ut silentii peplo involvam alias mesenterii, pancreatis, folliculi fellis, (unde icterus) hepatis, lienis (unde scirrhi) renum & vesicæ (unde calculi,) cæterarumq; partium obstructiones; Inde calor quasi reverberatur, uti Chymici loqui amant, fiuntq; subitanei calores. Calore insuper p. n. aucto non possunt non exoriri variæ febres, hecticæ, tertianæ atq; ardentes, cordisque palpitationes & anxietates. Adeo nocent studia! — Nec minus inflammationes & turbationes nascuntur in variis corporis partibus, ut in capite ejusque partibus, e. g. phrenitis, melancholia, mania, vertigo, noctambulatio, insomnia horrenda, pavores: in collo angina, linguæ asperitas, in ventriculo sitis immodica; in thorace*

ce pleuritis, peripneumonia, & quæ sæpissima est, phtisis pulmonumque exulceratio, hancque presso pede sequens tabes atque atrophia. Adeò nocent studia! Quandoquidem igitur misera satis sit Literatorum (ad corpus quod attinet) conditio, multò tamen miserabilior atque perniciosior sæpè est eorum quoad ANIMUM habetudo, si nimirum modo his, modo illis depravatæ mentis tempestatibus infestentur, si Animi sui compositionem pestilenti VITIORUM atque perturbationum summè noxiarum æstu agitari, abripi atque absorberi patiantur; *Si Virtuosi sanguinis* perniciosam contrahant corruptionem, ac verè *Vitalis* illius *Spiritus* (Sancti videlicet, corda piorum recreantis, impiorum verò deserentis,) summè miserabilem subeant jacturam. Hinc piarum meditationum cogitationumque veluti *animalium spirituum* suffocatio, hinc cervicosa animi durities; *Venarum* (pietatis) *lactearum* obstructiones, febres vitiorum *hectica*, inflationes (ex fastu) frequentiores, *sitis* (honorum & dignitatum) immodica, *calores* cumprimis *subitanei*, inflammationes (ad i-

ram, odium, contentionem) continuæ, *lingua* (maledicæ) aſperitas, *angina* (argentariæ videlicet, ex infrunito nummorũ appetitu progenitæ) horribile tormentum, atrociſſimæ cordis vitioſi palpitationes, livoris nefarii verè *phtiſica* malignitas, pectorum pulmonumqve (ex præpoſtero vindictæ ſtudio) exulceratio, hancq; preſſo pede ſequens tabes atque atrophia ſempiterna. Sint licet graviſſimæ paſſiones literatorum HYPOCHONDRIACÆ, (quas haud inſcitè nonnemo collegium ac ſynodum quandam morborum literatos divexantium nuncupavit,) adeò ut ineffabilis hinc corpori noſtro pernicies ſuccreſcat, & latens illa perpetuaq; viſcerum exuſtio miſeriam, afflictionem, imbecillitatem ac corruptionem ſummè noxiam concitet; multò tamen graviora damna atque incommoda, extremæque infelicitatis fomitem ex myſtico illo literatorum MALO HYPOCHONDRIACO (inveterata ſcil. ſæpèque incorrigibili delinquendi aſſvetudine) contrahunt ANIMI, cum gravi illo laborantes malo ſemper vivant afflictiſſimi, eorumque

rumque restitutio spiritualis perpetim ambigua dubiaque esse videatur. Non inusitata classicis quibusdam authoribus est phrasis, qvâ MALUM FACERE innuitur de seditiosis rebellibusque mortalibus, qui præcepta legum violant, & publicam turbant tranquillitatem. Idem profectò præstant hypochondriacorum illorum, sive vitiosorum literatorum viscera & pectora, *malum* utique isto faciunt sensu; *Mesenterium* etenim ipsis (pariter ac hypochondriacis) est rebelle, *lien* non absq; calamitosa molestia seditiosus, reliquæ tandem partes naturæ legumque præscripta cancellosque pessimè transgrediuntur, donec non corporis modo, sed animæ etiam extrema pernicies subsequatur.

IIX. Utinam malè adeò affecti, tantisque cruciatibus expositi, æternumque (si curari nolint) exponendi literati, quod huc pertinet saperent ac intelligerent, prævidentes pariter ac sollicitè præcaventes novissima! Utinam saluti animarum suarum perpetuæ non minus consulerent quam optatæ *Corporum* (fluxæ tamen fallaciq;) incolumitati, nec c

ea quæ ad ſalubritatem faciunt remedia reſpuerent. Quo rectius pernovêre morbum ſuum, eò propiores erunt medelæ ſive curationi. Ad quam (utut difficilis valdè propter ſymptomatum congeriem ea ſit,) curâ ſingulari aptabunt omnia, quæ veterum pariter ac recentiorum Hieroſophiatrorum pharmacopolia ſuppeditant. Et cum haud ſufficiat, ut quam graves acutosque dolores afferat ægritudo intelligatur, ſi nulla medendi obſervetur ratio; hinc non peſtifera ſolùm vitiorum (animos infeſtantiũ) ſeminaria à literatis, de reſtitutione ſua ſollicitis ſunt excutienda, verum damna ipſa oportunis prævertenda remediis, donec divinâ opitulante gratia priſtinæ reſtituantur integritati, atque *Literatorum*(ſi non è corporis, ſaltim ex ANIMI conſtitutione) verè felicium elogio gaudere poſſint. Utùt malè affecta ad vitæ usque terminum circumgeſtent corpora, nihil tamen inde perpetuæ eorum decedet proſperitati, ſi nobilisſimi in caduca corporis caſulâ diverſantis hoſpitis, ANIMI videlicet juſtam habuerint rationem. Si lecto ſemper teneantur affi-

xi,

xi, faciant ne teneatur simul animus, tam longè aberunt à sensu dolorum præsentium, quam longè animus à corpore abscedet. Tuguriolì istius (quod circumferimus) coagmentatio vel calore vel frigore, vel alia quapiam vehementi impulsione labefactetur & frangatur, infinitæque ægritudines occupatas à se corporis partes vehementer exerceant; quid tum? dummodo Animus gravissimis illis vitiorum careat miseriis, funestisque cupiditatum & perturbationum angoribus liberatus instar heliotropii cujusdam ad Solem h. e. Deum ipsum obvertatur, originisque suæ memor eò tendat continuè. *VIRTUS* (ut præclarè Seneca) *tantum bonum est, ut istas accessiones minutas non sentiat, brevitatem ævi & dolorem, & CORPORUM varias offensiones. Illud est* (scribit idem notanter alibi) *quod imperitos in vexatione corporis malè habet: Non assueverunt animo esse contenti. Multum illis cum corpore fuit, ideò vir magnus ac prudens animum deducit à corpore, & multum cum meliore & divinâ parte versatur; cum hac querula & fragili quantum necesse est.* Innuit quippe (nonne- *Seneca Epist. 92. id. Epist. 78.*

Dani Bart. in charact. lis part. I, p. 73.

mine obſervante)Seneca, circino ſimilem eſſe ſapientem (h. e. felicem literatum,) qui defixo in centrum pede uno, propius longius circulos circa illud deſcribat; docetq; ſapientem ejusmodi virum tanto lætius frontem explicare, quanto immanius dolor incrudeſcat. Etſi verò vera literati hominis felicitas neutiquam omnem extingvat humanitatem, abſolutumque adeò ſibi cum priſcis illis philoſophis ſumat in omnes affectus animique perturbationes imperium; ſollicitè tamen cuilibet piè literato cavendum, ne tempeſtatibus malorum morborumque ingruentibus, de tranquillæ mentis optatæque felicitatis ſede deturbetur, ſuorumque affectuum miſerum tandem fiat mancipium. Videndum ipſi, ut in corpore proſtrato erectam ſemper mentem habeat, membrisque diſtractis nobili illa affectuũ gaudeat compoſitione. Scire volenti, quâ arte id fiat potiſſimum? reſpondemus, ANIMUM magis magisque eſſe excolendum nullis non virtutis pietatisque ſinceræ exercitiis, ipſique adeò converſationi ſpirituum ſanctiorum in cœlis eſſe præpa-

ran-

randum. Sicuti lana, priusquam ultimum illum optimumque colorem combibat, ſuccis quibusdam aliis eſt imbuenda; ſic animus virtutum & literarum meliorum purpura prius eſt tingendus, quam ultimum felicitatis imperturbatæ indelebilem colorem ille conſequatur. Peſſumdēt eſto, ſtudia vires, conſumant lucubrationes ſanguineum vitæ nectar, attamen quod corpori decedit, id centies imò millies perpetuæ illi adcreſcet felicitati.

IX. Cæterū hæc iis ſolùm cognita fiet literatis, qui è regno tenebrarū & caliginis, ut Scriptura loquitur ad Regnū lucis feliciter ſunt translati. Licet & ipſi quondam dæmonis fraude in iſtam corruptæ inquinatæq, eruditionis Rempubl. devenerint, cura tamē eos cogitatioq; verſabit aſſidua, quomodo viciſſim ſordibus & oneribus tam pudendis purgentur, cavebuntq; diligentius, ne deinceps in via Domini lapidibus adeò noxiis (VITIIS puta in Orbe erudito ubiq; regnantibus, innumerisq; malè doctorum imò maledictorum *ſcandalis*) offendantur. Et cum pro DEO pro Chriſto diſputare etiam diabolus poſſit, multi-

que hactenus pro illius Majeſtate adverſus infideles dimicarint flagitioſi Doctores; hinc omnes ſacroſanctæ illius Diſciplinæ candidati eò tendent ſtrenuè, ut Chriſtum ſciant, pariter ac vitam in ipſo gratam acceptamque DEO tranſigant, ejusque ſpiritu agitati, in ſplendidam ipſius imaginem magis magisque transformentur, ejusque præſentia unione gloriaque æternum perfruantur. Cujus ſupremæ felicitatis conſequendæ deſiderio ſi literatus divinæ gratiæ radiis colluſtratus teneatur, opera porrò illi navanda eſt ſatis ardua, ut deteſtando AMORI PROPRIO tum craſſiori tum ſubtiliori, cuncta corporis ſpiritusque dona ac bona inficienti ac conſpurcãti mittat nuntium, cunctantem verò illum & pro pertinaciâ ſuâ renuentem ita excruciet divexetque, donec impuram ſuam tandem aliquando efflet animam, vocato in ſubſidium Sancto illo ſpiritu ut Rationem naturalem ceu corruptam, carnalem, Deoque inimicam non refrœnet tantum, cohibeat ac reprimat, verum etiam protinus enecet & deſtruat, atque peſtilentiſſimæ PHILAUTIÆ loco ſaluberrimam cordi ad

ad DEUM convertendo AUTOGNOSIAM, ſive accuratam SUI COGNITIONEM inſtillet. Etenim veræ virtutis principium hoc eſſe, ut qvisque ſciat ſe obnoxium vitiis, etiam damnificis umbrarum tenebris obnupta gens quondam ex Apolline, Crœſum de conſultiſſimo ad felicitatem itinere inſtruente, aſſiduamq; ſui cognitionem commendante intellexit. Nulla quidem in Orbe Chriſtiano vani Apollinis eſt auctoritas, ſed amplioris multò luminis fulgor nos eò deducit, ut videamus, illâ ipsâ, nec alia viâ, ad veram (Duce DEO) perveniri poſſe felicitatem, ſi nimirum naturam ac indolem noſtram ad lapſus aptatam & proclinantem, inque mala jugiter ruentem aſpiciamus, & conſcientiam perperam geſtorum habeamus ante oculos, tum ritè pœnitendo ad DEUM accedamus, cordeque contrito ad cœleſtis miſericordiæ (Chriſti Salvatoris merito partæ) aram confugientes, arcanos cordis receſſus coram SS. Numine adaperiamus, atque ad plurimorum piè literatorum exemplum, vitam peſſimè aliquando actam deploremus, pariter ac curâ ſtudioque ſingulari

gulari emendemus. Hoc etenim post seriam sui cognitionem, vitæque miserabilis deplorationem cumprimis sibi curæ fuisse felicissimus ille literatorum Basilius alicubi testatus est, *ut MORUM INSTITUERET CORRECTIONEM, quos per diutinam consuetudinem cum improbis contractam perverterat.* Sic etiam nos à doctrinæ & vitæ profanæ vanitate ad sinceram pietatem atque virtutem conversi, operam continuæ demus sanctificationi, DEOque deinceps placere studentes, cunctis ejus (quantum fieri potest) obediamus mandatis, summè caventes, ne novam SS. Numinis sponte incurramus offensionem. Ea nimirum (ut alibi diximus) divini amoris vis, ea Spiritus sancti voluntatem humanam internosque affectus commoventis est operatio, ut unà cum illo conversi literati animum virtutum amicarum chorus confestim subeat, ut qui paulò ante arrogans, superbus, sui amans, ambitiosus, singularis, avarus, intolerabilis, litigiosus, invidus, iracundus aut aliter vitiosus literatus cernebatur, idem nunc velut alter homo & antiquis exutus vitiis, sui con-

Basil. M. in Epist. LXXIX. ad Eusthat. Sebast.

Conf. pium liter-ati hom. secess. p. 117.

tem-

temptor, modeſtus, benignus, prudens, verax, demiſſus, pacificus, benevolus, manſuetus, humilis, aliisque virtutum ornamentis clarus & cunctis charus agnoſcatur. Sic cœleſti beneficio Doctoris divino amore flagrantis animus arboris inſtar erit, in quam omnigenæ virtutes inſitæ, magis magisque pullulabunt, nullique non FIDEI ſinceræ fructus dulciſſimi provenient. Quis cum ſapientisſimo Philone non diceret *gratulandum eſſe* felicibus ejusmodi literatis *haud ſecus ac ſi* (quæ verba ejus dignisſima ſunt notatu) *poſt cæcitatem viſum recepiſſent, ex altiſſimis tenebris adducti ad lucem clariſſimam. Tanta* (pergit) *eſt vis reſipiſcentiæ, rei vehementer neceſſariæ! Poſtulat autem reſipiſcentia non ſolum correctionem opinionis, quæ creaturis tribuebat honorem Creatori debitum, verum etiam officiorum, ſtudiorumq;, MUTATIONEM IN MELIUS, ut relictis inconditi vulgi moribus, transeatur ad benè conſtitutam ornatamq; optimis legibus Rempublicam, hoc eſt ex ignorantia migretur in ſcientiam rerum quas ignorare non decet, ex imprudentia in prudentiam, ex incontinentia in temperantiam*

Philo lib. de charit. ſub fin.

pe-

perantiam, ex injustitia in justitiam, ex timiditate in fortitudinem. Bonum enim utileq́; fuerit ad virtutem transfugere deserta malitia velut insidiosa Domina, solent etiam pietatem comitari virtutes cæteræ, à quâ non magis divelli possunt, quam umbra à corpore quod in Sole versatur. Proinde quotquot ad nostram religionem (seu potius ad veram sinceramque pietatem Christianam) *se conferunt, statim fiunt sobrii, continentes, verecundi, mites, jucundi, humani, graves, justi, magnanimi, veritatis amatores, contemptores voluptatum ac pecuniæ; quandoquidem è diverso, quicunq; à sacris legibus deficiunt, eos videre licet intemperantes, imprudentes, injustos, leves, pusillanimos, irritabiles, mendaces, perjuros, cupediis, potationibus venereisque rebus deditos, ventri pendentes tributa, cum gravi corporis animique dispendio. Itaque perpulchrè præcipitur, ut discamus vitam componere, & ex perturbatione in meliorem statum reformare.* Et post alia: *Pulchrè nobis attestatur illud scripturæ oraculum: Fœdus fecisti hodiè cum Domino ut sit tibi DEUS, & ipse fœdus hodiè fecit tecum, ut fias ei populus; pulchra sanè permutatio,*

tatio, homine (literato) *properante ad cultum DEI, DEO quoque ſine dilatione admittente ſupplicem & occurente accedenti ad ſe ſincero animo. Talis porrò cultor & deprecator, etiamſi unus homo fuerit, ipſius DEI exîſtimatione non minus honoratur, quam totus populus, id quod & aliàs uſu venit, quemadmodum enim in navi gubernator confertur cum omnibus vectoribus, eodem modo Vir ſapiens totius gentis dignitatem obtinet, quippe qui pietatem habeat pro munimento inexpugnabili.* Hactenus ille Ebræorum doctisſimus Philo. Magis verò agnovêre expertique ſunt ſupremam hanc literati hominis felicitatem, quotquot gratiæ verbique divini luce colluſtrati de deſerendâ profanæ noxiæque doctrinæ Republicâ (in quâ magna eruditorum hominum pars declivi naturæ impetu in vitiorum lutum prona ſpiritum trahit anxium, nihilque cœleſte ac divinum ſapit) ſeria huc usque agitavêre conſilia, eamque duntaxat quæſivêre & excoluêre ſcientiam, quæ non niſi veram ſolidamque ſpirat pietatem, quæ non fucata, ac inutilium rerum micis fatua, ſed conſtans apparet & utilis, nec

otio-

otiosas & spinosas magis quam fructuosas, plusque futilitatis quam utilitatis habentes sectatur quæstiones, sed divina potius mysteria & cœlestia oracula avidissimè æmulatur, quæ sinceræ charitati sociata & humilitati, alumnos suos non inflat aut reddit turgidos, sed auræ benignioris perflat suavitate, veterčque dejecto homine cultorem suum è faucibus diaboli mundique ereptum, ab ejusque corpore avulsum Servatoris corpori per infucatam fidem inserit, arctissimoque & individuo nexu conjungit. *Nihil enim necesse est* (præclarè alicubi scribit Erasmus) *ut quis tot anxiis disciplinis instructus accedat, simplex cuivis paratum est viaticum, tantum* (literatus supremæ illius scientiæ amore captus) *pium ac promptum afferat animum, & imprimis simplici puraque præditum* FIDE. Hæc autem vera demum FIDES est, quâ piè jam doctus creaturam corde affectuq; transcendere occipit, sensusque & rationem propriam despiciens, ac infra se relinquens, totus defertur in DEUM, divina ejus verba, promissionesque veras intuetur, admiratur, credit, corde fovet, ac intimè

Erasm. in adhort. ad stud. Philos. Christian. Tom. V. opp. fol. 117.

timè & animitus denique amplexatur, cumque in JESU CHRISTO lateant omnes divinæ veritates, omnesque parili modo ex ipso promantur ac patescant, imò omne DEI consilium omniaque salutis media per ipsum sint reclusa, hinc spiritus ille fidei vivæ ipsum Salvatorem tanquam potissimum objectum cognoscendum, credendum, amplectendum sequendumque proponit, virtuteque sua efficit, ut piè literati omnes sapientiæ thesauros in eo reconditos inveniant, eisdemque ad animæ suæ satietatem pascantur atque fruantur. Ideò enim ille quod nostrum erat assumsit, ut nos vicissim quod ipsius est accipiamus; ideò Doctor doctorum factus est, atque communis Præceptor, ut nos in illo & ex illo ad salutem sempiternam edocti, sapientes evaderemus, atque sævissimo tyrannidis diabolicæ jugo excusso, DEO deinceps, PROXIMO, NOBISQUE IPSIS vivamus, nec verbis solùm, sed re & opere ipso ostendamus, veram libertatem non in peccandi licentiâ, veram sapientiâm non in philosophicis argutiis, in gentilibus fabulis, in verborum ampullis & calami-

ſtris, ſed in Chriſto (utpote omnigenæ felicitatis fonte unico,) eſſe inveniendam; Utcunq; pulchrum ſit audire DOCTUM, pulchrius tamen haberi PRUDENTEM, PULCHERRIMUM autem ESSE PIUM. Hoc nimirum præcipuum eſt ſupremæ illius ſapientiæ axioma, atque ſcientiæ, quæ omnem humanam eruditionem ſtultam reddidit, principium æque ac fundamentum palmarium. Splendor enim illa eſt æternæ lucis, & divinæ operationis bonitatisq; exactiſſima imago, non mortua quidem aut inſenſata, ſed viva, mobilis & actuoſa, quippe cui ineſt ſpiritus intelligens, ſanctus, ſimplex, multiplex, ſubtilis, impollutus, perſpicuus, amans boni, acutus, beneficus, humanus, ſtabilis, certus, omnia intuens & permeans, ipſo Sole ſpecioſior, omnemque ſtellarum ſuperans claritatem. Non alium DEUS literatum diligit, niſi hoc ſpiritu impolluto præditum, atque cum vera iſta ſapientiâ habitantem. Quæ ſi rectius perpenderent quidam doctrinæ non minus quam vitæ profanæ magiſtri, longè aliter mores componerent, nec in naturam ſuam ita abire
pate-

paterentur malitiam, ut non admonitioni ulli, nec DEI ipsius comminationi cedendum existiment, adamantina gestantes adversus bonum pectora, malleum & incudem officinæ cœlestis contemnentia, & cum profanis seculi mancipiis ducentia jugum. At verò cœlesti illo FIDEI veræ dono præditi, nullis amplius persvaderi se sinunt diabolicis susurrationibus, non corruptissimis seculi offendi exemplis, verum omnem mundi luxuriem ejusque vanitatem corde ore & opere abjicientes, apertè christianam pietatem *suique abnegationem* profitentur. diabolum masculè profligant, Mundi præstigias, pariter ac carnis imposturas turgidam illam sapientiam omnemque scientiam inflantem, atque indissolubilibus acerrimarum contentionum modis implicitam, obduratam deniq; peccandi malitiam sacro quodam prosequuntur odio, & ad bonum omne alacres & parati existunt, neque de applausu aliorum, laudeque propria adaugendâ amplius sunt solliciti, sed crucem & tribulationem hilari fronte excipere, & nulla non impii mundi odia atrocesque cruciatus tolera-

re gestiūt. quamprimū enim supereminens Christi cognitio, quæ omnibus mundi scientiis, honoribus deliciis atq; divitiis est superior, semel iis indita donataq; fuerit, non solùm illi vana profanaq; omnia generosè despicient, atque cum Apostolo reputabunt pro stercoribus, verum nihil non alacri magnoque animo ac corde libero propter Christum sunt relicturi, imò perdituri etiam, dummodo ei soli servire, perpetimque adhærescere queant. Atque ita divinus ille ignis in cœlestibus eorum animis tantoperè flagrabit, ut non amplius inibi regnare queat prava cupiditas, inordinatusque *sui Amor*, ex animæ fundo reapse ejectus. Quicquid illo urgente olim propter se, idque per grande nefas fecêre ac operati sunt *liberati* à servitute peccati *literati*, postea pro DEO spontè & alacriter facient, quin imò ea absque ullo ferè labore & difficultate perficient, quæ quondam ne cogitando quidem assequi potuêre, haudquaquam affectuum suorum & inclinationum corruptarum motus sequentes, sed Regis Dominique supremi sacro-sanctos instinctus observantes, e-

jus-

jusque voluntati cuncta desideria promptè subjicientes imò omnes appetitus suos, si flecti, si cohiberi, si compesci nolint, penitus abnegantes, frangentes, rumpentes, atque se suaque per eandem illam FIDEM Christo ita dicantes, dedicantes ac consecrantes, ut jam non amplius suis litare commodis, *nec sibi ipsis vivere velint, sed ei solùm, qui pro nobis vixit, obiit, nobisque tandem resurrexit.* II.Cor.V. Hoc fundamentum vitæ Christiano-literatæ est solidissimum, hæc supereminens illa SCIENTIA CHRISTI, altissimaque & Terræ sapientibus ignota Philosophia, SCIRE nimirum & SEQUI Christum crucifixum, seipsum odisse, & quicquid Orbis profanè doctus amat magnique æstimat, honores præsertim, gloriam, laudesque proprias, nullasque non corporis animique voluptates altissimo despicere supercilio. Durum quidem hoc est, & mundo carnique summè contrarium principium, ast si rectè intelligatur, ipsoque opere comprobetur, insigni adeò fructu sese commendat, ut eo ipso imbutus, eodemque pectoris verè Christiani charactere ornatus literati hominis animus,

nimus, nulla amplius necessitate affligi turbarique, nulla vitæ hujus calamitate tangi, nullis turbinibus dejici, nulloq; tempestatum impetu de altissimæ tranquillitatis sede deturbari possit.

X. Et cum ad optatæ hujus felicitatis metam tendentibus literatis, præter largissimam divinæ gratiæ & benignitatis scatebram, præter bonam naturæ indolem, animique ad meliora & honestiora quæque insignem propensionem, (ne scil. pravæ inclinationis ductu in mala illi ruant jugiter, atque horrendæ vitiorum tyrannidi tandem subjiciantur,) rectâ apprimè opus sit INSTITUTIONE, & fideli manuductione, quam haud abs re Seneca primam secundam & tertiam vitæ beatioris partem nuncupavit, quâ deficiente vera deficiat vita; Pythagorici verò fontem dixerunt, unde omne bonum proveniat: hinc cura doctioribus & melioribus intendenda est palmaria, ut *instructione* salutari via ad veræ felicitatis literariæ arcem recta simplex & aperta, licet principio difficilis imperitioribus ostendatur, effusâque manu ea spargantur semina, quæ suo tempore revocen-

Sen lib. de brev. vita.

vocentur ad frugem. Tantum pondus *institutionem* habere ad vitæ in melius immutationem Plato asseruit, ut sine illa inanes judicarit omnes rectè conditas leges, cunctaque virtutis dictamina. Constat hominem literis in juventute mediocriter tinctum Proteo similem esse, omnibus planè formis suscipiendis oportunum, unde ne (in fulgidam doctrinæ lucem suscipiendus,) vitiorum tenebras induat, & earum gravi quasi pondere pressus miserè submergatur, rectâ muniendus est institutione, cujus adjumento sponte ruens natura à præcipiti loco retrahat pedem, ejus roboretur imbecillitas, vitaque ipsa velut procellosum mare, Syrenum etiam cantibus infestum, feliciter transigatur. Quem primum facilè atque præcipuum veri philosophi characterem olim Psellus (de philosophiæ definitione differens,) esse judicavit, scil. *ut is imperfectarum curam gerat animarum, easdemque ad perfectionem per cognitionem* (uti ipse quidem loquitur) *deducat*; eo charactere cumprimis illi conspicui sint doctores, qui Verorum, h. e. Christianorum Philosophorum adimplere

Plato in l. de Rep.

partes, divinæ gratiæ radiis collustrati summoperè laborant, *siquidem* (non profano quodam Psello, sed piè-literato Bernardo monente) *efficax signũ vera & pura sit charitatis, ut hi, qui spirituali dilectione connectuntur, mutuò calefiant, & per veram charitatem alterutrum ad exercitia spiritualia accendant.* Quidni gaudeat piorum ac DEUM sincerè amantium quilibet, ubi ministerio suo plures ad dilectionem & cultum sincerum ejus, quem ipse ardentissimè amat, omni animi nisu accesserint. Cumque exploratum sit omnibus, absque vitæ probitate, rectaque morum institutione difficillimè tot illecebrarum demulcentium, tot adversariorum incursantium insidias evitari posse aut declinari, hinc cunctis ad optatæ prosperitatis sedem tendentibus literatis nulla nõ SALUTARIS INSTRUCTIO est admittenda, vita perperam anteacta corrigenda, motusque à pravo appetitu jugiter erumpentes validius coercendi, donec fluctibus malæ assuetudinis semper jactata navis, optatam tandem serenitatem, veramq; vitæ securitatem pariter ac felicitatem consequatur. Neque verò fieri potest ut eam

Bern. tractat. de pass. Domin. cap. 10.

eam obtineat Literatus, nisi qui à VITIORUM fœditate immunis est, & suæ sponte, aliud omninò illi agendum, aliter vivendum, imò aliud longè quam quod vulgò solet cogitandum, multa negligenda, multa contemnenda aliqua naturæ, aliqua & consvetudini vis inferenda est. Et cum multas nobis vel illecebras vel diverticula communis illa Parens omnium objecerit, plerisque abstinendum. Alios superbia, quosdam invidia & avaritia afflavit, si qui sunt literati qui multum agere sibi videntur, hi ambitiosi sunt, istisne verò tantum superesse temporis existimemus, ut vel discant, vel sapiant rectius, si sapientiæ veræ vacarent studio, non à vitiis modo, sed & ab opinione omni popularique errore mores suos sejungerent, utque discere optima possint, ante vacuum tot inflantibus scientiis animum facerent, tum virtutis pietatisque sinceræ studio cura singulari invigilarent.

XI. Ad vim verò ac splendorem ejusmodi magis spiritualem eruditis conciliandum, plurimum forsitan conferret COLLEGIORUM quorundam in civita-

tibus & Academiis illuſtrioribus inſtitutio, atque pia fundatio ſocietatum, quarum membra frequens illa cura verſaret atque cogitatio, quomodo majora indies verus DEI cultus capere incrementa, extirpatisque peſtiferis VITIORUM zizaniis PIETAS ſincera plantari queat. Nimirum curâ ſtudioque ſingulari viris quibusdam zelo pio flagrantibus eò eſſet laborandum contendendumque, uti ad fidem veram vivamque, ac inde profluentem DEI amorem, ejusque præceptorum obſervantiam invitarentur pariter ac incitarentur cæteri, hoſtisque infernalis pernicioſi conatus magis magisq; retundi & ſufflaminari posſint. Et licet cum maximis initio difficultatibus conjunctum foret ſalutare ejusmodi inſtitutum, nec quicquam robuſtus ille armatus (infami deſidioſorum quorundam, atque juratorum pietatis hoſtium catervâ ſtipatus,) ad illud deſtruendum impediendumque eſſet intermiſſurus, quinimò labore indefeſſo ſemper eò laboraturus, ut graviſſimis vitiorum ponderibus mortalium miſerrimi in terram defigantur, ſpiſſisque immerſi tenebris, gratiæ & amo-

amoris cœlestis lumine æternùm destituantur; attamen Ter-maximum Numen assiduis compellatum precibus, pia illa, gloriæque suæ studiosissima pectora (velut è machina) benignissimè respiceret, atque optatissimum meditato operi successum largiretur. Incredibiles sanè Collegiorum ejusmodi institutio haberet utilitates, fructusque nunquam marcescentes communitati fidelium conciliaret. Non ignoramus nobilis cujusdam Societatis Germanicæ (quæ FRUGIFERA dicitur) satis felicem progressum, quam brevi scilicet temporis spatio instituta sit illa, pariter ac ad stuporem usq; adaucta, præsertim cum ipsi Principes viri albo illius essent inserti; Quidsi igitur de magis salutari consociatione quidam pio zelo flagrantes DEOq; sacrati literati seria agitarent consilia, SOCIETATEM summè FRUGIFERAM invicem ineuntes, cœlestique nixi præsidio, talem fundantes congregationem, in quâ verè christiana, verè Evangelica de PROPAGANDA FIDE, pietateque disseminandâ agitarentur consilia, curaque singulari ea conquirerentur, quæ ad promovendam

dam animarum ſalutem, technasque diabolicas ſufflaminandas maximè conducerent. Haud abs re non ita pridem quidam multijuga eruditione conſpicuus Vir optavit, ut *Collegium* aliquod *Orientale* de propaganda fide ſincera inſtituatur, quo ſumptibus non adeò magnis ſex ad minimũ excitatioris ingenii Juvenes eâ lingvarum, Hebrææ, Chaldæo-Syræ, Rabbinicæ, Arabicæ, Perſicæ, Turcicæ ac Æthiopicæ cognitione imbuantur, nec minus eâ Sacrarum literarum dogmatumq́ue eccleſiaſticorum inſtruantur peritiâ, ut bini eorum ad Synagogas Judæorum, bini ad Turcicas ſedes, bini ad damnificis idololatricarum umbrarum tenebris obnuptas gentes, lucrifaciendosq́ue per DEI gratiam infideles ablegari, & quaternis ſemper annis cum novis aliis commutari poſſint, prioribus ſex ad functiones Eccleſiaſticas vel Academicas adhibitis: Quidni cunctis DEUM ejusque gloriam ſincerè adamantibus arrideret, multoque uſu ſeſe commendaret talis conſociatio fidelium, quorum curâ ſollicitoq; miniſterio multi, nomine quidem Chriſtiani, aſt Judæis, Turcis, gentilibusq;

Ch. Ravius in Amica admonitione, quam Spolio Orientis, ſive Catal. MSCR. Orient. attexuit.

cunctis

cunctis longè deteriores mortales convertantur, in melius mutentur, deque ipsis diaboli filiis, filii Trin-unius DEI (ejus aspirante gratia) efficerentur, laudes illi sempiternas decantaturi. Cæterum res ipsa loquitur, in *frugiferas* ejusmodi *Societates* recipiendos esse non alios, quam probitate & zelo divino eximios Viros, quos (quo fidelius illud unum pietatis curent negotium) nullo lucro aut stipendio, solâ autem operis dignitate & fructûs egregii expectatione allici velim & occupari. Sin verò aliæ operi tanto injiciantur remoræ, momentique majoris obveniant difficultates, initia illius circulo facienda essent breviori. alia atque alia piè-doctorum exquirenda vota, judicia sententiæ, cumprimis autem instruendi de fructuoso adeò conatu in christianis orrhodoxisque Academiis essent Sacrosanctæ Theosophiæ Candidati, monendique strenuè, ut non minus vitæ, morumque integritati, quam doctrinæ religionisque puritati studeant, frequentiusque ea meditentur, quæ ad divinæ gloriæ incrementum, & proximorum in viam salutis reversionem quoquo modo facere possint.

possint. Et cum abunde constet, nullum DEO gratius acceptiusq; officium præstari posse, quam quod pietatis sinceræ amore studioque suscipitur, idcircò nihil magis animo versandum esset omnibus, quam quâ ratione christiani hujus Sacerdotii partes ritè adimpleri, cunctique à virtutis semita aberrantes, ad sempiternæ salutis viam revocari queant. Hoc equidem zelo, hoc igne cumprimis incensos esse oportet eos, qui Christum prædicare aliis, cœlique divitias promittere fidelibus constituerunt. Illi aliquando cum fructu omnique imperio (ut Apostolus loquitur) arguere poterunt, qui de BONO EXEMPLO doctrinæ salutiferæ sociando apprimè sunt solliciti, siquidem *divinarum literarum explanatio* (dicente Theodoreto) *opus habeat anima à labe notabili purgatâ, tum mentem desideret agilem, & veluti pennis præditam, quæ in ipsa spiritus penetralia ingredi possit.* Cumque magna adeò sit imò maxima vis EXEMPLI, nemoque major & fructuosior virtuoso Doctore existat, hinc opera strenua navanda non monitoribus solùm, ut de bono *exemplo* doctrinæ salutari sociando sem-

Theodor. præf. in Cant. T. 1. opp. f. 983.

ſemper ſint ſolliciti, artemque illam artium tradituri, ejusmodi exemplaria proponant, ad quæ alii vitam moresque rectè componere queant; verum diſcentibus cumprimis, & ad ſupremæ illius felicitatis apicem ſeriò tendentibus curandum ſedulò, ut omnem improborum fugiant conſvetudinem, & à noxio cœtu prorſus recedant, utque malos ſocios evitando, ipſam evitent improbitatem. *Etiam pacata antea maria* (ait ſcriptor quidam egregius) *ſi ſocii accedant interturbantes venti ſtatim in iras inſurgunt, & nocituras minas, quin etiam pacatiſſima flumina, quorum lentitudo oculis ipſis eripit curſum, ſi incubent venti, ſtatim exurgunt in fluctus, & manſveta illa elementa, quæ ovium inſtar ignorare motus videbantur, in leoninas exaſperantur iras. Non igitur eorum conſvetudine Vir benè moratus debet oblectari, qui facili negotio in iras, odia,* (faſtum, ambitionem invidiam, contentionem aliosque vitiorum ignes) *exardeſcunt, impellunt ſiquidem malorum conſvetudines ad pœnitenda, & ſæpè etiam cogunt ad ea, quæ nullam admittunt emendationem, nullisq; lacrymis elui poſſunt, cum ſemper ſerus poſt*

Joſephus Maria vigl. in Proteo ethicò-pol. p. 207.

post sanguinem mœror sit. Posthabito itaque spretoque malorum consortio bonis potius sejungat, atque non nisi laudabilia virtutum *exempla* sibi proponat veræ felicitatis candidatus. *BONOS imitare* (præclare ait Cyprianus) *si potes, si sectari non potes, collatare certè & gratulare melioribus, fac Te illis adunata dilectione participem, fac te consortio charitatis & fraternitatis cohærede.* Sed utinam hodiè in erudito Orbe non obtineat, quod Cyprian⁹ hunc in modum est detestatus: *Esse jam inter nocentes innoxium, crimen est, malos quisquis non imitatur offendit!* Ea quandoque est inter profanè doctos virtutis ejuratio, ut inclytæ pietatis Viros gravissimis vexare contumeliis, ipsaque sancta malignis sermonibus violare illi non dubitent. *Multi* eorũ, *quorum similitudinem desperant*, (Apulei dicente) *affectare conantur simultatem.* Diligendi potius cum reverentiâ & imitandi studio Viri sunt virtute singulari illustres, cum (teste Symmacho) *quadam scintilla sapientiæ sit virtutum luminibus applicari.* Memorat de se C. Plinius, quod cum in Syria tribunus militaret, Artemidorum arcta

Symmach. l. IX. ep. 9.
Plin. l. 3. epist.

arcta familiaritate fuerit complexus, ſocerumque ejus Muſonium cum admiratione dilexerit, inſignes eâ tempeſtate ſapientiæ Antiſtites: *Idq́ primum* (inquit) *nonnullius indolis dedi ſpecimen, quod Virum aut ſapientem, aut proximum ſimilemq́ ſapienti intelligere ſum viſus.* Et meritò: Nam idem ille Plinius maturiore jam ætate magis admirari ſe virtutes Emphratis ait, quia magis eas intelligeret. *Ut enim de pictore, ſculptore, fictore, niſi artifex judicare, ita niſi ſapiens, perſpicere non poteſt ſapientem.* Itaque pro certo & indubio felicitatis ſubſecuturæ indicio habeant literati, ſi Viros ſumma virtute conſpicuos, non quos damnificis umbrarum tenebris obnupta gens olim eſt admirata, ſed quos Chriſtiana huc usque pietas commendavit, cum ingenti quadam dignatione in animos admittant, tantis nominibus ſemper aſſurgant, & quidem (ut de ſeſe affirmavit Seneca) *cum ſimilitudinis deſiderio & affectatione.* *Sen. de vit. beat.*

XII. Neque verò aliorum ſolum inſtituta exemplaque laudatiſſima literato, ad inſignem illam felicitatem aſpiranti, cum quadam ſimilitudinis affectatione probè

conſideranda, ſed ſtrenuè etiam IPSI (uti Chriſtiana jubet Philoſophia, nosque jam ſupra monuimus) adverſus VITIA & immodicas cupiditates decertandum, hoſtisque infernalis (auxilio cœleſti) nefariæ ſemper reprimendæ ſunt ſuggeſtiones. A vitiis enim remotus, ſtatim virtuti erit vicinior, recedens ab illis, propius ad has accedet, ipſique DEO magis magisque appropinquabit. Quod ſi verò Vir literatus ſeriũ ſecum de expellendo omni vitio agitet conſilium, fixumque illi ſit hoſtibus tam atrocibus ſacrum indicere bellum, non levi equidem brachio, non molli articulo, ſed toto totius animi conatu, omni intellectûs (divinæ gratiæ radiis colluſtrati) induſtriâ, cunctis ingenii nervis, generoſo propoſito animoque excelſo. Quod agit, agat maſculè non minus quam ſollicitè, ad exemplum Magni illius Doctoris Hipponenſis, Auguſtini, qui notanter de ſe alicubi; *Multa* (ſcribit) *ago in cogitationibus meis, pugnans adverſus malas ſuggeſtiones meas, & habens conflictationem diuturnam, & propè continuam vim cum tentationibus inimici, ſubvertere me volentis. Gemo ad DEUM in infirmita-*

Auguſt. Conc. III in Pſ. 36.

te mea, & novit quid parturit cor meum ille, qui novit partum meum. Nimirum in tentationes ſuperbiæ, ambitionis, gulæ & luxuriæ egregius ille Chriſti athleta pugnavit, ope cœleſti eradicans, evellens, deſtruens ac perdens quicquid ex ſemine malarum cupiditatum propullulavit. Hoc itaque ſibi (quod imitetur) piè literatus proponet exemplar, hanc hominis ad DEUM tendentis ſpiret indolem, atque pravis ſuis affectionibus pari ſolertia bellum inferat, cumprimis autem VITIIS eruditorum deteſtabilibus IMPIETATI, SUPERBIÆ, INVIDIÆ, AMBITIONI, CURIOSITATI IMMODICÆ, MALEDICENTIÆ, CONTENTIONI, AVARITIÆ, cæterisque mox fuſius commemorandis ac depingendis monſtris, ſancti det repudii libellum. Sin illa redire, & priſtinam animi ſedem occupare conentur, pugnet eò fortius, atque ne tandem aliquando hoſti ſuccumbat, diligentiſſimè caveat. Eſt illa maſcula vox Trajani Ducis Chriſtiani & invicti ad Valentem Imperatorem: *DEUM ſemper ſequitur victoria, & ad eos accedit, quibus DEUS ſe Ducem præbet.* Ita

Theodor. lib. IV. hiſt. c. 29.

est ô literati Heroes, ubi DEUS vester erit sospitator, ibi rosæ laureæque pullulabunt, coronæ vobis texentur, tandemque exaudientur epinicia. Cum Dæmone quidem comparati ut robustissimo gigante, vos minuti pygmæi videbimini, quos elidere & audaci pede facilè proterere ille possit, sed divino præsidio defensi, in leones evadetis, ignem spirantes, inimico valdè formidandi. Jasonem jactavit fabula gravissima in navigatione Colchica exantlandâ, inque auferendo vellere aureo pericula & discrimina subiisse; Tauri nimirum illi domandi erant ignivomi, dein ad arationem subjugandi, pervigil Draco velleris custos superandus, armatorum denique virorum è seminatis Draconis dentibus repentè enascentium exercitus excipiendus. Tantum abest ut terruerint ea pericula animum *Jasonis* virtutis plenum, ut potius accenderint magis, & ad maximum facinus audendum provocarint. Licet alieno discrimine contremuerint socii, ipse neutiquam motus est proprio, nihilq; cunctatus, furibundis sese objecit bestiis, fretusque amuleto, quod à Medea acceperat,

Ovid. 7. metamorph.

miti-

mitigavit tauros, jugoque impoſito, illos aratro junxit, mox haſtatos & galeatos in hoſtes (infeſta arma intentantes,) ſaxum, quemadmodum erat monitus, ingens projecerat, ita ut converſis exemplo in ſemetipſos telis, mutuis vulneribus omnes conciderint. Et cum vincendus adhuc ſupereſſet Draco velleris cuſtos, criſta terribili, linguâ triſulca, fulmineisque oculis horrendus, is quoque feliciter adeò eſt proſtratus, ut liberum mox ad arborem (ex quâ vellus aureum pendebat) aditum victori permiſerit. En vobis ô LITERATI PRÆLIATORES, animi, & bonitate naturæ præſtantis, & virtutibus inſigniter imbuti, (id quod Jaſon inſtructori ſuo *Chironi* debebat,) verâque gloriæ cupiditate incenſi nobiliſſimum exemplar! *Jaſon* ubique victor vos ſuo edocet exemplo & triumpho, nihil non virtuti cedere atque magnanimitati, nec quicquam tam arduum, quod non conſtanti improboque labore, animique firmitate attingi ac obtineri poſſit. Quilibet veſtrum vel me tacente intelligit, quinam illi *tauri ſint æripedes*, naribus ignem efflantes, & ſub aratri jugum mit-

tendi, quænam ferrea illa armatorum seges, serpentinis dentibus enata, & in se ipsam adversis conversa hastis; quis Draco ille, arboris aureæ (unde vellus veræ perpetuæque felicitatis literariæ suspensum,) pervigil custos? Nimirum per hæc pravi vestri denotantur affectus, indomitæ cupiditates, efferatæ concitationes animi, horribilis denique ille Draco infernalis, quibuscum hostibus fortiter vobis pugnandum, donec illustriorem longè *Jasonicâ* illâ obtineatis victoriam, cum juxta sapientiss. Salomonis effatum *is qui dominatur ANIMO SUO major sit quovis expugnatore urbium.*

Prov. XVI.

Naso.

Audax res (canit Poëta) *vicisse alios; victoria major,*
Est ANIMI fluctus composuisse sui.

XIII. Sicuti verò sine *Medea* consilio nihil præstitit Æsonides ille; ita in gravissimâ vestra adversus Draconem taurosque ignivomos pugnâ fortitudini proxima sit CURA SERIA, maximaque sollicitudo, (quæ per Medeam significatur,) ne illotis quod ajunt manibus tantum suscipi-

Μῆδος cura, consilium à Μήδομαι

ſcipiatis negotium : Euripides Εὐλάβειαν, quæ hæc ipſa cura eſt meritò dixit utiliſſimam eſſe Dearum, cura eſt illa quæ ſcientiæ lumen adhibet negotiis, abſtruſa penetrat, revelat operta, illuminat obſcura, cuicunque literato hæc virtus adeſt, hoc facilè aſſequetur, ne animus unquam negotio deſit nec votis ſucceſſus. Quodſi juxta Mythologorum veterum placitum Jupiter ad monſtra profliganda eum maximè idoneum judicavit, qui non uno momento, ac ne una quidem noćte, ſed toto trinoćtio eſſet procreatus ; Vos potius in longè meliorem beatitatis ſortem Servatoris beneficio genitos, par vocatione veſtra labor ſemper verſet & cogitatio, quo dignam officio diligentiam præſtetis, iſtamque in profligandis monſtris illis teterrimis obſervetis rationem, nimirum ut ad tanti momenti opus neutiquam incurioſi accedatis aut imparati, majeſtati chriſtiano-literariæ haud decorum reputantes, circa ſupremam felicitatem conſequendam ea neglexiſſe, quæ profana religione imbuti literatores ſtudioſè duxêre obſervanda. *Delećtet potius* (ut cum Magno Gregorio loquar)

curam gero delibero, meditor, provideo, proſpicio.

Greg.M. hom. XVII. in Evangel. quat) *mentem vestram magnitudo præmiorum, nec deterreat certamen laborum.* Non longinquis è terris, non per mille pericula quærendum vobis solidæ illius felicitatis *aureum vellus*, sed hostes vincendi domandique sunt domestici, pravi nimirum affectus, noxiæ quælibet cupiditates, nec non corporis sensuumque illecebræ, pestes inquam illæ execrabiles, SUPERBIA, AMBITIO, PHILAUTIA, INVIDIA, CONTENTIO, cum omni infamium pedisequarum catervâ, atque inclinationum passionumque pudendarum colluvie, quas Draco ille infernalis in literatos veluti proditores suscitare consvevit, & quæ instar gravissimi oneris in terram plerosque eruditorum deprimunt defiguntq;, ut ad arborem *aureo* conspicuam *vellere* mentis oculos attollere, exoptatæque felicitatis diademate compotes fieri nequeant. Licet innumeras de hostibus aliis, ô mei, reportetis victorias, inque dicendi disputandique palæstra palmã præripueritis omnibus, attamen veræ felicitatis brabéo æternum carebitis, si in gravissima adversus cupiditates vestras, efferatasque animi concitationes pugnâ sitis

tis segniores. Alexandro tunc evadetis similes, qui totius terrarum Orbis victor, *sibi ipsi* frequentissimè succubuit. Sapienter de illo Arrianus: *Alexandri præclara facinora documento esse possunt, sive quis corporis viribus polleat, sive generis splendore emicet, sive bellica virtute, felicitateq; Alexandrum ipsum superet, sive Africam simul & Asiam (quemadmodum animo ille destinarat) pernavigans subjugarit, sive Europam, Asia atq; Africa tertiam adjunxerit, nihil hæc omnia homini AD FELICITATEM adipiscendam profutura sunt, nisi pariter moderatio ANIMI accedat, quamvis res in speciem gerat maximas.* Affectus igitur vobis ô literati, (anne vitio mihi vertitis, quod toties hæc vestris inclamem auribus?) sunt edomandi, & ut rationi pareant, *subjugandi*, non secus atque Tauri & Dracones illi Colchici. Non vicit eos Orbis ille victor, de quo dixi, Alexander, qui IRACUNDIÆ, velut ignivomo tauro in se impetum facienti, turpissimè cessit, uti præter alios Maximus testatur Valerius: *Alexandrum* (ait) *ira sua propemodum cælo diripuit.* Eundem quomodo Libido & Ebrietas veluti tauri & Dracones

Arrianus lib. IV. vit. Alex.

Valer. Maxim. lib. IX. c. 3.

dejecerint, Curtius & Seneca præter alios memorarunt. Ne eadem vos quoque ô præclara eruditi Orbis ornamenta calamitas excipiat, *fortitudinem* (ut Gregorius monet) *justorum imitamini, propriis contra euntes voluntatibus, delectationem vitæ præsentis extinguentes, prosperitatis blandimenta contemnentes, omnem adversitatis metum in corde superantes, hujus deniq; mundi aspera neutiquam refugientes.* Agite igitur, pugnæ periculum faciamus, hostium, literatos ubiq; graviter infestantium conatibus (divino subsidio freti) occurramus, militaremque in suscepto cum nequissimis illis salutis nostræ adversariis, vitiis inquam inter eruditos tantum non ubique regnantibus, certamine prudentiam adhibituri, cura singulari hostium munitiones explorabimus, consilia expiscabimur, arma examinabimus, vires expendamus, ac sedentes denique cum animo nostro deliberemus, quomodo possimus *cum decem millibus occurrere ei, qui viginti millibus* (imò innumeris pravarum suggestionum jaculis) *instructi,* nostram meditantur eversionem. Sagaciter perquiramus qualem machinam cui-

Gregor. M. lib. IIX. moral.

cuilibet obijciamus passioni. *Scrutemur* (monente Chrysostomo,) *suam quisq; conscientiam, & consideremus, quid nam in hâc hebdomade probè actū sit, quid in alia, & quale augmentum fecerimus ad sequentem, quas in nobis affectiones correxerimus. Discamus,* (ait idem) *igitur & vitia nostra recensentes ea tempore corrigamus, & hoc mense unum, alio aliud, & ita subsequenter meliores efficiamur.* Sed & insignem illam pugnandi rationem observemus, quam Magni Chrysostomi discipulus Johannes Cassianus luculenter hunc in modum delineavit: *Ita nobis adversus vitia arripienda sunt prælia, ut unusquisq; VITIUM, quo maximè infestatur explorans, adversus illud arripiat principale certamen, omnem curam mentis ac sollicitudinem erga illius impugnationem observationemq; defigens, contra illud cunctis momentis cordis suspiria, crebraq; gemituum tela contorquens, indesinentes quoque orationum fletus ad Dominum fundens, & impugnationis suæ extinctionem ab illo specialiter ac jugiter poscens. - - Cumq; se ab ea senserit absolutum, rursum latebras sui cordis simili intentione perlustret, & excipiat sibi, quam inter reliquas*

Chrysost. Homil. 82. ad pop. Ant.

Joh. Cassian. coll. V. c. 14.

perspexerit diriorem, atq; adversus eam specialius omnia spiritus arma commoveat, & ita semper validioribus superatis, celerem de residuis habebit facilemq; victoriam, quia & mens triumphorum processu reddetur fortior, & infirmior pugna succedens, promtiorem ei proventum præliorum faciet, ut fieri solet ab his, qui coram Regibus mundi hujus omnigenis congredi bestiis præmiorum contemplatione consueverunt, quod spectaculi genus, vulgo Pancarpum nuncupatur. Hi inquam feras quascunq; fortiores robore, vel feritatis rabie conspexerint diriores, adversus eas primæ congressionis certamen arripiunt, quibus extinctis, reliquas quæ minus terribiles, minusque vehementes sunt, exitu faciliore prosternunt. Ita & vitiis semper robustioribus superatis, atq; infirmioribus succedentibus, nobis absq; ullo discrimine perfecta victoria parabitur. Ex ipso etiam Magno Basilio discamus, quam in vitiis nostris eradicandis tenere debeamus rationem: *Quemadmodum* ait, *si quis relicta radice ramos arboris alicujus velit excisos, nihilominus radix manens alios similes illis protrudit; sic quoniam peccata sunt quædam* (literatorum) *quæ nascendi*

Basil. M. in Regul. brev. interrogat. 280.

di principium in se ipsis non habent, sed aliunde originem ducunt, necesse est prorsus, si quis esse ab illis liber velit, is ut causas primas peccatorum illorum stirpitus tollat, veluti CONTENTIO & INVIDIA (notissimæ illæ Orbis eruditi pestes) *non ex se ipsis nascuntur, sed à radice APPETITUS GLORIÆ pullulant. Qui enim humanam gloriam magni facit, is ex æmulatione ei obtrectat, quem in gloria esse animadvertit, aut à quo in ea superari se videt, invidet. Quocirca qui semel se ipsum invidiæ, contentionisve condemnavit, is si in eadem ipsa denuò vitia relapsus sit, utiq; intelligat, gravi se ac penitus insito cupiditatis gloriæ morbo, principe scil. invidiæ æmulationisq; causa laborare, nimirumq; ipsum convenit contraria ratione, nempe HUMILITATIS exercitationibus gloriæ morbum curare, ut hoc modo affectionem illam humilis animi adeptus, deinceps in ea quæ ante diximus esse cupiditatis gloriæ genuina non incidat, eandemq; in singulis peccatis debellandis observet rationem.*

XIV. Multa, multa sunt ô LITERATI, quæ ut ita faciatis, atq; sanctissimo huic & saluberrimo studio incumbatis, vos commovere

vere debeant. Inprimis autem VITII cum ſana literati hominis ratione pugna, continuusque conflictus, quandoquidem (ipſis gentilium magiſtris aſſerentibus) vitium rationi atque adeò rationali naturæ ita ſit diſſentaneum, ut ad ipſas beſtias hominem etiam literatiſſimum abjiciat. Non omninò fabula eſt Trivenefica illa Circe apud Poëtas, quæ Ulyſſis ſocios eousque dementavit, ut homines in belluas ac pecudes commutaret. Quis verò non totus cohorreſcat, ſi Virum doctrina literisque ornatiſſimum, in beſtiam commutatum intelligat? Quam deteſtabilis macula pudendaque labes univerſo LITERATORUM ORDINI ex vitiorum peſtiferorum confluxu accedat, quamque putidas ex eo ulcere fœtor erumpat, nemo ſatis explicet. Nimirum ſublata cœleſti gratia, deſtructaque ſupremæ ſapientiæ arce, neceſſum eſt in animum profani vitioſique literati induci enormem quandam turpitudinem, labem, peſtem, fœditatem, horrendamque adeò ἀναισθησίαν, ut peccator oculis animi captus, ac ſenſibus quaſi omnibus deſtitutus, neque videat quicquam, neque omninò per-

percipiat, eumque veluti phreneticum aut peste infectum sani bonique omnes detestentur. Ut hinc minus mirum videri debeat, si ipsa DIVINA MAJESTAS ex infami adeò prostibulo, pudendaque vitiorum turpissimorum sentinâ singularem suam præsentiam, gratiam, donorumque eminentiam subtrahat, mox verò tartarei dæmones monstra illa tetra & horrida veluti in vacuam τῶν δαιμόνων, h e. pseudo-sapiētum illorū domū subintrent, teterrimâ ibi tyrannide dominentur, & miseros Musarū filios tanquā stygia quædā mancipia, iniquitatū suarum funibus constricta, in omniū abrupta vitiorum, imò extremi exitii barathrum pertrahant. Nonne ô LITERATI hæc sūt ejusmodi, quæ Vos movere debeant, ut è dirissimo tartarei hostis mancipatu ad veram piè doctorum hominum libertatem aspirare debeatis quantocyus, è porcorum harâ redire ad benignissimum parentem, deque exuendâ indignissima illa servitute seria vobiscum agitare consilia. Ast dicetis forsitan profundo sepulti lethargo: *Justi sumus, non indigemus pœnitentia, nullâ perperam gestorum conscientia*

inquie-

inquietamur. Auferat à vobis Numen benignissimum periculosam adeò principis tenebrarum catapultam! Cavete obsecro, ne detestabiles ejusmodi cogitationes vestros unquam subeant animos, planissimè potius vobis persvasum sit, *neminem* (ut scitè ait Lactantius) *tam justum esse posse, ut nunquam sit ei necessaria pœnitentia.* Considerate diligentius cunctas domûs interioris semitas, cordisque vestri cubiculum ingrediamini, exploraturi quantis eousq; involuti erroribus, in quã turpia flagitia insãiasq; fueritis abducti. *Hoc nos* (literatos) ait Seneca, *pessimos facit, quod nemo vitã suã respiciat, quid facturi simus cogitamus, & id rarò: quid fecerimus non cogitamus; atqui consilium futuri ex præterito venit.* Ne itaque Vos, ô Literati Christiani è profani cujusdam & damnificis umbrarum ethnicarum tenebris obnupti hominis judicio evadatis *pessimi*, VITAM vestram respicite accuratius, quid feceritis diligentissimè cogitate, nec generalem solum de extirpandis vitiis fovete sollicitudinem, verum peculiarem (ut antea diximus) adversus unumquodque instituite luctam, donec singula pro-

Seneca epist. 84.

ster-

sternantur penitus. Sive turpi *IMPIETATIS* cœno fueritis maculati, sive *fastu* immenso excœcati, sive *inanem* sectati *gloriam*, sive *Invidiæ* & æmulationis labe corrupti, sive *Ambitionis* infrunitæ œstro perciti, sive *Contentionis* immodicæ pestilenti sidere afflati, sive *Maledicentiæ* morbo occupati, sive *Avaritiæ* insatiabilis pondere pressi, sive denique *noxiæ Curiositatis* amore deformati: tunc specialius atque diligentius instituatis scrutinium, atque pii cujusdam Viri monito obedientes; *VITIUM quo maximè laboratis diligentissimè exploretis, & adversus illud principale arripiatis certamen*, sanctoq; Chrysostomo auscultantes: *Discatis & vitia vestra recensere, & tempestivè corrigere, hoc mense unum, alio aliud, ita ut subsequenter meliores efficiamini.* Quoties equidem propria mihi ad animum mala revoco, & conscientiam perperam gestorum pono ante oculos, quã otiosè pridem (licet Deo in prima ætate consecratus) cum profanis seculi mancipiis fuerim negotiosus, nihilque egerim dum perficere volui omnia, quam inutiliter ipse ineptiverim diutius, venatus fumos, umbrasq; sectatus, quam ardua

Eutropius Abbas ad Petr. Episc.
Chrysost. Homil. 82. ad pop. Ant.

ardua tenuesque ſuperantia vires in animo volutarim, quam turpiter ſæpè à vero aberraverim ſcopo, atque perniciofis illis Satanæ catapultis, ELATIONE ANIMI, PHILAUTIA, INANIS GLORIÆ pariter ac infructuoſæ CURIOSITATIS amore ſtudioque, veluti graviſſimis ponderibus ita fuerim depreſſus, ut nominis mei menſuram neutiquã adimplere, neq; erectos mentis oculos ad cœleſtem AMOREM attollere potuerim. denſiſſimis utplurimum tenebris immerſus; Quoties inquam priſtinum meum, h. e *miſeri* cujusdam *erronis* ſtatum memori pectore intueor, toties cura me verſat atque cogitatio, non ſolum qua ratione vitioſis illis affectionibus *quæ mentem hactenus* (ut cum *Ephræmo* Syro loquar) *variè diſtractam tenuere, at q; per animi elationem occulta mea vulnera frequenter inſtauravêre*, ſacrum indicere bellum, verum etiam in emendandis reducendisque ad ſalutis ſemitam *fratribus meis* operam collocare queam ſalutarem. Hinc eſt quod cunctos Literati Orbis incolas per DEI attributa, per Chriſti meritum, per ſalutem eorum ſempiternam rogem atq; obteſter, ut intra

Ephram. Syrus in in tertio de compunct. serm.

tra

tra se ipsos reversi, non solum cuncta vitæ præteritæ scelera detestentur atq; adversus illa deinceps fortissimè decertent, verum etiam latens illud, & ex innumeris naufragiis infame saxum (RELAPSUM intelligo) devitent, in quod graviter hactenus omnes illi impegere, qui arrepta quidem pœnitentiæ tabulâ ex priori jacturâ in portum enatarunt, ast nave refecta, recuperatisque mercibus, non providam satis curam justamque sollicitudinem in cavendis funestis exitiosisque vitiorum scopulis adhibuêre, perpetuæ tandem justo DEI judicio dati internecioni. FILI PECCASTI? NE ADIICIAS ITERUM, optimè quondam monuit sapiens. *Qvid juvaret* (ait alius) *lacrymis faciem lavisse, si iterum iisdem aut fœdioribus peccatorum sordibus ea maculetur?* Talem prævaricatorem literarum haud abs re cum Bernhardo sentinæ comparabimus, ex qua quantum effluit, tantum influit ocyus, ita ut nunquam exhauriatur. *Ecclesiast cap. 21.* *Bernard. serm. de convers. ad Clericos c. 7.*

Qui pedis offensi lapidem vitare secundo
Nescit, & incautos iterum vexaverit artus,
Imputet ipse sibi, nec casibus imputet ullis.

Corrige delictum fidamine corrige mentem,
Sufficit peccare semel, desiste vereri.

Ita ad lapsum Senatorem olim Cyprianus. *Cypr. ad Sen. lapf.* *Et quia Dux in prælio* (verba Gregorii M. adscribo) *plus eum militem diligit, qui post fugam reversus hostem fortiter premit, quam illum qui nunquam terga præbuit, & nunquam aliquid fortiter gessit; majorq; proin DEO & angelis lætitia de uno lapso resurgente ad bonam frugem quam de multis molliter se gerentibus, licet nunquam collapsis*; hinc quilibet literatorum facilè intelligit, gaudium à Deo & angelis de regressu ad bonam vitam receptum, protinus per relapsum disperdi, inque dulcissimum cœlestis mensæ cibum immitti plusquam absinthialem amaritudinem, *Noli* (ait os aureum) *Chrysost. de lapf. primi hominis.* *peccare post veniam, noli vulnerari post curam, noli sordidari post gratiam. Cogita ô homo* (literate) *gravem culpam esse post veniam; renovatum vulnus pejus dolere post curam, molestius hominem sordidari post gratiam.* Et paulò post: *Grave est hominem instructum delinquere; gravius absolutum peccare; servo pejor est qui patronum post datam libertatem offendit.* Quodsi auream hanc sed plumbo graviorem sententiam ad animum VOBIS ô LITERATA pectora seriò revocaveritis, causâ discetis palmari-

mariam, cur gravior ipso lapsu sit *Relapsus*, si lapsum priorem excuset naturæ vestræ imbecillitas, relapsus isque frequentior argumento est malum altissimas in cordibus vestris egisse radices, atque de recuperanda sanitate tantum non penitus esse conclamatum. *Jam quidem* [ita præclarè Tertullianus, in quinto libri de pœnitentia capite, teterrimum literati relabentis statum delineaturus scribit,] *nullum ignorantiæ prætextum tibi patrocinatur, quod Domino agnito, præceptisq; ejus admissis, deniq; pœnitentia delictorum functus, rursus Te in delicta restituis. Ita in quantum ignorantia segregaris, in tantum contumacia adglutinaris: Nam si idcirco Te deliqvisse pœnituerat, quia Dominum cœperas timere, cur quod metus gratia gessisti, rescindere maluisti, nisi quia metuere desiisti? Neq; enim timorem alia res quam contumacia subvertit. - - - Cæterum non leviter in Dominum peccat, qui cum æmulo ejus diabolo pœnitentiâ renunciasset, & hoc nomine illum Domino subjecisset, rursus eundem regressu suo erigit, & exultationem ejus se ipsum facit, ut denuò malus recuperata præda sua adversus Dominum gaudeat. Nonne, quod dicere quoque periculosum est, sed ad ædificationem proferendum est, diabolum Domino præponit, comparationem enim videtur egisse qui utrumq; cognoverit, & judicato pronunciasse eum meliorem, cujus se rursus esse maluerit, - - eritq; tanto magis exosus DEO, quanto æmulo ejus acceptus.* Quandoquidem verò magna incolumitatis pars, nosse recidivorum radices,

Tertull. l. de pœnit. c. 5.

dices, ut fibris excisis malum penitus exscindatur, duas VOBIS, ô MEI, relapsuum causas amplius dabo expendendas: Una est DÆMONIS IN IMPUGNANDIS CONVERSIS (præsertim Literatis) IMPORTUNITAS; cum enim probè sciat ex relapsione rursum se suo jure ac dominio in hominem potiri, magisque difficilem inde fugam reddi & exitum, nihil magis nequissimus ille humani generis adversarius molitur, quam ut stantes Viros eruditos rursus dejiciat, inque abominandam suam retrahat potestatem. *Tunc scilicet* (ut præclarè Isidorus Hispalensis) *magis gravari nos impulsu vitiorum agnoscimus, dum ad DEI propius accedimus cognitionem, sicuti populus Israëliticus graviore onere ab Ægyptiis premebatur dum per Mosen à duræ servitutis jugo esset liberandus. VITIA enim ante conversionem quasi pacem in homine habent, quando autem expelluntur acriore consurgunt virtute, ac sicuti conversionem præcedit turba peccatorum, ita eam sequitur TURBA TENTATIONUM.* Dormiendum igitur vobis ô LITERATI non est, neque otiandum, arma (ut antea monui) tenenda in manu, excitandus contra tentationum hujusmodi diabolicarum machinas animus, fortiterq; & constanter obsistendum, ut consistatis in gradu, nec dejiciamini, imò victores tandem aliquando evadatis. E sua machina Vos pugnantes DEUS ipse contemplabitur, juvabit ut potentissimos pariter ac callidissimos hostes vincatis, variarum calamitatum

Isidor. in lib. de conversis cap. 2.

NB.

tatum

tatum mole pressis vitam ac vires tribuet ejus gloriæ propagandæ sufficientes, multosque ad justitiam erudientibus sempiternæ gloriæ coronam aliquando imponet.

XV. Verum ab inæstimabilis hujus felicitatis fastigio Vos [ni præcaveritis sollicitè] deturbare conabitur altera illa [quam indigetavi] relapsionum causa, INOLITA nimirum VITIORUM CONSVETUDO, habitusq; crebris actionibus perversis acquisitus, qui cum uno alterove virtutis actu non statim expellatur, præsertim si diuturnitate & frequentia fuerit corroboratus; hinc tanto majori curâ studioq; VOBIS allaborandum, ut vitiorum memoratorum pestes eradicentur potius, quam superficie tenus duntaxat eradantur. *Excisam*, (notanter ait Bernardus) *non extirpatam arborem in sylvam pullulare videas densiorem; quod periculum si velis declinare securim imponas necesse est ad RADICES arboris, non ramos.* Ne igitur noxiæ affectionum vestrarum arbores herbæq; mox repullulent, magisq; luxurient, radices etiam penitissimæq; fibræ [quantum fieri poterit] sunt evellendæ, atq; ni retrahi velitis in dirissimam illam peccati servitutem, invigilandum apprimè, atq; pro virili insudandum erit passionum inclinationumq; perversarum dominio, contendendumq; sollicitè, ut vitiorum *consvetudines* per frequentiores virtutum contrariarum actus è medio tollantur. *Secus si agatur* [appositè non minus quam præclarè ait Dorotheus]

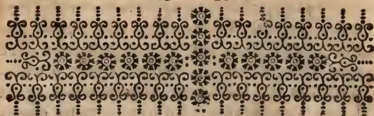
Bern. Serm. de assum. B.M.V.

us]

Doroth. ferm. X. p. 139. us] *& ftudio profeffionis veftræ non ritè incumbatis, non modo nullum impetrabitis fructum, verum etiam inconfideratè veftram finietis vitam, tempusque fruftra confumetis huc atq; illuc omni vento circumacti.* Auferat DEUS à VOBIS ô præclara Orbis eruditi ornamenta mentes impuras infectasque fiti gloriæ, amore proprio, odio proximi, atq; execrabili ftudio pecuniarum contaminatas, omnem contentionis, maledicentiæ, vindictæq; privatæ in vobis exterminet appetitum, deniq; prohibeat quo minus tempus negotiis fupervacaneis impendatis, quæ utut femper turpia non fint, certè hoc ipfo perniciofa exiftunt, quod à curis Vos avocent magis neceffariis, indecora autem, quod perfonis nobiliori minifterio confecratis, neutiquam conveniant. Etiiam atq; etiam *Vos cunctos* ô literati [Magno Chryfoftomo præeunte] *rogo atq; obteftor, ut quisq; DEFECTUM à quo vexari fe noverit, ex animo pracidere ftudeat, & PIA quâdam cogitatione, quafi Spirituali utens gladio VITIA cuncta præfcindat.* *Jo. Chryf. Hom. 77. ad pop. Ant.* Igitur faciatis Vos fimiliter, & vivetis. Atq; hic erit unicus cujuscunq; mei in fcribēdo, veftri in legendo laboris fructus, quem ut utrinq; decerpamus, inq; finceræ pietatis femita magis magisq; procedendo, tandem aliquando ad veræ fempiternæq; felicitatis metam pertingamus, TER-Maximum Numen pro bonitate fua inenarrabili clementiffimè largiatur!

COM-

COMMENTATIO I.

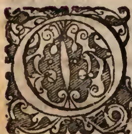
DE

LITERATORUM QUORUNDAM IMPIETATE

SEU

ATHEISMO.

I.

Mnium ſcaturigo VITIORUM, omnium matrix calamitatum, quæ cataclyſmi inſtar Orbem LITERATUM hactenus inundarunt, atq; vehementiori quodam impetu ſunt adortæ, IMPIETAS eſt, DEUM aut palam neſciens, ac omninò nullum putans, aut rerum humanarum negligentem, eaque propter inſano planè auſu ſinceræ pietatis aram

calcibus petens, atque execrandas mortalium etiam doctiſſimis de omnium religionum vanitate ac falſitate ſuggerens cogitationes, nec rarò Viros literarum ſtudiis inſignes pro impudentia ſua ſollicitans, ut perſonatos agant hypocritas, ſpecieque & forma pietatis externâ contenti, μόρφωσιν duntaxat (ut Apoſtolus loquitur) habeant τῆς εὐσεβείας, verbi divini reſpuant magiſterium, nec unquam in ſpiritu vivere cogitent, denique eò impietatis prolabantur, ut Deum apertè negare abjurareq; inducant in animum. Et licet uſus obtinuerit, ut nefarii ſolum Creatoris Conditorisque Maximi contemptores vocentur IMPII, liquidò tamen apertèque ſatis conſtat, non contemptu ſolùm & abnegatione SS. Numinis Literatos quosdam enormem ſuam prodere impietatem, ſed modis inſuper multivariis pravi erga DEUM ejusque cultum adfectûs deteſtanda dare documenta: vel admirandam ejus impetentes providentiam, ſiquidem in eruditorum etiam cœtu:

Sunt qui in fortunæ jam caſibus omnia ponunt,
Et nullo credunt mundum rectore moveri;

Vel DEUM in curandis rebus humanis negligentiæ, imò injuſtitiæ & crudelitatis arguentes, vel Nomen ejus Sacroſanctum dehoneſtantes, profanè ſatis ſcepticeque de rebus divinis diſſerentes, prava ubiq; & impia diſſeminantes dogmata, irridentes etiam contemnentes, ac

blaſphe-

blaſphemantes ſupremam Majeſtatem, vel tentantes impiè; cultum Deo debitum creaturis, ipſisque dæmonibus exhibentes, nec ut decet DEUM verum inveſtigantes, nimis autem curioſè arcana cœleſtia perſcrutantes, judicia DEI impudenter reprehendentes, cum ipſo Numine temerè interdum contendentes & diſputantes; quoties res adverſæ dubiæque animos ipſorum pulſant, Dominum non requirentes, nec ipſi ex animo confidentes, peccatis verò ſuis iratum nunquam placare laborantes; veros Dei pietatisque cultores plusquam vatiniano proſequentes odio, nulloque non injuriarum genere afficientes Viros innocentisſimos; cæterum parcè admodum orantes, DEOque frigidè ſatis ſupplicantes, (ſicuti Maximus Tyrius olim contendit nullatenus DEUM colendum eſſe precibus, quoniam ſive orans ſit malus, exauditurus DEUS non ſit; ſive bonus, DEUS illi etiam non oranti necesſaria cuncta ſit largiturus) publicum quoque privatumq; Dei negligentes cultum, adeoque grates illi malè agentes, dona beneficiaq; cœleſtia propriæ induſtriæ, ingenio, ſtudioque indefeſſo attribuentes, denique verbo DEI revelato minimè obtemperantes, ſed ſuo duntaxat viventes arbitrio. Prolixum equidem foret arduumque nimis univerſum hoc impietatis pſeudo-literariæ excutere ſeminarium, quodque miſeros adeò facit eruditorum plurimos,

Max. Tyrius diſſ. 1.

cunctis suis coloribus depingere IMPIETATIS scelus. Posthabitis itaque cæteris τῆς ἀσεβείας pudendæ criteriis, præcipuè nunc ipsum ex Orbe Literato propullulantem inq; verè INFELICES quosdam literatos grassantem ATHEISMUM considerabimus, summè detestandam illam studiorum elegantiorum pestem, genimen istud viperarum infernalium, atque literati Orbis probrum execrabile in perpetuum [si fieri possit] relegaturi, virosque eruditos spissis adeò tenebris aliquandiu detentos ad clarissimam veritatis optatæque felicitatis lucem cœlesti ope revocaturi.

II. Non abs re impurissimam illam ἀθεότητος sectam, cui nimio plures etiam literati huc usque nomen dedêre, Vir quidam egregius novissimum Cacodæmonis fœtum nuncupavit, qui laboret summoperè, ut in polytheismi gentilis locum ATHEISMUS, Numini haud minus injuriosus, substituatur. Non ego fulmen reformido Jovis, nec Jovem fateor esse præstantiorem me DEUM, ajebat quondam Cyclops immanis, cui perquam similes illi sunt literati, qui patefactæ tot illustribus documentis veritati pertinacissimè renituntur, atque cum insipientibus cæteris detestandum illud axioma chartis inscribunt & infigunt cordibus : NON EST DEUS. Ecquis Philotheus toto non contremisceret pectore, si in

Orbe

Orbe etiam Christiano-literato talia hominum monstra talesque reperiri intelligat doctores maleferiatos, qui omni religione ac pietate conculcata, SS. Numinis ejusque verbi [lucis æternæ veritatis] splendorem detestandis suis sarcasmis extingvere laborent, haudquaquam suum dissimulantes virus, sed dictis pariter ac scriptis perniciosissimis ubique illud effundentes, religionem externè interdum colentes, sed nullam habentes, DEI nomen in ore, in corde nunquam circumferentes, inque concepta opinione sua nefaria plus momenti ponentes, quam in DEI monitis, Christique præceptis aut pollicitis. De Sabinis olim familiariter dicebatur: *Somniant quod volunt*; id locum magis habere videtur in omni genere literatorum atheorum, quippe qui DEUM non esse somnient, cum animos ab omni ejus reverentia cultuque protinus habeant alienos, haudquaquam reformidantes retro omnium seculorum & sapientum consensum. Refugerem equidem efferre tantum ævi nostri. Orbisque eruditi probrum, nisi vel me silente satis abundè constaret, in ea nos incidisse tempora, quibus profanè-doctorum aliqui eandem cum insipientibus illis à Vate regio notatis inflare tibiam summo opere contenderunt. *Ps. XIV. v. 1.* Quantumvis enim pluribus persvasum sit, eorum qui DEUM huc usque negarunt, vel pestilentissimæ Atheorum sectæ nomen dedêrunt,

runt *ex VIRIS eruditis* vel nullos esse, vel paucissimos, hominum portenta potius quam homines, nullaque intelligendi dijudicandique facultate præditos; attamen eo (eheu!) nos vivere ævo, quo plus quā Cyclopica & barbarica cogitata animos eruditorum quorundā subeant, variæ Theologorum aliorumq; piorum ac cordatorum virorum clamant querelæ, *nimirum quod* (dicente nonnemine,) *complures etiam ex eruditorum sint cœtu, qui animo negent divinitatem, non tamen ita passim sint noti, siquidem legum metu premant hoc suum mysterium, nec evulgare id audeant nisi apud familiares.* Et cum piè-literatorum alius pronunciare non dubitaverit, hodiè nullam sectam, nullam religionem esse, locorum amplitudine vel Regionum & provinciarum diversitate secta ἀθεότητος numerosiorem; imò Mario Mersenno tradente, vix quisquam apud Gallos sit, qui non fateatur, nefandum illum errorem urbes plerasque ita inficere, ut jam atheismo familiaria plurimorum colloquia scateant, & feriæ multorum malcferiatorum cogitationes in RATIONIBUS INVESTIGANDIS impendantur, quibus DEUM ex mente hominum & è medio tollant, ex consequenti atheismum plenis velis introducant; vix ullus dubio locus est, quin passim eruditorum etiam hominum plurimi eâ labe infecti, atræque istius loliginis succo tincti pollutique inveniantur. Si Athei appel-

Mar. Mersennus Comm. in cap. 1. Gen. f. 233.

appellatio accipiatur pro eo, qui nullam religionem externè in alicujus Ecclesiæ communione profitetur, non exiguus ſanè ejusmodi atheorũ in Orbe erudito numerus invenietur; ſi quis verò eos hoc notet ſtigmate, qui in negotio religionis velificantur, talibus quoque Societas literaria deſtituetur minimè. Pudenda etiam vitæ morumque inter literatos corruptio (quam toto hoc incuſavimus opere,) luculentum mali iſtius magis magisque invaleſcentis facit indicium. *Latius certè peſtis hæc ſerpſit* (ita ad me olim ſcripſit inſignis Theolog⁹ D.P.I.S. alibi etiam eo nomine laudatus) *quam quisquam cogitare poſſet, & vereor ne brevi tempore aliquam in Germania noſtra quod hoc ſcelus attinet videamus Italiam vel Galliam, quam multi enim ex illis peregrinis terris* (forſitan ex habito familiari cum eruditis variis colloquio) *nihil præter hoc unum adferunt, de quo ſibi intime gratulantur, felices ſi omninò nihil reportaſſent futuri. Interceſſit mihi non cum uno multa familiaritas & conſvetudo, & horret ſæpè animus repetere quæ ab illis nefanda audita; usq; adeò ut mirarentur, aliquos EMUNCTIORIS naſi eſſe, qui non arcano in pectore idem ipſiscum ſtatuant, ſed ſibi certò*

Conf. Epiſt. de Eradic. Atheiſ. p. 5.

persvadeant quæ religionis, inprimis Christianæ sunt. Unus aliquando eò audaciæ procedebat, ut de Augustino aliisque qui inter Patres paulò doctiores & prudentiores fuissent, imò de plerisque in V. T. apud Judæos Heroibus, quorum etiam sacra scripta nunc veneramur, dubitare nollet in eodem fuisse censu, quæque voce & calamo pro religione egerint, ex necessitate personæ egisse. Nonne stant comæ cum hæc audimus, vel dicimus relata ? Quis itaque inficias ire auderet, maximum in erudito etiam Orbe atheorum esse numerum, nosque in ea incidisse tempora, in quibus infatuati quidam sapientes omnem pro ludibrio habent religionem, ac neminem pro Viro verè docto, qui atheista non sit, habendum esse existimant. *Ades mens*, (ita haud abs re cum Viro quodam egregio quilibet piè-doctorum dicat,) *stile manus, exsurgite & incalescite ad illum asserendum, qui vos fecit, direxit, movit! Nam mihi quidem, quæ, non dicam amicitia sed usus vel notitia cum illo sit, qui à communi societate & sensu hominum se abjunxit.* Si Tertullianus inter Ponti Euxini barbaros sedesque eorum incertas, nihil tam barbarum ac triste reperit, quam quod ibi Marcion natus esset, qui duos Deos adferebat tanquam duas naufragii sui symplegadas; quid obsecro de illis dicemus eruditi Orbis carcinomatibus, qui non Deo-

rum

rum pluralitatem non binarium invehunt, sed omnem abnegant divinitatem, omnem divini Numinis cultum & reverentiam abjiciunt, inque disseminandis istis zizaniis unicè occupantur.

III. Non equidem inficias ire conabor, plurimos ex Eruditorum Virorum cœtu injustè & immeritò isthoc extremæ impietatis sive atheismi stigmate fuisse notatos, atque nonnisi malevolorum nequitia infami Theomachorum albo insertos. Nolim tale quid de Erasmo Roterodamo suspicari, aut Lucianismi eum cum quibusdam accusare temerariis. Aliud sanè in illo fuit religionis, lectionis sacræ & rerum divinarum studium, & quamvis judicio nonnullorum fuerit quandoque in negotio religionis nimis politicus, inque doctrinâ de Trinitate scepticus, inde tamen nemo evincet, illum atheis ipsis esse accensendum, aut infami Luciani cujusdam recentioris nomine traducendum, quo etiam probro anonymus quidam Censor Philippũ Melanchtonem, ipsumq; Jac. A. Thuanum præter omnem veri speciem infamavit. Ac licet aliqui eruditorum atheismi propterea fuerint participes, quod causam pietatis perperam agendo atheismum imprudentes promoverint, ideò tamen atrocissimi illius criminis peragere reos, nimis inhumanum, nimis rigidum, imò extremæ temeritatis opus haud abs re videretur. Non exi-

Conf. Epist. de rad. ath. p. 14.

Author anonym. animadvers. in Histor. Thuan. c. 11. p. 4.

guus forſitan inter doctos eſt numerus *Tentatorum*, qui ſubſtitutis immotæ veritatis fulcris erigendi potius, quam veluti putida ac emortua membra ſtatim reſecandi. Multa multa ſunt, quæ in excellentis doctrinæ hominibus ſanos de religione ſenſus corrumpere ſolent, cum vero valdè ſimile ſit, eos qui frequenter gentilium libros volvunt, colorem quempiam trahere profanitatis, à quo neſcio annon ipſe ſibi aliquando metuerit Hieronymus, dum narrat ſe pro tribunali divino in ſomnis vapulaſſe, quod Ciceronianus magis quam Chriſtianus eſſet. Et cum Doctorum Eccleſiaſticorum tam veterum quam recentiorum ſcripta comparánti mirabilis occurrat dogmatum diſſenſio, & variæ hinc ſuboriantur dubitationes, fieri facilè poteſt, ut literatus ſolida veritatis cognitione deſtitutus, ſuiſque actus cupiditatibus in ea incidat, quæ fidem ejus labefactare, & periculoſum quendam *γογγυσμὸν καὶ διαλογισμὸν murmurationem & diſceptationem* concitare queant, neque propterea tamen atheiſmi accuſarem tales omnigenæ eruditionis ſupellectile inſtructiſſimos Viros. Is in ſcripturis ἐμπαίκτης nuncupatur, h.e. irriſor ſeu atheus, qui omnem revelatam veritatem, redargutionem pariter ac demonſtrationem eludere flocciique facere non dubitat, & putidos quosque fucos infrunitæ ſuæ ſubſternit libidini, abſurdis inſuper ſuis philoſophematis ita ſæpè

inco-

indulget, ut tantum non omnia ſcepticis Lucianiſtisque concedendo in profundiſſimum atheiſmi barathrum ipſe tandem prolabatur. Optandum equidem foret, ut in cenſum hunc nemo ex ordine literatorum eſſet referendus, utque perniciosa iſta exitioſaque labe caruiſſent cuncta doctrinæ abſtruſioris ſacraria! Fuêre equidem multi ſtupendæ eruditionis Viri ipſis profeſſionis fideique ſuæ ſociis non præter rem atheiſmi nomine ſuſpecti, quod conquiſitas doctrinæ multivariæ opes ad ſtabiliendam deſperatam τῶν ἀθέων cauſam duxerint adhibendas. Quemadmodum de Cæſare Cremonino non ignobili Philoſopho Patavino diſertè Jo. Imperialis in Muſeo ſuo hiſtorico enunciavit, *eum deteriores & reprobatiores de rebus phyſicis ſenſus acrius defendiſſe, quam orthodoxæ fidei alumno liceret, divinos nimirum hominum ſpiritus cum brutis communes feciſſe, corruptionique obnoxios reddidiſſe veſano rationis auſu.* Nec Cremoninum ſolum, verum etiam Jacobum Zabarellam impenſius impugnaſſe animæ immortalitatem, ac ſimul haud obſcura latentis atheiſmi documenta dediſſe, idem Imperialis eſt conteſtatus. Quæ de Angelo Politiano, Hermolao Barbaro, Hieronymo Cardano, aliiſque literatoribus atque poëtis vulgò perhibentur, talia equidem ſunt, quæ Lucianiſmi eos vel Epicureiſmi

Jo. Imper. Muſ. Hiſt. p. 174.

Idem l. cit. p. 117.

suspectos reddere queant, convincere verò minimè. De Angelo Politiano quidem Jo. Pier. Valerianus scribit, exitum ei obtigisse professione illa execrabili longè dignissimum, *cum sub vitæ finem in tantam inciderit ægritudinem, ut in multis & variis molestiis cogitationibusq; consolationem nullam admittere voluerit, atque ita demum dolore mæstitiaque confectus expirarit, quodque illi longè fuit infelicius, quidam mortis etiam voluntariæ causam universo terrarum Orbi magna cum ejus infamia propalarunt.* Tantum verò abest ut casu hoc Politiani cautiores melioresque facti sint literatorum alii, ut potius (dicente Theophilo Raynaudo) *ita naturæ repugnarint, ut passi sint sibi ex animo exsculpi etiam quam illa mentibus nostris impressit Dei cognitionem, quod scelus ætate sua duo flammis expiarint in duabus præcipuis Galliæ urbibus*; nimirùm Godofredus à Valle, libri nefandi *de arte nihil credendi* author, Parisiis combustus, & Julius Cæsar Vaninus, scelestus ille atheismi Apostolus, Tolosæ anno ævi currentis decimo nono ad flammas damnatus. Quis hujus farinæ homines literatos, omnium INFELICISSIMOS nuncupare dubitaret, quippe qui nobilissimas ingenii sui doctrinæque haud vulgaris copias ad fidei ac religionis excidium scele-

Jo. Pier. lib. II. de infel. lit. p. 137.

Theophil Rayn. in limine Theol. nat.

ſceleratiſſimè adhibere, atque SS. Numini (novorum Gigantum inſtar) bellum indicere non ſunt veriti, cumprimis infamis ille Vaninus, qui aliquamdiu virus ſuum ita texit, ut nova quâdam methodo atheorum præ ſe tulerit convictionem. Magno ſiquidem in ſpeciem molimine, libroque peculiari, quem *Amphitheatrum vocavit æternæ providentiæ divino-magicum,* providentiam divinam adverſus Philoſophos veteres, Epicureos cumprimis, Peripateticos & Stoicos defendere inſtituit, revera tamen ubique turpiter deſtituit, atque proſtituit, id agens ſollicitè, ut incautiores, [ſi videāt tantum Atlantem tam raris atque tam novis ex Philoſophiâ pariter ac Theologia machinis adhibitis, argumentorum ab atheis confictorum momenta & pondera ſuſtinere non potuiſſe] in ſcepticiſmum imò ipſum atheiſmum ſponte ſua prolabantur. Hoc ſcil. noviſſimum illud eſt τȣ̃ μυριοτέχνȣ inventum, quod Vaninum infeliciſſimum tantoperè obfaſcinavit, ut ad extremum usque vitæ ſuæ terminum ſceleſtam propugnare ſententiam, atque de DEO pro lubitu ſuo ſtatuendi libertatem poſtulare non deſierit. Cumque more ſolito imponeretur illi, ut à DEO, Rege, & juſtitia veniam poſtularet, negavit ſe id facturum; non à DEO, quandoquidem eum eſſe certum non eſſet, nec ipſe crederet, non à Rege, quod nihil in eum peccaſſet, non à juſtitia ſive judicibus, quod nec in

Confer. Scrutin. noſtr. p. 19. ſeqq.

Amphitheatrū hoc vanini prodiit Lugduni 1615.

eos deliquisset, si diaboli essent in inferno, ut quidem hoc credi & dici soleat, se devoturum judices, ut ab illis auferantur. Alii perhibent sceleſtum illum dixisse, se potius deprecaturum ut vindicaret, sed quia certum non esset DEUM & diabolos esse, ideò nec veniam à DEO & judicibus petiturum, neque vindictam imploraturum. Memorabilis etiam extat de hoc Vanini supplicio relatio B. Grammondi celebris Gallorum historici in h. m. *Erat illi in extremis adſpectus ferox & horridus, inquieta mens, anxium quodcunque loquebatur, & quanquam philoſophicè mori ſe clamabat identidem, finiiſſe ut brutum nemo negaverit. Antequam rogo ſubderetur ignis, juſſusque ſacrilegam linguam cultro ſubmittere, negat, neque exerit, niſi forcipum vi apprehenſam carnifex ferro abſcindit. Non alias vociferatio horridior, diceres mugire ictum bovem. Reliqua abſumſit ignis, in aërem ſparſi cineres. Hic Vanini finis, cui quanta fuerit conſtantia probat belluinus in morte clamor. Vidi ego in cuſtodia, vidi in patibulo, videram antequam ſubiret vincula. Flagitioſus in libertate, & voluptatum ſectator avidus, in carcere Catholicus, in extremis omni philoſophiæ præſidio deſtitutus,*

B. Gram. lib. 3. Hiſtor. pag. 210.

amens

amens moritur. Vivens arcana naturæ ſectabatur, Medicumque ſapiebat magis quam Theologum, quanquam pro Theologo audiri amabat. Capta cum ipſo ſupellex omnis, inventusque incluſus vaſe cryſtallino immanis inter aqas bufo. Objcientibus veneficium, reſpondit ex vivo bufone poſtquam ad ignem liquatus fuerit, malo remedium eſſe etiam lethali. In carcere ſacramentis frequenter utebatur, diſſimulans aſtutè conſcientiam, ubi videt ereptam ſpem vitæ, larvam exuit, qualisque vixerat, moritur. Et cum infamis hic atheorum literatorum aquila Vaninus antequam Toloſæ vivicumburio eſſet è medio ſublatus, publicè faſſus ſit, Neapoli tredecim emiſſos, qui venenum hoc per omnem Europam ſpargerent, ſibi autem deſignatione certa Lutetiam contigiſſe, ubi ſtrenuè execrabili iſto functus ſit munere; mirum adeò non eſt, quod ab eo tempore ejusmodi nebulonum ſocietas in immenſum excreverit numerum, ſolaque Lutetia Merſenno teſte circa annum ævi hujus tertium & vigeſimum plusquam quinquaginta τῶν ἀθέων millia comprehenderit, inque unica domo ſæpè duodecim reperti ſint iſtam vomentes impietatem. *Ne quis ſuſpicetur me injuria conqueri, vel paucos vel nullos eſſe qui DEUM negent, ſciat velim non ſo-* Mar. Merſen. Comm.

in Genes. p. 671.

lum in Gallia, sed etiam in aliis regnis tantam esse nefandorum atheorum multitudinem, ut jure mirari possimus, quomodo DEUS eos vivere sinat, quippe qui bonitatem infinitam in eis ad resipiscentiam expectandis effundit. Quis verò tantam atheorum turbam hominibus literatis credat fuisse destitutam, præsertim cum eodẽ Mersenno teste non pauci insanis interrogationibus & spiculis tartareis à Cacodæmone fabricatis fideles sæpè hunc in modum sint aggressi: UBI EST DEUS TUUS? Cur alium tibi fingis præter rationem? An Numen aliquod abest, si sit prudentia? Nunquid omnis cultus ideò fictus est, ut populus in officio contineatur? &c. Quinam alii quam eruditi, qui eodem authore tradente, *nullum credunt verè DOCTUM, qui non sit ATHEISTA?* Nec leviter hactenus literis tincti fuere illi Gallorum DEISTÆ, qui Deum absque justitia fingunt atque providentia, & omnia quæ Sacræ profanæque paginæ de illo referunt, fabulis accensenda pronunciant. Magis verò horrenda ea sunt, quæ non obscurus adeò ævi hujus scriptor Petrus Firmianus, de nefario quodam literatorum atheorum gymnasio à multis intempesta nocte Lutetiæ olim frequentato prodidit, quæ cum non usque adeò trita sint aut vulgaria, nec parum lucis huic de Literatorum Atheismo conciliare Commen-

Conf. ejusd. Mersenni præfat. oper. ad Johanne Franc. de Gondy Archi-Episcop. Parisi.

Idem Mers. in præfat. ad lectorem.

Idem l. c. p. 1830.

Petrus Firmianus in Genio Seculi.

men-

mentationi videantur, ideò cum pluribus denuò ea duxi communicanda:

Ignota (*ſcribit ille*) vobis loquar. Etiam impiæ fortitudinis (*h. e. nequitiæ atheiſticæ*) ſchola fuit. Urbem quæritis? Ea eſt, cui nomen ſeu à luto (*Lutet. Pariſ.*) ſeu à luce rectiſſimè impoſitum, nihil enim illa præclarius, ſi fortunarum, ſi munerum, ſi ædificiorum dignitatem ſpectes, nihil ſi vias ipſas lutulentius. *Et poſt alia:* Hæc loci diſpoſitio erat; in ampliſſimo cubiculo exilis lucerna noctem ita amovebat, ut non tota abſcederet, lunam eſſe putares, orbe imperfecto vix inter denſiſſimas nubes pallida cornua proferentem, nec viatoribus ita conſulentem maligna luce, ut ſecurè poſſint iter capere. In cubiculo adeſſe non paucos, plus ex veſtigiis ſe prementibus, quam ex aſpectu aut vario vocum tenore tremens tyro agnovit. In loci ambitu cathedræ plures (inter quas una remotior,) tacentes exceperunt, ipſe qui novus accedebat, amico monſtrante in una ſellarum acquievit, mox ille qui locuturus ſeceſſerat, ubi nulla exigui lumi-

nis posset timeri proditio, de DEO & providentia ita differere cœpit, ut non sine pietatis sensu audiretur ab eo, quem cæteri mox suum fore præmaturo gaudio existimabant. Media pars horæ in iis, quæ de DEO, de animarum immortalitate, de judicio futuro credimus, ferè consumta est, nec argumentis, quibus religio firmaretur deerat illa quæ affectus movet orationis vehementia, ut nihil eorum quæ pietatem quoquo modo mentibus humanis infundant, sincerus homo / causam ipsius agens de industria omisisse videretur. Posthæc admirationi datus est locus, dictumque submurmurantibus suffragiis: Quicquid veteres Patres, quicquid omnis Theologorum chorus in hoc argumentum solidioris doctrinæ adducerent, illo sermone comprehendi. Reddito silentio, vox eadem audita est, majora se vérioraque habere professa, quæ de religione diceret, à commiseratione impius sermo incepit, pessimum servitutis genus illud esse, quo animus humanus cogeretur incredibilia credere, & quæ sentienda essent de DEO ita accipere à majoribus,

ribus, ut nefas esset simplicissimæ ætatis pietatem vel leviter nimiæ credulitatis insimulare. Ita quemlibet hominem nasci, ut jus ad rationem habeat, nec fidei leges justè nobis imponi ab eis, qui ideò solum sapientiores existimantur, quia priores nati sunt. Plura dixit in gratiam libertatis; Inde ad argumenta illa ventum est, quibus oppugnatam religionem adversus impios tuemur, quæ ut dissolveret callidus homo, primum ratiunculis usus, quarum tota vis in gratia verborum & eloquentiæ imagine, sensim venit ad illas argutias quibus olim Christiana religio apud dicaces infideles scurriliter traducebatur. Nihil nobis reverendum, nihil sanctum, quod non luderet urbanus Evangelii obtrectator, impietatem ideò salibus condiens, ut venenum cujus horror esse posset si solum, voluptatis societate ad gustum accedens sumeretur fidentius. Sic exhilaratis animis, ita postea disseruit de Christo, ut ipse Julianus Apostata desertionis suæ crimen diluens, & Lucianus in DEUM facetiis atrox impietate vincerentur. Interea per vices audito-

ditorum risu incitabatur scenica Viri eloquentia, laudem ex sacrilegio captans, & quam placeret cachinnatione indicans semper in progressu impudentior. Finito sermone, qui propiores novitio homini fuerant, blandè petierunt, quid sibi de doctrina ista videretur? Sed anxiè, nec ad expectationem satis respondebat, integræ adhuc conscientiæ minis prohibitus, ne tantæ impietati suffragaretur. Laudavit tamen Viri in dicendo copiam, seq; dixit amico multum debere, qui viam sibi præiisset ad honestissimorum (*scilicet*) Virorum congressum & stupendæ eruditionis arcana. Non placuit perplexa laudatio verbis ea arte dispensatis, ut nescires eamne doctrinam monstrum diceret an miraculum? Frigidius ergò noctivagi abierunt quam venerant, nec Magistri facta est epiphania, qui non nisi credentibus suum vultum exhibere solitus erat, ut & apud illum visio esset fidei merces. Hæc mihi ab eo relata sunt, qui nocturnæ concioni interfuit, ita feliciter mixtus nequissimis Viris, ut deinceps religiosior esset, impietatis enim atrocitate commotus

tus

tus & ex periculo prudentissimus effectus, ne nomen quidem Virorum fortium sine stomacho audiebat. Nuper Vir religiosus nomine Nicon, unum ex istis obvium habuit in itinere, qui ex veste Deo sacrum agnoscens, admotis equo calcaribus, ut velociori cursu ad eum pergeret, mox ut potuit audiri; Et heus Tu religiose inquit, mene nosti? Cum ille negasset; Ego retulit homo Arrebatius vocor, eâ vi mentis famosus, quam vos impietatem appellatis, & vos miseri, qui futuram vitam expectantes, præsentem damnatis, & à DEO, qui (*proh scelus!*) NUSQUAM EST, mercedem laborum præstolamini. Nonne stant comæ, cum hæc Petro Firmiano perhibente audimus, vel dicimus relata? Toti profecto exhorrescimus, cum infrunitam adeò infelicissimorum illorum literatorum, vel tenebrionum potius Gallicanorum audaciam imò insaniam nobis revocamus ad animum, præsertim quod detestandis assertionibus quasdam illi subjicere rationes, aut fucos potius fumosque addere non dubitaverint.

IV. Neque verò Galliam solum, urbemque Parisiorum tot nefariis scatere tenebrionibus, sed ubivis locorum innumera seculi hujus

man-

mancipia (literarum etiam artiùmque ſtudiis imbuta) reperiri, dubitare nos neutiquam ſinunt frequentiſſimæ Theologorum & Concionatorum diverſarum partium Nationumque memorabiles querelæ. ITALORUM cumprimis eruditorum ingenia ſatis libertina eſſe, *ſuis tantum placitis fidem habentia, animamque humanam tantum pro ſalis grano venditantia, quod corpus à corruptione tutum ſervet, atque in hoc unicè incumbentia ne homines videri queant*, quidam non infimi ſubſellii ſcriptor eſt conteſtatus. Nec facilè quiſpiam ibit inficias, renaſcentibus in Italia bonis literis, antiqua quoque Lucianica, Epicurea, Horatiana &c. recocta, exulta, adauctaque fuiſſe, quemadmodum reſuſcitata philoſophia græcâ nec non Medicinâ & Matheſi, nonnulli earum diſciplinarum profeſſores unà cum illis atheiſmos ſuos priſcæ authoritatis prætextu propinarunt, ut proin eâ ipsâ de causâ in Italia olim tot tractatibus pro vindicandâ animæ immortalitate fuerit decertandum, imò peculiare in Concilio Lateranenſi Leone X. præſide faciendum decretum, *quo reprobantur omnes, animam intellectivam mortalem eſſe aſſerentes, aut unicam in cunctis hominibus, & hæc in dubiū vocantes &c.* ex quo clariſſimè colligitur, pudendum illum, ipſique atheiſmo ſociatum de mortalitate animæ errorem nullibi vulgati-orem

Petr. Matth. lib. VII. narrat. 2. § 8. in Hiſt. Henr. IV.

Concil. Later. Seſſ. IIX. die 19. Septem. 1513, hab.

orem quam inter Literatos ac Professores Italos à longo annorum decurso tempore fuisse. Si somniis, non quidem stultorum sed sapientum, quæ laudatus modo Firmianus multo cum sale finxit fides est adhibenda, ita se à Flavio quodam de pietate fugitivâ agens informari passus est: *In his habes Italicæ pietatis fidelissimam iconem. Multa insignis est, conspici vult, ita sine arte nihil agens, nisi suæ gentis genium omninò exuerit, ut etiam dum videtur simplicior, apud sagaces suspicione* (fraudis scil. hypocriseos imò atheismi ipsius) *non careat, &c.* Cæterum inter Italorum doctiorum atheistas præter infamem illum Vaninum eminuêre illi Duumviri infelicissimi, Nicolaus Machiavellus, qui omnem religionem ad statum civilem, continendosque intra officii fines subditos accomodari voluit; & Petrus Aretinus, libri de tribus impostoribus nequissimi sive author, sive fautor singularis, ad cujus tumulum Venetiis in Ecclesia S. Lucæ hoc epigramma (Laurentio Crasso teste) fuit compositum:

Condit Aretini cineres lapis iste sepultos
Mortales atro qui sale perfricuit.
Intactus DEus est illi; Causamq; rogatus,
Hanc dedit: Ille, inquit, NON MIHI NOTUS ERAT.

Quid quod negato DEO ipse sibi homo pessimus

Conf. Scrutin. atheismi pag. 18. & Cl. Reiseri epist. de orig. & progressu atheismi p. 244. Cujus etiam epitaphii

mus quandam arrogaverit divinitatem, atque cusis monetis DIVUS ARETINUS voluerit nuncupari. *Cur verò sibi* [ita in libro de Scriptoribus non-Ecclesiasticis Jacobus Gaddius] *arrogaverit aliorum consensu divinitatem, nescio, nisi forte DEI munus exercuisse dicendus sit, cum summa capita velut celsissimos montes fulminaverit, linguâ corrigens & mulctans, quæ ab aliis castigari nequeunt.* Utrum Petrus quoque Bembus doctis Italorum atheis sit accensendus, *eò quod omnes Pauli epistolas* (teste Thoma Lansio) *palam condemnaverit, easdemque deflexo in contumeliam vocabulo Epistolarias ausus sit appellare, cum nimirum amico author esset, ne illas attingeret, vel si cœpisset legere, de manibus abjiceret, si elegantiam scribendi & eloquentiam adamaret*, judicent alii, dispiciantque accuratius, qualem tum Philippus Faber Faventinus, tum ipse Campanella homines aliàs doctissimi in convincendis confutandisq; atheis habuerint intentionē. Non equidem desidero curiosam in celebrium hujusmodi Virorum ulcere habere manum, neque mentis ingenuæ indicium existimo de quibusvis eorum gestis ipsaq; intentione animi ferre calculū. Et quamvis plures diversarum Nationum nominari possent eruditi, passim pudendo atheismi notati

meminit Claud. Clemens in extruct. Musei l.1. sect. 8. c. 4. p. 269. Jac. Gaddius Tom. I. de Scriptor. p. 13. Thomas Lans. Orat. contra Ital. p. 782. 783.

Conf. laud. Dn. Reiser. l. c. de orig. & progr.

tati

tati stigmate eos tamen silentii peplo potius duximus involvendos, ne atheistarum numerum temerè adauxisse videamur. Durius licet nonnulli de Johanne Bodino, Guilielmo Postello, Roberto Fluddio, Taurello aliisque doctioribus judicarint, nobis tamen integrum haud est illos ob suspiciones quasdam leviores nequissimorum mortalium inserere albo. Extrema dies Orbis universi conspectui sistet cunctos empæctas literatos, Judexque venturus risus eorum Sardonios æterno fletu stridoreque dentium infernali remunerabitur. Tanto periculosius etiam est de occultis cordium eruditorum recessibus ferre judicium, quanto diligentius animi sui sensa literati quidam tenebriones tegere, suumque dissimulare virus laborant, non quidem ex ullo DEI timore aut reverentia, sed quod reformident retrò omnium seculorum & sapientum censensum, ne desipere soli videantur, hinc cum Barlæus Vanini infelicissimi mentionem in epistola quâdam fecisset, summæ eum imprudentiæ accusavit, quod TALIS CUM FUERIT, SIBI SOLI NON FUISSET. Tantum verò abest ut doctrinæ quam profitentur athei literati arcana semper dissimulare, aut in imâ tantum mente detestanda sua axiomata submurmurare possint, ut potius variis ea signis prodant atque criteriis, mox quâvis arreptâ occasione negantes aut in dubium vocantes supernaturalia, mi-

ath pag. 241. sqq. & Gisb. Voetii Tom. I. Dispp. sel. de atheis. p. 141. seqq.

Casp. Barlæus Epist. CLXII.

racula, prophetias, operationesque spirituum, cunctaque ad naturalem vim, sympathias, & antipathias, ad fictas crasses, & peculiaria hominum temperamenta referentes; mox Sacræ Scripturæ authoritatem tam in historicis quam dogmaticis suspectam contemptamque reddentes; mox metum omnem justamque omnibus sollicitudinem excutientes; mox atheismos aliorum cupidè enarrantes, aut frigidam eorum rejectionem, aut elumbem refutationē subjungentes, aut tanquam ἄλυτα quædam admirandasque subtilitates relinquentes in medio, publicas etiam atheorum impugnationes ægrè ferentes, à cunctis animarum pastoribus summopere abhorrentes, illosque veluti styges aut aves infelices declinantes, religionem aut pietatem (quam titulotenus præseferre videntur) nunquam, aut raró ac parcè admodum exercentes; denique pro lubitu suo Religionem permutantes, atque de Secta in sectam, non veritatis sed ventris & gulæ amore transeuntes, summamque sibi pariter ac aliis in hâc vel illa religione amplectenda permittentes libertatem, siquidem [juxta maleferiati cujusdam informatoris monitum,] *uni religioni neutiquam ita sese mancipare velint, ut eì adhæreant pertinaciter, sed potius pro temporis & loci necessitate sive hanc, sive illam (citra levitatis tamen notam) ducant amplecten-*

Vid. anonymi Hom. Politic. c. 2.

plectendam. Hæc nimirum eſt decantata illa in Orbe literato pſeudo-PRUDENTUM RELIGIO, diverſas religiones, earumque partes miſcens, jam ex hâc, jam ex alia, quod congruum videtur arripiens, inque rem ſuam vertens, hæc Neo-Pyrrhonica illa eſt σκέψις, pudendo credendi libertiniſmo ſociata; hæc Philoſophica illa fides, cujus Sectatores inſtar Philoſophorum in nullius verba volũt jurare Magiſtri. Sicuti gentes quædam religiones habent annuas, eas mutantes cum Calendario, ita & illi pſeudo-prudentes vertumnos agere volunt, citra tamen levitatis [ſi Diis placet] notam evidentiorem. Dictu equidem incredibile eſt, quam multa à divinis abhorrentia ſcripturis omniqúe pietati repugnantia ex tam infauſto principio, quo humana divinis, ſacriſque profana miſceantur, & quæ ſunt inferiora anteponuntur dignioribus, conſequantur. Nonne ejus farinæ homines literati tandem planè fateantur neceſſe eſt, ſe nulli religioni ſtudere, nulli favere ex animo, nec ſeſe Religioni, ſed religionem ſuis accomodare commodis, exemplo nimirum Senecæ aſſerentis, *Romanorum religionem magis ad MOREM quam ad REM pertinere, eamq́ à ſapiente ſervari, tanquam legibus juſſam, non tanquam DEO gratam*. Siquе omninò hanc animi ſui de religione nefariam ſententiam pſeudo-prudentes illi literati propalare recuſent, planum tamen ſatiſque

Conf. D. D. Kromayeri diſſ. de Relig. prud. ſub fin. Lecor. Anti-Syncretiſt. p. 313.

tisq; exploratum est, ejusmodi omnium Religionum homines in pectorum suorum scriniis detestandũ fovere atheismi monstrum. Quid quod id ipsum è quorundã eruditorũ sermonibus & actionibus, veluti patentibus fenestris sæpè ita sese præbeat conspiciendum, ut datâ quasi opera illi omnem religionem conculcare, & SS. Numinis splendorem detestandis suis sarcasmis extingvere laborent, cum Gottofredo à Valle execrandam illam NIHIL CREDENDI ARTEM publicè profitentes, *atq;* [praeclarè dicente Ambrosio] *pravâ quâdam impunitatis cupidine illecti vim suæ ad DEI imaginem conditæ naturæ inferentes.* Et cum Justino Martyre benè observante, nihil magis contendant ii qui dæmones vocantur, quam ut homines à DEO conditore suo, & primogenito ejus Christo abducant, eos quidem qui se humo tollere nequeunt, terrenis & manufactis affigendo, eos vero qui ad RERUM DIVINARUM contemplationem se erigunt, [nisi modestè sentiant, & puram liberamq; à perturbationibus vitã degant] ELIDENTES, IN IMPIETATEM præcipitando; hinc liquido constat, qua fraude diabolica eruditorum plurimi fascinentur, inque horrendũ atheismi barathrum detrudantur. *Eos* [repeto notatu dignissima Justini verba] *qui ad rerum divinarum contemplationem se erigunt, (nisi modestè sentiant, & puram liberamq; à per-*

Ambrosius lib. 1. de offic. c. 14.

Justin. Martyr in Apolog. ad Anton. Pium. conf. epistol. nostr. de eradicãdo atheis. p. 21.

turbationibus vitam degant) elidentes in impietatem atheismum *præcipitant.* Quamprimum scil. docti homines fastu superbiaq; turgidi, excelsiora suo ingenio ac fastigio audere, & proprio inhærere judicio incipiant, omnia præclarè dicta, scripta, factaque aliorum alto supercilio despiciant, sua duntaxat æstiment, ament, atque in pretio habeant; tunc dæmonem omni curare studio, ut DEI ipsius reverentiam in iis extingvat, blasphemiarum ac tentationum horribilium pondere eos opprimat, suosque ita expediat dolos, ut in impietatem seu atheismum illi [literatorum omnium infelicissimi] immaniter proturbentur.

V. Cæterum haud ingratam dæmoni ad subvertenda doctiorum hominum ingenia operam præstant duo perquam vulgata eruditorum hominum vitia: SINGULARITATIS nimirum carnalis affectatio, quâ plurimi quâvis viâ modo non tritâ & vulgari incedere volunt, ardua quæque, imò planè impossibilia secum agitantes, nil nisi quintessentias parturientes, imò vix abstinentes, quin majus aliquid homine perpetrare, & aliis vel intacta, vel infeliciter tentata expedire in animum inducant. Quantam sæpè pietati perniciem pudenda illa SINGULARITAS creaverit, exemplo suo miserabili eruditorum hominum plurimi docuerunt, qui CURIOSITATE etiam, sive immodica sciendi agendiq; siti ita frequenter laborarunt, *Conf. epist. ad D. Meihominum de radice atheismi p. 24.*

ut vix sui capaces diduci inq; omnes terræ plagas extendi concupiverint. Sæpiꝰ pestiferæ hujus CURIOSITATIS (quæ altera magnorum ingeniorum labes est) adminiculo dæmon doctissimis etiam hominibus veritatis eripuit decus, fidei religionisque maculavit integritatem, pudoris abstulit verecundiam, & quicquid pii ingenuique ex divino favore superfuit, exibilavit, suffocavit, ac nefandâ adeò incredulitate commutavit, ut nulli amplius authoritati, nulli antiquitati, nulli apparentiæ, imò vix apodixi ulli fidem curiosi isti literatores adhibere voluerint. Hinc alius non dubitavit Pindari lyram Cytharæ Davidis præferre, alius etiam qui Paulinas epistolas interpretaretur, nugis studere asseruit Viro gravi indignis, alius manifesto perjurio Romulum coluit pro Christo, natalem urbis pro natali Salvatoris; alius Christianum se esse, etiamsi nulli se Christianorum cœtui applicaret, posse credidit, OMNES *scil.* [ut Firmianus scribit] *Religiones ex opinione esse indubiè putans, & principum industria in subsidium legum inductas*, imò ut idem post alia addidit, Religionem autumans utilissimam generi humano fabulam, quæ continendæ plebi inventa, hoc solùm à sapiente obtineat, ut FACIETENUS patiatur se CHRISTIANUM haberi, de cætero liber, nec sese religioni, sed sibi potius accomodans religionem; ut eam sequi velle, vel non repudiare

Conf. ult. Commentationem de noxia literator. curiositate. Petrus Firm. in Seculi Gen. p. 165. Idem p. 167.

videretur, cujus sectatores usui sibi futuros intelligat. Porrò haud ita levis ejusmodi CURIOSORUM Literatorum numerus reperitur, qui cœleste Verbum quidem recipiunt, veritatemque suspiciunt revelatam, non verò ad DEI gloriam suamque salutem sempiternam, sed ad scientiæ duntaxat suæ expletionem, vanamque eruditionis ostentationem, ideò Sacris invigilare studiis gestientes, ne aliis in eo quoque doctrinæ genere inferiores videantur. Sæpissimè equidem accidit, ut homo multa naturâ scire desiderans, omniumque disciplinarum & artium cognitionem affectans, ipsi Sacrosancto Theosophiæ studio non eo fine operam navet, ut se pariter ac alios magis magisque perficiat, verum gloriam potius majorem, honores & authoritatem consequatur, quâ de profanè doctorum quorundam stultitiâ non malè Bernardus; *Sunt qui scire volunt* (nimirum sacra etiam & Theologica) *eo fine tantum ut sciant, & turpis curiositas est, sunt qui scire volunt ut scientiam suam vendant, & turpis questus est; & sunt qui scire volunt ut sciantur ipsi, & turpis vanitas est, sed sunt quoque qui scire volunt ut ÆDIFICENT, & charitas est, & sunt qui scire volunt, ut ædificentur, & prudentia est.* Bern. Serm. XVI. in Cant. Quo ipso tamen summæ prudentiæ charactere neutiquam illi gaudent literati, qui Sacra pro-

sanè satis tractantes, non nisi nudam historicam cognitionem eorum acquirunt quæ verbo cœlesti seu revelato continentur. Constat equidem abunde vanos ejusmodi turgidosque literatos haud aliter Sacras evolvere literas, ac historias æthiopicas Heliodori, Æneida Virgilii, Declamationes Sophistarum, quinimò potiorem ut plurimum profanis authoribus assignare locum, atque cum longè majori animi voluptate Scholasticis, Philologicis, Poëticis, Historicis, Philosophicisque [utpote ipsorum judicio magis admirandis] quam Sacris illis & divinis operam navare studiis, cum tamen illa ambitionis ut plurimùm vanæque ostentationis pabula existant. Et cum sæpè [eheu!] salvificæ fidei dono profani ejusmodi feriones sint destituti, nullâ certitudine, evidentiâ, delectationeque spirituali gaudeant, steriles adhæc bonorum operum, fertiles invidiæ, superbiæ, contentionis &c. breviter, sint carnales terrenique, interdum etiam in religione instabiles, desultorii, omniformes, instar cothurni, protei, polypi, lunæ aut chamæleontis; nemo facilè vitiò vertere poterit Viris zelo pio flagrantioribus, si ejus farinæ literatos IMPIORUM nomine designent, etsi à DIRECTI (ut vocant) ATHEISMI sive publica sive privatà professione paulò sint alieniores. Ut ut veram fidem ac religionem non profiteantur solum, verum etiam doceant alios, masculeque

leque adversus contradicentes defendant, zelo in speciem tumultuque maximo; abominabilis tamen in conspectu DEI ea est professio atque oppositio, si ad ambitionem duntaxat tendat victoriamque, proximi confusionem & supplantationem, non ad ædificationem, gloriæ cœlestis incrementum, fratrumque emolumentum dirigatur. Facilè nimirum tota illa veritatis defendendæ docendæq; scena mutabitur, si lucri bonus odor absit, aut grave quoddam inde emergat periculum, si ex voto & palato illis omnia neutiquam eveniant, tum Juda Julianoque præeuntibus non pauci è Christi discipulis, verbique divini lectoribus, in veritatis proditores, irrisoresque IMPIENTISSIMOS degenerabunt.

VI. Præter geminam autem illam SINGULARITATIS & perniciosæ CURIOSITATIS catapultam, triplicem aliam Dæmon ad subvertenda inque impietatis & atheismi voraginem detrudenda nobiliora doctorum hominum ingenia machinam adhibet. Principio quidem nefariorum operâ PRÆCEPTORUM sive Magistrorum abusus, qui (ut alibi etiam sumus conquesti) sive gratis ad ingenioli ostentationem, ut facundi & cæteris doctiores appareant, sive didactri spe, sive ad turbandas pacatiores respublicas, ordinemque omnem inter homines tollendum, passim quoscunque possunt disciplinæ suæ nefandæ h. e. a- *Conf. Scrut. ath. pag. 53. seqq.*

 theis-

theismi faciunt alumnos, veram de DEO fidem evertere, & ex familiarium, quibuscum versantur animis tollere singulari studio laborantes. Et cum fanatici, imò nefarii hujusmodi doctores aliunde confluentes, non benignè solùm excipiantur, verum in deliciis etiam summoperè habeantur, multi sive morum exterarum urbanitate, sive ingenioli alicujus ostentatione, aut qualiquali eloquentia loquentiave, salibus etiam & jocis tantoperè oblectentur, ut hæc hujusque farinæ alia veræ pietati, sapientiæque solidiori longissimè anteponant, mirum sanè non est, quod fertilis adeò atheorum, epicureorum, neutralium atque libertinorum etiam in hominum eruditorum cœtu proventus reperiatur. A talibus verò nefandis impietatis atheisticæ magistris & præceptoribus [quibus præter Vaninum cumprimis tenebriones illi Parisini, stylo Firmiani antea infamati sunt adnumerandi] ut mens Deo studiisq; melioribus sacrata sibi tantò diligentius caveat, probè advertat, quam callidè illi ac fraudulenter ut plurimum in disseminando pernicioso errore suo soleant versari, siquidem acerrimos initio sese τῶν ἀθέων simulent hostes mox velut indignabundi eorum objectiones referant, urgeant, denique tam malè & diminutè iisdem satisfaciant, ut ex frigidis adeò solutionibus imperitiores nescio quas sinistras de veritate religionis concipiant opiniones,

quia

quin imò concludant tandem nullam esse rationem quæ divinum stabiliat cultum plurimas verò quæ contrarium prorsus evincere videantur. Quem etiam in censum haud abs re infidi illi an invidi referendi sunt christiani populi pseudo-doctores, qui juxta memorabilem Marii Mersenni querelam ægerrimè ferunt atheorum detectionem & increpationem, nescio cujus prudentiæ larva suam obtegentes impietatem: *DEUS bone, quis temperet à lacrymis, dum non solum impios nobis insultantes nosque interrogantes audit, quis est DEUS tuus? Sed etiam illos qui Catholici esse videntur ÆGRE FERRE intelligit, quod athei atque Deistæ refellantur, quod illorum arma proferantur ut æternum obtundantur atque comminuantur.* Et post quædam alia: *Facessant istiusmodi homines, neque doleant si impios exarmemus, nisi cum illis partem habere, & hocce nostrum de se judicium audire velint; nolle ut illæ tenebræ detegantur, quibus IPSI DETINENTUR, nolle ut atheorum & Deistarum rationes & libri discutiantur, ne ipsi scrupulis & synteresi exagitentur, & DEUM esse fateri cogantur.* Dubium equidem nullum est, maleferiatos hujusmodi doctores [quocunque nomine veniant] non

Mar. Mersennus Comm. in Genes. p. 1830.

non minus ſtrenuam dæmoni in propagando alendoque atheiſmo operam navare, quam ipſos illos impietatis deteſtandæ ſive publicos ſive privatos PROFESSORES.

VII. Altera, quam nequiſſimus ille humani generis adverſarius ad ſubvertenda doctorum hominum ingenia adhibet machina, eſt LIBRARIA, ſcriptis omnigenâ IMPIETATE refertis onuſta, quæ inter palmarium locum tractatus ille horrendus ſibi vendicat *de tribus impoſtoribus*, quo athei ſvadere conantur, Moſen & Chriſtum inſtar Mohammedis impoſtores fuiſſe, ſuiſque legibus nobis impoſuiſſe, liber item ſupra notatus Gottofredi à Valle de arte nihil credendi, ſceleſta illa *Simonis cujodam religio*, incerto authore in Polonia edita; liber neſcio cujus Valei nefarius: *Cur receptum ſit Evangelium*? execrabile inſuper MUNDI [ita dictum] CYMBALUM, quod latinè primò conſcriptum Bonaventura de Perez gallicè vertit, quatuor conſtans dialogis, quorum argumenta alibi recenſuimus. Quo etiamloco habendi, imò abjiciendi potius ſunt libri non directe quidem, ſed per cuniculos duntaxat atheiſmum introducentes, ut libri *Charontis de ſapientia*, variæ pſeudo-politicorum inſtructiones, quibus religionem nullo loco ducendam, ſed fortunâ variante tuto variandam eſſe ſtatuunt, ipſis Principibus infan-

Confer. Scrutin. athei p. 55. ſeqq.

Scrut. p. 56.

Plura de hujus farina libris infra monebimus.

infausta adeò suggerentes consilia, ut religionem etiam Turcicam vel Judaicam vel paganam aut aliqua ex iisdem recipiant & amplectantur, si aliter statum suum conservare non possint &c. Utrum infernalibus hujusmodi fœtibus adnumerandæ etiam sint novæ illæ minusque solidæ atheorum impugnationes, quæ dum ab una parte atheismo occurrere videntur, ab altera omnes ei aperiunt fenestras, viderint alii. Vel unicum illud impii Vanini *Amphitheatrum æternæ providentiæ divino-magicum* [cujus supra fecimus mentionem] argumento & documento sit, cane pejus & angue obtusa hujusmodi tela, minusque solidas τῶν ἀθέων impugnationes esse devitandas, saltim non minori cum cautione legendas ac evolvendas, quam ejusdem theomachi libros *de admirandis Naturæ Reginæ Deæque mortalium arcanis*. quibus author improbus omnia naturæ insolidum (excluso Numine) tribuere, sicque regiam atheismo viam sternere non dubitavit. *Naturam scil.* [ut benè Gramondus ante laudatus notavit] *pro matre optimâ & omnium nutrice adorans, eamque omnium Deam profiteri haud quaquam erubescens.* Taceo innumeros alios sive in lucem editos, sive manu scriptos malè doctorum & malè coctorum hominum commentarios, apertè vel occultè atheismum omnemque impietatem vomentes, qui passim per impiorum aut incautorum manus disperguntur,

Gramondus lib. III. Histor. p. 210.

ut

ut mentes hominum à verâ religione quæ DEUM omnipotentem providentem omnibus, vindicem justissimum, ejusque filium hominem propter homines factum colit & adorat, planè avertant, horrendis impietatis nebulis pectora mortalium offundant, sempiternisque ea involvant tenebris. Quis denique damnatæ adeò memoriæ librorum syllabo facilè eximat cunctos libros obscœnos, impuros, variò idiomate hactenus ad propagandum practicum atheismum divulgatos, quales sunt opera nequissimi illius Francisci Rablæsii, nec non Bonaventuræ Peresii recreationes dissertationesque, meris morologiis, vanitatibus, obscœnitatibus, pudendisque divini nominis abusibus refertæ, nec aliud quid, quam pingves Epicuri de grege porcos efformantes. Utriusque sanè Scriptoris Rablæsii & Peresii genium facetè atheum redolent dictorum librorum singulæ ferè paginæ, *quibus dum* [dicente alicubi Raynaudo] *plerique jocos captant, & remittere ingenium quærunt, atheismi virus sensim combibunt, & res sacras nauci habere, ac sacra quæque jocos ducere condocefiunt.* Experientia equidem sæpissimè docuit unam vel alteram hujusmodi librorum paginam extremum pietati attulisse periculum, omnemque in legentium cordibus SS. Numinis reverentiam extinxisse. Quis itaque alteram illam, sive

Rablæs. ed 1559. Bonavent. Peres. ed. Rhotom. 1606.

Th. Rayn. de bonis & mal. libris p. 32.

LI-

LIBRARIAM diaboli in ſubvertendis literatorum hominum mentibus machinam non toto deteſtetur pectore?

IIX. Supereſt Tertia & Ultima; cujus nomine COLLOQUIA veniunt prava ac ſcandaloſa, ſub ſpecioſo tamen veritatis titulo effuſa, quibus animi improvidi nec ſatis muniti, non in errores modo, verum extremam etiam impietatem illiciuntur. Sive illa exercitii duntaxat cauſa, ſive ad ingenii oſtentationem, ſive ſub aliena inſtituantur perſona, angvem tamen ſub herbâ ſemper habent latentem, præſertim ſi ſermonibus ejusmodi familiaribus, vel negentur aut in dubium vocentur ſupernaturalia, vel divini verbi præcones tanquam homines fanatici traducantur, atheorum verò libertinorumque dotes in cœlum usque evehantur, cupidè eorum referantur Lucianiſmi, hiſtoricè pariter ac oratoriè ediſſerantur, aut tanquam ἄλυτα quædam & admirandæ ſubtilitates in medio relinquantur. Noxiis hiſce atque peſtiferis colloquiis accenſendæ, imò cum iisdem potius proſcribendæ atque configendæ ſunt ſcepticæ eruditorum quorundam de rebus divinis diſputationes, quarum occaſione non pauci in profundum atheiſmi barathrum ſunt deturbati, *ſiquidem* (præclarè ſcribente Eraſmo) *ſæpenumero fiat, ut omnia curiosè magis quam piè inveſtiganti, quædam rationes occurrant*

Vid. Scrut. ath. pag. 61. ſeqq.

Eraſmus de ratione vera Theol. f. 84.

quæ

quæ nonnihil convellant ac labefactent fundamentum & fidei robur. Quid quodlibetica illa disputatione Romæ olim coram Leone X. habita fuit pestilentius, ubi ex duobus alter omnibus rationibus probavit esse DEUM, alter negavit? aut insana Thurvaii jactantia tetrius, *quâ totum se scire Christi Evangelium, & improbando posse illud annihilare*; quid denique auditu horribilius, quàm quod non unicum tantum quendam Diagoram, sed integram aliquando Academiam, Oxoniensem scil. dæmon ita fascinaverit, ut maximis rixis disquisiverit: *An etiam DEUS esset?* quod referre dubitarem, nisi id ipsum à Monacho quodam memoriæ proditum fuisset his verbis: *Agnellus Vir humilis ac beata vita, cum & ipse studium in Oxoniensi conventu instituisset, & post tempus modicum audivisset semel inter se clamosè disputantes, utrum ista sit vera: DEUS EST, zelo accensus, ac multum turbatus exin studium revocavit.* Hinc etiam factum ut Jo. Casus Philosophus Oxoniensis in proleg. suis physicis gravissimè studiosos contra atheismos tunc grassantes præmonuerit, ita scribens inter alia: *Horrendum est dictu quidem (& tamen dicendum) multi sunt hodiè incredibiliter stulti, qui audeant, cætera quis nescit? totus horreo verba repetere,*

Lang. in Chronic. Citiz. f. 305.

qui inquam audeant dicere(ô tempora!)NON ESSE DEUM. Istos si oraculis divinæ philosophiæ urgeas, fanatico quodam spiritu & furore perciti hæc ipsa negant, & certè non mirum, cum etiam DEUM ipsorum authorem negent. Si non vidissem, si non audissem hæc monstra (Haketum blasphemum illum atheum, aliosq́ ab inferis furenter excitatos scorpiones & locustas intelligo) certè tam multus, vehemens, & copiosus in hâc causa non fuissem. &c. Nec malè Gvil. Postellus [cum forsitan accepisset, Perronum habitâ coram Rege Henr. IV. pro existentia DEI oratione, obtulisse se die sequenti contrarium probaturum,] id tolerabilius esse judicavit, si ad publicam tantum rerum administrationem opinionum varietas pervaderet, dolendum autem esse, quod ipsum illa petat fundamentum. *In utramq́, enim* [notanter addit] *partem disceptari de divinis rebus cœptum, de quibus ambigere nefas sit, ut par occasio cuivis quodvis definiendi facta esse cernatur, si semel quis RATIONEM HUMANAM AUTHORITATI DIVINÆ præferat.* Hæc sanè causa irruentis in Orbem literatum atheismi est palmaria, hinc tantus atheorum literatorum est proventus, nimirum *quod rationem humanam Divinæ authoritati præferre non dubitent*

bitent plurimi, contrariasque sententias defendere gestientes, eò tandem delabantur, ut religionem omnem putent pro mero habenda[m] esse figmento. Non præter rem quidem Verulamius existimavit primam pestiferæ istius arboris radicem plures esse circa religionem divisiones, *cum unica divisio Zelum utriusq; partis adaugeat, numerosæ verò atheismum introducant;* nimirum si profana seculi mancipia variarum religionum sectarumque professores alloquantur, & unumquemque eorum affirmare audiant, quod ex ejus parte stet veritas, pro quâ mortem ipsam subire sit paratus, alios verò sectari falsitatem, inde Protei illi concludant, melius esse nihil ex iis, quæ ad religionem spectant, quam aliquid credere, cum nondum ullo ἀναμαρτήτῳ judicio decisum sit (ô abominandam thesin, omnem uno ictu religionem & Ecclesiis & hominibus profanè auferentem!) à quorum parte veritas consistat: At verò magis laborat diabolus atheismum in Orbem literatum invehere per insignem illam nõnullorum doctorum malitiam, qui humanam rationem ubique DIVINÆ anteponunt AUTHORITATI. Hinc illæ ipsæ cogitationes nefandæ, atque exspuendæ quorundam voces, qui pietatis aram calcibus petere non dubitant.

† *Verulam. Serm. fidel. XVI. opp. p.* 1166.

IX. Quanto vehementius autem communis humani generis hostis LITERATOS VIROS istis nequitiæ suæ machinis & catapultis

impu-

impugnare, atque in deteſtandam adeò proturbare impietatem laborat, ut quidã omni SS. Numinis metu ſenſuq; abjecto, vim ipſi naturæ ſuæ ad DEI imaginem conditæ inferre non vereãtur; quantoq; majori impetu peſtis illa noſtro ævo in Orbe (etiam erudito) graſſatur: tanto impenſius hominibus doctrina meliori excultis curandum eſt atque invigilandum, ne & ipſi eâ labe corripiantur, atque omnium nequiſſimæ ſectæ (atheiſticæ ſcil.) imbuantur placitis. Provida ſanè, provida ſolersque cura doctis eſt adhibenda, ſi effugere velint illam extremi ac ſempiterni exitii voraginem, atque ruptis tot tantisq; portarum infernalium vinculis, ad veram LITERATORUM hominũ aſpirare FELICITATEM. Supra notavimus, magnam inter eruditos TENTATORUM reperiri frequentiam, qui ſubſtitutis immotæ veritatis fulcris erigendi potius ſint, quam pudendo atheiſmi ſtigmate temerè infamandi. Diabolico igitur aſtu tentati literati, ſi iſtos evadere laqueos, cœleſteque fidei conſequi donum velint, apprimè obſervent conſilium quod Juſtino Martyri ante ſuam ad DEUM veramque pietatem converſionem Vir quidam ſpecie venerandus verbis ſequentibus ſuppeditavit: *Ante omnia DEUM deprecare tibi ut portas lucis aperiat. Neq; enim conſpici iſta, neq; intelligi promiſcuè ab omnibus poſſunt, ſed ab iis duntaxat, quibus ea facultas à DEO*

Juſt. in Dial. cum Tryph. Jud.

sit concessa. Quid enim monito hoc observato mox in se senserit eo usque profanè doctus, variisque dubitationum procellis jactatus Justinus, ipse Tryphoni Judæo hunc in modum enarravit: *Confestim post Senis illius verba ignis quidam succensus est in animo meo, & amor Prophetarum, eorumq; Virorum, qui Christi sunt amici, me incessit; cumq; verba ejus Senis mecum ipse tacitus pervolverem, hanc ego solam esse tutam atq; utilem philosophiam, quæ mihi ab illo proposita esset, deprehendi.* Hujus igitur *SUPREMÆ PHILOSOPHIÆ* potius quam PHILOSOPHICÆ illius RELIGIONIS amore studioque teneantur literati, si è densissimis atheismi tenebris erui, atque sempiternæ salutis aliquando fieri velint compotes, precibus nimirum ardentissimis initio illum invocent, qui Spiritum sapientiæ & illuminationis se daturum precantibus disertè promisit, neque de DEI natura doctè solum disserere studeant, sed & ejus observare voluntatem, id omni tempore agentes, quod vellent novissimè, DEUM semper ob oculos habentes καρδιογνώστην, suaque dicta & facta omnia ad gloriam ejus, utpote palmarium ultimumque finem dirigentes, quin imò divini amoris igne magis magisque ita inardescentes, ut præter eum nihil amplius habe-

habeant, quo ſuum curis ſtudiisque ſeverioribus defatigatum animum relaxare poſſint.

X. Atque ut tanto magis appareat, quænam Literato HOMINI ab ATHEISMO ſeu infidelitate ad veram DEI veri cognitionem tendenti via ſit ineunda, memorabile FRANCISCI JUNII (laqueis iſtis ad tempus irretiti, ſed cœleſti beneficio tandem aliquando liberati) exemplum eruditis omnibus dabimus expendendum, ut Viri illius doctiſſimi periculo edocti, ipſi quoq; ſalutari horrore percellantur, ruptisque cœleſti auxilio atheiſmi vinculis, omnigenæ valedicant impietati. Sicuti enim (ut ſupra monuimus) plurima ſunt quæ in excellentis doctrinæ hominibus ſanos de DEO ſenſus corrumpere ſolent, & turpi quodam profanitatis eos tingere colore, ita ſingularis felicitatis loco haud abs re laudatus ille JUNIUS duxit, quod ex ſpiſſis ἀθεότητος tenebris tandem emerſerit, atque priſtinæ mentis reſtitutus ſit integritati. Hiſtoriam totam ipſius Junii verbis duximus exponendam, ne quid temerè finxiſſe videamur: *Franc. Junius in deſcript. vitæ ſuæ ed. à P. Merulá, atq. opp. Junii præfixa.*

Invictus (ſcribit alicubi Franciſcus JUNIUS) ab illa adoleſcentiæ peſte, (*libidine ſcilicet ad quam nefariæ illum Lugduni invitaverant mulierculæ*,) alteri malo ſuccubui planè, atque in eo jacui, donec miſertus eſt mei optimus ille cœleſtis Pater, qui me elegit in Chriſto ab æ-

terno secundum beneplacitum voluntatis suæ. Illud malum est 'ΑΘΕΟ'ΤΗΣ, malum gravissimum, in cujus consensionem & approbationem sensim perductus sum aliena audacia, & imprudentia meâ. Memini quum libros M. Tulii de legibus per illud tempus, authore & svasore Bartholomæo Anulo (qui Gymnasio Lugdunensi tum præerat) expenderem, & notas quasdam in eos animadversionesque colligerem, venire hominem ad me, & illa Epicuri verba quæ libro primo exstant, *nihil curare DEUM, nec sui nec alieni*, multis quam diligentissimè confirmare. Ad quæ ego non ratione judicioque certo respondebam, sed assensionem paulatim adhibens, sentiebam venenum serpens quod imbiberam confirmari in me, & cum auctoritate hominis, tum argutiis dictorum ejus præceps eò deferrebar, ut meus animus in isto malo hærens occallesceret, totusque fieret ἀναίσθητος. Recordatus es Domine mi servi tui, & pereuntem miserè servasti gratiosè misericordia tuâ! Ista horribili impietate constrata erat quotidie mensa, personabat domus,

mus, circumſtrepebant omnia aures meas, adeò ut jam iamque ad alia omnia obſurdeſcerem. Nam quum omnibus horis aliquid atrociter fieri videmus, aut audimus (inquit Tullius) etiam qui natura mitiſſimi ſumus, aſſiduitate moleſtiarum ſenſum omnem humanitatis ex animis amittimus. Ex iſto autem immani perditionis barathro mirificè me eripuit DEUS, poſtquam amplius annum his perditiſſimis luxuriaſſem deliciis - - Evenerat mirifica DEI providentia ut pater Regia authoritate compulſus, nobiles quosdam Viros ex Burgundici Ducatus agro comprehenſos Lutetiam deduceret, ex quibus prout ſermones ultro citroque in expeditione illa habebantur, pater cognoverat illorum ἀθεότητα deploratiſſimam, quibus adoleſcentiam meam commiſerat, quæ res ſollicitum eum efficiebat, & cruciabat plurimum. Laborabat enim maximè de ratione certa quâ & me ex peſtilente illo conſortio honeſtè eximeret, & animum meum à mortifero illorum veneno, ſi quid fortè indulſiſſent illi artificio ſuô, liberaret. Prius ergò quam me *Orat. pro Sexto Roſc.*

reduxisset domum dabat pater operam, si quâ ratione obtineri posset, ut tum mentem meam in pietatis ac religionis causa ac sensum cognosceret, tum curaret leniter, si quid hæsisset mihi de istâ lue perniciosissima. Visitabat libros, studia recognoscebat, consortia observabat; aliorum, quos mihi familiares putabat fore operam adhibebat, ut de meo sensu per illos fieret certior, cum præsertim cerneret me nativo illo pudore detineri, ne quid præsente aut audiente ipso liberius dicerem. Tandem eò devenit, ut me ad παῤῥησίαν aliquam provocaret ultrò. Docebat me jam eâ ætate esse, qua de isto pudore inurbano decidi aliquid oporteret, si qui in mensâ sermones habebantur, tempus esse ut interdum aliquid de meis studiis & observationibus conferrem in medium, neque ad omnia obmutescerem, : Si fecero, ipsi & aliis de studiorum profectu constiturum, & me habitum meliorem in dies mihi ad justum illorum studiorum usum actionesque, in quibus laus virtutis consistit, paraturum. Crebris & amantissimis monitis adductus confir-

mavi

mavi ipse me, ut interdum mensam paternam sermone aliquo sed paucissimo aspergerem. Brevi assecutus est, quod volebat Pater, non enim diu continui me, quin specie inanis scientiæ sermonem aliquem de fœtidissima illa ἀθεότητος fæce evomerem. Hic verò DEUS bone, quà gratia, quâ auctoritate inconsideratum meum sermonem repressit pater! non objurgans aut invehens in me, non de re disputans, sed piè, sanctè, doctè, leniterq; docens τὸ ἐπέχειν in iis rebus quæ nondum satis mihi cognitæ aut exploratæ essent, & doctorum hominum judicia ante audienda quam prodendam temerè inscientiam, ita me graviter compressit, ut ex eo tempore legem ἐποχῆς mihi fermè semper indixerim in sermonibus judiciisq; omnibus, donec rem cognovissem penitus. Demosthenem narrant, quum adolescens quidam inter pocula nugaretur multis & tacere nollet, dixisse percommodè, heus tu adolescens, quomodo non didicisti ab eo tacere, à quo didicisti loqui? utrumq; optimè hoc pacto docebat pater. Sed jam alter illi & gravior restabat labor, ut gra-

vissimum illud retectum in me & compertum curaret malum. De curatione cogitantem diligentissimè aliud agente me, levavit modo extraordinario DEUS. Nam cum eodem anno publicæ conciones haberi cœpissent in Gallia, accidit ut Magnus ille Juris Consultus Jacobus Cujacius (ad cujus lectionem audiendam de more properaveram) die quodam præpeditus certis occupationibus à lectione ordinaria abstineret. Erat autem mihi è scholis redeunti domum faciendum iter ad ædes illas, in quibus erat plurimum concio, ingressus concionem, perfunctoriè audio, nec inde proficio hilum. Regredior domum, incertus quid agam, qvid legam, quo studio occuper. In Novum Testamentum incido, quod pater legebat frequens, & in conclave illud subjecerat oculis meis legendum, (si fortè gratiam DEUS hoc modo faceret) prudentissimè mentem suam de me & animum suum dissimulans, ex quo lethalia impietatis illius semina, quæ ante radices egerant in me, animadverterat. Sciebat enim Vir sapientissimus, non intrudi pietatem, sed doce-

doceri, non cogi, ſed ſvaderi velle, ac propterea cum ſilentio & diſſimulatione incredibili procuravit omnes vias, quibus me ad verum caſtæ religionis ſenſum & pium cultum adduceret. Hîc ergo Novum illud Teſtamentum divinitus oblatum aperio: aliud agenti exhibet ſe mihi aſpectu primo auguſtiſſimum illud caput Johannis Evangeliſtæ & Apoſtoli: IN PRINCIPIO ERAT VERBUM, &c. lego partem capitis, & ita commoveor legens, ut repente divinitatem argumenti, & ſcripti majeſtatem authoritatemque ſenſerim longo intervallo omnibus eloquentiæ humanæ fluminibns præeuntem. Horrebat corpus, ſtupebat animus, & totum illum diem ſic afficiebar, ut qui eſſem, ipſe mihi incertus viderer eſſe. Recordatus es mei Domine DEUS mî, pro immensâ miſericordia tua, ovemque perditam in gregem tuum recepiſti. Ex eo tempore quum in me DEUS tam potenter Spiritus ſui virtute irruiſſet, alia frigidius ac negligentius legere ac tractare cæpi, de his verò quæ ad pietatem pertinent cogitare amplius, & ardentius in eis ver-

ſari,

ſari. Atq; hoc quidem ſtudium ut animadvertit Pater, non mediocrem ex eo voluptatem cepit, tantum de meo regreſſu ad pietatem ſibi gratulatus, quantum ex diſceſſu transfugioque ad impietatem doluerat. Hactenus memorabilis hiſtoria JUNII, qui caſu ſuo periculoque graviſſimo cunctos edocuit literatos, quâ via ratione que maximè horrenda ſalutis diſcrimina & facilè incurrere & feliciter evitare poſſint, tandem ad optatiſſimam veræ Sapientiæ pertingere metam. Non minus feliciter periculoſiſſimam illam Principis tenebrarum catapultam (atheiſmum ſcil. vel potius ſiniſtram de chriſtiana religione opinionem) retudit Weſſelus ille Gansfortius Groningenſis, vulgò lux mundi appellatus, quod tenebras ſeculi barbari eruditionis lumine diſcuſſiſſet.

G. Geldenhaurius l. 1. de illuſt. Germ. infer. Viris.

Cum eum (teſte Gerhardo Geldenhaurio in primo de illuſtribus inferioris Germaniæ Viris libro) nonagenario majorem quidam inviſeret amicorum, utque valeret interrogaret, reſpondit ſe pro ſua ætate & morbi moleſtia utcunq; valere, ſed unum ſibi apprimè eſſe moleſtum, quod variis cogitationibus & argumentationibus circumactus, demum de veritate Chriſtianæ religionis ſubdubitare inciperet: obſtupeſcebat ille, cœpitq; hortari,

ut

ut animo alacri ejusmodi cogitationes curasque in Christum Servatorem rejiceret unicum, sed cum admonitionem hanc ei molestiorem sensisset, magno cum animi mœrore discessit. Post unam verò alteramque horam redientem ad se cum Wesselus vidisset, alacri animo dixit exultans: Gratias ago DEO, abierunt omnes illæ cogitationes, nihil scio nisi JESUM, & hunc crucifixum, moxque DEO animam reddidit.

XI. Quod si verò pari in evitanda atroci illa diaboli machinâ felicitate gaudere velint cuncti sacratioris doctrinæ cultores, necesse est ut cane pejus & angve semper devitent tum nefarios quoscunque, & atra illa loligine tinctos PRÆCEPTORES, detestandos scil. atheismi apostolos, tum perniciosa corruptorum sodalium COLLOQVIA; tum denique LIBROS exitiosâ ista labe pollutos, ut inquam pestifera isthæc ac perniciosa τῆς ἀθεότητος seminaria effugiant, nî tandem horrendi exitii barathrum, h. e. sempiternam incurrere velint confusionem. Et cum non uno Præceptorum, Librorum Colloquiorumque noxiorum genere IMPIETAS inter eruditos sua capiat incrementa, necesse est ut circa singula illorum genera tum dignoscenda tum devitanda insignis cautio adhibeatur. Caveant inquam sibi pie-

bi pietatis sinceræ studiosi (I.) à PRÆCEPTORIBUS, LIBRIS ATQ; COLLOQUIIS SACRI CODICIS elevantibus AUTHORITATEM, ac præter θεοπνευςίαν omnem etiam humanam illi fidẽ derogantibus, Sacraq; Biblia pro farragine tantum diversorũ tractatuũ ausu privato conscriptorum venditantibus, cujusmodi blasphema effata alibi prolixè recensuimus, & summopere sumus detestati. Increpet DEUS Satanam illum incarnatum, qui infausto quodam atque æternis flammis mancipando libello monuit, *Biblia sacra neutiquam cum devotione legenda esse, ut vulgò, sed cum judicio, esse ubi impingat Paulus, esse ubi cespitet Petrus, evolvenda potius esse legendaq; Biblia quemadmodum legatur Livius, Froschmeuselerus, & Arcadia Comitissa de Bembrok ut quædam laudentur, quædam negligantur, & honestè prætereantur &c.* Talia inquam ejusq; farinæ alia τῶν ἀθέων de dubia suspectaq; Scripturarum fide pudenda effata neutiquã literati christiani sibi persvaderi patiantur, ne & ipsi confirmentur in impietate, præsertim si detestandis præceptionibus quasdam subjectas rationes aut fucos potius fumosque deprehendant. In promptu potius sint Theosophorum fundamenta rationesque, quæ solidè evincant Sacram Scripturam divinitus inspiratam, anti-

Conf. Scrut. atheismi pag. 64. seqq. & epist. de ath. eradic pag. 7.

qui-

quitate pariter ac authoritate scriptis omnibus esse longissimè anteponendam. Prodiit ante annos aliquot in lucem scriptum quoddam anonymi sub titulo TRACTATUS THEOLOGICO-POLITICI, * DE LIBERTATE PHILOSOPHANDI, cujus infelicissimi fœtus author lucifuga [ferunt autem Benedictum Spinosam esse, natione Judæum, hominem ut res ipsa loquitur perfrictæ frontis, fanaticum, & ab omni religione alienum] palmariam in impugnando Sacro codice inque explodenda omni revelatione divinâ posuit operam, eò progressus impudentiæ ac impietatis, ut PROPHETIAM dependisse diceret *a fallaci imaginatione prophetarum, ac in uno quoq; pro dispositione temperamenti ac ratione præconceptarum opinionum,* [quibus DEUS, quod ad speculativa attinet se accomodaverit] *variasse, adeoq; prophetiam nunquā prophetas doctiores reddidisse, sed eos in suis præconceptis licet falsissimis opinionibus reliquisse, ac propterea nos iis circa res merè speculativas minimè debere teneri: Apostolorum epistolas non ex revelatione & divino mandato, sed tantum ex ipsorū naturali judicio*

Anon. de libert. philosoph. c. II.

p. 144.

* *Editus est hic anon. de libertate philosoph. tract. non Hamburgi, ut mendax inscriptio habet, sed Amstelod, ubi auctor vixisse dicitur.*

cap. XI. p. 139. seqq. *cio scriptas fuisse; eos accomodavisse religionem quoad fieri potuerit hominum sui temporis ingenio, superædificâsse illam fundamentis tum temporis maximè notis & acceptis:* Exin (quod diversis fundamentis religionem superædificaverint) *ortas esse multas contentiones & schismata, quibus Ecclesia jam inde ab illorum temporibus indesinenter vexata fuerit;*
cap. XII. p. 144. seqq. *DEI æternum verbum & pactum veramq; religionem hominum cordibus, h. e. humanæ menti inscriptam esse, quod autem in scripturis contineatur, esse mendosum, truncatum, adulteratum, & sibi non constare, maximè in historiarum & prophetiarum circumstantiis, miraculis rebusq; speculativis.* Quid quod nulla prorsus
cap. VI. p. 69. seqq. MIRACULA & opera supernaturalia in Scripturis agnoscat, sed quæ talia dicantur, dici contendat respectivè ad hominum opiniones, & nihil aliud illorum appellatione intelligi, quam opera naturalia, quorum causam ignoremus, vel explicare non possimus, vel quæ explicari eo modo non possint quo vulgus res naturales explicare soleat. Hinc deniq; conclu-
Ib. p. 77. dit: * *Omnia quæ in scripturis verè narrentur*

* *Anonymo huic Libertino in Belgio scripto pecul. se opposuit Jacobus Batalier, edi-*

rentur contigisse, imò secundum leges naturæ, ut omnia, necessariò contigisse, si quid verò reperiatur, quod legibus naturæ repugnet, aut ex iis consequi non possit, id à sacrilegis hominibus literis sacris adjectum fuisse. Quò magis verò illa DEO ac revelatæ ejus veritati inimica impietas non in peregrino tantum, sed in Germanico etiam nostro solo radices agere conatur, ut verendū sit, ne brevi tempore aliquam in communi patria nostra (quod hæc aliaque portentosarum opinionum commenta attinet) Italiam, Galliam aut Belgium simus habituri; eò diligentius doctis omnibus prospiciendum, ne & ipsi à nefariis hujusmodi præceptoribus, librisque aut dissertationibus tanta impietate refertis corrumpantur, tandemque extremum τῆς ἀπιστίας subeant periculum. Cujus evitandi causâ (II.) magnâ imò maximâ cū cautione ipsis legendi evolvendiq; sunt LIBRI MACHIAVELLISTARUM SEU PSEUDO-POLITICORUM, qui omnem Religionem ad artes referre politicas, omnique id agere studio conantur, ut terrenum regnum

tis vindiciis miraculorum per quæ divina relig. & fidei Christ. veritas olim fuerit confirmata; in Germania verò scripti ejusd. refutationem Jenæ D. Joh. Musæus haud ita pridem est meditatus.

Regno DEI, Ecclesia seculo, pietas civili politiæ fœda servitute subjiciatur. Religionem illi duntaxat pro vinculo habent, quo vulgus hominum coerceatur, pro frœno, quo perdomentur rebellium insultus, pro terrore, quo percellantur qui Magistratûs authoritatem non adeò magni æstiment, pro nexu, quo amor subditorum cum Imperantibus devinciatur; pro compedibus, quibus affectus malorum optimè compescantur, pro unico medio, quo quidvis svaderi, quidvis excusari queat, imò quidvis defendi, modo è singulari quodam religionis zelo factum perhibeatur: † deniq; de religione non aliter statuunt, quam de Comoediis, in quibus talem quisque personam assumat, quam & sibi convenire & à se debitò modo geri posse existimet, ut sic Principes ac Magistratus eam amplecti debeant religionem, quam & statui

† *Omittimus alia pseudo-politicorum seu Machiavellistarū pudenda effata, al bi à nobis commemorata. Conf. Scrut. ath n.* 20. *p.* 85. *seqq. epistol. de radice ath. p.* 27. *seqq. & de atheismo eradicando pag.* 7. *seqq. non est, ut ibi dicta cum gravi lectoris fastidio repetantur. Adde si lubet Dn. Reiseri Epist. de Orig. Antitheismi p.* 315. *seqq. Dan. Clasen lib. de Relig. Polit. Menoch. Hieropol. Hier. Osor. institut. Reg. Raynaud de bonis & malis libr. erotemate IV. p.* 28. *& alios plurimos.*

tui congruam & suo judicio consentaneam intelligant. Et cum tibias hujusmodi diabolicas potissimum Nicolaus Machiavellus inflaverit *libris Discursuum* ac *de Principe*, usque eò tetris, ac projectæ in religionem audaciæ, ut *satis esse docuerit pietatem simulatione præse ferre, imò in eundem finem revelationes falsas tanquam à DEO derivatas confingendas esse, & spargendas in vulgus; factiones alendas inter subditos, pravis moribus implendam civitatem*; hinc omnes atq; singuli literati vel me tacente intelligent, quanta curâ studioque ipsis perniciosæ ejusmodi dæmonis fistulæ sint devitandæ, ne ab iisdem improvidi dementententur, atque parem aliquando cum impiissimo Machiavello (qui blasphemans reprobum spiritum emisit) habeant exitum. Caveant etiam sibi à musteis ejusmodi muginatoribus, qui religionem omnem habent veluti indifferentem, quibusque jam olim faces prætulisse videtur Procopius ille Cæsariensis, dum cuique potius concedendum existimavit, ut pro libidine sua de DEO sentiat, quam Reip. procellas videre, quibus tum (Imp. scil. Justiniani ætate) Romanum Imperium ob varias de fide quæstiones jactabatur. *De DEO* (ajebat) *nihil ipse præterea affirmaverim, nisi quod bonus omni ex parte sit, resque universas sua potentia*

Procopius Cæs. lib. 1. Gothicor. conf. præfat.

quam Hist. Arcanæ Proc. Nicolaus Alemannus præfixit, fol. XI.

tia complectatur, de controversiis verò ita quisque vel sacerdos vel privatus homo loquatur, quemadmodum illi sentire libuerit. Videant pietatis veræ studiosi, ne ad hujus farinæ magistros se conferant, qui licet in speciem Christiani videantur, nullique sectæ velint addici nominatim, privatis tamen rationibus vel Reip. commodis religionem pietatemque metiuntur, neque de verâ DEI cognitione ac cultu multum sunt solliciti.

XII. Si insuper vere sapere eruditi, & omni IMPIETATE conculcata ad supremam aspirare velint PIORUM hominum felicitatem, necesse etiam est ut caveant sibi (III.) à scriptis consortiis atque colloquiis pestiferis eorum Philosophorum, qui molimine summè temerario omnia intra NATURÆ terminos compingere, causasque duntaxat secundas, posthabita illa PRIMA præcipuaque DEO Ter O. M. observare respicereque solent communiter. Horum (ac nominatim ipsius Jul. Cæs. Vanini isthoc potissimum nomine infamati,) ingentia pericula illos reddant cautiores, doceantque, haud faciliorem viam ad atheismum patere, quam per impias ejusmodi atque detestandas Naturalistarum assertiones, quibus imbutus literatorum quidam, in horrendam atheismi voraginem miserè adeò est prolapsus, ut (Viro quodam egregio teste,) voces hasce detestandas emiserit: *Quamdiu ingenio ac judicio meo*

Conf. Dn. Clas. Rel. polit. c. V. p. 66.

meo uti potui, nihil dementius mihi quicquam visum fuit unquam, atq; plerosque docere dari aliquem DEUM, supremum Numen, cujus nutu fiant & regantur omnia. Quæ fiunt NATURÆ vi ac operatione fiunt, pluviam producit Natura, Natura producit herbas & plantas, ad quarum generationem tamen concurrit siderum influxus, qui tam necessarius est, ut aliter se habere non possit -- Si Natura & præcipuè astrorum influentia valet diversimodè, nunc pluet, nunc serenitas erit aeris, preces utique pluviam cœlitus non trahent, sic & ægrotus moritur, natura in ipso debilitata, quamvis mille pro ejus salute orent, neque credas tuam orationem ægroto revalescenti reddere sanitatem. Interim si hæc fiant ad vulgus imperitum detinendum, non improbo consilium istud satis prudenter olim à priscis politicis suggestum. Aliàs & doctis ista velle obtrudere stultitia est &c. Sic nimirum horrendo DEI judicio in im̃anissimum atheismi barathrum dilabuntur plurimi abstruso rerum naturalium studio mancipati, existimantes nullum planè esse Rectorem, sed res suopte genio hos & illos cursus peragere, hanc aut illam suæ durationis pe-

Conf. Scrutin. ath. n. 25. p. 108, seqq.

riodum ex se ipsis obtinere, omnia deniqùe ad omnium causarum connexionem æternam esse referenda. Et cum inordinato adeò studio multi eorum occupentur, ut solis niti velint experientiis, ne scil. si quid absque prævia experientia credant, sese errandi exponant periculo, atq; decipiantur, mirum non est quod hujusmodi illiberalium artium magistri in extremā tandē prolabantur incredulitatē, ac ebriis planè similes, nulli amplius authoritati, nulli probatæ rationi, imò vix apodixi ulli fidē ducant adhibendam. Quo ipso in luto non ignobiles Naturæ mystas, Medicos cumprimis ac Philosophos quosdam Italos hæsisse, indeque atheismi nomine haud abs re suspectos ipsis fidei ac professionis suæ sociis fuisse alibi notavimus. Quippe latens virus satis superque illi per infrunitam atque impudentem demonstrationis atque evidentiæ in supernaturalibus postulationē prodiderunt, non alias nisi demonstrationes mathematicas admittentes, & quidem τῦ διότι seu potissimas, pari impudentiæ passu semper in examinandis rimandisque Dei operibus, Angelorum bonorum ac malorum naturâ, animæ humanæ (cumprimis separatæ) statu indagando perquirendoque procedentes, nec attendentes quod accuratissima etiam philosophandi ratio sæpè inductiones atque experientias, cognitiones τῦ ὅτι gradusque inferioris demonstrationes admittat, imò tota vitæ com-

Scrutin. ath. p. 109. seqq.

communis orbita nudæ fidei humanæ axe ſu-ſtentetur. Præclarè Petrus Firmianus in ſupra laudato ſeculi genio; *Quanta* [ſcribit] *ſit animi imbecillitas nihil eorum credere, quæ fides proponit, evidentiſſimè apparet cuilibet propius inſpicienti. Ille ne fortis animus, qui adeò carni mancipatus eſt, ut nihil credat niſi quod retulerint SENSUS, ita falſitati obnoxii, ut videre Te ſæpiſſimè perſvadeas, quod omninò non vides, & audire quod non audis? ſupra ſenſus ferri, ut ad veritatem, quæ illis altior, acceſſus fiat, maxima eſt fortitudo, ſed & certè præclarior, ſi ſupra rationem ipſam aſſurgas, ubi illa irrito labore ad confeſſionem ſui adducta & in ipſo conatu deficiens, quid aſſequi non poſſis ejus viribus Tibi fateatur.* Quicquid verò hujusmodi profanis naturæ ſcrutatoribus objiciatur, quocunque rationum plauſibilium apparatu infrunita eorum reprimatur audacia, ſemper tamen antiquum obtinebunt, tantoque licentioſius de DEO, Angelis, de Miraculis, atque mortuorum reſurrectione argutabuntur, quanto fœdius pudendâ iſta τῆς ἀπιςίας labe ſunt contaminati.

Petrus Firm. in ſec. Gen. p. 173.

XIII. Quandoquidem verò validiſſimum (maximorum etiam Theoſophorum judicio) adverſus ATHEOS motivum à MAGICIS

Conf. Epiſt. de eradic. ath. p. 138. ſeqq.

GICIS desumatur effectibus, cum exin Spiritualis quædam (materialibus opposita) natura non incommodè concludatur, quæ essentiæ pariter ac efficientiæ ratione à superiore quâdã dependeat; hinc ab iis (IV.) sibi pie-literatus caveat pseudo-doctoribus, librisq; & colloquiis, quibus omnes effectus ejusmodi supernaturales, omnesque malignorum Spirituum cum hominibus conventiones veluti anilia exploduntur figmenta, ubique vis obtruditur imaginationis, magneticis itidem, astralibus, sympatheticis influentiis ea tribuuntur, quæ sive mediato sive immediato Dæmonis influxu fuêre perpetrata. Perversæ illius opinionis œstro nostra ætate quidam in Anglia nobilis, Reginaldus Scotus ita fuit percitus, ut omnes dæmoniacorum effectus vel ad naturales melancholiæ insultus, vel nefarias hominum, figmentis & præstigiis suis illudentium artes, vel ad imaginationes stolidas, vanasque magorum fictiones referre sit ausus in libro apud Anglos Jacobi Regis jussu publicè combusto, *Discoverie off Withcraff*, quod idem est, ac si dicas *Detectio artis magicæ*, quâ omnem omninò Magiam septem impugnare libris proposuit, nec sine deplorando successu, cum ex indicio viri cujusdam egregii constet plurimos in Belgio doctos pariter ac indoctos lecto illo libro nefario fluctuâsse, imò eò ignorantiæ & impudentiæ prolabi cœpisse, ut nullas non Dæmo-

Dæmonum apparitiones & operationes suaviter exibilarint, tanquam anicularum fabellas, aut superstitionis meticulosæ phantasmata, iisdemque ut plurimum decertasse armis, quibus Abrahamus Palinghus sagas adversus justam judicum severitatem defendere, atque Johannes Wierus evincere conatus sit illas neutiquam esse puniendas. Quo de pudendo conatu non malè Bodinus judicavit, *Authorem divinis adversus DEUM nefariè usum fuisse*, eò quod libro suo blasphemiis horribilibus referto, nonnulla de DEO & lege ipsius interseruerit, suamque impietatem pietatis & compassionis cujusdam christianæ velo tegere ausus fuerit, sed & insigne fraudis diabolicæ documentum hinc elucere, nec gratiores satanam ministros habere idem judicavit, quam eos, qui omnem Magiam, omneque malignorum spirituum cum hominibus commercium eant eliminatum, & qui impedimento sint ne pœnas meritas satanica luant mancipia. Quid quod interdum à satana maleferiati quidam sint subornati, qui voce pariter ac scriptis tradere non dubitârunt *Magica omnia esse fabulosa*? Memorabile exemplum Petrus Mamorius attulit dè Magistro Guilelmo Lurano Doctore Theologo, accusato magicarum artium, condemnatoque duodecimo die Decembris 1453. sed & testimoniis pariter ac confessione propria convicto, quod diabolo promisisset se

Bodinus in confut. opinion. Wieri sub fin. Dæmonom.

Petrus Mamorius in libello de Laniis.

prædicaturũ (ut fecit) fabulas esse quidquid de MAGIS dicatur, quin etiam penes ipsum mutuæ obligationis instrumentum fuisse deprehensum, quo egregius iste Theologus dæmoni fidem dedit, juravitque se publicè prædicaturum nullam prorsus ejusmodi de sagis sermonibus fidem esse tribuendam. Hoc pacto (addit Mamorius) Magorum cessavit punitio, Regnumq; Satanæ augescente in infinitum magorum numero fuit confirmatum. Sed & Toleti (ubi Magistrorum diabolicorum schola habebatur olim) quosdam ejusdem criminis affines vixisse homines Bodinus in præfatione Dæmonomaniæ suæ enunciavit, qui effusè ridere cœperint, si quando quæstio de magis haberetur, totiusq; coronæ risũ urbanis suis dictis salibusque commoverint, imò constanter affirmaverint, fabulas esse & ἀδύνατα ea omnia, hisque sermonibus Judicum ita mitigaverint animos, ut omnes Magi fuerint absoluti. Et cum ipse Wierus * fateatur se Joh. Trithemii Steganographiam exscripsisse, quam in Museo MAGISTRI SUI AGRIPPÆ reperisset, librum orationibus dæmonumq; invocationibus plenum maximeq; detestabilem, hinc Bodini animum cogitatio subiit, Wierum ejusdem

* Wier. de Lamiis cap. 36. *Cum bona* [scribit] *venia mei olim HERI & Praeceptoris venerandi Agrippæ, hæc merà inania esse, adeoq; ridicula, cum Cardano liberè assero.*

dem farinæ hominem extitisse, & ad mitigandas Magorum pœnas sicque augendum illorum numerum à dæmone fuisse subornatum. Neque hoc solum, sed & aliud sententia illa detestabilis Regno infernali affert emolumenmentum, dum regiam ATHEISMO viam parat, inque culpa est, ut pro anilibus figmentis tandem habeantur omnia, quæ de Rebus spiritualibus, Angelorum pariter ac dæmonum actionibus, cunctisque effectibus præternalibus hactenus fuere memorata. Quod non solum probè intellexit Serenissimus Angliæ Rex Jacobus, dum impietatis illius Doctorem suumque subditum Reginaldum Scotum *novum nuncupavit Sadducæum*; verum etiam doctissimus Bodinus, dum in egregia adversus Wierum disputatione gravissimè scripsit; *Quicunque ante hâc dixerunt id* (quod de Magia traditur) *esse à melancholia*, *NON ESSE DÆMONAS putaverunt*, *NEC FORTASSE DÆMONAS DEUMVE ULLUM CREDIDERUNT SUBSISTERE*. En ipsam detestandi ATHEISMI radicem, fructumq; opinionis (passim eheu invalescentis,) pestiferum! Tanto equidem majori impetu (liceat cũ lectoris amici venia haud adeò impertinentẽ ad literatos atheos convincendos convertendosq; nunc facere digressionem,) quidã atheismi nefandi apostoli validũ illud adversus

Bodinus l. c. p. 431.

impi-

impios telum nobis eripere conantur, quanto certius huc usque cognoverunt, perditissimos homines ab atheismo facilè revocari, dum mirabiles magicarum artium effectus illis ponuntur ob oculos, ostenditurque, præter ea quæ sub aspectum cadunt, aliquid spirituale, & potentioris esse virtutis, quo admisso, facilius Numinis existentiam confitentur. *Sunt autem* (ita præclarè in diss. de sagarum denunciatione scribit D. Mauritius) *nec omnia, quæ sc. de contracta cum dæmonibus hominum amicitia eruditi hactenus communi ferè sententia crediderunt, talia, quæ ratio non capiat, quomodo naturaliter fieri possint, sed etiam quæ percipiat, non posse nisi PRÆTER NATURALITER, ac viribus aliis, quam humanis solis, effici: Nec DEUM tamen habere authorem, aut Angelos bonos, quod fœda sint quæ fiunt, Deo adversa; & ipsorum confessione, qui rem optimè sciverunt, non DEUS sed Diabolus ex pacto eorum author indicetur. Nec de Historicâ fide dubium, cum illa, quæ ipsi & plures alii viderint, & quidẽ viri graves, eodem quo acciderunt tempore literis mandarunt, ubi nihil facilius quam tot testes in rebus publicè gestis advocantes, falsitatis in re sensus judi-*

D. Ericus Mauritius tr. de denunciat. sagar. p. 39.

judicio manifesta convincere. Hactenus D. Mauritius, qui etiam studio singulari omnium ferè Nationum ac Gentium, Ebræorũ, Græcorum, Latinorum, Asiaticorum, Africanorum, Americanorum, Europæorum, Italorum, Gallorum, Germanorum, Danorum, Suecorum, Anglorum, hac de re consensum evicit. *Quotquot enim* (ait Augustinus) *in Mundo fuerunt sectæ, pœnas in Magos decreverunt*, adeoque pro fabulis merisque ludibriis vulgatos de iisdem sermones neutiquam habuerunt. Absit igitur, ut res post omnem hominum memoriam ab annis quater mille de Magis exploratissimas, imò divinæ etiam Legis (quæ perditionem interminatur populis qui Magos non castigaverint) authoritate insinuatas, nunc demum in recentiorum quorundam, & à Dæmone circumagitatorum hominum gratiam negemus aut vocemus in dubium. Nec magni ponderis aut momenti ea sunt argumenta, quæ pro periculosi illius pestiferique dogmatis confirmatione hactenus sunt allata: Possit licet res incorporea corporeæ ordinariè haud sociari, nec quicquam ab ea capere detrimenti; ex communi tamen Doctorũ sententia, ipsaq; multorum seculorum experientia abunde constat, malignos Spiritus sibi cum opus est formare corpus aspectabile, ut id quod volunt σωματικῶς efficiant. Porrò

August. lib. XIII. de civitat. Dei.

Lev. XX.

etiam-

etiamsi multa effecta pseudo-magica sæpè aut ab hominibus mendacibus improbè fuerint conficta, aut à simplicioribus nimis credulè accepta, hinc tamen neutiquam colligere licet, nullas prorsus esse hominum cum dæmonibus conventiones, nullos reales dari magorum effectus, similis equidem hæc conclusio illi esset paralogismo: Sæpè Hypocritæ, mali, hæreticique dicuntur, qui revera tales non sunt; ergò nulli unquam hypocritæ, perversi hæretici, schismaticique extiterunt. Maxime infirmum

Scotus lib. III. c. 6. illud quoq; est R. Scoti pro temeraria sua assertione argumentum: *Valde stultæ essent Lamiæ, quibus Judices tamen astutiam tribuunt, si Diabolo animam & corpus perpetuo cruciandum traderent, nullis receptis divitiis, vel commodis aliis.* Sed revera illas adeò stultas fuisse, infinita forensium judiciorum documenta, sagarum confessiones, factis per omnia respondentes, convictionesque publicæ clarissimè comprobarunt. Quem insuper latet humanæ naturæ in casibus adversis summa infirmitas, quâ immissas afflictiones doloresque gravissimos tam ægrè fert, tamque anxiè ex angustijs liberari desiderat, ut parum sæpè attendat, quas inire debeat rationes, quasve admittere conditiones, dummodo mitigationem vel medicinam, (quâ adversitates suas nonnihil leniat) invenire possit. Animadvertens itaque Dæmon, homines in tantis

tis difficultatibus esse constitutos, promptè illis insidiatur & avidè, suoque instituto eos accomodatos perspiciens, mox sese insinuat, suamque ipsis pollicetur operam, levationem spondet & remedium, dum modò talibus uti velint medijs, qualia ipse ad hanc rem præscripserit. Nullum tunc homini ψυχικῷ sive animali remedium tam atrox apparet & execrabile, quod non sponte arripere, nulla conditio tam horrenda, quæ illum à societate dæmonis (operam suam promittentis,) revocare possit. Lubentissimè tandem ille assentitur, dummodo in istis anxietatibus auxilium & relaxationem invenire queat. Neque tamen inficias ibimus, multos utriusque sexus mortales vel parentum vel aliorum nequitiâ in tenera etiam ætate seductos, miserrima Diaboli mancipia evasisse, & in temporalis pariter ac æterni exitij barathrum incidisse. Sic Aquitana quædam adolescentula (teste Flor. Remundo) sponte sua 1594. fatebatur, se teneriore ætate à quodam Italo corruptam, postea in agrum quendam abductam, hirco cuidam grandi atroque oblatam fuisse; hircum ab Italo quæsijsse, quæ isthæc foret puella? respondisse, nunc eam à se adductam, ut in suarum numerum hircus illam referret, quo facto se ab Italo in locum priorem reductam fuisse. Sic & Joanna Harvilleria [quæ Bodino occasionem conscribendæ

Flor. Remundus lib. I. de Antichr. cap. 7.

Jo. Bodin. in præfat. Dæmonom.

l.c. pag. 456.

Nic. Remig. Dæmonolatr. lib. I.

Remig. lib. I, c. 1.

dæ Dæmonomaniæ præbuit] inde à duodecimo ætatis ſuæ anno, diabolo, (qui ſpecie hominis atri ſtaturam humanam excedentis apparebat) *à matre fuit oblata* atque deſponſata, ille promiſit ſe optima fide filiam curaturam, atque [ſi Diis placet] etiam beaturam. Ac licet inter omnes magos convenire ſcribat Bodinus, non cogi à Satana quenquam ut Deo renunciet, aut ſe Diabolo devoveat, ſed puram potius liberamque à ſubditis ſuis eum exigere voluntatem; attamen Nicolaus Remigius quædam manifeſta certisque indiciis teſtata habet exempla, quod Satan interdum illis pericula graviſſima intenderit, magnasque oppoſuerit formidines, quos blanda oratione permovere nequiverit. *Claudius Morelius* (ſcribit laud. author) *Serra damnatus veneficii, cum rogaretur, quæ res maximè illum impuliſſet, ut ſe primum addiceret dæmoni, reſpondit, non ante verbis, quicquid lenocinaretur, vinci potuiſſe, quàm ubi de uxoris liberorumq; nece terrorem injeciſſet.* Antonium item Welſchium, cum de obtorquendo collo, ni in iis quæ jubebat pareret, minas dæmon illi intendiſſet, non auſum fuiſſe quicquam amplius denegare; Alexiæ etiam Driegæ, cum eam nullis prorſus pollicitationibus obſequentem ſibi poſſet adjungere, tandem interminatum eſſe muri ædium quas illa inhabitaverat ruinam, quæ etiam paulò poſt ſit conſecuta. Sicuti verò rarius & infrequentius tam horri-

horrido malarum impulsionum genere dæmon utitur, ita plerumq; svaviores longè inescandi perdendique hominis arripere solet occasiones, à vitiosis potissimum affectibus subministratas. Vel enim libidinibus amorique nefario deditos spe lactat potiundi ostentata, aut pertæsos egestatis diutinæ, larga atque copiosa divitiarum oblatione pellicit, aut ad ultionem, ob acceptam fortè injuriam inflammatos ostentata explendi odii facultate sibi mancipat, aut denique quâvis alia corruptela dulcedineque depravatos confœderatorum suorum gregi sociat, & quamprimum sibi istis passionibus aditum aperuit, ægris illorum animis pabulum suggerere solet lethiferum, assumptaque humana specie aut deambulantes in agris, aut anxios in lectis, sed solos, emissa voce quæ causa sit sollicitudinis? interrogat, & subitum certumque promittit auxilium. Adeoque [ut benè notavit Remigius,] Dæmon non modo occultis ac velut domesticis illis affectionibus in homines grassatur, sed palam etiam, apertoque [ut ajunt] Marte, explanata scil. vocis impressione, ac comparata ad colloquium, quæ sub aspectum cadat, personâ, indeq; vulgò auspicari solet orationem, quod afflicti hominis vicem doleat, cupiatque adesse atque opitulari, sed neutiquam id se præstare posse, nisi is prius rupto quod in baptismo pepigerit fœdere, velit in suam transire potesta-

M tem,

tem, sicque diu ante obsessos afflictosque animos facilè in deditionem accipit, inque infernalis exitii barathrum præcipitat, inito nimirum horrendo fœdere seu PACTO, manu & sanguine futuri mancipii proprio consignato firmatoque, cui veluti basi seu fundamento subsequentes operationes magicæ innituntur. Astutiæ equidem debetur diabolicæ, quod non ad cujusvis nutum & imperium paratus sit & expeditus, nisi prius de mercede sua certior redditus fuerit, id quod sola consequitur PACTIONE, quâ tum infensum suum contra DEUM odium, tum execrandam adversus homines malitiam abundè testificatur. *Quicunque* (ait Bodinus) *Inquisitores in malleo maleficarum, omnium sagarum, quas morte affici curarunt in Germania, confessione compertum habuerunt, fœdus ipsas inire cum Diabolo.* Quinimò [teste Binsfeldio] omnia maleficorum opera effectum sortiuntur ex pacto expresso vel tacito cum Dæmone, ita ut semper, quando vult maleficus operari, expresè vel tacitè invocet Dæmonem in auxilium ut concurrat ex pacto. Scripto autem id ipsum sæpè confirmari, dæmonemque efflagitare, ut paciscens instrumentum obligationis & chirographum proprio scriptum & subscriptum sanguine exhibeat, non ex omnium solum de re magica scriptorum consensu, verum ipsarum etiam sagarum unanimi constat confessione. Quam horrendis

Bodin. in Refut. opin. Wier.

Binsfeld. confess. malef. p. I. prælud. VI. in princ.

dis atrocibusque conditionibus infauſtus ille Fauſtus Dæmoni ſeſe mancipaverit, DEO miſerit repudium, & pactum ſponſionemque cum diabolo ſancitam proprio ſanguine ex leviter vulnerato pollice emiſſo, ſe totum ipſi adſcripſerit, docet apographum, poſt miſerabilem ejus ex hâc vitâ exitum in muſeo repertum, & à Georgio Rud. Widmanno divulgatum, hæc inter alia continens verba: Zur Bekräfftigung meiner Verheiſſung will ich dieſem allem treulich nachkommen/ und dieweil unſer aufgerichte Bündnuß zwanzig Jahr ſeyn ſoll/ ſo denn die verſchienen und verloffen/ ſo ſoll er diß ſein Pfand Leib und Seel angreiſſen/ und darüber zu ſchalten und zu walten haben/ ſoll auch kein Wort GOttes/ auch nicht die ſolches predigen und fürtragen hierinnen einige verhinderung thun/ ob ſie mich ſchon bekehren wollen. Uhrkundt dieſes Brieffs/ hab ich den mit meinem eignen Blut bekräfftiget/ und verſchrieben. O pactum nefarium horrendum & execrabile! quo miſerum dæmonis mancipium ſeipſum tenebrarum obligat principi, DEO, ſancto illius verbo, ſtipulationi in baptiſmate factæ, & ſuæ per CHRISTUM redemptioni renuntiat, eâdemq; opera in diabolum crediturum, opem & auxilium ab illo expectaturum, accepturum, & in vitæ fine corpus & animam ei traditurum dato chirographo, vel aliqua ſui ſanguinis particula velut confirmandæ pactionis pignore & arrha polli-

G. R. Widman. in Hiſt. Fauſti part. I. c. 10.

cetur. Diabolus viciſſim pro ſua parte promittit ſe mancipii ſui nutum & voluntatem ſedulo obſervaturum atque executurum, ita ut quocunque tempore in creaturæ alicujus figura & ſimilitudine appareat, ad deliberandum & conſultandum cum ipſo, ut vel in aliquo adjuvet negotio, vel ad deſideratarum voluptatum, honoris, opum, dignitatis & amplitudinis conſecutionem provehat, tunc ejus cauſâ proficiſci, hominem quocunque libuerit circumferre, & (ut brevi comprehendam omnia) in illius gratiā præſtare quicquid juſſerit haud invitus velit. Ad cujus rei probationem alia aliaque adferre poſſem[9] documenta, ni longâ experientiâ id adeò eſſet compertum, ut in dubiū ſine inſigni impudētia vocari nullo modo queat. Haud præter rem verò Mart. Delrio adnotavit *nefariæ hujusmodi pactionis non unum ſed triplicem modum eſſe & rationem.* Primus modus fit ſolemnitate varia, & ipſi Cacodæmoni viſibiliter in corporea aliquâ forma apparenti coram teſtibus fidelitas promittitur, cujusmodi pactum inivit Nobilis ille ditionis Leodicenſis narrante Cæſario Heiſterbacenſi, ubi Dæmon loquens audiebatur ſed non cernebatur, cui [divitias honoresque ampliſſimos promittenti] miſer homagium præſtitit, ſuumque abnegavit Creatorem. Secundus modus per libellum fit ſupplicem, quem diabolo gehennæ candidati exhibere haud verentur, quâ ratio-

Mart. Delrio Diſquiſ. mag. lib. II. c. V. qu. 4. fol. 117.

ratione nostra ætate Mantenses in Normandia Magi libellum conscripserant, Sybillis, magiæ necromanticæ præsidibus eum oblaturi, cujus summa: Se orare Dominas, uti dignentur libros suos magicos consecrare, ut mali spiritus per omnia ipsis obediant, ut supplices reddantur tuti à judicum insidiis & punctione, ut cœpta omnia & studia illis prosperè in aulis & amicitiis Principum succedant, denique ne inimici ipsis nocere valeant, vicissim polliceri sese, quod prædictas Sybillas pro Dominabus & principibus suis perpetuo sint habituri, & quotannnis animas eis oblaturi, &c. Hos tamen supplices omnes cum ipsis libris captos & Parisiis combustos fuisse Crespetus lib. de odio satanæ narravit. Tertius deniq; modus initur per vicarium, magum videlicet vel tertium aliquem, cum paciscens dæmonis aspectum vel colloquium quidem reformidat, auxilium tamen ejus opemque per alium anxiè efflagitat. Ex his autem tribus pactionis diabolicæ rationibus primam frequentiorem esse, posteriores vero duas rariores & insolentiores, hactenus varii de hoc argumento scriptores, ipsorumque mancipiorum dæmoniacorum confessiones docuere, è quibus etiam planissimè constat, Dæmonem confœderatis suis novitiis peculiarem imprimere characterem, & sæpe non uno illos notare stigmate, quemadmodum sc. servos olim Domini notis curarunt compun-

Crespetus lib. de odio Sat. disc. 15.

gendos, ut in fugam dati, deprehensioni magis obnoxii redderentur; ita sua dæmon mancipia certis servitutis horrendæ signis ac tesseris habere studet insignita. *Ejurato nimirum DEO & baptismo,* [verba Serenifs. Angliæ Regis Jacobi adscibo] *notam suam illis imprimit in tectam quampiam corporis partem, cui in proximum usq; congressum nec cicatrix obducitur, nec dolor levatur, at omninò sensus perit sanatæ, quantumvis stimules aut vellices, ut quotidiana probat experientia, hoc veluti documento ostendit, se eum esse, qui & lædere possit, & læsos curare, ut in rebus prosperis adversisq; ab eo solo assvescant pendere, præterea exquisitus ille dolor, relicto ex impressa nota, excitat in sauciis inquies desiderium novi congressus; aliàs forte obliviscerentur sui præceptoris hi novelli catechumeni, vix benè ad huc posito amentiæ tyrocinio, vel horribilis pacti memoria turbati consilium mutarent, & pœnitentiam agerent.* Constat insuper cicatricis locum ita exanguem esse, ac sensu labefactatum, ut ne admissa quidem acus altissimè aut dolorem faciat, aut sanguinis minimum eliciat, idque jam ita pro comperto habent rerum capitalium vindices, ut inde plerumque quæstionis

Jac. Rex Demonolog. lib. II. cap. 2.

ac tormentorum initium facere ſoleant. *Non ita pridem* [ſic Nicolaus Remigius ſub ſeculi ſuperioris finem notanter ſcripſit] *hoc Spinalii re ipſa fuit comprobatum. Nam cum Iſabella Pandæa ibi ob ſortilegii crimen comprehenſa, urbis præfecto partem corporis ſic à dæmone inſcriptam, indicavit, ſubiit ei in animum experiri, verumne id eſſet, quod de ejusmodi ſtupère ferebatur, ergò juſſit in eam aciculam penitiſſimè infigi atq; inculcari, quod cum in ſatis magna hominum frequentia eſſet factum, & incruentum omninò vulnus apparuit, & nullum ſaga doloris vel minimi indicium aſpicientibus dedit.* Ut proin res hæc tam certa ſit, uti nihil habere poſſit dubitationis, poſtquam non modo qui eam ſuo damno experti ſunt, diverſis temporibus retulerunt, ſed etiam clariſſimis indiciis comprobarunt, dæmonem certis ſtigmatibus ſuos notare diſcipulos, ſicuti jam olim hæreticos rebus magicis ſimul implicitos, certâ notà (Irenæo teſte) inſignivit, quoſdam verò (ut Tertullianus prodidit memoriæ) in fronte ſignare conſuevit. *Tingit & ipſe* (ita Tertull.) *quoſdam, utique credentes & fideles ſuos, expiationem peccatorum de lavacro repromittit, & ſic adhuc initiat Mithra : SIGNAT AD-*

Nic. Remig. l. c. lib. I. c. 5.

Iren. lib. I. c. 24.

Tertull. de præſcript. adverſ. Hæretic. poſt med.

HUC IN FRONTIBUS MILITES SUOS. Tam vetus igitur origo illius nefarii est stigmatis! Eo autem [ut diximus] impresso inustoque, diabolus ingentem præse ferre solet in promissis suis fidem, læsis abominandas ultionis vias, miseris & egenis fœdas flagitiosasque ditescendi artes commonstrat, pecunias iis ipse suppeditat, quæ tamen ut plurimum sublatis præstigiis, fimus, testæ, folia, monetæ spuriæ, aliæque id genus quisquiliæ esse deprehenduntur. Nec immeritò multi mirantur, quod auro argentoque vero & solido tantoperé destitutus sit dæmon, cum tamen vulgò maximos quosque thesauros defossos ac reconditos asservare, inque sua credatur habere potestate, ast nihil unquam illorum depromere, non stare promissis, ac toties jactatam apud suos munificentiam liberalitatemq; re & opere ipso comprobare possit; aut si quid verè ostentet, non hoc agat, quo ejus fruendi ullam faciat potestatem, sed magis ut tali velut esca illectos, ludificatosque homines perdat, & ad certissimum deducat interitum. Neque verò illud parsimoniæ, aut rei (cujus alioqui nihil indigent dæmones) retinendæ studio id fieri credamus, sed potius singulari DEI providentia immensaque bonitate hactenus id contigisse, ne si veras solidasque diaboli suppeditarent divitias, majori apud homines avaros & auricupidos sint in pretio, & ne plures pericu-

losa

losa hâc inescandi perdendiq; occasione interirent. *Ergò* (ut præclare Psellus ait) *dæmones nihil eorum quæ promittunt ex se tradere possunt*, sed visu tantum quædam inania suis cultoribus afferunt, varia prorsus & instabilia. Sic saga quædam Remigio perhibente, accepta à dæmone pecunia (ut sibi videbatur) gestiens domum properè rediit, eam ut numeraret, sed excusso sacco, nil nisi testas ac carbones reperit, aliæ arborum invenêre folia, quædam Joanna à Banno cum nummum aureum charta convolutum in via reperisset, uti dæmon eventurum prædixerat, atque eum marito cupidè ostentaret, tandem non sine pudore advertit, pro auro nactam se calculum ferrugineum, qui primo etiam contactu facilè in frusta dissiliit. Etsi verò dæmones in erogandis pecuniis suos ad hunc modum frequentissimè decipiant, non æquè tamen in aliis rebus, præsertim oblatis vindicandi odiique explendi occasionibus, illis fucum facere solent, imò ipse satan (uti ab initio homicida fuit) miseros suos asseclas ad cædes ac parricidia impellere minimè cessat, sed dolis suis medicato pulvere, virgis, unguine, variisque id genus venenis (quorum alia mortem, alia morbum tantum, quædam etiam sanationem afferunt) instruere omni laborat studio, imò experientia sæpè comprobatũ esse scribit Remigius, Sortilegos suas habere officinas, bestiolis, plantis, ac metallis venenatis refertissimas, virgas etiam eos possidere un-

Psellus in cap. cur Dæmones timeant minas?

Remigius Dæmonol. l. I, c. 2.

unguine aut re quapiam alia perniciali illitas, quibus ceu joco sæpè obvios feriant homines, quos perditos velint, nec irrito innoxioque conatu, ut sua confessione testatum reliquerint plurimi. Verum singulari Numinis optimi benignitate accidit, ut pharmaca illa diabolica nec semper nec omnibus fuerint noxia, sed quibusdam frustra aspersa, iis maximè, qui in maleficos capitalia exercuêre judicia. Sic quædam Catharina Ruffa (laud. authore teste) non semel se à dæmone inaudisse retulit, sibi neutiquam infinitam in omnes esse potestatem, & Asinaria Nancejana indignabunda dixit: Quam benè agitur vobiscum ô Judices, quod nobis in vos nihil quicquam licet, nam nulli sunt mortalium quos tam lubenter insidiis nostris appeteremus, qui sic gentem nostram omnibus pœnis suppliciisque prosequimini. Frustra etiam insidiis suis hactenus divini verbi præcones (de magorum conversione salvationeque sollicitos) petierunt diaboli, neq; odii adversus eos explendi tutamfacilemq; invenere rationem, sed omnes conatus recidêre in nihilum, eò quod illi in cœlestis Domini tutela sint ac præsidio, quo unicè freti, non solum salvi mansêre & incolumes, sed ardua sæpe cum rugiente illo Leone habuêre certamina, & hostem post feriam mancipiorum diabolicorum contritionem occupatis sedibus divinâ adjuvante gratia feliciter expulerunt.

At

At verò ne extra gyrum diutius ambulasse videamur, & reliquisse id, quod de convincendis literatis atheis (motivo ab effectibus magicis sive dæmoniacis desumto) dicere instituimus, non solum testimonijs doctorum virorum innumeris, verum quotidianis etiam experimentis satis constare arbitramur, quanta & quam exitiosa sit dæmonum [ut de pactis illorum cum hominibus nihil dicamus amplius] potentia, quâ cient tempestates, morbos immittunt, homines convertunt in lycanthropos, segetes & arbusta transferunt, spectris homines territant, & perplexis oraculis consulentes ludificantur, erroribusque implicant. Perijsset sanè dudum genus humanum, tot pessimorum hostium injurijs obnoxium, nisi ab alicujus supremæ potentiæ nutu penderent dæmones, quæ rabiem eorum huc usque frœnavit, suæque providentiæ cancellis inclusit. Apage igitur nefaria quæque τῶν ἀθέων volumina pariter ac colloquia, quibus validum hoc adversus impietatem telum nobis eripere, & veluti mera nefariorum hominum figmenta præstigiasque ea explodere conantur, quæ tot tantisque comprobata fuêre experimentis. Caveant inquam sibi mortalium doctissimi à pestiferâ adeò pudendæ ἀπιςίας labe, ne ipsis gentilium magistris hac in parte videantur deteriores. Etsi enim profanus ille, ac ferè [an potius verè?] atheus Plinius artem ma-

magicam, haud veram, sed intestabilem, irritam inanemque esse statuerit ex eo, quod Nero Imp. illi operam dederit, & falsam vanamque deprehenderit; constat tamen alios (damnificis licet umbrarum gentilium tenebris obnuptos mortales) conspectis arte magica dæmonibus, DEUM etiam credidisse, veluti Plutarchus Præsidem quendam Ciliciæ atheum, cum Mopsi oraculum consuluisset, dæmonque obsignatæ respondisset quæstioni, DEUM credidisse est contestatus. Videant igitur apprimè literati christiani, ne [ut anteamonui] ipsis idolorum cultoribus hac in parte sint deteriores, neve pudendæ adeò ἀπιςίας macula sese deinceps pollui patiantur.

Plutarch. in tract. de orac. defectu.

XIV. (V.) Denique cura sollicita pectoribus piè eruditis est adhibenda, ne decipiantur ejusmodi LIBRIS atque colloquiis, quibus vel omninò negatur, vel in dubium valdè vocatur ANIMARUM NOSTRARUM IMMORTALITAS, *atque in hoc* (insigni quodam scriptore notante) ***unicè incumbitur ne homines videri queamus.*** Non sine maxima equidem cautione legendi evolvendique illi sunt authores, qui principiis atque philosophematis quibusdam suis absurdis ita indulserunt, ut sive scientes, sive inscientes animæ sustulerint immortalitatem, cui ordini præ aliis Pomponatium & Hieronymum Cardanum aggregandos esse, utriusque scripta in publica luce

Petrus Matth. Histor. Gallus, lib. 7. narrat. 3. §. 8. Conf. Scrut. ath. p. 121. seq.

luce proſtantia, diſertè loquuntur. Quamvis enim prior non abſolutè ac ſimpliciter mortalem animam humanam cenſuiſſe videatur, (pariter ut philoſophaſtri illi Itali, damnati à Lateranenſi Concilio, aſſerentes, animam rationalem ſecundum fidem eſſe immortalem, at ſecundum philoſophiam eſſe mortalem, adeoque ſimul mortalem ex philoſophia & immortalem ex fide pronunciantes] ſed tanquam dubium quoddam & ἄλυτον reliquerit in medio; haud obſcurè tamen ſcepticis ſuis diſquiſitionibus aditum ad funditus negandam animæ immortalitatem patefeciſſe videtur, quapropter Venetos illud Pomponatii opus [quod ipſe author mutata mente improbaſſe dicitur] ignibus addixiſſe, nec de *immortalitate*, ſed de *mortalitate animæ* inſcribendum fuiſſe, eruditorum quidam prodidit. Et cum [Mirandulano judice] idem Pomponatius in alio de *incantationibus volumine*, nec philoſophum ſe bonum, nec Chriſtianum bonum exhibuerit, cum effectus omnes mirificos cœlorum influxionibus adſcripſerit, adeò ut & religiones & leges, earumque latores ab iis voluerit dependere, [quâ cum fatuâ de fato ſententiâ atheiſmum utplurimum ſociari, eaq; admiſſa vix ullum divinæ vel exiſtentiæ vel providentiæ amplius concedi locum, alibi oſtendimus] multusque inſuper fuerit in evertendâ cooperatione DEI nobiſcum, nemo facilè dubita-

Vid Contareni Card. opus de immortal. anim.

Sylveſter lib. 5. de Strigimaſtigis, cap. 5.

Ioh. Pic. Mirand. lib. 6. everſ. ſing. certam.

Conf. epiſt. ad D. Meibom. de atheiſmi radice p. 46. ſeqq.

bitabit, Pomponatium etiam altero illo de anima opere regiam quandam atheiſmo viam ſternere voluiſſe, eaque propter illud pariter ac cætera clanculariorum atheorum ſcripta eſſe proſcribenda, ſaltim ſingulari cum cautione evolvenda. Eundem in cenſum ſcripta veniunt Cardani, quippe quem apertè & absque ambagibus animæ mortalitatem compoſito eâ de re libro affirmaſſe, nec palinodiam unquam ceciniſſe, tametſi de premendo, metu infamiæ vel etiam ſuppliciorum, nigro illo opere apprimè ſollicitus fuerit, diſertè Delrio eſt conteſtatus. Sique hujusmodi de Cardano rumoribus fidem adhibere nolimus, eò quod libro quodam peculiari animorum immortalitatem propugnaverit; attamen quæ alibi de *natura hominis* tradidit, aliaque valdè periculoſa à Scaligero notata ſatis evincere videntur, Cardanum ad eandem profanè-philoſophantium, àq; ſtudioſo ſinceræ pietatis devitandorũ claſſem eſſe referendum. Cum ejusdem de animæ mortalitate opinionis peſtilens ſidus olim infelicem illum *Codrum Urceum* [cujus tragœdiam ſupra memoravimus] afflaſſet, parum abfuit, quin & ipſe in atheiſmi voraginem fuerit præcipitatus. Rogantibus enim amicis, quid de *immortalitate animæ* ſentiret? neſcire ſe reſpondebat, quid poſt mortem de ſe futurum eſſet, viveretne animus, ſive anima, an interiret una cum corpore, quæque de inferis homines

Delrio Diſquiſ. magic. l. c. 2. q. 26.

Conf. Card. lib. XII. de ſubtil.

Diſſ. præl. p. 11. ſeqq. Conf. Barth. Bononienſ. in ejus vita.

nes prædicarent, anilia quædam terriculamenta esse dicebat, hinc ipsi amarissimo epigrammate post fata etiam fuit exprobratum, quod non rectè de Christo, inferis, animarumque immortalitate sentiendo, latentis atheismi sui haud obscura documenta dedisset. Haud equidem malè nonnemo observavit, omnes de animâ humanâ perversè sentientes, eamq; mortalem asserentes, sive DEUM ipsum negare, sive in dubium ejus vocare providentiam, quæ negata mentium nostrarum mortalitate omninò destruatur. *Certum est* [Baconis sapientissimi verba adscribo] *hominem brutis cognatum esse quatenus ad corpus, quod si quatenus ad animam non intercedat ei cognatio cum DEO vilis est planè & ignobilis creatura. Cape exemplum à cane & observa, quantos sibi assumat animal istud spiritus, & quantam generositatem induat, cum se ab homine, (qui ei vice est DEI aut melioris naturæ) impulsum perspiciat, quam fortitudinem liquido cernas tantam esse, quantam creatura illa absque fiducia melioris naturæ quam propriæ æquare nullo modo possit. Similiter & homo, ubi innititur & spem collocat in divinâ providentiâ & gratia, fiduciam & vires colligit, quales humana natura sibi relicta nequisset attingere. Quare ut ATHEISMUS*

Fr. Bac. Verulam. Serm. fidel. XVI. opp. p. 1166.

(omnis-

(omnisque illi vicinus de anima rationali error) *in omnibus odium meretur, ita in hoc, quod privet naturam humanam facultate se ultra fragilitatem suam attollendi.* Quod cum pariter temerarii quidam Pseudo-Chymici agere tentareque videantur, ipso Paracelso præeunte contendentes, non esse difficilius ut aliquis homo generetur aut suscitetur, quam ut vermis, culex, rana, aut quidpiam simile nascatur, artemque se tenere edicant, quâ veri homines absque opera maris & feminæ producantur, industrii artificis chemici ministerio; quilibet vel me tacente intelligit, ejusmodi nefaria artificia, pariter ac cunctos eorum laudatores cane pejus & angue esse fugiendos ac proscribendos. Illorum in censum Arnoldum de Villa-Nova referendum esse Johannes Mariana in opere de rebus Hispanor. disertè pronunciavit, testatusque est, eum ex humano semine quibusdam in vase medicamentis corpus hominis efformare studuisse, pravisq; adeò opinionibus maximam suam fœdasse eruditionem. Quis obsecro Scriptura asserente, opus creationis ac resuscitationis DEO insolidum non tribuere mallet, quam putidis ejusmodi incertis atque obscuris pseudo-chymicorum experimentis? Et cum anima rationalis immortalis sit, corpusque hominis tale, ut alia via formari nequeat, fidem ejusmodi impostoribus nemo piè-

Conf. Epist. de radice ... lithrismi p. 54. seqq.

Joh. Mariana rer. Hisp. l. 14. c. 9.

pie-literatorum adhibebit, quin potius eos veluti deteſtandi atheiſmi apoſtolos; eorum verò ſcripta [qualicunq; tandem colore ſeu fuco potius ſint illita] ut certiſſima peſtis ejusce ſeminaria averſabitur. *Par eſſet*, (Theodoreto egregiè monente) *omnes planè mortales, imò & omnes res creatas armari in ultionem tantæ atrocitatis, & DEO pro innumeris nominibus, quibus illi omnes obſtringuntur ſtipendiarium hoc pendere obſequium.* Et cum veteris Eccleſiæ Doctores Origene præeũte [quem ea propter Thaumaturgus Gregorius ſummoperè laudavit] ita nos philoſophari juſſerint, ut omnia quotquot extant, veterum tum philoſophorum, tum poëtarum ſcripta colligentes, nihil rejiceremus præter ea quæ ATHEORUM eſſent, qui à communi hominum ſenſu diſcedentes, DEUM aut providentiam ejus vocent in dubium, [hæc enim ne digna quidem eſſe quæ legantur, ne quâ fortè re inquinaretur nobis animus, qui quum pietatem colere debeat, ſermones audiat divino cultui repugnantes,] hinc etiam atque etiam apparet, quo in numero illi libri habendi ſint, qui expeditiſſimam ad atheiſmum viam commonſtrare videntur. Cadit planè in ejusmodi opera, quod ſigillatim de pudendis Theodori Mopſueſteni voluminibus, blaſphemiarum & atheiſmorum plenis quinta Synodus œcumeni-

Theodoretus initio ſermonum de providentia.

Gregorius Thaumat. in Origenis laudat.

V. Synod. collat. 8. ca pronunciavit: *Cum in medium prolata sunt blasphemiæ codicibus insertæ, mirati sumus DEI in his potentiam, quod non divino igne statim incensa est lingua, & mens quæ hac eructavit; & nunquam concessissemus procedere lectorem prædictarum blasphemiarum, pro sola memoria illarum indignationem DEI timentes, (utpote una quâq; blasphemia, magnitudine impietatis antecedentem superante, & mentem auditoris funditus permovente;) nisi eos, qui talibus blasphemiis gloriantur, videremus indigere confusione, per manifestationem earum eis inferenda: Ut nos omnes zelo blasphemiarũ contra eum expositarum incensi, & in medio lectionis, & post ipsam, inclamationes & anathematismos contra Theodorum ut viventem & præsentem faceremus: propius sis Domine dicentes, nec Dæmones ausi sunt talia contra Te loqui. O intolerabilem linguam illam! O pravitatem! O altam illam manum, quam extendit contra Creatorem suum! Scripturas scire miser ille pollicitus, non meminit Oseæ Prophetæ, dicentis: Væ illis quoniam exilierunt à me; famosi facti sunt, qui impii facti sunt in me, iniqua locuti sunt adversum me excogitan-*

gitantes locuti sunt (scripserunt) *pessima. Ideò cadent in framea, propter improbitatem linguæ suæ. Hic contemptus eorum in sinu eorum, quia transierunt testamentum meum, & adversus legem meam impiè egerunt.* Quanto vel ipsi gentiles ardore correpti sint ad librorum atheismo sordentium proscriptionem procurandam argumento est, quod Athenienses Protagoræ Abderitis libros [quibus divinitatem in dubium vocavit] publicè exusserint, autoremque è suis expulerint finibus. Ipsosque Tullii libros de natura Deorum, quod multitudine Numinum abrogatâ, atheismum inducere censerentur, à nonnullis quidem ob luculentiam verborum retentos, à plerisque tamen prorsus repudiatos, & dignos visos fuisse, qui publico edicto abolerentur, Arnobius * hunc in modum est contestatus: *Sed quid aucupia verborum, splendoremq; sermonis peti ad hoc dicam, cum esse non paucos sciam, qui aversentur, & fugiant ejus libros, nec in aurem velint admittere lectionem opinionum suarum præsumpta vincentem: cumq; ali-*

Confer Lactant. lib. de ira DEI c. 9.

 os au-

* *Arnobius lib. III. n. 5. conf. Lactant. lib. I. instit. c. 22. SC. adversus libros atheos & improbata religionis recitat Livius Dec. III. lib. 5. conf. August. l. VII. de C. D. c. 34. 35.*

os audiam mussitare indignanter, & dicere oportere statui per senatum, ut aboleantur, ne vetustatis opprimatur auctoritas. Hi (ut subdit Arnobius) *tametsi errore ducti, tamen* (intercipere scripta, & publicatam submergere lectionem) *rebantur justissimum, quippe pertinens ad defensionem divinitatis.* Testatur item Justinus decretam apud Ethnicos fuisse mortem contra eos, qui Hystaspis & Sibyllæ & Prophetarum libros legerent, quod inde everti ritus patrios & induci atheismum criminarentur. Sic Alexander Vates apud Lucianum Epicuri librum tanquam atheismi nefarii fermentum medio in foro combussit lignis ficulneis, ipseque Plato Poëtarum [de DEO indigna scribentium] volumina exterminari mandavit, eò quod latam atque expeditissimam atheismo parent viam. Quod si igitur damnificis umbrarum tenebris obnupta gens, tantam in supprimendis τῶν ἀθέων monumentis posuit operam fervoremque ostendit, quidni nos potius, in meliorem beatitatis sortem Servatoris beneficio genitos par vocatione nostra zelus verset & cogitatio, quo dignam christianis literatis in eradicandis pestiferis ejusmodi zizaniis diligentiam præstemus, eandemq; in profligando teterrimo illo monstro sequamur rationem, Majestati christianæ haud decorum reputantes, circa omnis boni aucto-

Justin. in apol. ad Anton.

Lucianus in Pseudomante, confer. Cleomedes lib. II. Cyclicor. theorem.

auctorem asserendum ea negligere, quæ profana religione imbuti pagani, in minimis Deastrorum suorum pseudo-sacris vindicandis tanta cura studioque perficere laborarunt. Optimi sanctissimique Numinis nostri venerationi pia hæc sollicitudo inserviat, ut gratos addictosque animos illi testemur, quod profanus atheusque furor è creaturarum suarum rationalium animis protinus ejicere, cujusque cultum ac venerationem scelerate impiè ac sacrilegè profligare neutiquam veretur.

XV. Sublata igitur adulterina illâ, imò sacrilega plantatione, spurioque vitulamine exciso, h. e libris atheorum ad orcum unde provenêre relegatis, ea piè literatus studiosè sibi comparet, evolvat, æstimet magnorum virorum volumina, quæ ad salutarem DEI T. O. M. cognitionem ac cultum manu quasi ducunt legentes, Theomachos ab impietate sua revocare, atque è densissimis Satanæ tenebris erutos, lucis sempiternæ reddere queant claritati, è contra verò omnes sinceræ pietatis studiosos, tanto cœlestium rerum amore imbuere, ut eis cuncta sordeant terrena, totique divini amoris igne (sacro Spiritu faces subdente) inardescant. Et cum ea sit veræ fidei divinique amoris, pectora meliora inflammantis vis, ea Spiritus Sancti, affectus commoventis operatio, ut una cum illo Felicis ejusmodi Pieque Literati animum ardens proximi CHARITAS subeat, in-

gensque alios convertendi, & ad pietatem à profanâ vanitate ipsaque impietate atheistica deducendi desiderium; hinc Doctor sacro-sancti istius amoris face accensus omni curâ (divino accedente auxilio) laborabit, ut etiam alii ab exitiosæ illius ignorantiæ malitiæque atheisticæ nebulis & pestiferorum errorum tenebris liberentur, inque pietatis solidioris exercitiis magis magisq; proficiant sodales svavi amoris cultusque divini incendio recreati. Nullum equidem argumentum esse arbitror, in quo verè θεοφιλὴς se & seculo hocce dignius operetur, quam quod atheis aut profanis literatis in viam revocandis impenditur, quod illos tenebrarum filios luci, lucem illis conciliat, eorumque salutem impensius curat promovetque. Cum verò arduum adeò & grave hoc sit opus, ut inter primæ notæ miracula sit numerandum, si quis atheorum literatorum ad saniorem mentem redierit, [siquidem arctioribus vinculis eos robustus ille armatus teneat constrictos quam ut ea debiliori, quam divina est gratia & potentia vi perrumpi queant] cum inquam immensæ prorsus difficultatis opus sit tenebrionum illorum ad lucem Evangelicam conversio, hinc tantò fervidius DEUM piè literatus invocet, ut miseros istos ab impietate sua revocare, & pro immensa bonitate sua è durissimis Satanæ vinculis liberare velit, quo debitos DEO honores impendere atque sem-

Conf. Epist. de eradicando atheismo p. 25. seqq.

ſempiternæ ſalutis aliquando compotes fieri poſſint. Non ſine fructu equidem ſingulari DEI cauſam adverſus atheos aget quilibet ſincerâ pietate & charitate præditus doctor, DEUM ſemper ob oculos habens καρδιογνώστην, omniaque dicta factaque ſua ad ejus gloriam ut primarium ultimumque finem dirigens, aſt pietati etiam *Curam* jungens *ſeriam*, ſummamque ſollicitudinem, quam veteres εὐλάβειαν dixêre, quæ ſcientiæ lumen adhibeat negotiis, abſtruſa penetret, revelet operta, illuminet obſcura, cunctosque DEO ſacratos hortetur ut dignam officio diligentiam præſtent, neq; incurioſi aut imparati ad tanti momenti negotium (ſcil. τῶν ἀθέων converſionem) accedant, ſed & veræ ſinceræque animi ſtudeant demiſſioni, hujusque virtutis pretioſiſſimo ſale ſingulas ſuas aſpergere laborent actiones. Memorabile Na- *Conf.*
zianzeni Saleſiiq; [inſigni lenitate ſua atheorũ *vit. Sa-*
quendam in viam unde exerraverat reducentis, *leſ. c.* 3.
ac pene abolitam DEI cognitionem perditæ il- *vid. e-*
lius animæ poſtliminiò imprimentis] exem- *piſt. de*
plum alibi commemoravimus, oſtendimusque *atheiſmo*
eos qui abſque verâ hominique chriſtiano ne- *eradic.*
ceſſaria animi moderatione DEI & religionis *p.* 33.
cauſam ſint aggreſſi, in vanum plerunque la- *ſeq.*
boraſſe, nec ſcopum præfixum feliciter aſſecutos fuiſſe. *Optimè ſaluberrimum illud* [ita olim in quâdam de atheiſmo eradicando epiſtola

scripsi,] *conversionis tractabitur negotium, si athei, vel de atheismo vulgo suspecti initio moneantur, ut praeposteram istam cogitationem excutiant, nec adversus DEUM, ipsam naturam ac propriam suam utilitatem dimicare pergant, quin potius certum eligant & verissimum, eos qui DEUM verè colunt contemplentur, quam exhilaratum habeant vultum, quam pacato ac quieto semper sint animo, quantum oblectamentum iis vera afferat religio, quam magna fideles repleat laetitia quod vero DEO, tam excellenti, tam bono & in omni genere infinito deserviant, impii contra, horrenda plerumq; & tetrica tristitia afficiantur. Igitur deinceps navigium suum h. e. seipsos sapientius regant, ac firmissimè credant, revera DEUM esse, qui eos ad resipiscentiam saepius provocet, eaque propter illum non ut crudelem & tetricum apprehendant, sed potius summè misericordem, qui peccata sua confitentibus benignè parcat & sublatis conscientiae stimulis mentem pacatam iis restituat. Animum itaq; ad eum erigant, sublimius aliquid de divina ejus cogitent majestate, nec verae religionis lumen scelera detegere existiment ut cruciet,*

sed

ſed vulnera aperire ut perſanet, tantummodo pœniteant, quod tam deteſtando errore hactenus fuerint impliciti, nec deinceps ad eum revertantur. Quandoquidem verò hâc chriſtianæ lenitatis viâ non ſemper ad optatæ converſionis metam deveniatur, imò multorum atheorum [literatorum cumprimis] pectora longè ſint duriora, quam quæ veritatis cœleſtis pietatisq; ſinceræ cedant impetui, hinc non contemnendæ aut negligendæ, ſed adhibendæ potius uſurpandæq; aliæ ſunt atheomaſtigum methodi, atque præſtantiora artium ac ſcientiarum ſubſidia, quorum per magna in convertendis impiis illis utilitas eſſe videtur. Et cum athei literis imbuti ut plurimum profanis, potius philoſophicis quam ſacris & divinis nitantur decretis, hinc operam divinæ gloriæ zelo flagrantes doctores adhibeant indefeſſam, ut ingenioſâ aliquâ diſputatione illos conſtringant, & tanquam alteros Goliathos proprio quaſi gladio jugulent. Haud abs re Socrates olim ſcientias artesque liberales commendavit πρὸς τὴν γυμνασίαν τοῦ νοῦ, quaſi mens iisdem ad majora ſubeunda corroboraretur, magisque ſcitè Baſilius; *Sicut* (ait) *tinctores ut perfectum purpuræ colorem panno inducant, inferiorem alium colorem ſubtexere ſolent; ita ſe habere humanas ſcientias ad divinam ſapientiam.* Notius eſt, quam ut prolixiori e-

Conf. Epiſt. de atheiſmo eradicando p. 35. ſeqq. ubi de variis atheomaſtigum methodis prolixè diſſeruimus.

Baſil. M. in orat. ad adoleſcentes.

 geat

geat demonstratione quantum lucis rei Theologicæ ex diligentiori artium ac scientiarum tractatione accedat; quantum inventionis capitibus, ut totidem argumentorum domiciliis, quantum variis syllogismorum generibus [quibus nequissimis illis empæctis ora impudentissima obturamus,] sit tribuendum; quam commodè apteque Dialecticæ beneficio singula adversus atheos digerantur, membratimque retexendo, omnium quasi sistantur conspectui. Meridiano Sole clarius est, neminem ad illam scientiarum Reginam sapientiæ nomine dignissimam, (Metaphysicam intelligo) animum rectè applicare posse, quin cuncta transcendat, rerumque omnium quoddam admittat principium, bonorum omnium fontem, causarum supremam causam, præcipuum metaphysicæ objectum. A primâ philosophiâ ad naturalem tendentibus, duplicem atheos convertendi modum suppeditari [alium quem vulgus amet, alium quem doctiores & philosophi sequantur] alibi notavimus. Nec minus Geometriæ, Astronomiæ, Arithmeticæ, aliarumq; tum liberalium tum mechanicarum artium & disciplinarum beneficio atheos ad agnoscendam asserendamque tandem divini Numinis existentiam adduci posse, Marius Mersenn9 quondam diffuso illo opere demonstravit, quod quæstionum in Genesin celeberr. titulo divulgavit. Si cui verò hæc per toti-

Conf. Epist. de eradic. ath. p. 60. seqq. Mar. Mersen. qu. celeb. in Gen. à p. 15. ad 576?

us Encyclopediæ campum sese diffundens, atheos convincendi convertendique ratio nimis ardua prolixa ac operosa videatur, eam, eligat, cæterisque anteponat methodum, quam ipse Sanctus Spiritus in Sacro codice ostendit, ipseque usurpavit, AB EFFECTO NIMIRUM AD CAUSAM, seu ab operibus ad opificem rerumque omnium conditorem argumentatus. Optimè omnium Paulus divino dictante Spiritu ostendit, quibus gradibus homo intelligentiæ lumen secutus ad æternam usque DEI potentiam ac divinitatem agnoscendam colendamque deveniat. *Primo etenim animalis homo res conditas contemplans huc perducitur ut aliquem esse fateatur à quo hæc omnia sint condita, & cujus virtute administrentur; inde verò ad æternam ejus potentiam ac divinitatem provehatur necesse est, siquidem eum qui omnia condiderit, rebus omnibus conditis antiquiorem ac proinde æternum esse oportet; & incredibilis ista vis, quæ tantæ regendæ moli sufficiat, excellentior sit necesse est, quavis aliâ etiam præstantissima virtute, id ipsum est quod DEUM vocamus.* Hinc etiam Justinus, interroganti olim, unde notum sit esse DEUM aliquem? scite respondit: *Ex rerum quæ extent constitutione & perseveranti diutur-*

Conf. cit. epist. p. 65.

Just. M. in Qu. Græc.

turnitate id intelligi: Non enim extarent ea, quæ extant, nisi ante ea DEUS extitisset, qui partes creaturæ omnes utiliter ex usu & commodo universæ creaturæ ordinarit.

Minutius Felix in Octavio.

Quid potest esse tam apertum (inquit Minutius Felix) cum oculos in cœlum sustuleris, & quæ sunt infra circave lustraveris, quam esse aliquod Numen præstantissimæ mentis, quo omnis natura inspiretur, moveatur, alatur, gubernetur? Cœlum ipsum vide quam late tenditur, quam rapidè volvitur, vel quod in noctem astris distinguitur, vel quod in diem Sole illustratur, jam scies quam sit in eo summi moderatoris mira & divina libratio. Enim verò ut siquis Bibliothecam libraria supellectile instructissimam contempletur, in quâ structi foruli, libri in ordinem digesti, omnia tersa & munda, & aptè disposita, non est credibile quendam esse posse tam excordem, ut censeat hæc casu ita facta esse, & non potius hæc tribuat humanæ industriæ; At nulla est Bibliotheca tam aptè digesta, nec tam ornata ac locuples, ut posset ullatenus cum hujus machinæ structura & perfectione comparari. Ver æque cum suis floribus, & æstas cum suis messibus, & autumni maturitas grata authorem suum parentemque testatur. Hoc inquam genus argumenti (quod præter Minutium alii etiam priscæ Ecclesiæ Doctores, cumprimis Athanasius & Au-

& Augustinus egregiè tractarunt) probè observet, ac sibi perquam familiare reddat quisquis in convincendis convertendisque atheis divino urgente zelo spirituq; operam collocare velit salutarem. Nec minus ipsi perspectum sit quomodo DEUS ratione sui non possit esse nisi Unus & Trinus; ratione loci nisi imensus; ratione temporis nisi æternus; ratione intelligentiæ omniscius, ratione operum omnipotens, ratione actionis optimus, maximus, liberrimus sapientissimus. Cumprimis autem circa demonstrandam atheisque inculcandam DEI unitatem totus occupetur philotheus, idque facilè evincet, si profanis illis sæpius revocet ad animum, imperfectionis maximum argumentum fore, si divina substantia multiplicaretur, cum nec individuorũ multitudo reperiatur nisi in rebus quæ sunt corruptioni obnoxiæ, quæque re ipsa intereunt, & partem sui quandam, ut propagatio fiat, prius amittunt. Cum igitur communi notitiæ repugnet ut vel in DEUM cadat corruptio, in quem ne quidem corruptibilis generatio cadere possit; nec ulla re DEUS indigeat, ullaque imbecillitate laboret, UNUS tantummodo sit oportet, nullum habens socium essentiâ diversum. Et cum ipso experimento satis dilucidè constet, supremam omnem potestatem esse consortis impatientem, consentientibus in id etiam omnibus sapientioribus viris apud Lactantium, quorum eâ de DEO effata circumferuntur:

Athanas. lib. ad. vers. Gentiles. August. lib. X. confess. c. 6. & alibi. conf. epist. de eradic. ath. p. 68. seqq.

Lactant. lib. 1. Inst.

UN-

UNUS qui solus DEUS est
Unus profectò verus est unus DEUS;

Et si qui sapientes fuêre qui plures posuerint DEOS, ut de Platonicis & Plotino perhibetur, illi ministros solum Deorum intellexerint, quorum tamen unicus esset princeps, aliorumque author; cum insuper abunde doceat ratio, omnem legitimum ordinem aut ab uno esse, aut ad unum referri: ea propter tandem palam fateantur admirenturque necesse est illi damnificis umbrarum tenebris obnupti mortales præter sacrosancti Numinis existentiam, æternam etiam ejus & immutabilem UNITATEM. Atque ut tanto majus discrimen inter Theologos christianos & Philosophos veteres (philosophiam à fabulis & Poetis mutuantes, apud Homerum, Hesiodum, & Ennium, qui Deorum suorum natales, conjugia, progenies, imperia usurpata, obitus & sepulturas prædicarunt) deprehendatur, id etiam velut consequens fide & ratione docendum erit, DEUM immortalem esse, æternum, omnique ortu & interitu carentem, *Omnis enim* (ipso Lucretio canente) *per se Divum natura necesse est, immortali ævo summa cum pace fruatur.* Neque est quod diu pie-literatus hæreat ut DEUM quoque INTELLIGENTEM ostendat, cum DEI nomine nemo non quippiam eximium seu summè excellens concipiat, & inter omnes rerum gradus emineat gradus intelligentium

gentium; necesse igitur est, ut quantò illius substantia seu mens est omni alia purior, tantò perfectius ille intelligat, sicque cum nos multa offusi caligine, nihil sincerè perspiciamus, sed gradatim unum post aliud, variá per varias conseqvutiones deducendo cognoscamus, ipse intuitu simplici, nulla indigens ratiocinatione cuncta perspiciat, intelligat atque cognoscat. Præter hæc piè-literato atheomastigi laborandum est ut ostendat DEUM æque potentem ac scientem esse, adeo ut nihil uspiam reperiatur quod ejus virtuti non cedat, tanta etiam libertate præditum, ut à nullius cogatur arbitrio, nullius legem suscipiat, aut subeat potestatem. In promptu etiam sint oportet præcipua rationum momenta, quibus demonstremus DEUM res creatas omnes admirabili sua conservare PROVIDENTIA, & unam quamque earum ad finem dirigere sibi convenientem, imò sine providentia nec Deum Deum esse posse, cunctasq; res creatas istam Dei providentiã necessariò exigere, nec puncto quidem temporis durare posse, ni à conditoris sui vi atque potentia iisdem succurratur. Postremò in omnium quantum fieri potest τῶν ἀθέων animos à Theosopho christiano inducendum est, DEUM & in se beatissimum esse, & totius beatitatis authorem, cum ipsa dictet ratio, eum non posse non beatissimum esse, qui bonorum omnium fons sit, nullaque molestia turbetur, quod ipsi etiam agnove-

re philosophi veteres, DEUM ita felicem prædicantes, ut illius felicitati nihil neque adjici, neque adimi valeat, juxta id quod etiam de diis stoicorum dictum est apud Lucretium:

Lucretius l. III.

Apparet divinum Numen, sedesq; quietæ
Quas neq; concutiunt venti, neq; nubila nimbis
Adspergunt, neq; nix aeri concreta pruina
Cana cadens violat, semperq; innubilus æther
Integit. & largè diffuso lumine ridet.

XVI. Quandoquidem verò melior longè atque sublimior THEOGNOSIA ex Verbo DEI revelato petenda sit atque haurienda, siquidem is, qui se rudiori in naturali lumine ac creaturarum speculo adumbravit, idem se in sacrâ Scriptura vivis expresserit coloribus; hinc cura studioque singulari dispiciendum, qua ratione irrefragabilis illius authoritas miseris ac infelicibus atheis ita poni possit ob oculos, ut documenta Verbo DEI revelata facilius illi agnoscere avidiusque arripere possint. Ac licet inter primarias authoritatis irrefragabilis notas, atque θεοπνευστίας criteria facilè præcipuum sit ipsius Spiritus S. testimonium, seu vis ejus arcana, occultis aculeis fodicans corda legentium & audientium, omnique ratione potentior; ab ea tamen [ut alibi etiam monuimus,] in reductione atheorum haud quaquam faciendum initium, nec jubeantur expectare donec Spiritus S. in ipsorum cordibus

Conf. Epist. de erad. atheis p. 112. seqq.

bus imediatè de Scripturæ authoritate testetur; verum pressius urgenda interna cœlestis authoritatis indicia, utpote antiquitas Scripturæ infallibilis, cum nulla Religio vetustiorem Scripturam scriptoresque habeat quam Israelitica, & quæ eodem fundamento nititur Christiana, imò omnis liber quantumlibet antiquus, novus sit si cum Scripturæ antiquitate conferatur. Commendetur porrò admirabilis Scripturæ S. harmonia, & pulchra librorum omnium congruitas, quod licet non ab uno authore, nec uno eodemque tempore ac loco conscripti fuerint, sed à primo scriptore ad ultimum aliquot annorum millenarij interjecti, suavissimus tamen totius corporis concentus, & concatenata universi codicis παναρμονία ubique deprehendatur. Nec minus evidentissimum SACRORUM VATICINIORUM ostendatur complementum, cum disertis semper Prophetarum Sanctorumque hominum prædictionibus eventus exactissimè responderit, ijque de rebus longissimè absentibus & futuris tanquam de præsentibus imò præteritis sæpè sint locuti, nec unquã fefellerint. Quam maximè etiam urgenda sunt miracula quæ per Mosen & Prophetas in Veteri, Christum & Apostolos in Novo Testamento patrata, quorumque fama non ad gentiles tantum propagata, sed etiam cum illustriore gradu ad Ecclesiam essent vocandi, apud ipsos verbo annunciato, miraculorum re-

Conf. Epist. de erad. atheis. p. 117. seq.

ſpectu fides eò facilius impetrata fuerit. Urgenda deniq; in arduo cum atheis literatis conflictu Sacri codicis inter tantos ſatanæ furores per tot annorum millenarios conſervatio, & ad noſtra uſque tempora propagatio, quamvis enim non ſemel, ſed iterum iterumque Orbis & orcus junctis quaſi copiis in ultimam doctrinæ hujus ſanctiſſimæ perniciem conſpiraverint, furensque dæmon in quasvis occaſiones intentus, totque damnorum regno ſuo per Scripturam illatorum memor, partim aperta violentia, partim operta fraudulentia protinus eam evertere laboraverit, ſalva tamen & ſuperſtes usque quaque manſerit, nec ad eam extingvendam omnium tyrannorum ſævitia vel ipſæ inferorum portæ quicquam valuerint.

XVII. Quodſi verò motivis hujusmodi occupatus profani literati animus, ſublimius aliquid & auguſtius de Sacro codice rebusq; in eo contentis cogitatione conceperit, omni curandum ſtudio, non ſolum ut exin ad ſalutarem SS. Numinis CHRISTIQUE Salvatoris cognitionem, ſed etiam CULTUM in verbo revelato præſcriptum, morumque corruptiſſimorum emendationem & correctionem ille manu quaſi ducatur. Colendus nimirum à literato ad pietatem converſo eſt DEUS velut ſummus omnium pater, cujus amore univerſa cohærent, omnisque ſtat rerum in Orbe compages, colendus eſt [inquit Agatho] quia Pater eſt juſtiſſimus, fortiſſimus, temperantiſſimus,

mus,ſapientiſſimus,colendus quia primum bonum eſt,primum verum & primum pulchrum, omnia avertens mala, omnia creans bona. Cane pejus & angue literato fugienda eſt fucata illa atque ementita religio quam ille petebat ab Apolline:

Jane Pater clare, clarè cum dixit Apollo
Lubra movet metuens non audiri, pulchra Laverna Perſ. ſat. 2.
Da mihi fallere, da ſanctū juſtumq; videri,
Noctem peccatis,& fraudibus obiice nubē.

Apage inquã nefarium ejusmodi cultum, alius longèq; præſtantioris religionis vi ad DEUM attolletur eiq; conjungetur quilibet veræ Theoſophiæ candidatus, ſi ſcil. ad ſinceræ ſolidæq; pietatis [ſpreta profanæ doctrinæ & vitæ vanitate]culmen ac faſtigiū adſpirans,ſeriò deſideret petatq; mentem ſacro horrore præditam, & animum reverentem erga ſanctam DEI faciem, arcaniſſima cordium penetrantem, ſingulasque actiones, conſilia, imò verba etiam cogitataque minutiſſima obſervantem, neq; deinceps exiſtat rarus adeò parcusque (profanorum more) pietatis cultor & infrequens, ſtudioſeq; caveat ne eandem impietatis labem contrahat, quâ olim inſignis ille literator Joh. Sturmius fuit notatus:

- - - decemq; per annos
Sturmius in Templo biſve quaterve fuit:

Adhæc non ſolummodo de DEI natura cultuq;

doctè differat, sed etiam ej⁹ observet voluntatē, vitam hanc fragilē inter preces, meditationes, & lectiones sacras consumat, id omni tempore agens, quod vellet novissimè, DEUM semper ob oculos habeat vindicem, omniaq; dicta scripta & facta sua ad ejus gloriam ut primarium ultimumq; finem dirigat. Licet enim DEUM è verbo ejus revelato literati etiam atq; etiam cognoscant, inque supremo Theosophiæ studio singulares faciant progressus, ast corda sua DEO subducant, totosque sese huic Mundo devoveant, mandatis cælestibus oblitis, & eorum obedientia excussa, DEI contemptores osoresqne impii vel ipso Christo judice habentur, qui eos meliores olim non ducet, quam puros putos atheos, apertosque gloriæ suæ hostes ac contemptores, usque dum scelestos suos mores studiosè correxerint. *Quemadmodum enim* [ita notanter alicubi Cyprianus] *bona opera profitentur DEUM, ita mala quodammodo loquuntur NON EST DEUS, nec est scientia in excelso.* Quid interest utrum DEUM neget literatus, aut infamet? Infamat autem maximè DEUM, qui pudenda vitiorum colit idola, ipsoque supremo Numine spreto divinum decus ad nequitias suas transferre non dubitat. Apud veteres unica manu quæ dextera esset ad osculum admota adorabatur Numen ne falsa esset Religio, aut Numen multiplex coleretur; Nos potius DEO vero nati sacratique

tique cuncta detestemur factitia numina, caveamusque sollicitè, ne ore solo [ut Apostolus loquitur] DEUM profiteamur, *factis* abnegantes, & ne nuda duntaxat cognitionis præsumtione fascinati, in solò religionis nomine, solaque christianismi umbra acquiescamus, vera interim pietatis solidæ exercitia omninò negligentes. Falsò equidem literati [atq; Theologi etiam] dicuntur christiani, qui Christi vitam neutiquam imitantur, nisi fortè novo quodam nomenclatore vocetur atheus Ein Christ/ beanus ein Artist/ uti nonnemo belle est jocatus. Non solùm igitur cuilibet veræ consummatæque felicitatis candidato curâ singulari omnis omninò abneganda est IMPIETAS, verum danda etiam opera, ut primùm piè quidem vivat, tum sobriè, denique prudenter, pungenda & excitanda sæpius ipsi est conscientia, ut summum illud vitiorum & malorum omnium *Impietatem* scil. magis magisque execretur, soli pietati locum relinquat in animo, ejusque sincero captus amore, cunctas inanes profanasque vitilitigationes [impietatem ut plurimum generantes] omni ingenio studioque declinet. In nemine equidem literatorum fides veraque religio reperitur, nisi cujus cor Spiritus Sancti luce illuminatum ejusque virtute regenitum, DEO suo adhæreat unicè, & in ipso parta felicitate fruatur.

XIIX. Gema PIETAS est omni superior æstimatione, auro etsi non fulget, nihil tamen pro-

pterea ei decedit dignitatis, ſiq; vel ipſo literario ornatu careat, non minoris ſit à negotioſo illo mercatore, qui nihilominus eam cunctis ſuis facultatibus duxit anteponendã. Et quanta ſit veræ ſinceræque pietatis præ ſciendi acumine excellentia ac dignitas vel inde apparet, quod rudes ſæpè indoctiq; illuc evolarint, unde doctiſſimi & perſpicaciſſimi ſcientiarum omnium *Luciferi* excidêre. Sempiterno ſuo & irreparabili damno dæmon didicit ſanctæ integritatis, & emunctæ ſubtilitatis notabile diſcrimen, poſtquam de ſupremæ felicitatis ſede illuſtris ille, ſcientiæque omnigenæ facibus totus ardens & fulgurans angelus eſſet deturbatus, atque tenebrarum addictus imperio, qui ſtulto ambitu cœli dominium affectarat. Nec Lucifer ſolum, verum primus etiam homo ab ipſo Orbis exortu expertus eſt; quantum detrimenti ſcientia ſolida virtuti pietatique nonſociata afferre poſſit. Quam primum ſcil. primævus innocentiæ nitor occidit, ſerpentis infernalis lenociniis interemptus, ſplendidum illud ſapientiæ cœleſtis habitaculum in vile & ruſticanum tentorium tranſiit. Quid quod ſcientia virtute & probitate deſtituta nunquam fuerit ſtabilis & diuturna, ſed breviſſimam ut plurimum habuerit vitam, in ipſis vivendi exordiis ſuffocata? Licet quidam indolem habuerint ad literas planè factam, brevi tamen diſparuêre, cum vitiis irrepentibus mentes atque

atque ingenia eorundem corrupta & deprava-
ta fuiſſent. Sæpe autem eâ gloria DEUS
pietatem literarum expertem decoravit, ut rudi
ſermone & ſolæciſmis (dicente Theodoreto)
philoſophantium omnium argumenta eliſerit.
Et cum SS. Numen CAPUT à mortalium ne-
mine, COR verò ab omnibus requiſiverit, eo i-
pſo innuere voluit floccipendendâ eſſe omnem
ingenioſam terrenamque ſapientiam, ni probi
cordis integritati ea fuerit ſociata. Ut ut igi-
tur indocta etiam pietas ſummo in pretio ſit
habenda, multoque melior literato probus
exiſtat; ille tamen omne punctũ tuliſſe videtur,
qui JUNCTAM CUM DOCTRINA SINCERITATEM
poſſidere omni cura ſtudioque laborat. Terque
quaterq; FELICEM ejuſmodi LITERATUM alte-
rum quendam dixeris Baptiſtam, qui ARDERE
ſimul & LUCERE deſiderans, cum lucidiſſimis *Ioh. V.*
doctrinæ ſuæ RADIIS emittit ſpargitque ar-
dentiſſimas etiam virtutis pietatisque ſolidæ
FLAMMAS. *Ipſe eſt LUCERNA ardens & lu-
cens*; *Non ait Chriſtus* (ita præclare in rem no-
ſtram Bernardus) *lucens & ardens, ſed quod ante
ardebat, dein lucebat cum LUCERE ſolum videa-* *Bernard.*
tur olere hypocriſin & vanitatem, verum ardere ſit *ſerm: in*
SOLIDÆ & VERÆ VIRTUTIS nota *nativit.*
& indicium. Hoc autem charactere illi præ cæ- *Ioh. Bapt.*
teris LITERATI ſunt conſpicui, qui de ſocian- *opp. Tom.*
da eruditioni *Pietate* unicè ſunt ſolliciti, pri- *II. fol.*
mum Ipſi flagrantes, vivis divini Amoris flam- *102.*

mis accenſi, dein nobili ſua lucentes doctrinâ, opeque cœleſti efficientes, ut alii quoque dulcibus flammis & ſuavi ſinceræ pietatis igne accendantur. Ad ſumma quæque feliciter aſpirabunt excelſi ejusmodi Doctores, cum non ſolùm PENNAS (ſcientias ſcil.) ad volatum extentas, verum etiam MANUS ſub pennis ACTUOSAS habeant. Hi collectum & conquiſitum è COELO pariter ac TERRA favum feliciter adeò diſtribuent, ut de illius MELLE pietatis vitæque cœleſtis ſuavitatem haurire poſſint animi, de cerâ verò LUMEN doctrinarum iisdem ſuggeratur. Quidni par illud optime compoſitum, nimirum *copulata ſcientiæ pietas* ARCA DEI duobus ornata cherubinis poſſet appellari? Vère *oſculatur cæleſtis ſponſus* talem animam *oſculo ſui ORIS*, atque genuinum intimorum amicorum ſuorum, ipſiusque ſempiternæ beatitatis eidem imprimit characterem. *Cum enixè oſculum* [ut ſcitè Bernardus] *id eſt Spiritum Sanctum invocet, accipit ſimul per eum quoque SCIENTIÆ guſtum, & gratiæ condimentum. Et benè* (pergit) *Scientia quæ in oſculo datur, cum amore recipitur, quia amoris indicium oſculum eſt.* Iſti [Beda enunciante] ſunt VERI LUCIS FILII; quin imò [ut cum Ambroſio loquamur,]

Ita ſcitè Bartol. in charact. lit. part. I. pag. 84.

Bernard. Sermon. VIII. in Cant.

Beda in Pſalm. 18. Ambroſ. in eund.

mur,) *DEI IPSIUS, quibus pater cœlestis divinitatis suæ eructat arcanum*; sunt iidem ex Origenis judicio lilia fragrantissima, quæ veritatis candorem DICENDO præferunt, AGENDO autem purpuram vel aurum exhibent charitatis. Et cum pius quidem, sed literis carens homo oculo veluti altero destituatur, siquidem ad DEUM *cognoscendum* magnum scientia præsidium conferre soleat; nihil sanè non ille videbit, atque mentis suæ acie assequetur, qui utroque virtutis doctrinæque solidæ oculo sit condecoratus. Neq; verò gemina, aut contraria invicem objecta geminus iste oculus respiciet, sed instar unius videbit, multòq; acutiꝰ perspiciet omnia, rerumq; longissimè etiam distantium spatia accuratiꝰ multò metietur. Si cognitionis solidioris lumini, FIDEI sinceræ oculus accesserit, literatus utraque luce conspicuus, planè lynceus efficietur, imò effulgebit aliquando ut Stella in perpetuas æternitates, ornabit Civitatem auream veluti inæstimabilis pretii gemma, illisque Doctoribus sociabitur, qui olim sciendi pariter ac vivendi præstantiâ admirabiles extitêre, ad beatissimam tandem solisque fidelibus promissam adspirabit immortalitatem, affatimque Vitæ hujus, tot miseriarum turbinibus agitatæ brevitatem compensatam reperiet, ubi è seculi

Bartol. l. c. p. 87.

hujus tenebris atque infinitarum vanitatum abyſſo, in admirabile cœleſtis gloriæ lumen, optatiſſimumque ſupremæ felicitatis paradiſum fuerit translatus.

COM-

COMMENTATIO II.
DE
LITERATORUM
HOMINUM FASTU
SIVE
SUPERBIA.

I.

LTER Satanæ Angelus, à quo ERUDITI HOMINES assiduè impugnantur, & (quod apprimè dolendum) frequentissimè superantur, SPIRITUS ELATIONIS est, pudendaque SUPERBIA, illa sævissima & immanissima bestia, quam Hipponensis Episcopus scitè AMOREM PROPRIÆ EXCELLENTIÆ definivit, Salomon verò divino dictante spiritu omnis peccati initium esse enunciavit, nec initium solùm, *verum* [ut præclarè Prosper addidit,] *finis etiam & causa, quia nullum unquam peccatum potuit, aut potest, aut poterit esse sine* SUPERBIA. Quæ sicut origo omnium est criminum,

August. lib. II. de Gen ad lit.

Prosp. de vita contempl. lib. 3. c. 2.

Isidor. lib. II. de Summo Bono. minum, ita (Isidoro monente) *Ruina omnium virtutum*; *Ipsa enim* (pergit) *in peccato prima, ipsa in conflictu postrema, mentem per peccatum prima prosternit, novissimè de virtutibus dejicit, inde & omnium peccatorum est maximum, quia tam per virtutes quam per vitia humanam* (præsertim eruditam) *mentem exterminat.* Cumq; superbiâ nihil sit im̃anius, hinc radicale illud literatorum hominum vitium præ cæteris juxta ipsius quidem Bernardi monitum fuit reprehendendum: *Primum* [ait] *vitium increpandum est superbia, unde DOMINUS præcepit: Increpa feras arundinis, id est mentes superbas, quæ feræ dicuntur quia sunt sylvestres ad DEUM, & feræ id est crudeles ad proximum.* *Bern. To. II. Serm. 18.* Talis fera Literatus superb⁹ cũ pleruñq; sibi spondeat maxima, suas tamen neutiquam respiciat vires, sed vanas imò insanas sæpè cogitationes in ea intendat, quibus est impar, altissima cupiat atque conetur; mirum non est si præcipitem quo constitit, locum neutiquam advertat, sed spissam animi incurrat cæcitatem. Quî enim fieri potest ut quidpiam videat, quamvis in artib⁹ literarumque studiis lynceos habeat oculos, qui ne UMBRAM quidem suam præ fastus & elationis caligine cernere valet. Si enim videret, non tan-

tantam esse adverteret, ut alii sub eâ latere, vel cæteros ipse præ se contemnere opus habeat. Usque eò enim Superbia propriæque præstantiæ æstimatio & aliorum contemptus sunt contubernales, ut nullus unquam superbus turgidusque literator sit inventus, qui non idem hoc cœno, turpi videlicet aliorum contemptu fuerit maculatus, vanaque & inani opinione sui [quam fatuorum adulatorum sæpè adjuvat magniloquentia] tantoperè sufflatus, ut nutus annutus, renutusque suos jus quoddam esse sibi persvaserit, quo omnes obligentur; Adeò sc. magni & intolerabiles LITERATO SUPERBO sunt spiritus, iidemque tam pravi & pertinaces, cum tamen si intimè sese excutiat, nil nisi ipsam repertur⁹ sit inanitatem. *Quam multos videas* (ita appositè scriptor perquam eruditus] *hujus farinæ sapientes, tumidos, superbos, tanquam globos ad perfectam geometriam exactos, vix uno terram contingentes puncto, adeò summis duntaxat pedibus eam libant affectata quâ carent doctrinæ specie planè ridiculi, qui ubi circumspexerint quam præbent sui pompam, Bucephalos putes, ephippiario stragulo tam gloriosè fulgurantes, ut tangi nolint nisi ab Alexandro.* Scitè admodum Petrus Blesensis; *Antiquus* (ait) *ille Cerastes duobus maximè cornibus cunctos*

Dan. Bartol. charact. lit. p. 128.

Petrus Blesens. Serm. I. in Adventum Dom.

cunctos impugnare mortales solet, ELATIONE ANIMI & immunditia carnis. Validissimo equidem illo Elationis superbiæque ariete nunquam non Viros doctrina eruditioneque singulari conspicuos est aggressus, summaque effecit tyrannide, ut libera aliàs ingenia miserrimam subierint servitutem, nec bonorum solum & donorum, sed vitæ etiam, famæ, æternæque felicitatis fecerint jacturam. Ut igitur maximum illud ruinæ literariæ, mundanæque fallaciæ elementum magis cognoscamus, cœlestique gratia adspirante eruditis omnibus persvadeamus, ut omni fastu abdicato, seriæ demissionis studio invigilent, vel impuro illo aëre quodammodo infecti, ad meliorem vitæ, christianæ scil. transmigrent regionem, initio Comentationis hujus INFELICES quosdam, fastuq; turgidos literatos, suis pridem sepultos tenebris ad vitam quasi revocabimus.

II. Exitiosa illa SUPERBIÆ peste cuncti olim laborarunt Gentilium Philosophi, solo ferè excepto Epicteto, qui ab omni fastu & arrogantia alienissimus, maximæ apud omnes existimationis & famæ extitit, & cum totius Philosophiæ summam duobus hisce contineri statuerit, ἀνέχου καὶ ἀπέχου. i. e. *Sustine & abstine*, quantum sincera animi demissio curæ sibi cordiq; fuerit, egregiè comprobavit. Alia longè mens cæteris fuit Gentilium Magistris, quos fastus animique elatio ita inflavit & ex-

cœca-

cæcavit, ut nec se ipsos agnoscere, nec aliis veræ philosophiæ documenta dare potuerint, quinimò prudentiorum sapientiorumque omnium sannis expositi fuerint atque irrisioni. In hunc censum cumprimis olim venit PALÆMON Grammaticus, postquam gloriatus esset secum natas esse literas, ac secum quoque morituras, publicas etiam obire vias mundique calamitatem lugere non dubitasset, eò quod post suum è vivis discessum Orbem eadem quæ prius exceptura esset ignorantia. Tumidæ huic prædictioni in tantum respondebat eventus, ut ad epitaphium mortuo scribendum nemo ullam adhibuerit LITERAM. Quo arrogantiæ morbo summoperè etiam laboravit Menecrates Medicus, amplissimam sibimetipsi statuam sive imaginem poni curans, nec aliam ab ægris mercedem requirens, quam ut servos se Menecratis confiterentur, & JOVEM Menecratem adorarent. Sic Cajus Nævius Comœdiographus non solum magnificè ubique ingenii sui monumenta prædicavit, verum tale sepulchro suo inscribi jussit epitaphium: *Immortales si flere fas foret, flerent Divæ Camœnæ Nevium Poëtam, qui postquam orci traditus est thesauro, obliti sunt Romæ latina loqui lingua.* Meritissimo equidem jure fastum tam execrabilem communis excepit derisio, commune opprobrium. Eodem elationis spiritu turgidus Agathocles peripateticus arroganter jactavit sese & solum & primum

Ælian. lib. XII. de var. histor.

Erasm. l. 8. Apoph.

primum esse omnium Dialecticorum; Q. Ennius, qui Homeri animam sibi obtigisse enunciavit, ipseque M. Tullius Cicero, *quem*, Plutarcho teste, *immensa gloria cupiditas perpetuò tenuit, quâ plurima ejus facta praclara, consiliaq; egregia frequenter sint interpellata*. Cum idem Romæ adolescentes plurimos eosque nobiles, quod se contra disciplinam militarem gessissent, accusatos defendisset; *elatus* inde, è Siciliâ Romam contendens, in Campania incidit in quendam ex primoribus, ex quo cum quæsivisset, quid de rebus suis gestis cives Romani sentirent? illeque nihil de iis sibi constare respondisset, mox animo concidit, eo quod mentio sui in Urbem tanquam in vastum pelagus delapsa, nihilo se ad gloriam reddidisset conspectiorem. Incertum est utrum Heracliti lacrymis an Democriti risu vulgique sannis dignior fuerit Alexarchus ille sui opinione Grammaticorum alpha, qui suam cœlum arbitrabatur scholam, auditorium stellas, præceptiones suas lucem; nomina, verba, pronomina, signa zodiaci totidem; se verò SOLEM ipsum, quo & dici volebat nomine, & pingi schemate, nec vacabat apud illum culpâ qui fixos in eum mitteret oculos, nec ejus perstringi videretur splendore. Hunc certè Tiberius Mundi cymbalum convenientius nominasset, quam Appionem & ipsum Grammaticum, suique admiratione ita tumidum, ut sensu planè vacuus

Plut. in Cicer.

vacuus evaserit. De Calliphane poëta memorat Athenæus, cum carminum & orationum diversarum initia ad tres tantum aut quatuor versus & conscripsisse, & fastu singulari pronunciasse, quo ab imperitioribus multiscius & eruditus videretur. Ac licet Empedocles non fictæ sed veræ doctrinæ, summæque eruditionis laude conspicuus fuerit, fastûs tamen & arrogantiæ morbo tantoperè laboravit, ut penè pro Numine se coli voluerit, imò Ætnam insilierit, atque medios sese conjecerit in ignes, ut in numerum Deorum translatus videretur. Quemadmodum & Themison Cyprius Hercules dici volebat, eoque nomine sibi rem divinam fieri patiebatur.

Athen. Dipnos. lib. I.

Fulgos. lib. 8. c. 15.

Cal. Rhod. lib. XI. Ant. Lect. c. 16.

III. Sed exemplorum ex gentili Orbe allatorum sit satis, ne prolixitas fastidium gignat, tristes potius quorundam Christianorum & pestilenti superbiæ sidere afflatorum Doctorum casus, horrendasque turgidorum Literatorum & Clericorum tragœdias intuebimur, in ipso Ecclesiæ doctiq; Orbis proscenio peractas; Lumina quædam eruditionis fulgentissima observabimus, quæ superbia fastuque procurante de cœlo lapsa, inque fatuos ignes sunt transmutata, postquam sc. novorum dogmatum, hæresum abominandarum, aliorumq; errorũ sive authores sive fautores singulares extitere. Triste ruinæ hujusmodi documentum post Simonem illum Magum dedit Marcion hæresiarcha, qui [teste

quam Christi gloriam quærere studens, neque ingenuum illum & fructuosum dicendi characterem imitatus, qui hominum animos pascere posset; sed ad popularem auram declinando, & vanum populi applausum aucupando, instabile & abjectum vulgus ad sui desiderium concitavit; imò Socrate addente SE IPSUM OMNIBUS ANTECELLERE existimans, ex fulgentissimo sidere in fatuum ignem est transmutatus, inque pudendam illam erupit hæresin, quâ Mariam vocari vetuit DEIPARAM. Innumeros per omnia secula commemorare possemus doctrinæ christianæ professores, qui singularibus quidem dotibus instructi, ast abominabili illa peste tantoperè fuêre corrupti, ut semper ad altiora aspirantes, sibi & aliis temporalia æque ac sempiterna exitia, Ecclesiæ verò gravissima scandala attraxerint. Licet summus ævo suo Philosophus acerrimusque disputator fuerit PETRUS ABAELARDUS; Superbia tamen ejus fastusq; animi immodicus, (quo altiora se semper scrutari, Ariique Nestorii Pelagii & aliorum damnatos errores defendere, ipsumque D. Bernardum inanis philosophiæ captionibus supplantare cogitaverat) effecit, ut tantum non omnium odio expositus fuerit atque execrationi. Nec ipse quidem in calamitatis suæ historiâ ad amicorum quendam conscripta diffiteri

Theodor. epist. ad Sporad.

fiteri potuit, *inde graviorem se sustinuisse quorundam indignationem, indeq;* [quæ ipsiusmet * Abaelardi verba sunt] *calamitatum suarum exordia cœpisse, quod supra vires ætatis de INGENIO SUO PRÆSUMENS ad scholarum regimen aspiraverit. Et quoniam* (notanter addit) *prosperitas stultos* (literatos) *semper INFLAT, & mundana tranquillitas vigorem enervat animi, & per carnales illecebras facilè resolvit: Cum jam ME SOLUM IN MUNDO SUPERESSE PHILOSOPHUM æstimarem, nec ullam ulterius inquietationem formidarem, fræna libidini cœpi laxare, qui antea vixeram continentissimè - Cum igitur totus in SUPERBIA atq; luxuria laborarem, utriusq; morbi remedium divina mihi gratia, licet nolenti, contulit, ac primo luxuriæ, dein superbiæ, luxuriæ quidem, his me privando quibus exercebam, SUPERBIÆ verò, quæ mihi ex literarum maximè scientia nascebatur, juxta illud Apostoli, SCIENTIA INFLAT, illius libri quo maximè gloriabar combustione me humiliando.* Etenim quamprimum ejus de unitate

* *Petrus Abaelardus, Epist. I. quæ histor. est calam. ejus. extatq; initio opp. Paris. curâ Fr. Ambœsii editor. 1616.*

nitate & Trinitate divina tractatum, humanis & philosophicis rationibus refertum vidissent legissentque adversarii, crebris suggestionibus Remensem Archiepiscopum commoverunt, ut quevdam sub nomine Concili celebraret conventum, ipsumque compellerent ut propria manu librum memoratum in ignem projiceret, quo facto IPSE [ut disertè ait] SUPERBISSIMUS, *nec acceptæ gratiæ memor, de sublimitatis suæ fastigio fuit dejectus, atq; divinæ pietati tandem vindicatus.* Itaque tristi suo Abaelerdus exemplo docuit quanti ponderis sit gravissima illa D. Augustini sententia, *quod scilicet acutissima & excellentissima ingenia tanto in majores utplurimum errores iverint, quanto præsidentius,* (superbia fastuq; urgente) *tanquam suis viribus cucurrerunt.* Magno suo periculo idipsum ævo superiori didicit Hieronymus Cardanus; Is postquam satis temerè alicubi negasset se quicquam ab aliis inventum sibi adscribere, cum sufficiant sibi propria, atque de iis conqvestus fuisset, qui suppresso nomine inventa ipsius sibi vindicarent, omnes eos AMENTES vocavit, qui nescirent inventa Cardani talia esse, ut A NULLO INVENIRI potuerint, qui non jam fama egregia esset cognitus. Hinc jure meritoq; Superbiam Cardani & ingenium nominis auctoritatisq; desiderio flagrans perstrinxit Gabr. Naudæus,

Augustinus epist. LII.

Cardan. lib. VII. de rer. variet. c. 33.

Gabr. Naud. in Judicio de Cardano, seu praef. libro ejus de vitâ propriâ praefixâ.

dæus, in judicio quod libro Cardani de vita propria præmiſſum eſt; *Huc tandem* (ait ille) *redeo ut Cardanum ex intemperie quadam animi nuſquam æqualis & compoſiti, abſurda multa feciſſe, & minime ſibi in omnibus conſentanea loquutum fuiſſe concludam. Scitum eſt enim melancholicos omnes, cujusmodi eum fuiſſe in dubio apud me non eſt, SUPERBOS ESSE, nimirumq́ ſibi blandientes, & elatos, quia melancholia cum halituoſa ſit, flatus illi ventoſa faciunt ingenia, & magnarum rerum, ut nominis, honorum, auctoritatis, deſiderio flagrantia, &c.* Neque verò præter rem hæc de Cardano Naudæum ſcripſiſſe argumento eſt, quod ipſe in nono de vita propria capite faſſus ſit, ſeſe frequentem *de nomine perpetuando* habuiſſe cogitationem. *Perpetuandi nominis* (ſcribit ibi) *rationem & votum tam citò inii, quam ſerò ſpectare potui. - - Verum revocatus ratione ab hujusmodi deſiderio, at nihil inanius eâ ſpe, ne dum voto ſolo animadverterem.* Utinam à peſtilenti illo deſiderio omnes pariter revocati fuiſſent literati, ut nihil inanius ea ſpe votoq; eſſe animadvertiſſent! Utinam noſtræ pariter ac ſuperiorum ætatum homines quidam literati turgidorum anteceſſorum ſuorum periculis & caſibus edocti rectius ſapuiſſent, & diligen-

gentius perniciosam illam principis tenebrarum evitassent catapultam, ne semetipsos, urgente elationis pudendæ spiritu exaltantes, amplissimamque de se foventes opinionem, turpiter à supremæ felicitatis, honorisque sempiterni fastigio decidissent.

IV. Prodeant è cineribus suis Literati plures, malorumque suorum (quæ fastu procurante incurrerunt) nobis, fide dignis usi interpretibus, Iliadem commemorent. Agmen ducat miser ille Simon Thurvajus Anglus, qui cum dialecticus esset acutissimus, & liberalium artium in Academia Parisiensi magni nominis Professor, ast scientiâ *quæ inflat* plenior quam eâ quæ ædificat, temereque in scholis jactitare non esset veritus, se totam Christi legem scire, sed improbando annihilare posse universam; ita oblivione subita fuit percussus, ut elementorum literariorum planè ignarus, ne quidem orationem Dominicam amplius pronunciare potuerit. Consimilem planè calamitatem olim quidam subiit cui nomen Colmanela, homo doctrinæ suæ scientiæque profunditate ita inflatus, ut summa quæque sibi de ingenio suo sit pollicitus; subitò enim omnem scientiam, ac si nihil unquam didicisset perdidit, spissæque ignorantiæ tenebris fuit involutus. Neque ignorantiæ solum, verum sempiterni exitii tenebras ob ingentem animi sui fastum (ut quidam memorant) incurrit subiitque famosus ille Do-

ctor Parisiensis, qui ex ipso feretro accusatum se; judicatum atq; damnatum multis audientibus est professus. Memorat ex Antonio Sen. Martinus Delrio in magicis suis disquisitionib⁹ circa annum Domini 1370. Neapoli in quodam Cœnobio non paucos comparuisse religiosos, qui uno ore sint professi se ordinis cujusdam famigeratissimi quondam Doctores fuisse, Baccalaureos & Lectores, ast ob pudendam anim sui elationem atque superbiam sempiternis flammis esse mancipatos, quo dicto diductis tunicis ardere visi, oculis vivorum sint subducti. Atq; ut evidentiora miseriæ hujus superbis paratæ literatis documenta producam⁹, memorabilem recensebimus cujusdã elati turgidiq; Theologi tragœdiã quam Joseph⁹ Acosta in suo de novissimis temporib⁹ opere, prolixiori stylo est prosecutus; Vixisse eum scribit in amplissimo regno Peruensi, ejusque penè unicum oraculum habitum fuisse, fastu verò impellente tandem eò fuisse adactum, ut de summis Theologiæ quæstionibus feminam à diabolo correptam consulere non dubitaverit, miracula deinceps patrare tentaverit, Angelumque sibi divinitus datum jactitaverit, cujus ope omnia quæ vellet disceret, imo ad DEI ipsius familiaritatem, & immediatum

Martinus Delrio disquisit. Magic. l. 6. c. 2. Sect. 3.

Josephus Acosta lib. II. de tempor. novviss. c. 11.

tum

tum colloquium pertingeret. Neque hæc ſolum ſuperbiſſimum & inſaniſſimum illum hominem pertinaciſſimè aſſeruiſſe, verum (ſatanæ ſuggerente angelo) enunciaſſe, conceſſam ſibi ſanctitatem ſuper omnes angelos & choros cœleſtes, cunctosque apoſtolos, quin etiam (ſtupeſce qui legis!) oblatam ſibi à DEO unionem hypoſtaticam, ſed ab ipſo non admiſſam; datum quoque ſe redemptorem orbis quoad efficaciam (uti quidem loquebatur ſtultus,) eò quod Chriſtus ſolùm quoad ſufficientiam fuiſſet. Quinimò illum ad tribunal Eccleſiaſticorum vocatũ, ea libertate & facundia perditiſſimam ſuam cauſam defendiſſe, ut omnibus fuerit ſtupori, horrendumque dederit documentum, quo mentem eruditam adigere poſſet peſtis illa ingeniorum ſuperbia ſceleſtiſſima, quam ne imminens quidem ignis ſupplicium minuere potuiſſet, *cum enim* (ait Acoſta) *ad publicum ſpectaculum eſſet deductus, igne ob horrendas blaſphemias conſumendus, ſemper in cælum intuebatur, ignem in Judices graſſaturum cælitus expectans, uti quidem ipſi pollicitus*

 erat

erat diabolus ; atque ignis quidem nos nullus ex alto corripuit, illum verò redemptorem & novum legislatorem flamma ex immo rapuit atque redegit in cineres. Neque verò hunc ſolum nequiſſimum diaboli apoſtolum, atque ſuperbiæ deteſtandæ publicum in Peruenſi regno profeſſorem, verum etiam alios quoque eò INSANIÆ deveniſſe, ut Chriſto ſeſe pariter ac Moſi palam præpoſuerint, tragica Davidis Georgii, Henrici cujusdam Nicolai, (qui circa annum 1556. ejusmodi paradoxa Amſtelodami diſſeminavit,) & aliorum fanaticorum exempla, patrum cumprimis noſtrorum ætate docuerunt. Humanum planè ſupergreſſum modum fuit Alphonſi X Caſtellæ Regis ſuperba mens, & plusquam divina ſui confiſio, quam horrida tandem confuſio excepit. Profitebatur ipſe aſtronomum, ut quædam hinc tabulæ aſtronomicæ illius nomine dicantur Alphonſinæ. Quâ tamen in arte nec tantus nec tam potens etat, ut ejus humeris Cœlum Atlas auderet credere, absque periculo ruinæ, attamen cerebro ſuo tantum arrogabat, ut dictitaret ſi DEO adſtitiſſet cœlum componenti, & ſuas ſtellis ſcribenti periodos, meliori conſilio docturum fuiſſe, quo pacto illum ſuum laborem ordinatius digereret, & proportionibus mutuis convenientius aptaret. Non potuit non offenſum cœlum in eum [qui os ſuum adverſus altiſſimum poſuerat] arcere fulmi-

fulmina, detraxitque DEUS homini coronam de capite, ut ex frontis venâ tanquam stulto sanando sanguis mitteretur. Domo enim pulsus ipsomet à filio & exul in terra aliena vivere desiit. Quo ipso Alphonsi ævo etiam vixêre hominum literatorum alii fastu animique pudendâ elatione ita excœcati, ut non verbis solùm, sed factis etiam turpissimis ostenderint, quantas sæpe lolium hoc pestilentissimum radices in mentibus eruditorum agere, quantoque contemptui Viros doctrinâ aliàs incomparabili conspicuos exponere queat. Paucissimi novissimis hisce temporibus in doctorum hominum inventi sunt cœtu, qui eandem cum Adriano Turnebo demissionis laudem reportarint. Is [ut Sammarthanus ait] licet totius Galliæ doctissimus fuerit, ad quem audiendum ab ultimis orbis partibus frequentissimi concursus instituti, attamen incredibili adeò modestia conspicuus extitit, ut semper vultum virginali pudore demissum gesserit, eoque ipso tanto magis singulos in sui rapuerit admirationem. Alium longe animum inflati illi turgidique literatores induerunt, qui fastus elationisque labe toti corrupti, tandem calamitates gravissimas & fulminantes miserias aspexere. Cum famosus ille Italus atque doctissimi Sigonii æmulus Franciscus Robortellus (scribente Johanne Imperiali) INGENITOS FASTUS deponere neutiquam voluisset, ad hæc alacer lite-

Sammarth. Elog. lib. II. p. 46.

Jo. Imperial. in

Musæo Histor. fol. 61. 62. literariæ inhiasset contentioni, tandem graves adeò elationis suæ pœnas dedit, ut Caroli quinti Imp. laudes funebri oratione persecuturus, in ipso dicendi exordio collapsus fuerit animo, sensibusque ita turbatus, ut coactam orationis segetem expandere haud amplius potuerit, sed peregris audientium nictubus, obscurisque omnium sermonibus fuerit exceptus. Paremque cum decessore hoc suo Robortello casum subiit doctissimus quidem, ast inflantis scientiæ cœno æque conspersus Joh. Faseolus Patavinus, utpote qui [teste Antonio *Antonius Riccob. Lib. II. de Gymnas. Pat. c. 46. p. 52.* Riccobono] in primis orationis prolusoriæ verbis defecit, ut sine orationis recitatione de cathedra descendere necesse habuerit, præsentibus Præsidibus, Rectore, magnoque auditorum concursu, cum turgidus orator verba protulisset sequentia: *Placuit Serenissimo Venetiarum Principi, placuit excellentissimo Senatui, placuit illustrissimis Gymnasii moderatoribus*; statim obmutuit, ita ut à jocosis juvenibus in multis scholarum locis sit perscriptum: *Per verbum PLACUIT, Faseolus DISPLICUIT*: Displicuit non eo quidem, sed immensi potius fastus nomine plurimis ævi sui hominibus literatis Johannes Baptista *Jo. Imper. l. c. p. 156.* Marinus, qui multorum inde sibi intestina undique conflavit odia, plurimaque subiit & rerum & vitæ discrimina, cum sui adeò amans, jacta-

jactabundus, procaxq; in cæteros fuerit, ut unamquamque scriptionis poeticæ formulam, vel selectiorem paulò sententiam aliorum prognatam studio, sibi tanquam Caballini fontis vindici protervius arrogare, ac pro novo quodam Musarum parente geniique datore sese venditare non dubitaverit.

V. Ejusdem farinæ inflatos turgidosque literatos plurimos in Pinacotheca sua Janus Nicius Erythræus atro notavit carbone, variasq; Doctorum superborum ideas Orbis conspectui exposuit. Illos inter Johannes quidam Ciampolus Florentinus, qui (teste Nicio) omnia scientiarum ac disciplinarum genera in sua supellectili numerarit, philosophiæ ac poëticæ facultatis Dominus ac magister supremus haberi voluerit, nec affirmare dubitaverit multa in philosophia se reperisse Aristoteli ipsi incognita, doctrinam ac methodum ejus veluti hominis ignarissimi prorsus rejecerit, in versibus autem faciendis tantum sibi tribuerit, ut omnes qui ante ipsum scripsissent, tum Etrusco tum latino sermone rudes & agrestes vocarit, omniqùe verborum ac sententiarum robore destitutos. Virgilium verò ac Franciscum Petrarcham eo nomine felices

Jan Nicius Erythraus Pinacoth. Vir. illustrium p. II. num. XIX. p. 63.

Thraso

Thraſo ille appellavit, quod tot ſeculis principes poëtarum habiti eſſent, cum nihil in eis niſi humile & vulgare inveniretur, nec comparandi quidem eſſent ad eos, qui ſua ætate florerent, puta ſe paucosque alios priſcis illis longè eſſe anteponendos. Quo ipſo etiam inſanæ mentis æſtu eodem Erythræo memorante ita abreptus fuit Antonius Maraffa, ut optimè cum iis actum eſſe judicarit, quibus ſive natura, ſive error eam mentem injeciſſet, ut ſe in aliquâ arte eſſe OMNIUM PRIMOS exiſtiment, licet digni non ſint qui in poſtremis numerentur, nam iis ſolis benè eſſe, & quanquam aliis deridiculo ſint, ipſos SIBI plaudere, & ex eo quod didicerint, cum ad id quod eſt in eo ſummum atque perfectum perveniſſe ſe credant, voluptate omnium maxima perfundi; cumque cognati ejus amicique curâ ſingulari iſtum morbum expellere ſtuduiſſent, graviter illos incuſavit, quod ſummam ſibi voluptatem extorquere, & gratiſſimum mentis eripere vellent errorem. In pariter abſurda dicta tractus fuit Johannes Franciſcus Carretonius qui multis audientibus ſæpè gloriatus eſt, perfectu-

Idem Erythr. Pinacoth. p. II. n. 45. p. 145.

Idem Erythr. d. l. part. I. n. 93.

fecturum se, ut omnes intelligerent, neminem eorum qui viverent majorem quam *ipsum* eloquentiæ cæterarumque virtutum instructu, apparatuque ornatum, ad scribendã historiam accessisse, *sed tam magnificum dictũ* (scribit Nicius) *utpote plenum vanitatis ac spiritus tenues abiit in auras, nec adhuc annalia, quæ nemo unquam est inspecturus apparent.* Alexandrum Tassonum etiam tam elato turgidoque ingenio fuisse idem perhibuit, ut Virorum poeticæ facultatis laude clarorum opera ad suæ censuræ rationem normamq; redigere non dubitaverit. Talem insuper elatæ vanitatis utrem qvendam Dichæũ nostro ævo vixisse ex ejusdem scriptoris indicio constat, qui nihil non omiserit, quod à superbi hominis moribus esset alienum, sive ad lævam sive ad dextram se flecteret, sive sursum, sive deorsum moveret, sive aliquo accederet sive inde recederet, semper sui similem fuisse inventum. Sed & ipsum Trajanum Boccalinum istâ Superbiæ culpâ neutiquam caruisse hominemque revera inflatum ac tumidum extitisse, qui plus aliquanto sibi tribuerit quam veritas

Idem l. c. n. 110. p. 185.

Id l. c. n. 122. p. 117.

Id. num. 149. p. 271.

tas & ratio concesserit, Nicius collegit ex eo, quod gloriatus sit novam à se viam repertam, quam philosophiæ cupidi sequantur, non salebrosam, & sentibus obsitam, sed placidam voluptuosam, amœnam, floribus herbisque depictam, vel potius SE philosophicarum rerum acorem insvavem ac molestum, lepidis ac prædulcibus inventis tanquam saccaro condiisse, ac bolum conflasse dulcem simul acidumq;, qui satietati fastidioque medeatur, gustatuique præter modum jucundus, impura & immunda secernat & depellat, quâ tamen novâ philosophiæ methodo sepositâ spretaque, Bocalinus novam in Parnassi vertice civitatem duxerit instituendam, cui præesset Apollo, apud quem tum literati omnes de suo jure inter se contenderent, tum principum privatorumque acta examinarentur. Et cum librum scripsisset, cui lydii lapidis nomen indiderat, quoque ostendere conaretur, Regis tum omnium maximi ac potentissimi opes ac vires non ita magnas esse ut hominum ferret opinio, sed facilè deleri posse, si quis alius Rex ad eas infringendas labefactan-

Conf. Erythr. pinacoth. III. n. 59. p. 223.

factandasque accederet; die quodam Venetiis ubi se maximè tutum fore speraverit, ab aliquot militibus circumventum, sacculisque plenis arenâ ita contusum, commitigatumque fuisse, ut ex ea verberatione supremum obierit diem, nec ipsum Apollinem (cui summum rerum omnium arbitrium tribuebat,) ab eo infortunio incolumem illum præstare, nec perficere potuisse, quin styli aculeati pariter ac superbiæ ingentis graves adeò horrendasque pœnas dedisset. Quas si non hac, tamen alia ratione incurrit Angelus Angelotius, tanto quondam pollutus fastu, ut pro omnium sapientissimo, communique Magistro ac Domino voluerit haberi, cæterum ita loquax, ut iis, quibuscum una esset, nullam sermonis partem duxerit relinquendam, quâ ipsâ de causa (sæpè laudato Jano teste) communi omnium odio atque indignationi fuerit expositus. Agmen notatorum ab illo literatorum turgidorum claudat Raphael Menicuccius, qui fastu imodico urgente, in extremam adeo mentis insaniam incidit, ut crebris jactare sermonibus solitus

Id. p. I. Pinac. n. 158.

Idem part. I. Pinac. n. 160. p. 296.

fuerit, nominis sui famam iisdem quibus terra definitur cæli regionibus contineri; nullam esse toto Orbe terrarum gentem, sive humanitate ac literis præditam, sive morum feritate immanem, sive lingvæ nobiscum societate conjunctam, sive ejusdem à nobis varietate dissidentem, quæ esset expers EJUS NOTITIÆ, nullum esse in terris locum, sive propinqvum sive remotum, sive celebrem sive solum, quo NOMINIS SUI FAMA non permanasset; nullum esse Regem, nullum Imperatorem, nullum Dynastam, qui incredibili sui videndi cognoscendique cupiditate non flagraret, & Idalianem nescio quem inprimis nominabat, quem Regem Maurorum ajebat esse longè potentissimum ipsius amore mirificè captum, sed neminem frequentius in ore habebat, quam Magnum Mogorem, quo nullus esset in toto Japone clarior; iis adjungebat Sinarum Imperatorem aliosque plurimos, qui nominis sui fama permoti certos ad se mitterent homines, qui suis ipsi verbis salutem plurimam dicerent, munera traderent, atque ipsos quoque adsc venturos

fuisse,

fuiſſe, neque itineris longitudinem pericula & incommoda recuſaturos, ſi per bella licuiſſet. Et ne ſplendido aliquo titulo ea ſtultitia careret, ſpretis ac repudiatis cæteris hominum literatorũ appellationibus, Comitis cognomen accepit, ſeq; ab omnibus Comitem Menicuccium appellari voluit, cum omnibus habens graviſſimam de loco honoratiori contentionem, poſtulans ſcil. ob tam inſignem gloriam apud exteros partam anteferri præponiq; omnibus. Advenienti ſibi omnes aſſurgere, deque via cedere juſſit, ingredienti ad lævam incedere, multaque adeò inepta adeò ridicula ex inſano illo patravit tumore, ut communi tandem omnium contemptui, communi opprobrio fuerit expoſitus, fumo tandem miſerè excruciatus, cum in loco quodam editiore prandium capere ſtatuiſſet. Verum longè clariora Cæli Literarii ſidera noſtra etiam ætate fumoſo illo faſtu ita fuere obfuſcata, ut graviſſimam apud prudentiores melioresque meritò incurrerint reprehenſionem. *Sic Nobilem illum Claudium S. Virum in omni literarum genere eminentiſſimum, ac ſine con-*

Octav. Ferrarius in literis ad Lector. quas posteriori librorum de Re Vest. parti præfixit.

troversia hujus ævi summum fuisse Octavianus Ferrarius judicavit, *sed qui quæsita meritis SUPERBIA immodicus sui æstimator extiterit, aliorum contemptor, omnisq; sententiæ, cujus ipse author non esset, inimicus.* * Richardum etiam Montacutium Anglorum doctissimum NON SINE FASTU contra

* In Cimeliis literariis P. Colomesii pag. 99. leguntur seqventia :
M. Vossius m'adit, que Messieurs Gaulmin, Saumaise & Maussac se recontrans un jour à la Bibliothéque Royale; le premier dit aux deux autres, le pense que nous pourrions bien tous trois tenir teste a tous les sçavans de l' Europe. A quoy M. de Saumaise répondit, loignez à tout ce quil y a de Savans au monde, & vous & M. de Maussac, je vous tiendray teste moy seul.

H. e. *Vossius mihi narravit, quum quodam die in Bibliothecâ Regiâ Gaulmyn. Salm. & Maussacus sibi invicem occurrissent, horum priorem ad reliquos duos dixisse, puto nos tres omnibus qui in Europa vivunt Eruditis paria facturos; cui Salm. reposuit, vos duo jungite vobis quicquid in universo Orbe terrarum Eruditorum reperitur, & ego non dubito me solum opponere omnibus.*

contra Bulengerum Baronii defensorem in arenam descendisse quidam sunt conquesti, cumque doctrinæ laudes impotentis animi fervore decoxisse judicarunt; *Hypercriticum illum* (scribit nonemo) *ferme se probasse nemini, ipsisq; popularibus suis bilem movisse, eo quod mox perstringere mox defendere Casaubonum, Baronium pari modo nunc in astra laudibus evehere, nunc projecta viliorem alga conculcare non dubitaverit.* Hunc etiam in censum quidam putant esse referendū Mosen Amyraldū quem tanti honorē suum fecisse Gvil. Rivetus prodidit, ut cum à pio aliquo pastore admoneretur, ut in posterum à turgidis contentiosisque suis dissertationibus abstineret, subinde repetierit. *Quid ergò de meo honore fiet?* Imò præter Rivetum alii professionis ejusdem socii ægrè tulerunt, quod DEO & scriptoribus Sacris tot sua affinxerint verba, suisque loquendi formulis propriis, potius ingenii commenta, quam illustrata Sanctorum Apostolorum Theopneustorumque hominum monumenta dederit, sicq; non levem fastus cujusdam superbiæque latentis fecerit indicinam. Deniq; & Joh. Cameron. in eodem luto hæsisse documento est, quod laud. Riveto teste in sui amatores & admiratores (qui pronis auribus dicta ejus excepissent) se totum infudisset, persuasumque fecisset studiosis, haud rectè hacte-

Confer. Tribbech. preleg. ad exercitat. Anti-Baron.

Guil. Rivetus epist. A-pol. p. 117.

nus Theologiam tractatam, ut verò ejus veram haberent medullam, SE EFFECTURUM, ostensurumque ea quæ alii Doctores videre nequissent. Nulli dubitamus literatos quosdam etiamnum reperiri, fastu arrogantiaque imensâ suppares memoratis huc usq; gentiliũ pariter ac christianorum pseudo-magistris, quinimò ipso Alexarcho & Palæmone [quorum supra mentio facta] turgidiores, qui velint ut montes reliqui sibi cedant velut Olympo. SOLI scil. ipsi (ad Alexarchi exemplum) Mundi SOLES volunt haberi, illuminandis obscuris nati, & obtenebrandis sua nimiâ luce splendidis. Flores hujusmodi homines se esse putant omnium tempestatum, nunquam marcescentes. Quorum imaginem qui volet, fumum pingat ingentem, qui quanto se altius ad nubes tollit, tanto inflatur tumidius, & magis se voluminibus diffundit, picturam porrò hoc animet lemmate: *Quanto grandior, tantò vanior.* Seipsis enim magis pleni dicam an vacui, nunquam minus fideles agent felicesque aliorum instructores, quam dum nimii rerum suarum æstimatores existunt. Tunc potius laudabuntur colenturque ab omnibus, si nihil se possidere fateantur, cuncta animi sui dona bonaque DEO soli ferant accepta, caneque pejus & angue omnem animi fugiant ELATIONEM.

L. Vives de causis corruptarum art. l. 1.

VI. Non abs re Ludovicus Vives fastum literatorum sive perniciosum illum animorum cru-

eruditorum tumorem esse statuit palmariam corruptarum artium & disciplinarum causam; *Dum scilicet Philosophi* [ut notanter illi scribit] *cupidine proferendi nominis nihil veriti sunt absona commentari, & à receptis opinionibus longissimè recedere. Unde & in historia tot mendacia, quum arbitrarentur occupata esse à prioribus vera, & sibi scribendi materiam præreptam, seque nullo in pretio futuros si eadem recenserent cognita jam & pervulgata. Ita quo magis legerentur & placerent, & admirabiliores forent in vulgus, fortiter sunt de Ægyptiis, de Assyriis, de Persis, de Græcis, de omnibus nationibus mentiti.* Et cum idem morbus olim mirificè Græcorum vexarit ingenia, ut quidam videri voluerint nihil omninò ignorasse, [ut Gorgias, Protagoras, Hippias, Prodichus, Eutydemus, Dionysodorus & alii,] atque cujuscunque quæstionis extemporaneam solutionem promittere non dubitarint; nemini mirum videbitur, quod vitio turgidorum ejusmodi inflatorumque literatorum optima tum loquendi tum scribendi commentandique ratio sit enecata. *Utinam verò* (addit laudatus Vives) *intra Græciæ fines vitium hoc constitisset, & non ALIAS quoque invasisset NATIONES! Cæca est ARROGANTIA* *Idem l. all. opp. fol. 331.*

 lite-

(literatorum) *& quocunque intendit per confidentiam atque impudentiam temerè grassatur. In SUPERBIA hâc alii magna illa & admirabilia tenere ipsi sibi persuadent, vel pravæ naturæ vitio, vel quod quum id vident esse spectatoribus persuasum, ipsi judicio illorum de se acquiescunt. Alii non tam scire se arbitrantur, (neque enim se norunt) quam id aliis creditum esse, ac certam cupiunt. Priores incredibili se progressu in disciplinis fraudant, quum contendere supersedent, quo se jam pervenisse arbitrantur; de quibus gravissimè Seneca : Puto in quit multos ad sapientiam potuisse pervenire, nisi se jam crederent pervenisse : Posteriores quacunque via & ratione queunt ostentare opes suas, augere in majus ac melius fucum denique occulis intuentium facere laborant, nihil tacito conscientiæ testimonio tribuere. Quæ ipsi sciunt* [en expressissimam literatorum superborum imaginem!] *OMNIUM PRIMA & potissima volunt credi. Quæ alii, infima, sæpe etiam evitanda, atque aversanda. Nullus est cujusquam artis adeò mediocris aut humilis quoque ac vilis professor, qui si sit SUPERBUS, non illam aut præcipuam*

omnium

omnium censeat, aut non certè existimari petat, ac contendat, illudque adeò moribus est receptum, ut efferre quemq; artem suam & laudibus cælo æquare, etiam aliis omnibus anteponere, licere, ac pium esse arbitrentur. GRAMMATICUS se unum putat sapere, desipere reliquos; PHILOSOPHUS reliquos miseratur ut pecudes; JURISCONSULTUS alios omnes deridet; THEOLOGUS despicit, non quod se cæteras artes ignorare dicant, aut præ se ferant, imò nihil cunctantur confirmare, sua illa una disciplina reliquas universas præstantius claudi ac contineri, quam in libris eorum qui de illis nominatim tradiderunt. L. Crassus apud Ciceronem omne disciplinarum atque artium genus cognitione juris contineri asseverat, & quidem si DIIS placet libello XII. tabularum. Hoc idem nostri Jurisconsulti habent persuasissimum. Grammaticus totam philosophiam quam latè se diffundit, historicorum & poetarum libris contineri autumat, quos cum habeat in manibus, nihil sit quod Aristotele aut Platone indigeat. Videlicet hoc est SUPERBIÆ ingenium, quantum valeat sibi arrogare, atque ad eum

se modum componere, ut nulla videatur re carere, quæ quidem pulcra esse & magnifacienda videatur. Hinc igitur effusæ illæ piedoctorum lacrymæ, hinc pudenda artium & disciplinarum corruptio, quæ nonnisi Davo illi [h. e. *Fastui*] cuncta perturbanti suam debet originem. *Idcirco videas falsissima ac absurdissima in omnibus artibus asseverari ab iis, qui illas violentè exprimunt ab authoribus, qui aliquid earum obiter & quasi aliud agentes attigerunt, non ad exactam illam censuram, sed ad eam ad quam opus suum aptabant.* Ita egregiè Vives, qui eodem loco alium corruptionis pessimæ, fontem indigetare volens, aliud quoq; superbiæ literariæ fastusq; immodici genus est execratus, quod sc. pestifero velut afflatu suo non artium solùm & literarum bonarum studia, verum nobilissima etiam & præstantissima ingenia vitiare, atque maximos quosque impedire soleat profectus; *Dum alii* (en Vivis sapientissimi verba !) *ab aliis NOLUNT DISCERE, vel quia se DOCERE potius credunt posse, quam debere discere; vel quia dedignantur aut pudet ne se inferiores fateantur, aut alii credant.* Puduit (pergit) à superioribus doceri, qui nullos volebant fateri superiores se, qui postulabant credi absoluti in omni sapientiæ gene-

genere; Puduit à paribus, multò magis ab inferioribus & vulgo hominum, à quo tamen quæ ad opificia & encyclopædiam pertinent, fuerant roganda - - Si ea SUPERBUS erubescit doceri, quæ erant vel à doctis vel à plebe audienda, qualia oportet exire, quæ is de rebus hujusmodi pariat, quam prava, manca, confusa, perturbata, quàm monstrosa, ut magis legentium mentes perturbent ac confundant, quam instituant & illustrent? At saltem bona spes est, dicet aliquis mutaturum eum sententiam, & deprehenso errore rediturum in viam, admissurum meliora & traditurum. Verum admonitioni cuicunque ferocem se Superbus præbet, *& contra benè monentem consurgit ut rabiosus canis* : vel quia inferri sibi aliunde lucem posse non putat, vel quia si illata credatur, ignominiam esse censet; contradici sibi injuriæ loco deputat. Quem ergò errorem ipse utcunque mutaret abs se deprehensum? Si alius indicet, magis infigitur & pertinacius; Quicquid semel animo collibitum est defendit, ne discedere à sententia existimetur: Quod si ipse errorem suum quandoque deprehendit, ita corrigit, ut majorem habeat rationem existimationis suæ quam VERITATIS: Non omninò se prius falsum, nec prorsum esse in alia opinione; benè se antea sensisse, nunc melius, & tersius. Prætexit ætatem suam, aut occupationem, aut tempus, ne culpa videatur

NB.

fuisse

fuisse in ingenio, cujus unius laudem ambit, sed in opportunitate ad benè statuendum. Unus Aurelius Augustinus, Vir tantus, *Retractationum libros* reliquit simpliciter ac bona fide, quem nullus est ad hoc tempus imitatus, videlicet mansueto Vir ingenio & modicè de se ipso sentiente. Isti nostri (literati) fastu & SUPERBIA turgidi, inverti ac corrumpi malunt, quod non ignorant verum esse, quam videri errasse, aut fuisse à quo monstrari illis aliquid potuerit, & tanto admonitionem ferunt acerbius, si quæ dixerint literis consignata evulgarint. Optime autem hinc Vives concludit, artes maximam plagam à fastu accepisse & superbia, quæ non pertinax solùm & obstinata; verum etiã præceps esse ut plurimũ soleat. Nec minus præclarè sæpè laudat⁹ Bartol⁹, præcipuas arrogantiæ literariæ causas atque rationes redditurus, notisque & characteribus suis Doctorem superbum exhibiturus; Primò (*scribit*) sua cuique quantumvis exigua, nunquam non magna sunt. Privati amoris speculum concavum pro pilo truncum illi reddit & pro culicibus pegasos. Hunc rerum suarum qui cupit judicem, eas æque magnificè prædicat ut olim se suaque Clitus ille, qui naves Græcorum tres à se depressas ut vidit, perinde efferebat sese ac si fuga-

Bartol. in character. Hom. liter. p. II. p. 265. seqq.

Plut. orat. 2. de fort. Alex.

fugatus Xerxes esset, injectique Oceano compedes; quin etiam se Neptuno potentia parem existimans, semper exinde Neptunus vocari voluit. Quæ causa lunam terra quadragies minorem Soli nobis æqualem exhibet, terrâ centies quadragies majori? Nisi quod Luna quo terræ propior, hoc major oculis apparet; Sol è contra ob longinquitatem immensis ab ea spatiis disjunctam ideo minor à nobis conspicitur: Similiter quia nemini quicquam vicinius quam suum cuique, hinc majus semper & mirabilius alieno se nobis ostentat; alienum verò quod extra nos est positum & à nobis longinquum, propè oculos fugit. Deinde gryllos quis dubitet formicis compositos gigantes putare? qui pauxillum id quod scit ex eo metitur quod novit is qui nihil didicit, putabit se ex ea nimirum comparatione literatissimum. Qui Athenas petebant studiorum causa, eos dicebat Menedemus illuc magistros ire, discipulos ibi fieri, inde redire imperitos, non modo quod quanto severioribus calculis computabant quæ scirent, tantò plura esse deprehenderent

quæ

quæ nescirent; verum quia in illo Academiarum flore ex Orbis totius ingeniis delibato, tam multos & tantos audiebant, ut iis comparati profiterentur se nihil scire. Hâc arte Socrates Alcibiadis sui fastum sapienter depressit, qui hæreditario turnens censu & immensis præterea auctus fortunæ opibus pro cive monarcham se ferebat: Geographicam illi objecit tabulam, ubi Europa primum indicata, dein Græcia, in hâc Athenas vix tandem reperit: in quibus, agesis, & tua mihi ostende palatia & tuam illam agrorum infinitatem vastam; hæc si locum in mundo non habent, qui possunt tibi spiritus afflare hominum omnium contemptoris? qui se velut stellam magnitudinis primæ circumspicit, ne se cum minoribus componat, obvertat in Solem oculos, suamq; mox sentiet cum luce ambitionem vanescere. Tertiò arrogantiæ est minimè ferendæ ubi magnus es inter multos, velle esse de majoribus unum, & inter majores maximum. Quam olim Pompeii superbiam damnabat odio suo Roma, *qui ut* *Vell. l. 2.* *primum Rempublicam aggressus est, quenquam*

quam animo parem non tulit, & in quibus rebus primus esse debebat, solus esse cupiebat. Excellas quamlibet in omni genere literarum, Phœnix non es, nec princeps mobile, quod suo impetu minores globos circumagat. Nemo tam multa scit, ut præter ipsum alii nihil sciant, ausitque iis illud Caiphæ exprobrare: *Vos nescitis quicquam.* Non fuit natura tam sterilis, ut cum te fingeret, typum tui aliis non servaret, nec adeò egens, ut omnes ingenii opes in Te conferret unum, mendicitate omnes alios damnaret. Ut quid ergò Te tantum miraris; ac veluti nemo sit, qui possit ex æquo tecum stare, deliras tam largiter, ut dicas cum Deucalione, *nos duo turba sumus!* Cur Procustes novus ad judicii tui staturam & modum alios redigis, quasi solam recti & veri mensuram. Sed esto, sis doctrinarum medulla, & inter summos literatorum summus, non pudet tui prædicatione deprimere cæteros; & adeò vili es animo ut putida tui dilaudatione aliorum luminib⁹ contendas officere? Audin quanto fragore torrentes se saxis allidant, non dissimiliter ac si forent irata

maria;

maria; cum ægrè ſecum aquæ palmũ vehant, qua latum alveũ ſibi ſternunt. E contra regii amnes quanto ſilentio, quam tranquillo in mare ſe lapſu reportant? quam procul ſtrepitu omni; quo vel foſſæ profundum quam implent; vel amplitudinem riparum quas occupant; vel aquarum nitorem aut rapiditatem ſignificent, muti propè ac taciti fluunt? Cui eſt anguſto in rivo piſcatio, & ſuppellex ingenii, maximè verò judicij curta; nihil eſt eo ſonantius in laudum ſuarum moleſtiſſima inculcatione, & æmulorum deſpicientia. Quibus ille omnium aures quo importunius obtundit, non animadvertit, eo apud illos contemni ſe largius; nam (ut certè omninò ait Symmachus) *In magnos animos non cadit jactantia.* Verum enim verò flocci habent ſuperba ingenia ſi tantum in terris inſoleſcant, niſi appareant etiam in cœleſtibus curioſa; nec ſolum ambitu injuſto primas in hominibus captant, ſed auſu præterea impio DEI naturam & opera ex intelligentiæ ſuæ modulo æſtimantes, de rebus divinis judicium ſibi arrogant, &c. huc usque Bartolus.

Symm. lib X. ep. 2. 1.

VII. Haud

VII. Haud abs re quærat aliquis, quid causæ sit, *cur pleriq; Literati tantopere in sui existimationem propendeant, ut sibi maxima quæque tribuant, gloriam rerum bene gestarum frequenter præripiant alijs, & inani superbia tumore distendantur; Imò ut non facilius libri tineis & blattis apertâ Bibliotheca corrumpantur, quam eruditi homines ex scientia insolescant tumoremq; concipiant?* Id verò egregiè edisseruit Magnus ille Præsul Hipponensis adversus inflatum & loquacem quendam Pelagianum, Julianum sc. scribens, causamq; mali illius à prima origine repetens, notanter ibi & verissimè docuit, quod in hac tanta nobis aspectabili & à DEO creata machina nihil sit rationali mente præstantius, eapropter mens bona doctaque magis sibi placeat, magisque seipsâ delectetur, quam quâlibet alia creatura, cumque sese maximè amet, ideò sibi varia somnia fingat, proclivisque sit ut aliena mentiatur esse sua, & mala dissimulet quasi non sua, parva & mediocria in immensum extollat, ut divinitus accepta, & quasi suo jure comparata sibi vendicet. Porrò cum in rebus humanis nihil virtute doctrinâque præstabilius esse videat, apprimè exambiat, ut eâ instructa esse censeatur, & quia vix laudem justam credat quæ ex alieno proveniat, illam sibi suæque industriæ quam

Gregor. M. lib. XV. Mor. cap. 16.

August. Tom. VII. lib. 4, c. 3.

poteſt, acceptam ferre nitatur, ita præclariſſimè Auguſtinus. Quis verò hinc doloſum maximè, periculoſumque Satanæ non perſpiciat laqueum, quo Literatum, bonâ etiam nobilique mente præditum, tandem in enormem adeò ducit ſui admirationem, ut ſibi DEUS eſſe quidam videatur, à quo fas ſit ipſas docendi vivendique accipere leges, imò ad tantam incitet temeritatem, ut quicquid in buccam venerit, effutiat, omiſſoque diligentiori examine cuncta meletemata ſua tanquam oracula pronunciet, & quo confidentiora fundere verba valet, eò præclarius ſecum agi exiſtimet. Quid quod homo eruditus, turpi ſuperbiâ in ipſo aliorum faſtu damnando ſæpè extollatur; ut accidit Diogeni, qui ut taxaret Platonē, (qui nitidiori ſupellectili delectari videbatur acillustriori,) ad ipſum accedens pedibus premere cœpit culcitram, atque ſe Platonis faſtum calcare proclamavit, *ſed alio majorique faſtu*, uti Plato feſtivè repoſuit. Sic Seneca de quodam, qui valdè infenſus erat iis qui repentè nobilitati in cæteros ſuperbiunt, ſcitè ait: *At odit eos, qui ſubita & magnâ potentia inſolenter utuntur, IDEM FACIET, cum IDEM POTERIT.* Iſte nimirum, qui illos nunc damnat, idem aget quod illi faciunt, cum eandem potentiam nactus fuerit, pergit ibidem Seneca: *Multorum quia imbecillia ſunt, latent vitia, non minus auſura, cum illis vires*

Seneca epiſt. 24.

es sua advenerint, quam illa quæ jam felici-as aperuit. Nimirũ instrumenta illis expli-anda nequitiæ desunt, quemadmodũ serpens tiam tutò tractatur, dum riget frigore, non desunt tunc illi venena sed torpent, mul-orum crudelitas, ambitio, (Superbia) *ut aria pessimus audeat, fortunæ favore defici-ur.* Sic Seneca. Quo impietatis denique sthæc pudenda animi elatio, & seipsum extol-endi cupiditas doctum cumprimis hominem mpellat, quantaque insolentia confidentiam stam excipiat, quidam oratorum veterum ar-roganti hâc sententia prodidit: *Judicium hoc omnium mortalium est, fortunam à DEO petendam, A SE IPSO SUMENDAM ESSE SAPIENTIAM*, ideoq; (addit) nemi-nem unquam Herculi decumam vovisse ut esset sapiens; cumque iterum præfractè affirmasset: *Neminem unquam DEO acceptam retulisse virtutem*, in hæc planè profana, nefandæ-que superbiæ fermento fœdata verba erupit: *Nimirum rectè: propter virtutem enim jure laudamur, & in virtute rectè gloriamur; quod non contingeret, nisi id donum A NOBIS, ET NON A DEO HABEREMUS. At verò aut honoribus aucti, aut re familiari, aut si aliud quidpiam nacti sumus fortuiti bo-*

Cicer. III. de Nat. Deor.

ni, aut depulimus mali, cum dijs gratias agimus, tum nihil nostra laudi assumptum arbitramur. Num quis, quod BONUS VIR esset GRATIAS Diis egit unquam? En putidam atque fœtulentam Superbiæ philosophicæ sentinam! en pessimam malorum literariorum lernam, atque bonorum donorumque alias insignium corruptricem! Quam impiè & insipienter ista pseudosapiens evomuit, imò quã perversè de Deo sentit literatus quilibet, si ita sentit, quam insanus laudis & existimationis propriæ est amor, qui aliàs doctissimos hoc modo insanire cogit! Ideò Animi sui bona DEO accepta ferre non vult turgidus literator, quia propter illa JURE LAUDETUR, inq; iis *rectè* glorietur. Quid si verò philodoxos imò paradoxos ejusmodi Doctores verbis compel-
Psal. IV. laremus Davidicis: *Filii Hominum, ut quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium?* Vanissima equidem vanitate occœcati sunt, quicunque bona donaq; sua sibimet ipsis vendicare non verentur, huc eos adducit immodica & inconsiderata laudis cupiditas, à quâ, si saperent, recederent longius, nec doctrina virtuteque suâ turpiter adeò abuterentur, neque ex hâc vitali radice mortiferos adeò fructus carperent, si donorum bonorumque suorum laudem sibimetipsis non tantoperè arrogarent, quin potius sua omnia à DEO omnigenæ felicitatis

icitatis fonte provenisse etiam atque etiam sibi persuaderent. Quoties bellè & ex voto ipsis aliquid cesserit seu in scientiis, seu in scriptorum editione, sive in cæteris vitæ negotiis, aut novi cujusdam inventi laudem sint consecuti, stius felicitatis causam si verè saperent, neutiquam propriæ tribuerent industriæ, nec cujusquam inde captarent favorem, sed merè pureque ea omnia in DEUM referrent, & ad Sophorum cœlestium exemplum procidentes & adorantes, coronas suas, h. e. aureæ doctrinæ ornamenta ante DEI thronum mitterent, suavissimè concinentes: *Dignus es Domine DEUS noster accipere gloriam & honorem & virtutem, quia Tu creasti omnia.* Sanè si ingenio suo, arti, scientiæ, peritiæ, consilio, judicio, industriæ quicquam vendicent, in mala quævis, putidamque vitiorum omnium sentinam proni ruent & præcipites, quodque alienum, ipsiusque DEI est sacrilegè suffurabuntur, illi Regi similes, qui Regiam domum, urbem in Orbe maximam in roborem fortitudinis SUÆ, inque decoris proprii incrementum se ædificasse est gloriatus, mox tamen de Regiæ Majestatis solio depulsus, infra cunctos mortales, ad bestias & ferarum pabula fuit amandatus, donec malis propriis eruditus sonora voce exclamavit: *Glorifico Cœli Regem, cujus opera omnia vera, via ejus & judicia* Dan. IV.

recta, qui GRADIENTES in SUPERBIA humiliare potest. Ipse DEUS virtutum, in quo anima mea latabitur.

IIX. Ut verò pestis illius literariæ naturam & indolem pauló accuratius expendamus, doctioraque pectora à turpi fastu & pudendo cæterorum arceamus contemptu, VITIA non minus è pestiferâ superbiæ radice pullulantia, quam DAMNA, suam inde ducentia originem, cunctis eruditis ad animum revocabimus. Ad VITIA, seu labes turgidum & inflatum Literatum concomitantes quod attinet, ipsa rerum magistra experientia hactenus abundè docuit, quemvis superbum Doctorem pro ultimo summoque studiorum actionumque suarum fine PROPRIAM habere Excellentiam, morosum esse & contumacem, obsequii impatientem, contentiosum & invidum, rigidum atque severum acceptarum injuriarum ultorem, improbum simulatorem, exosæ singularitatis novitatisque admiratorem, rixarum odiorumque vel authorem vel fautorem, nec non insignem promotorem, adeoq; omnium ferè dedecorum & flagitiorum strenuum sectatorem. Audiamus D. Bernardum quid scribat ad fratres de monte DEI; *Superba* inquit *ex usu voluntas in magna sæpè cordis inopia tumentem efficit* [literati hominis] *animum, unde procedunt vana gloria, fiducia sui, negligentia DEI, jactantia, inobedientia, contemptus, præsumtio, & cætera ani-ma*

Bern. ad fratr. de monte DEI.

ma pestes, quæ ex tumore & usu superbiæ profluere solent. Hinc alibi radicale peccatum Superbiam vocare non dubitavit, ex quo omnis detractio generetur, iraque & indignatio crudelissima. Ferrea equidem superbus literatus habet viscera, sævumque & crudelem in omnes animum ostendit, odio habens maleque tractans etiam optimos. *Ubi fuerit superbia* ait Regum sapientissimus, *ibi erit & contumelia*, siquidem arrogantes & corde tumidi semper parata habeant verba injuriosa, imò ut Climacus notanter addit, *in corde superborum sæpè blasphema etiam verba nascuntur.* Admodum scitè Demetrius Philosophus dicebat, *supercilium non esse pusillum negligendumq; membrum*, sub quo videlicet omnis virtus doctrinaque umbrari & obscurari possit. *Superbus & arrogans* [ait rursus Salomon juxta vulg.] *vocatur INDOCTUS, qui in ira operatur superbiam*; Etiamsi doctrina eruditioneque singulari polleat, ast solummodo nominis sui quærat celebritatem, omnesque præ se altissimo despiciat supercilio, id plerumque assequi solet, ut indoctus ineptusque vulgò appelletur, & qui cæteris judicio prudentiaque præferri debebat, haud immeritò pro stupidissimo & abjectissimo reputetur. Non solùm enim communis hominum ita fert æstimatio, ut hi qui ex superbia magnos sibi spiritus sumunt, ubique vilescant, sed etiam ut insipientes ab omnibus despician-

Prov. XI. vers. 2.

Prov. XXI. Vers. 23.

tur. Prætet ſtupiditatem autem *iram* quoque & *furorem* ſuperbiæ [literatorum] eſſe affinem Salomon loco all. eſt teſtatus : *In irâ* (ait) *operatur Superbiam*. Nil certius, ſiquidem ſatis exploratum longâque experientia confirmatum ſit, literatos ſuperbos vel leviſſimè læſos ad iram imò furorem concitari, inſtar pulveris pyrii levicula indignandi ſcintillâ tactos, totos ardere, crepitare, tonare, furere, comminuere, omneſque indignandi terminos, imò omnem modeſtiæ juſtitiæ ac charitatis regulam excedere, & cum inſtar podagricorum ſemper metuant, ne vel verbulo vel geſtu à quopiam tangantur, hinc omnia ſibi indulgere, neminem revereri, nullius parcere famæ, nullam non lædentibus referre ignominiam conantur. Sicuti membra livida & tumentia dolent quantùmvis leviter aſtricta; ſic etiam ſuperbi ob leviſſimas moleſtias iram concipiunt haud ita facilè ſopiendam. Iſto enim furoris œſtro perciti ſuperbi literati ad quaſcunque injurias, contumelias, & probra adverſariis inferenda maximoperè urgentur, in obvios quoſque pus ſuum evomere, imò optimos & innocentes conſpergere luto haudquaquam dubitantes. Quid quod pudendam atque execrabilem ipſius ſuperborum principis diaboli præ ſe ferant imaginem, cum ipſi DEO ſuperbas manus intentare, eumque veluti novi quidam Titanes oppugnare videantur. Magnus ille Hippo-
nenſis

nensis Præsul in qualitatem scientiæ quæ dæmones adeò superbos efficiat, inquirens, *scientiam* esse statuit *tantummodo inflantem, omniq; destitutam charitate*, ideoque inflatos adeò atque superbos fuisse, ut honores divinos, & religionis servitutem, quam vero DEO deberi sciebant, sibi sategerint exhiberi, planèq; divinum in homines sibi arrogarint vendicarintq; imperium. Quis dubitet itaque animas superborum [præsertim literatorum, quibus inflans scientia inest charitate destituta] dæmonibus esse simillimas, cum & ipsæ divinum quendam honorem sibi vindicent, & veluti terrestria quædam Numina in Orbe erudito velint adorari. Istos de se magnificè, contemptim de aliis & abjectè fabulantes cum audis, advertas illicò quam verè in eos quadret illud Philippi Macedonis ad medicum suum: *Philippus Menecrati SALUTEM* ! Quod fuit Medico medicum fieri, & hoc helleboro ejus curare cerebrum ! Quo ipso apprimè indigent omnes illi inflati turgidique literati, qui jactant nihil esse in scientiis sublime quod suo pallio ipsi non involvant, nullas doctrinæ gemmas, quas sua non claudant concha; dictata nusquam ulla, quibus in mari literarum navigetur tutius quam suis; nulla documenta, quæ ad veri & recti ultimas metas pertingant certius; denique ut de stellis ait Manilius:

August. lib. IX. de Civit. Dei cap. 30.

Manlius lib. I.

Altius his nihil est, hæc sunt confinia mundi.

Est

Est illis pariter ac Polyphemo apud Theocritum, verè hirsutum, verè diabolicum supercilium, per totam frontem ab aure altera ad alteram protensum, fastus immensi hieroglyphicum. Mirum est quam citò turgidus ejusmodi literator ex quâvis laude intumescat, si aliqua ejus scriptio exierit in publicum, jam famæ nominisque sui magnitudinem longo & alieno metitur pede, nullos alios in universo Orbe erudito nisi de sese uaque multiplici doctrinâ usquam sermones misceri existimat. Fontes alios scientiarum, & rivos duntaxat esse jactat, se verò oceanum; alios talpas, se lynceum, papiliones alios, & muscas, se aquilam, adeoque parum est literato superbo quod neminem ferre possit sibi æqualem, SUPRA OMNES esse appetit, cunctisque se doctiorē præstantioremq; esse existimat. Aliena plerunque contemptim ac malignè, sua verò singulari cum admiratione legens, malis Musicis fit similis, qui quantum aliis sunt molesti, tantum sibimetipsis placent ex animo, cumque sibi frequenter arroget bonum peregrinum, nec habeat quod se habere jactat, despectisque cæteris, summus & præcipuus, ac ut vanus ille turgidusque homuncio SOLUS SICUT SOL suspici æstimarique velit; mirum non est quod in profundū vitiorum pariter ac malorum calamitatumque omnium barathrum dilabatur, & mente quasi rationeque

cœcus

cæcus in sempiternæ perditionis voraginem sese agat præcipitem. *Et verò quis ferat* (scite ante laudatus ait scriptor) *hominès aut* Bartol. *venditandis suis aut propugnandis alienis sic* char lit. *addictos, ut velint ea pro ORACULIS ha-* p. 233. *beri, erroris expertibus, & pro auro omni suspicione metalli alterius planè exempto? S. Ambrosium audiant, qui sua sic deosculantur tanquam filiolos, Patris amore judicis animum obturbante & iniquiorem ferente sententiam, &c.*

Optandum apprimè esset, ut DOCTI omnes, quod huc pertinet saperent & intelligerent, non lyram imitarentur, quæ se non audit, quin potius sibi frequenter ad animum VITIA revocarent atrocia, quæ ê virulenta ista pestiferaque radice pullulant, & DAMNA etiam ingentia, quæ illis nunc amplius dabimus expendenda. Ac primò quidem planissimè sibi persuadeant, vel solam, quâ laborant animi elationem efficere, ut parciori mensura dona cœlestia accipiant, quippe quæ alveo quasi angustiore in eos defluunt, qui propriæ potius quam divinæ gloriæ amore studioque sunt occupati. Innumera equidem DEUS in eruditos homines effunderet beneficia, & infunderet munera, nisi illorum torrentissimum impetum, objectâ veluti catarracta superbia sisteret. Videte obsecro torrentem, objectumque ei ô lite-

literati considerate obicem ! *Non est mirum* præclarè ait nonnemo, gemebundi literati personam gerens, *quod inopes simus virtutum gratiarumq; cœlestium, cum matrem & custodem earum scil. humilitatem tam alienam à nobis sentiamus, - - Aut desidia nostra in causa est, quod non instanter quærimus, aut superbia, etsi enim quæramus instanter, videt tamen DEUS nos pronos esse ut inde extollamur, & fieret nobis ipsa donorum ejus sublimatio altioris causa ruinæ. Profundiori fundamento altiora ædificia indigent, & arbor excelsa si radicata non fuerit facilius ventorum impulsu evertitur.* Eademque ratione insignis ille morum magister Gregorius utitur, justiorem melioremque in dispensandâ gratiarum donorumque cœlestium varietate (quod scil. eximia quædam dona non concedantur laborantibus) causam non reperiens, quam *ut tanto longius eruditi a fastu & superbia removeantur, ne tantorum bonorum ponderi impares, omnibus tandem excidant, ac turpi deijciantur elatione.* Quod ipsum disertè etiam docens D. Augustinus; *Nos autem* (ait) *quantum concessum est sapiamus, & intelligamus DEUM ideò non tribuere vel certam SCIENTIAM, vel victricem dele-*

Bonav. lib. II. de profec. Relig. c. 33.

Greg. M. l. XXIV. Moral. c. 6.

August. lib. II. de Mer. & Remis. c. 19.

delectationem ut cognoscant (eruditi) *non à se ipsis, sed ab illo sibi esse lucem, quâ illuminentur tenebræ illorum, & svavitatem, quâ det fructum suum terra eorum.* Multa sæpè in eandem sententiam repetit insignis ille cœlestis grátiæ vindex & propugnator Augustinus, verum hæc dixisse sit satis, ut vel doctissimi sapiant, & intelligant divinorum donorum gratiarumque rivulos per putidum superbiæ cœnum impediri, quo minus copiosè erumpant, atque pectorum eruditorum prata, benignitatis omnigenæ scatebra irrigent atque fœcundent Hinc appositè notanterque Climacus superbiam STERILITATIS maximum argumentum, divini adjutorii expulsionem, lapsuum ministram, delictorum custodem, denique DEI perpetuam appellavit *adversatricem.* *Jo. Climacus Grad. XXI. & XXII.*

IX. En alterum, idque magis horrendum nefandæ SUPERBIÆ DAMNUM, & malorum omnium longè gravissimum! DEUM, utpote potentissimum Cœli Terræque Dominum omnes superbi Doctores habent adversarium, à tergo ijs severus judex & vindex imminet, brachijque sui omnipotentia efficit, ut sedem nusquam stabilem fixamque sortiantur. Audiant hinc & seriò revocent ad animum omnes inflati ac turgidi literatores, geminæ ipsis ad audita tinniant aures; DEUS SUPERBIS RESISTIT! terribilis vox, ipsa potentia suprema

prema ſeſe opponit infirmitati, quomodo ea ſtabit? Fortitudo adverſatur imbecillitati, quomodo non ruet? Juſtitia, impio, quomodo is non plectetur? Immortalitas mortali, quomodo vivet? Quomodo tantillus ſubſiſtere poterit homuncio, tanto reſiſtens Domino? Quem conſpirante univerſæ cœleſtis curiæ voto benevolum atque beneficum experiri poſſent, ei nefaſto ſuo faſtu reluctantur, fonteſque benignitatis inexhauſtæ obturant, ne totis alveis in ſe influant. O quã miſerè ſic turpiterq; imponunt ſibimetipſis hominum alias ſapientiſſimi! Non eſt quod quis inflatis hujuſmodi utribus alias optet pœnas, *Eſſe ſuperbum* ait ille, maxima eſt *ſuperbiæ pœna, faſtus placentis ſibi animi eſt Rex atque Tyrannus.* Nec à veritatis ſulco erravit Poëta canens: *Eſt verum verbum frangit DEUS omne ſuperbum*, ſemper equidem ab iis, quibus elatum eſt ſuperciliũ haud longè Nemeſim abfuiſſe, cunctaque elata capita tonitru prius conterrita, cœleſti igne deflagraſſe, ſacrarum pariter ac profanarum hiſtoriarum monumenta teſtantur. Imò ipſi Poëtæ veteres, triſtes ſuperborum literatorum ruinas reſpicientes, haud adeò abſurdè commenti ſunt, Thamyrim, ſe cantu Muſas vincere poſſe gloriantem, omni canendi facultate ablatâ excœcatam, eique omnis cithariſtriæ artis oblivionem injectam fuiſſe; Bellerophontem res ſuas geſtas pernimium oſtentantem, impudenteſque oculos cœlo im-

mitten-

mittentem, ac de divinis judicantem operibus, à Jove deturbatum & ad tenebras perpetuas esse damnatum; Ajacem à Neptuno ob solam impudentiam adactum ut gladio incumberet. Verum ut summam gravissimæ illius tyrannidis potentiam luculentiori exemplo quilibet turgidi literati discant atque intelligant, supremum illum Angelum sibi frequenter ponant ob oculos, qui splendoris ac decoris eximia prærogatîva Lucifer nuncupatus, non alio quam isto superbiæ venenato telo cœlitus dejectus, & ab angelorum tam sede, quam sorte felici, ad tenebricosos impietatique in æternum destinatos carceres miserè fuit detrusus. Tantum videlicet una potuit fulgentissimi sideris elatio! *Si sic actum est in Angelo*, (ait eleganter Bernardus) *quid de me fiet, terra & cinere? ille in cœlo intumuit, ego in sterquilinio, quis non tolerabiliorem in divite superbiam, quam in paupere ducat?* Nec minus acriter ab alio monemur veteris Ecclesiæ Doctore: *Consideret homo* (literatus) *quid elatus in terra mereatur, si & prælatus angelis, Angelus in cœlo prosternitur.* Viderat nimirum [en superbi Doctoris exactissimum exemplar!] Lucifer divinâ se claritate indutũ, atque præ cæteris angelis splendore sapientiæ, virtutum pulcritudine naturæque perfectione præfulgentem; vidit & se mirando suspexit, & nimium quantum amavit, exindeque illa sibi ut naturæ debita arrogare, ut congenita & pro-

Bern. hom. 54. in Cant.

Gregor. lib. 32. Mor. c. 18.

propria vindicare, ac præcelſum à cæteris honoris gradum poſtulare aggreſſus eſt; puduit id tantum bonum conditoris gratiæ referre acceptum; puduit ſubditum eſſe DEO, cumque ſibi uni cætera omnia concedere videret, ne quidem uni illi cedere voluit, ab illo iſta omnia eſſe & conſervari oportere non ſuſtinuit fateri. Hinc deſertus à DEO, quo egere ſe diffitebatur, inſtabilis repente & nutabundus effectus, & infirmitatem propriæ naturæ perſenſit, & beatitudinem, quâ DEI munere fruebatur, amiſit. O ruinam ruinarum omnium primam & maximam, quâ filius ille lucis primogenitus, qui veluti Sol inter ſtellas, ita prope inter angelos lucis ille emicabat, uno ſuperbiæ afflatu fulminatus, princeps tenebrarum, & execratio ſeculorum factus eſt. O veriſſimum effatum: *Omnis peccati initium eſſe ſuperbiam! Per hanc enim Lucifer ſuccubuit per hanc ſe ſequentem hominem ſtravit: eoq; telo ſalutem noſtræ immortalitatis impetiit, quo vitam ſuæ beatitudinis extinxit.* (*Greg. M. lib. 34. Mor. c. 18.*) Quæ itaque de ſummæ felicitatis ſede Angelum altiora ſpirantem deturbavit SUPERBIA, ea homines *Angelis proximos*, præſtantiſſimis nimirum animi, ingenii, doctrinæque dotibus ornatos LITERATOS damnis afficit innumeris, denique in extremæ miſeriæ conjicit barathrum. *Nihil etenim* (præclarè dicente Chryſoſtomo)

ſtomo) *ſuperbo homine* (literato) *miſeri-us, nihil inſanius, quamvis ditiſſimus*, (doctiſſimus) *ſit, quamvis MULTA EXTERIORI SAPIENTIA præditus, quamvis potens, quamvis omnia quæ homini exoptanda videntur in illum congerantur. Etiam qui in revera bonis ſuperbit, & illorum omnium amittit mercedem.* Quod ipſum probè conſiderans D. Aurelius ; *Vitia cætera* (præclarè ſcribit) *in peccatis, ſuperbia verò etiam in rectè factis timenda eſt, ne illa quæ laudabiliter facta ſunt, ipſius laudis cupiditate amittantur.* Similiterque Bernardus rationem redditurus cur pauci adeò ad perfectionis culmen perveniant, ſolam deteſtatus eſt SUPERBIAM, quæ prædonis inſtar naves optimis mercibus onuſtas invadat, ac ſummos quoſque miſerrimè opprimat. Quanta Orbis eruditi ſidera faſtu impellente de cœlo lapſa inque *fatuos ignes* ſunt transmutata! Quam præcelſa illuſtriaque ingenia propter turpem arrogantiam à ſcopo vero exciderunt! Quam præſtantes doctrinâ Viri, eruditioniſque abſtruſioris cultores, immenſa pervolutantes volumina, ſapientiamque per latebras & receſſus altiſſimos inquirentes ceciderunt turpiſſimè, ſuiſque ſcien-

Chryſoſt. hom. 16. in Joh.

Auguſt. epiſt. 56.

Bern. de ordin. vit.

tiis immersi fastuque turgidi æternùm perierunt! Licet mirificè cum Socrate in Athenæis suis sint philosophati; ast cum Ptotagora superbierint tantoperè, ut nihil de Diis, neque *ut sint*, neque ut non sint dicere voluerint, misere sunt reprobati, & ab *Ignoto DEO* combusti. Et quamvis alii cum Marco Crasso & Tullio Cicerone in pulpitis suis satis vehementer tonuerint, ob immensam tamen animorum suorum elationem ad *tonantem* stygem sunt ablegati. Taceo vetustioris ac recentioris ævi Philosophos, taceo mille eruditos alios, qui insonoro vestigio facilique descensu abivêre ad plures, & jam cum Hannibale, qui Romam expugnaturus bis imbre densissimo coactus recedere, cum statim post pugnam potuisset, clamant æternùm: *Cum potui non volui, cum volui non potui*, scilicet serò sapiunt Phryges, & cum jam urgente fastu ceciderunt, primum agnovêre periculum, dumque cum Thalete Milesio Cæli fastigium animo conscenderunt, in perpetuæ damnationis puteum sunt prolapsi, atque præclara doctrinæ virtutisque initia turpi fine concluserunt. Arroganti nimirum conatu cogitationeque eruditionis palæstram sunt ingressi, bonaque sua non DEO donorum summo largitori, sed sibi adscripsere, eaquepropter à divina providentiâ derelicti, omnique præsidio auxilioque cœlesti privati, mox ab infernali super-

perborum principe in fraudes varias ita inducti, ut illecebrosis succubuerint desideriis. Cum teste Plutarcho quondam nonnulli fastu elationeque turgidi se Regibus pares prædicarent, eos Nero convivio adhibuit, ac super *utres* inflatos, & ad similitudinem sellarum conformatos sedere fecit, dum ergò ipsi accumbentes, & quasi utres utribus insidentes, sedibus suis magis intumescerent, quod sic honorarentur ab Imperatore, ministri Neronis jussu utres illos acu perforabant, ita ut inflati turgidique illi homunciones utribus aëre evaçuatis, humi sese prostratos, non sine Imperatoris aliorumque risu deprehenderint. Idem fermè turgidis frequenter accidit literatis, qui dum *utribus* insidere, seu magni apparere laborant, cum summo rubore ad loca novissima detruduntur.

X. Haud malè Doctrina eruditioque insignis plenæ assimilatur LUNÆ, quæ æmula fiat SOLIS, ast eo lucem ab illâ subtrahente, propriam demum agnoscat vilitatem, quasi dicens: *Tunc cornua perdidi, quando cornua acquisivi;* Lucem verò tunc acquisivi, quando lumen amisi, quamprimum scil. acceptum perdidi fulgorem, tum propriæ cognitionis lucem sum consecuta. Hanc Lunæ ideam omnes illi præ se ferre vidētur eruditi, qui aliunde accepto sciéntiæ suæ lumine mirificè intumescunt, doctrinâque PLENI, Patris Luminum

fiunt æmuli, ac velut novi Luciferi SIMILES se jactant ALTISSIMO, eo autem lucem suam ab illis auferente, nil nisi meram inanemque deprehendunt vacuitatem. Licet fastu turgidi in abundantiâ sua dixerint: *Non movebimur in æternum*; reipsa tamen mox experti sunt *DEUM faciem suam avertisse ut facti sint conturbati*: Semper nimirum DEUS avibus hisce altè volantibus accidit alas, & astris minitantes coæquat solo, *Nunquam* [ait ille] *sine noxa est superbia, Deumq; semper experitur hostem capitalem.* Tanquam ignis dona eruditorum præstantissima fastus immodicus consumit, extremumq; Viris etiam maximis accersit exitium. Et cum ea ignis natura sit, ut alienis crescat detrimentis, atque ut SUOS FUMOS efferat longè lateque flammam excitet, inque pulverem ac cineres redigat omnia; ita quorundam literatorum fastus & superbia aliorum etiam doctiorum & meliorum injuria depressioneque tantoperè alitur & augescit, ut tantum sibi elati inflatique illi honoris gloriæque accedere putent, quantum decesserit cæteris, neque se in hominum oculis collucere posse existiment, nisi instar ignis in cæteros omnes grassentur, eos [si fieri possit] prorsus absumant, atque ut præclarè Salvianus ait: *Ut pauci illustrentur, Mundus ipse evertatur*, unius honor, Orbis totius

Salvian. de provid.

tius sit excidium. Sic Antiquorum quidam Agathon [Dorotheo teste] superbè loquentis eruditi libertatem INCENDIO MAGNO comparavit, *quod cum excandescat, omnes ab aspectu suo procul abire compellat, nihil esse hoc igne molestius, quandoquidem omnium vitiorum sit seminarium & genitrix passionum.* Sed & FULMINI simillimam esse hominum doctorum superbiam præclarè Albertus M. observavit; *Est quasi* [ait] *quoddam FULMEN vana* [eruditorum] *gloria superbiaq́, excæcans animæ oculos, sicut enim fulmen brevem quandam habet claritatem, sed tamen valdè nocuam; ita qui per elatam in hoc seculo lucere volunt superbiam, gravissima sibi pariter ac aliis damna progenerant, dicit enim Psalmista: Dum superbit impius, INCENDITUR pauper.* Pudeat eruditos hoc tetro igne ardere, obscuraque ostentationis face lucere, ad animum sibi semper revocent, quod fastus sive superbia [instar fulminis] sit ignis DESCENDENS, sive ruens per dejectionem. Licet enim inflatus turgidusque literator per mentis suæ elationem adscendat, mox tamen per turpem dejicitur depressionem, IGNISQUE ILLE [ut in Jobo legitur] CADIT DE COELO idemque illi quod Angelo accidit superbienti:

Doroth. Doctr. IV. de Timore.

Alb. M. Serm. de Domin. III. Advent.

Videbam Satanam SICUT FULGUR cadentem. Sicuti enim vapor fulguris primo adſcendit nube incluſus, poſtea cum impetu deſcendit à ſuo contrario depulſus; ita cum ſatanâ ſuperbiente nulli non elati inflatiq; literati de gloriæ expetitæ cœlo non ſine impetu in profundum perditionis extremæ barathrum cecidêre. Ad tantam autem perniciem viam erudito turgido parat inordinatus ſciendi appetitus, per quem ad propriæ excellentiæ deſiderium adſcendit, rerumque inutilium cognitionem affectat, ſui ipſius obliviſcitur, dum aliena inquirit errata; *Aſt ſi ſemetipſos vigilanter attenderent, mirùm eſſet* inquit Bernardus, *ſi aliud unquam intendêrent.* Miſeri hujuſmodi eruditi Senibus quibuſdam ſunt conſimiles, quorum acies oculorum ſic eſt affecta, ut cum res à ſe diſtantes videant, propè tamen poſitas haud queant dignoſcere. Itaque ſi inverterent inſatiabile cognoſcendi ſtudium, & ab alienis externiſque rebus ad proprias magiſque neceſſarias ſuam transferrenr curioſitatem, tantam erratorum intra ſemetipſos reperirent multitudinem, imò & malarum cupiditatum ſegetem, ut domi quod agant affatim ſint habituri, ſique operâ diligentiori adhibita perpenderent, quantum elatos ſingulos [qui quaſi aquilæ & talpæ, animalia in lege immunda, quorum unum & Solem ipſum acu-

mine sui visus contemplatur, alterum verò neque terram ipsam in qua degit cernere valet.] execretur DEUS, vix ullum amplius pudendæ superbiæ darent locum, nec tanto studio rerum inutilium affectarent cognitionem. Timerènt sibi potius ab horrendo isto arrogantiæ incendio putidæque præsumptionis fulmine, ignem inquam superbiæ effugerent, omnia consumentem, & summos doctissimosque homines ad æternos ignes destinantem. Non malè Chrysostomus superbos cum stupa flammescente comparavit, quæ post incendium surgit quidem & inflatur, mox tamen in cineres teuissimos dissolvitur: Tales equidem istorum literatorum sunt animi, quorum inflatos spiritus horrendi plerunque, imò æterni casûs comprimunt atque disturbant. *Quemadmodum verò* (ait idem Chrys.) *flamma quæ in stupis aridis sursum fertur simul atq; contacta fuerit in cinerem vertitur; solidorum autem lignorum ea natura est, ut neq; facilè incendantur, neq; cum accensa fuerint ardentem flammam facilè dimittant; ita & illi quidem animi* (eruditorum) *qui solidi sunt ac firmi, neq; facile incenduntur, neq; facilè extinguuntur, isti verò utraq; illa brevi temporis patiuntur momento.*

XII. Ferunt Neantem (cum Uraniæ filium se esse falsò credidisset,) furtim Orphei

lyram è Templo Apollinis diripuisse, noctéque intempestâ apertum prodijsse in campum, ut ansam haberet per ea silentia suos ad cantus comodiorem. Illic verò ut cœperit infelix instrumentum manu hebeti & rusticâ pulsare, nullam chordam fuisse, quæ non HEU MIHI occineret, & voce quâ poterat, non vibrari se leniter ad numeros, sed acerrimè vexari quereretur, donec ipse Neantes à molossis, ASINUM AD LYRAM ex cantu odorantibus, pro asino fuerit laniatus. Haud equidem mitius cum miseris illis atq; ex fastu arrogantiaq; infelicissimis pseud-Uraniæ filiis justissimo Dei agetur judicio: non unius duntaxat molossi, sed plurium ore lacerabuntur tandem, ludusque fient narrantibus, & falsè inepta eorum ridentibus acta ac cogitata, quæ pro sua (animo satis confidenti) statuêre authoritate, quæ audacter defendêre, quæ denique impudenter venditavêre, tandem omnium contemptui atque irrisioni exponentur. Tertium hinc (neque postremum tamen) FASTUS immodici dedecus damnumq; sese velut è patentiori quâdam fenestra præbet conspiciendum; Quod sc. ille mancipia sua de BONÆ mentis statu miserè deijciat, atque STOLIDITATIS extremæ charactere infamet. Non sapientissimi tantum Salomonis judicio, sed prudentiorum omnium testimonio superbia Stultitiæ seu dementiæ est species, quâ fascinati homines etiam literatissimi, plerum-

Prov. XIV. v. 3. Conf. Sar. XV. v. 14.

que in fatuos imò bruta ipsa omni ratione orbata degenerare soleant. *Natura stultum esse* (verba sunt Chrysostomi) *nihil habet criminis*, *MAGNIFICE verò de SE SENTIENDO STULTUM FIERI venia caret, & majus adfert supplicium. Tales sunt* (N.B.) *qui in SAPIENTIA SUPERBIUNT, inque extremam incidunt arrogantiam, nihil enim adeò stultum facit, quemadmodum arrogantia, unde & Propheta barbarum ita vocabat dicens: stultus autem stulta loquetur.* Quid quod ipse Stobæus hominis ex scientia inflati turgidique *miseram fatuitatem* agnoverit, dum *omnem insipientem arrogantiam PLAUSIBUS capi ac delectari* enunciavit? Non unum sane literatus superbus, sed varium & multiplex dementiæ atque stoliditatis insignioris dat documentum; instar fatui cujusdam hydropici de inflatione suâ gloriatur, existimans eam salubrem & vigorosâ esse pinguedinem, ipsumque *animæ suæ tumorem saniæ plenum* [uti scitè B. Nilus superbiam vocavit] amans & fovens omnem aspernatur medicinam. Num obsecro stultitiæ aut dementiæ notâ caret, quod ille sponte suâ angustias dolores anxietatesque gravissimas incurrat? *Non enim (* ait Cassianus) *unum duntaxat membrum pestifer superbiæ morbus debilitat, sed totum corpus lethali corrumpit exitio, & in virtutum jam fastigio collocatos gravissima*

Chrysost. hom. XX. ad Rom.

Stobæus Serm. 22.

Nilus de octo vit. cog.

Cassian. lib. XII. Inst. c. 3.

ruinâ dejicere ac trucidare conatur. Denique eandem turgidorum dementiam ante laudatus Chrysostomus aptâ quâdam similitudine repræsentaturus; *Si quis* (notanter ait) *cum statura cubitum non superet, instar montium imo altiorem se putet, ac ideò se quasi MONTES EXCESSURUS erigat, nullum aliud argumentum suæ insaniæ quærimus; sic cum inflatum videris hominem, qui meliorem se cæteris hominibus* (eruditis) *arbitratur, nullum jam aliud signum vecordiæ hominis exquiras. Tanto quippe ridiculosior hic est ijs qui naturâ insaniunt, quanto magis sponte suâ hunc sibi morbum injecit.* Vix alio passim quam insaniæ & phrenesis titulo illam eruditarum mentium pestem Chrysostomus duxit notandam: *Superbia* (inquiens) *nihil est aliud, quam depravatio animi, & morbus gravissimus, non aliunde quam ex insania ortum ducens, NIHIL ENIM SUPERBO HOMINE* (Literato) *INSANIUS. Nihil arrogantia atque superbiâ pejus, quæ mentis quoque vires à natura hominibus concessas ita dejiciat, ut amentes ex prudentibus & animo stolidos efficere videatur.* Quid RELIQUA dixerim (ait alibi, & nos cum ipso) quæ inde MALA emergunt? optarim quibusvis

Chrysost. hom. 59. in Mat.

Idem homil. XV. in Job. & hom. 59. in Matth.

Chrysost. homil. de inani glor.

vis barbaris potius in servitutem dari, quam semel ejus subire JUGUM!

XII. O *FELICEM* itaque, ô terque quaterque beatum illum LITERATUM, qui tot tantisque turgidorum literatorum casibus, tot fastûs pestiferi damnis & periculis edoctus, huc omne confert studium, ut quantum potest infra omnes verâ sincerâque animi demissione descendat, atque *Cathedram illam pestilentiæ* [ut scitè Augustinus Superbiam vocavit] longissimo post se relinquat intervallo! *August. in Ps. I.* Neque verò ille humilem se demissumque fingat tantum, ostendatque coram hominibus, neque labiorum duntaxat superficie, sed affectu cordis intimo se cunctis inferiorem esse pronunciet, omnemque affectatam gravitatem, magnificos incessus, primos accubitus, salutationes honorificas, cuncta verba ampullantia ex animo despiciendo in nihili sui voraginem descendat, si mente semper pacatâ, sereno semper cœlo gaudere velit. *Volo descendere quantum possum*, ajebat olim Vir quidam doctrinâ pariter ac virtute singulari conspicuus, cum horrendum socii sui Collegæq; ex elatione lapsũ perenneq; exitiũ gemebundus intellexisset, *Descendam* [sic alta sonoraque ingeminabat voce, in terram se pronum abjiciens, eamque veluti complexus arctissimè stringens,] *quantum possum, quia N. N. cecidit, dum altius quam debuisset adscendere conatus est.* Ita Literatus quilibet

libet secum statuat perspectis tot elatorum Doctorum ruinis sodaliumque tristissimis casibus: VOLO DESCENDERE QUANTUM POSSUM, meq; omnibus, etiam vilissimis hominum submittam. Cum arrogantes quosvis nunquam non turbatos videt, deque honoris sui incremento apprimè sollicitos, imò hoc unum assiduè in animo volventes: VOLO ADSCENDERE QUANTUM POSSUM [siq; vel levissimum quidpiam existimationi suæ auctoritatiq; decedat, dimidiũ cordis sese perdidisse reputantes;] Sinite illos, cogitet *ex demissione felix* literatus, alte scandere, mox altè ruent, hæ feles & sciuri nimis vertiginosi decident ocyus, quam ad speratæ laudis existimationisque culmen pervenient. Idem iis eveniet quod noctambulis, qui dormientes & somniantes tecta conscendunt, subito autem cum inclamantur cadunt miserrimè, pariter alti isti ambulatores lapsum gravissimum haud effugient, sed ad levissimũ impulsum præcipites conterentur, tanto gravior periculosiorque eorum erit ruina, quanto audacior altiorque fuit adscensus. Quisquis eruditus sapit, iter tam lubricum ex animo horreat, & quanta potest circumspectione declinet, præstabit quietè in imo jacere, quam ex alto in imum tam perniciosè cadere. Si superbiam depellere non ita facilè possit (inquit Rusbrochius) saltim erubescat, discatque vivere & silere. *Qui humilitate* [addit idem notanter] *contra*

Ioh. Rusbrochius in l. de vera contemplat. c. 50. opp. fol. 473.

contra superbiam decertant, ii SACRÆ THEOLOGIÆ BACCALAUREI sunt, qui si ex certamine palmam referre volunt & DOCTORES effici, superbiam pessum premere & proculcare debebunt. Superbia revera perniciosus serpens est, discipulos suos ac sectatores mittens in tartara. Quisquis suo in spiritu humilitatem invenit, is vitam agit tranquillam & suavem; vera namq; humilitas est supra vel ultra omnem virtutum exercitationem ocium & vacatio, & pax ultra omnem afflictionem.
Hoc autem ut verissimum, ita cuilibet animo erudito contestatissimum & præsentissimum sit oportet, tantumque apud illum possit, ut mendaci superbiæ falsis blanditiis illudenti semper obstruat aditum, ne simul & bono quo gaudet excidat, & superbiæ gravissimum crimen damnumque incurrat. Pro eo quo valet mentis acumine intelligat, quam præter rationem & à naturâ alienum sit ipsâ eruditionis virtutisq; viâ [quâ nihil homo habet præstantius] ad vitium, quod omnium extremum, nempe fastum superbiamq; detestandam pertingere, atque ex vitali illa radice mortiferos adeò carpere fructus, quod semper evenit, quoties præclarissimis animi doctrinæq; bonis docti ad vanam abutuntur ostentationem. Ab hoc autem

tem

Bernard. de alti-tud. cordis.

tem fatuo umbratilis gloriolæ igniculo ut tanto longius recedant, mellifluum audiant Bernardum, eos initio laudantem Doctores, qui cum multa præstent, se tamen minus omnibus fecisse conqueruntur, mox istos vituperantem, qui insitæ suæ inopiæ immemores, minima laudis umbra protinus extolluntur, continuoque quasi si vel tantillum bonos esse tæderet, fastu turgidi corruunt: *Quantum putas* [ait] *illos admiror, quantum venerer in corde meo, quantum amplector charitatis affectu, qui velut nescientes eos, quos inferiores vel infirmiores secum quotidiè vident, unum forte aut duos aut etiam plures quos in majore fervore spiritus* (majoris eruditionis laude conspicuos) *viderint sibi ex omnibus eligunt, & cum ipsi fortè meliores sint, semper tamen illorum sibi præponunt & proponunt in Domino studia, - - - Quid enim* (sic superbum notanter compellat Doctorem) *tota die super id quod videris habere, insipienti cogitatione versaris? ESTO MAGIS SOLLICITUS QVID DESIT TIBI. Hoc enim melius. Utinam fratres, sic nos essemus cupidi gratiæ spiritualis, quemadmodum seculares homines pecuniæ* (gloriæ laudisque) *temporalis: Magna enim*

enim est confusio, magna valdè, quod ardentius illi perniciosa desiderant, quam nos utilia, citius illi ad mortem properant, quam nos ad vitam, - -- De cætero, ea semper magis attende quæ alius habet, tu non habes; quod hæc cogitatio in humilitate te custodiat, à descensu elonget, magis autem proficiendi desiderio accendat. Nonne immane quantum superbire vel desipere potius pannosus ille pauper putaretur, qui ad propendentem laciniam assuto purpuræ panniculo superbus incederet, quid de illis boni omnes existiment, qui maximorum doctrinæ virtutisque thesaurorum indigi minima laudis umbra protinus extolluntur, ast ipsâ sua quâ elevantur superbia deprimuntur rursus, & magis ad ima corruunt, dum à vero tramite superbiendo turpiter recedunt. *Ad corruptionem enim* [scitè ait Gregorius] *justè descenderet, si suis viribus longè à corruptione se abesse judicaret.* Intensissima itaque eruditis opus est vigilia, si à lapsu & ruinâ velint esse securiores, inque doctrinæ & virtutis perfectione procedere longius, apprimè caveant, ne si quando leniorem laudis elogiique alicujus sensum habuerint, indè sibi aliquid occultè suffurentur, gaudeant ostentare, eloqui gestiant, suæ diligentiæ, labori, industriæ, acceptum ferant, sibi intus gratulentur, imò ad tantam rerum cognitionem sese pervenisse mirentur,

Gregor. l. XXIV. Mor. cap. 3.

rentur, hoc enim inani jactantiæ turbine longissimè disjicientur, jacturamque longè maximam patientur, tanto magis lugendam, quanto certius ea ex inanissimo laudis amore solet exoriri.

XIII. Durus dicet quispiam hic est sermo; Adeône inexorabile bellum amori nostro, laudi & existimationi propriæ est indicendum, ut nunquam nostra nobis placere, nunquam tam suave laborum condimentum expetere possimus? Certè si tuum aliquid compereris, quod admiratione, quod amore, quod laude verè dignum fuerit, per me licet, lætare Vir docte, gloriare, triumphos age, quamdiu & quantum libet; sed si nihil nisi putris es vomica, è qua solus fœtor, saniesque erumpunt, quâ fronte, postquam tabum defluens aliena pulcriore tænia emendicata contexeris, tua te sanitate, tua formositate efferes? si detrahetur quod scriptis tuis assutum, si repetetur quod alienum, tuâ iterum infirmitate tuâ fœditate involvêris, ridendus in tuis, qui superbis in alienis. Memineris quid facundus ille quidem, at mirum in modum gloriolæ cupidus Cicero dixerit, jure nos in virtute gloriari non posse, si id donum non à nobis, sed à DEO haberemus, quo in judicio nequaquam esset deceptus, dummodo à DEO virtutem provenire credidisset. At numquid eadem ex ratione colligitur, revera non esse unde gloriari jure possimus,

mus, cum neque doctrinam neque virtutem, neque ullum aliud donum bonumve à nobis habere valeamus, & cum à DEO solo sint omnia, illi soli justam deberi gloriam, hincque omnem nostri laudem boni alieni rapinam, omne existimationis desiderium arrogantiæ dicendum esse seminarium. Quid amor excellentiæ immodicus? quid ipsa (ut clarissimè dicam) omnium rectè factorum, susceptorum, editorum operum comes individua NOSTRI COMPLACENTIA, quid hanc alit augetque tantoperè, nisi virus quoddam in visceribus latens, & quædã de nobis ipsis elatior imò pestilentior opinatio? Cum nostro vel ingenio, vel judicio, vel solertiæ quicquam tribuimus, dum nostris innitimur artibus, consilijs, ijsq̃ue vijs insistimus, quas aut malas esse, aut à veræ sapientiæ semita novimus alienas, annon rerum caducarum nimium memores, vel cœleste minus imploramus subsidium, vel sapientis & suavissimæ providentiæ divinæ vim protinus enervamus. Terque quaterque felices essemus, si merè ut verè, non voce & verbis tantum, sed animo & corde cuncta nobis immeritis SS. Numinis liberalitate concessa fateremur. Crystallum aliquam animatam esse faciamus, quæ lucis avida Solis radijs oportunè se subijciat, his autem commodè susceptis, & circumquaque limpidius expansis, si lucis ejus repercussu ista se luce beatam, & non mediocri laudatione

dignam existimet, annon subducente se Sole risum alijs moveat, tenebris involuta, nihilque juris in lucem præteritam vendicans? Sed inquies, id saltem laudi erit, quod & accesserit ad Solem, & natura sua sit pellucida, & repercutiendi vi polleat, fateor equidem, verum quidsi illum ipsum accessum, illud pellucidum, illam repercutiendi vim à Sole totam acciperet, nec esse nisi per Solem posset, annon tota lucis illius laus in Solem meritissimo jure redundaret? Idem penitus ô Literate in bonis & donis Tibi collatis existima, sic enim à DEO dantur, ut DEI sint, qui utenda tibi tradit, grande olim fœnus exacturus. En ubi tandem nostra superbiendi gloriandique seges desinat; in timores, in angores, imò severissima judicia, ut cui plura data commissaque sunt animi doctrinæque bona, ab eo plura repetantur. Cur obsecro igitur bono quopiam donoque in nobis animadverso tantoperè extollimur, & confestim nos magnos summosque esse reputamus, si dona non esse nostra crederemus, atque nos propter ea rationi severius reddendæ obnoxios profiteremur, tunc tumori occultè inserpenti vel nullum prorsus daremus locum, vel majori risu hosti tam truculento nos opponeremus, inq; amplissimi Theatri arenam animo alacriori descenderemus, pugnam nobilissimam, solo DEO spectatore & arbitro strenuè decertaturi. Quam appositè belleque B. Hieronymus ad

Eusto-

Eustoch. devotam illam virginem; *Nolo tibi venire superbiam de proposito, sed timorem. Onusta incedis auro, latro Tibi vitandus est, &c. Magnis inimicorum circumdamur agminibus, hostium plena sunt omnia, caro fragilis, & cinis futura postmodum pugnat sola cum pluribus, quod si Te multitudo turbaverit, ad singula tentamenta vitiorum cœperit æstuare, & dixerit Tibi cogitatio tua quid faciemus? respondebit tibi Eliseus, noli timere, quoniam plures nobiscum sunt, quam cum illis.* Hæc sibi dicta quilibet literatus existimet, nec de victoriâ à tam acerbis inimicis cunctisq; inflantibus cogitationibus reportandâ desperet. Sed & gravissimum D. Fulgentij ad Theodorum Senatorem monitum frequenter sibi ad animum revocet: *Detestabilis est cordis humani superbia, quâ facit homo quod DEUS in hominibus damnat; sed illa detestabilior, quâ sibi tribuit homo, quod DEUS hominibus donat,* & quæ sequuntur: *Damnabilis est, qui substantiâ seculi mali malè utitur, sed damnabilior, qui spiritualibus donis superbus effertur.* Audiat & veteres Hebræos tradentes humilitatem esse signum genuini Abrahamitæ, fastum verò nothi notam certissimam. Sic enim in Pirke Afot legitur: *In quocunque tres hæ proprietates inveniuntur, oculus bonus,* (h. e. *αὐτάρκεια* quavis sorte contenta) *spiritus*

Hieron. epist. Eustoch. Virg.

Fulgent. epist. ad Theodor. Sen.

Pirk. Afot sub fin. c. 5.

mansuetus, (quidvis pati paratus.) *& ANIMA HUMILIS* (cuivis cedere gnara,) *is est è discipulis Abrahami patris nostri, contra in quo tria opposita, malus oculus* (h. e. invidia,) *SPIRITUS SUBLIMIS, & anima curta* (impatiensque) *ille est discipulus Bileami maligni.* Inde est quod in Catechismo suo *Superbum* à Prophetis incircumcisum dici vel pueros doceant, septemq; abominationes animæ recensentes & explicantes, secundum statim locum superbiæ turpique mentis elationi tribuant, quoniam nimirum Ebræo * quodam explicante, *superbia sit regnum absque coronâ, & homo cum se extollat, auris ejus & oculus & cor sint obturata ad audiendum videndum & intelligendum. Nam quomodo* (pergit notanter) *superbiat homo* (eruditus) *cujus finis est vermis? qui instar floris cadit, & veluti fumus consumitur? Et ob hanc causam superbus vocatur INCIRCUMCISUS, sicuti scriptum est* (Deut. X. 16.) *Et circumcidetis præputium cordis vestri, porrò ex superbia consequitur odium,* quo

* *Rab. Abraham Jagelin Lekach tobb f. 10. col. 1. laudante Celeb. D. Carpzovio in notis ad Jus Regium Hebr. W. Schikardi pag. 218.*

quo talem omnes creaturæ prosequuntur, siquidem res omnes sociabiles sint præter superbiam, constatque insuper quod ex odio sequatur disjunctio, & ex disjunctione desolatio & perditio, adeoq́ superbus destruit domicilium & mundum, & exosus est tam inferis quam superis, neq́ enim creaturæ placet, neque DEO. Pudeat Christianos literatos nequissimo elationis arrogantiæque spiritui adeò indulgere, à quo ipsi Ebræorum magistri tantoperè abhorruerunt, fugiant potius fugiant inquam execrabile illud mundanæ fallaciæ ruinæque inevitabilis elementum, caveant sibi summo studio à perniciosæ præsumptionis fulmine, istique infernali elationis spiritui humilem cœlestemque Christi opponant, ac se tum demum non Abrahæ tantum vel Israelis filios, sed ipsius Salvatoris genuinos discipulos fore existiment, *si Oculo bono, Spiritu Mansueto, & ANIMA HUMILI* fuerint præditi, atque pro certissimo ponant principio, non nisi per humilitatem ad veram sapientiam ipsamq́ue beatitatem viam patere, ad quam ut nos eveheret filius DEI, servi habitum non est dedignatus, qui quoscunq; ad se admittit, omnigenæque felicitatis, ac supremæ gloriæ scatebra recreare constituit, humiles esse desiderat. Quid hanc in rem glo-

riosus Martyr Cyprianus, prostratos in Bethlehemitico stabulo pastores intuitus? *Electa* [præclarè scribit] *adest humilium personarum simplicitas, ut poneretur regula, & indissolubilis daretur forma, quod NON NISI PAUPERIBUS SPIRITU pateret Christi humilitas, nec SUPERBOS ad intuitum sui posset admittere superna sublimitas. Non est confusus se ad formam servi exinanire, ut qui de fraternitate ejus gloriantur, & volunt adscendere, non erubescant descendere, sed eidem scalæ cum Jacob innitantur, & cantantes canticum graduum ab imis ad superiora conscendant.*

Cyprian⁹ tract. de primo opere Cardin.

Non aliam Tibi (*Magnus ait Aurelius*) ad capessendam & obtinendam dignitatem viam munias, quam quæ munita est ab illo, qui gressuum nostrorum tanquam DEUS videt infirmitatem. Ea autem est prima HUMILITAS, secunda HUMILITAS, tertia HUMILITAS, & quoties interrogares hoc dicerem, non quod alia non sint præcepta quæ dicantur, sed nisi humilitas omnia quæcunque benefacimus & præcesserit & comitetur, & consecuta fuerit, totum extorquebit de manu superbia.

Aug. Ep. 56.

Hujus

Hujus hostis (scribit alibi) *vires non sentit, nisi qui ei bellum indixerit: Quia etsi cuiquam facilè est laude carere dum denegatur, difficile est ea non delectari cum offertur.* Non verbis solum hæc docuit Augustinus, sed re & opere ipso, utpote qui in sublimioribus cunctis se demisissimè habuit, se suaque omnia non tantum aliorum judicio libenter subiiciens, sed (licet doctissimus fuerit) infimum tamen sese credens ac postremum, quantoque major in existimatione hominum erat, tanto magis se in omnibus humiliavit. Si Paulus Apostolus (*dicebat*) quanto magis ego, longè infra illius jacens pedes &c. *Idem Epist. 64.*

XIV. Quantumvis verò major & operosior videri possit moderationis observatio in internis sive animæ bonis, quam externis sive corporeis, eò quod summa mentis cœcitas cognitionem nostri summoperè impediat, efficiatque ut minus nobis quoad ipsa rerum internarum viscera simus perspecti; neutiquam tamen justam literati propter ea quoq; bona superbiendi causam habebunt, si quanta sit scientiæ nostræ exilitas probè deprehendant. Miratur haud abs re Theodoretus non pudere philosophos passim gloriari compertam sibi esse aëris ætherisque mensuram, qui maris tamen profunditatem ignorent, quàm conto ac summissis funibus & bolide explorare non adeò arduum videretur, qui etiam circa res naturæ tantoperè invicem dissentiant, non exiguo argumento latentis veritatis & densæ ignoran- *Theodor. lib. IV. ad versus Græcos sub init. Idem latè versat Lucianus. in Herm. sive dial. de sectis, & dial. cui tit. vitarum auctio.*

tiæ noſtræ circa ea ipſa quæ in oculos incurrunt, quanto magis circa res abditas, vel ſenſui impervias? uti & Arnobius ex tanta philoſophantium diſſenſione optimè concluſit; *cum enim* (ita ille) *veritas una ſit, & tanta diſſidia pugnantesque ſententiæ inter ſapientes de rebus ſenſum ferientibus efferbuerint, multos errare neceſſe eſt, & ignoratione* laborare. Cœcum equidem eum eſſe oportet, qui plurimis errantibus ſe ſolum à labe immunem fore exiſtimaret, ex tanto erroris periculo, tamque denſis tenebris neutiquam elationis ſuperbiæque argumentum, ſed potius humilitatis & deſpicientiæ ſui uberrimam capiat materiam. Imò quantò quis rerum naturæ peritior, tanto de ſe ſentiat demiſſius, quod norit quam parum de intimis naturæ receſſibus intelligat, ac pro rerum penetralibus ſola veſtibula teneat. Socrates certè mortalium (ut vulgò creditum) ſapientiſſimus, cœciorem ſeſe eſſe agnoſcit in pervidendis naturæ rebus ex quo philoſophiæ dediſſet operam. *Et cum* (Lactantio præclarè ſcribente) *eſſet omnium philoſophorum doctiſſimus, tamen ut cæterorum argueret inſcitiam* (immenſæ ſc. ſuperbiæ ſociatam) *qui ſe aliquid tenere arbitrabantur, ait ſe nihil ſcire, niſi unum quod nihil ſciret. Intellexit enim doctrinam illam nihil habere in ſe certi, nihil veri, neque ut putabant quidam, diſſimulavit*

idemque in omni ſcientia & diſciplina certi monſtrat Tiraquellus cap. 31. d nobil. n. 532. ſeq. Arnob. lib. II. n. 50.

apud Theodor. l. c. lib. 2.

Lactant. lib. de ira DEI cap. 1.

lavit ipsam doctrinam ut alios refelleret, sed vidit ex parte aliqua veritatem, Testatus est etiam in judicio (sicut traditur à Platone) quod nulla esset humana sapientia: adeoq; doctrinam quâ tum philosophi gloriabantur contempsit, derisit, abjecit, ut id ipsum pro summa doctrina profiteretur, quod nihil scire didicisset. Pectoris nimirum humani tenebras probè agnovit, & quantoperè ad rerum omniũ notitiam cæcutiamus. Quemadmodum & Gregorius Nyssenus, increpans Eunomii (rerum altissimarum, ipsiusque divinæ essentiæ cognitionem jactantis) fatuitatem, non malè statuit, naturam animalium etiam minutissimi nempe formicæ à nobis ignorari. Locus est egregius quem idcircò nolo præteritum: *Qui gloriatur jactabundus se, eorum quæ sunt scientiam adeptum esse, quod minimum est eorum quæ nobis ante oculos apparent: quæ sit ejus natura, nobis explanet, ut ex eo quod notũ est, de eo etiam quod occultum est & incognitum, fidem faciat. Et quænam sit formicæ natura sermone explicet; utrum spiritu & habitu ejus vita contineatur, utrum visceribus dispensetur similiter aliis animalibus, utrum ossibus corpus constructum sit, utrum medulla ossium*

Gregor. Nyss. orat. 9. contra Eunom.

cavitates intus plenæ sint; an nervis & vinculis compages sit contenta; an musculorum amictibus, & adenum sive grandularum, nervorum situs contineatur? - - - Quamdiu vivat, & quis ex sese generationis modus; & quanto tempore fœtus concipiatur, & quomodo neq; formicæ omnes pedestres, neq; volucres omnes, sed aliæ humi reptent, aliæ aëreæ videantur. Qui igitur se jactat eorum quæ sunt naturam adeptum esse, nobis primum formicæ naturam declaret. Qua ipsa argumentatione præter Eunomium convinci possent omnes ventosi in Orbe literato Thrasones, quibus frequens est jactare illud ab Origene in Celso Epicureo tantoperè exagitatum: OMNIA NOVIMUS! Non paucos olim turpissimi fastus œstro percitos id de se professos fuisse, ex Dione, Platone & Nazianzeno discimus, eaque propter Euthydemum quendam insolentissima vanitate diligentissimè cavisse, ne quidquam ab alio discere videretur, Xenophon disertè prodidit. Annon nostro etiam ævo quidam eâdem labe correpti ac corrupti inveniantur dispiciant alii. Non possumus equidem non eorum coarguere insipientiam, qui cum cæteros à pernicioso illo animi tumore avocare, mentisque integritati restituere deberent, ipsi utplurimum ingentem animi sui

Apparet Nyssenũ ut sæpè alias ex fratre Basilio profecisse scribit Th. Raynaudus Lib. VI. de Virt. & vitiis Sect. 2. c. 18. Conf. Nyss. epist. 168. Itẽ Origen. contra Cels. Xenophon lib. 4. memor. Socrat. dict. atque fa-ctor.

ſui elationem per aliorum (etiamſi doctiorum ac meliorum) prodant contemptum, toti interea ſint in ſterili verborum aucupio & orationis floſculis conquirendis, eaque lenocinia ſæpè in ſui &auditorum detrimentum conſectentur, licet ipſi gentilium magiſtri, cumprimis Seneca & Macrobius eam orationis caſtigaverint laſciviam, & tanquam clariſſimum corrupti [imò inflati turgidiq́ue] animi indicem meritò exploſerint. Meritò inquam; *Eſt enim* [ſcitè dicente Caſſiodoro] *quoddam mentis ſpeculum, agentis oratio, nec majus poteſt eſſe mentis teſtimonium quam qualitas inſpecta verborum.* Hæc itaque ſi elatam quandam redoleant vanitatem, haud obſcurè innuere videntur, quid de ipſo proferentis animo ſit ſentiendum. *Cujuscunq́ orationem* (appoſitè ait Seneca) *videris ſollicitam & politam, ſcito animum quoq́ non minus eſſe puſillis occupatum. Magnus ille remiſſius loquitur & ſecurius. Quæcunque dicit plus habent fiduciæ quam curæ. Noſti complures juvenes barba & coma nitidos, de capſula totos. Nihil ab iis ſperaveris, forte nihil ſolidum. Oratio vultus animi eſt, ſi circumtonſa eſt, & fucata, & manu facta, oſtendit illum quoque non eſſe ſincerum, ſed habere aliquid fracti, non eſt ornamentum virile concinnitas.* Nullum equi-

Seneca epiſt. 114. Macrob. II. Saturnal c. 4.

Caſſiod. lib. 5. Epiſt. 22.

Seneca epiſt. 115.

equidem dubium est eruditorum plurimos nimia sua dicendi & loquendi elegantia & cultu ingentem animi fastum prodere sqvaloremq́;, variam imò & præposteram laudis ac gloriæ ex inani argumento captationem auditoribus objicere contuendam, nec non judicii defectum, & puerilem in re seriâ hallucinationem apud cordatos risu & subsannatione dignissimam.

Max. Tyrius dissert. 15. n. 89. *Quam absurdum est* (inqvit Max. Tyrius) *quod pyrum, ut Homerus ait non senescat, nisi novum adveniat, nec malum, nisi aliud accedat, uva uvæ succrescat, ficus fico; sermo verò solus simul nascatur & pereat, fructusque orationis nec semen ullum habeat, nec vim nutriendi, neque interiora animæ penetret,*

Sed tantum leviter supra natet, instar olivi?

Conf. Lucian. in Alexiphane, & in Rhetorum præcept. ac Gell. lib. I. c 10. l. 5. c. 21. lib. 6 c. 15. l. 13. c. 9. Sic non malè carpit Tyrius perniciosam illam dictionis concinnitatem & rapiditatem, nec abs re alii invehuntur in hujusmodi sermonis ostentationem, quâ studio singulari quidam verba obsoleta & vetusta ad usum revocare, indeque imperitorum admirationem ac plausum quærere conantur, saltim prætermisso fructu solam spectantes verborum compositionē. *Musonium Philosophum* (*ita egregiè Gellius*) solitum dicere accepimus: Cum Philosophus

phus hortatur, monet, ſvadet, objurgat, aliudve quid diſciplinarum diſſerit, tum qui audiunt, ſi de ſummo & ſoluto pectore obvias vulgatasque laudes effutiunt, ſi clamitant etiam, ſi vocum ejus feſtivitatibus, ſi modulis verborum, ſi quibusdam quaſi frequentamentis orationis moventur, exagitantur, & geſtiunt, tum ſcias & qui dicit, & qui audivit fruſtra eſſe, neque illic philoſophiam loqui, ſed tibicinem canere. *Nec minus præclarè Seneca;* Audiſſe Te ſcribis Serapionem Philoſophum, cum iſtuc applicuiſſet, ſolere magno curſu verba convolvere, quæ non effundit, ſed premit & urget. Plura enim veniunt quam quibus vox una ſufficiat. Hoc non probo in philoſopho, cujus pronunciatio quoque ſicut vita debet eſſe compoſita. Pluraque addit inſignia adverſus vanum à rebus [ut ait] ad verba translatum ſtudium, quæ apud ipſum non ſine fructu legi poterunt & emolumento.

Gell lib. V. cap. 1.

Seneca epiſt. 40.

XV. Operæ equidem pretium fuerit ea legiſſe non paucos ſub Chriſtianorum oratorum larva Comœdos & circulatores, inflatæ elatæque vanitatis utres, quorum oratio (ut Muretus haud abs re ad iſtam Senecæ epiſtolam ſtomacha-

Muretus comment. in Senecam.

machatur,) cum non compta ac calamistrata, ſed gravitatis, authoritatis, majeſtatis ac ſanctimoniæ plena eſſe deberet, tota papavere ac ſeſamo ſparſa eſt, & ex mellitis verborum contexta globulis, ita ut ad eos non tanquam ad vitæ magiſtros aut vitiorum correctores, ſed tanquam ad Comœdos aut hiſtriones eatur. Stant illi, & cum frontem bis terve confricuerunt, barbamque permulſerunt, hiante & mirificum aliquid ac θεσπέσιον expectante plebe (plebis autem nomine etiam quosdam ex optimè veſtitis comprehendo) laxant habenas lingvæ, & ſimiliter cadentia, ſimiliterque deſinentia coacervantes, paria paribus, contraria contrariis opponentes, multa etiam ſemel ſuo ordine dicta, ſurſum verſum, aut aliàs variato ordine repetentes, eaque in re memoriam pueriliter oſtentantes, atque hæc ſaltatricularum in morem geſticulatoriis, neque unquam quietis manibus adjuvantes, argutè multa, multa quibus riſum excutiant, dicunt. Nunquam interim aut ſibi aut auditoribus reſpirandi facultate permiſſa. Quibus omnibus rebus, admi-

admirationem imperitis, cordatis & intelligentibus nauſeam ac ſtomachum commovent. Hoc ſcil. elatæ illius vanitatis eſt præmium, faſtusque indecori adæquatum ſtipendium. Verum graviora longè mala è cœnoſa ac lutulenta iſta tumidæ orationis ſcaturigine promanare Magnus Chryſoſtomus obſervavit, plebem ſuam notanter hunc in modum compellans: Hoc ſubvertit Eccleſias, quod & vos non quæritis audire ſermonem qui compungere poſſit, ſed qui oblectet tinnulo ſtrepitu & verborum compoſitione, quaſi citharœdos & cantores audientes, et nos frigidè ac miſerè facimus, noſtras affectiones ſequentes, quas ejicere oportebat - - - Floſculos verborum & compoſitionem & harmoniam curioſius ſectamur, ut canamus, non ut proſimus, ut ſimus in admiratione, non ut doceamus, ut oblectemus, non ut compungamus, ut plauſu & laudibus obtentis abeamus, non ut mores componamus. Quæ ſudorum meorum utilitas, ſi auditores è verbis meis nullum fructum accipere volunt? Sed & multo ante Chryſoſtomum tempore Clemens Alex. eum ornatum diſſertationis turpem eſſe & indignum philo-

Johan. Chryſoſt. hom. 30. in Acta.

Clem. Alex I. ſtromat. c. 4.

ſopho

Hieron. epist. ad Nepotianum.

sopho Christiano diserte judicavit. Coronidis loco insignem è quâdam Hieronymi epistola locum adscribamus, cum planè nobilis sit & luculentus: Verba [scribit] volvere & celeritate dicendi apud imperitum vulgus admirationem sui facere indoctorum hominum est - - Nihil tam facilè quam vilem plebeculam & indoctam concionem lingvæ volubilitate decipere, quæ quicquid non intelligit plus miratur. Loquor enim quæ sum ipse nuper expertus. Unus quidam Poëta nominatus homo perliteratus, cujus sunt illa colloquia poëtarum ac philosophorum, cum facit Euripidem & Menandrum inter se; & alio loco Socratem atque Epicurum differentes, quorum ætates non annis, sed seculis scimus esse disjunctas, quantos is plausus & clamores movet? Multos enim condiscipulos habet in theatro, qui simul literas non didicerant. Tale sapientissimus Doctor judicium tulit de inani illa captatione gloriæ & vana eruditionis ostentatione, qua de peculiari commentatione egimus.

XVI. Quàm jejuna autem turpisque ea superbiendi est materia, quæ ex dicendi facultate sublimiori desumitur, tam perniciosa & exitio-

exitiosa ea est elatio, quæ ex ipso VIRTUTUM CHRISTIANARUM STUDIO ATQUE EXERCITIO ducit originem. Hanc labem meritò Nazianzenus *malorum nostrorum miserrimum* appellavit, disertè judicans, id esse supra modum peccans peccatum, per id quod optimum est, homini exitium afferens. Sanè si divinæ bonitatis infinitatem eo nomine suspexit Plotinus (referente Theodoreto contra Græcos,) quod ex malis bona eruat, [neque enim peccata permitteret, nisi fructum ex eis longè majorem quam fuerit malitia exiturum prævideret, ut disertè D. Augustinus docuit] infelicitatis summæ ac imbecillitatis cum summa perversitate conjunctæ esse videtur ex bono eruere malum, & ex virtute vitium excudere, quod facit, qui bona sua moralia, virtutes inquam & studiosas actiones elationis habet argumentum. Ideò insignes morum magistri (ipso Salvatore præeunte) sollicitè monent, caveat qui rectè operatur, ne bona sua opera evulgata velit cum aperto & humilitatis & pietatis discrimine. Quid quod Epictetus apud Arianum expostularit quosdam esse, qui tanquam boni Tragœdi nequeant sibi solis canere, sed semper cœtum & theatrum quærant, quo actiones suas honestas prodant, moxque addit: *Si quis aquam bibit, aut molitur quippiam studiosi operis, quamvis captat occasionem,*

Gregor. Naz. Orat. VII.

Theodor. lib. 6. contra Græcos.

Arian. lib. III. cap. 14.

qua oſtentet ſeſe omnibus, prædicans ſe aquam bibere, num ideò aquam bibis, quia aquam bibis? Bone Vir, ſi prodeſt tibi eam bibere, ſanè bibas ipſam; ſin minus, ridiculè facis. Quod ſi prodeſt tibi ac bibis, taceto coram iis, qui ab hujuſmodi abhorrent rebus, quid enim eſt quamobrem placere his ſtudeas? Sic idem Epictetus alibi eum qui Venere abſtineant vult id tacitum habere, nec propalare apud alios, ne dum corporis retinet integritatem, eam virtutem perdat, quam eleganter Fulgentius *animæ integritatem* appellavit, i. e. humilitatem. Hâc præditus homo doctrinâ pariter ac virtute illuſtris, non modo tumorem reprimere ſtudet quoad eam elationis materiam quam ipſe habet, ſed etiam quoad eam, quæ occurrat in aliis, ſibi per conjunctionem aliquam ſive cognationis ſive communitatis ſive amicitiæ etiam ſpecialis ſociatis. Quemadmodum literatos Principum & Magnatum amicos ægrè modeſtiam retinere cum Caſſiodoro quidam obſervarunt. Non minus equidem invigilandum eſt ut moderatio animi florente ſuperiorum gratia & benevolentia cuſtodiatur, quam ſi mens ſingularibus donis variæque doctrinæ ac virtutis theſauris ſit prædita. Quid multis? Ubique & DEO & hominibus exoſa eſt ſuperbia, & cum DEUM ſpecia-

Epict. in Enchiridio c. 47.

Caſſiod. lib. 4. epiſt. 4.

liter impetat hoc vitium, ejusque dignitatem & celsitudinem perversè æmuletur, semper ultrice ejus dextra est expiandum. Audiamus Philonem: *Illos* [ait] *qui fastu turgidi nolunt resipiscere, lex non ad humanum tribunal mittit, sed divino tradit judicio. Ait enim, quicunque aggreditur aliquid agere cum superbia DEUM irritat. Cur ita? Primum quia arrogantia est vitium animæ: Anima autem DEO soli est visibilis. - - Deinde quoniam quilibet arrogans insana opinione inflatus, non tam virum quam heroem aut genium quendam se existimat, ut Pindarus inquit, transcendens humanæ naturæ terminos. Est autem nec animi satis compos nec corporis, toto habitu gestuque morbum præ se ferens, incedit summis pedum digitis - - arbitratur se omnium ditissimum, nobilissimum pulcherrimum, fortissimum, prudentissimum, temperantissimum, solertissimum, alios verò habet pro pauperibus, obscuris, contemptis, imprudentibus, injustis, insipientibus, piacularibus, nihilique homuncionibus. Meritò igitur talis ad DEI tribunal puniendus relegatur prophetæ sententia.*

Philo lib. de charitate.

XVII. Exulet igitur ab animo doctrinæ eruditionisque insignioris copiis instructo omnis Elatio, nullum apud ipsum tumor superbiaque locum inveniat. Quodsi sereno gaudere velit cœlo, precibus assiduis incomparabile illud sinceræ demissionis charisma efflagitet ab eo, qui Spiritum Sanctum suum, Spiritum veræ humilitatis disertè promisit orantibus. In priscis cœnobitarum mensis memorabilem morem receptum fuisse Damianus perhibet, nimirum ut turpi Lectorum arrogantiæ sincera opponeretur humilitas, quendam à Cœnobiarchâ subornatũ Lectori publico cathedram conscensuro sonorâ voce acclamasse: *Auferat à Te DEUS Spiritum ELATIONIS!* Quandoquidem lectoribus quibusdam arrogantiæ vitium olim adeò familiare fuerit, *ut dum alios per recti itineris tramitem* (ut Damianus loquitur) *dirigere debuissent, ipsi erroneæ confusionis periculum incurrerint;* Cui præcavendo solemnis illa formula seu apprecatio occentari debuerit: *Auferat à Te DEUS Spiritum Elationis!* Quidnî Vir piè-doctus, si perspexerit quantam labem animæ arrogans scientia inferat, quam fœdè succutiat & subruat virtutum ædem impotens iste halitus, (nimirum *quod* Gregorio dicente *dum aliquis de sacræ legis scientia gloriatur, pretium sibi convertat in veneni poculum, & inde RE-*

P. Damianus opuscul. XI. c. 18.

Gregor. M. lib. XV. Moral. c. 16.

PRO-

PROBUS moriatur, unde ad vitam erudire videbatur alios, inque doctrinâ sua mortem inveniat:) DEUM precibus compellaret assiduis atque ardentissimis, ut impudentissimum illum Satanæ angelum, *Spiritum* sc. *ELATIONIS*, illum ingeniorum optimorum actionumque præstantissimarum nequissimum corruptorem à se auferat abigatque, ne [quod aliis accidit innumeris] ipse quoque ab eo decipiatur, supplantetur, extremæque perditionis periculũ subire cogatur. NON VENIAT MIHI [dicat ad Regii Prophetæ exemplũ] * PES SUPERBIÆ! Cave obsecro ô DEUS, ne communis ille literatorum adversarius, ille turbarum & dissidiorum concitator, spiritus nimirum elationis suis me petat CALCIBUS, sed missum potius faciat, nec ullam in me deinceps exerceat potestatem! Meum gratiâ tua jugiter rege spiritum, ne supra me unquam extollar, neque gravi fastûs pondere gravatus æternum deprimar, fac ut superbiam frequenter mihi ob oculos ponam ut fumum, primò adscendentem, mox vanescentem, qui quanto fiat superior,

* *Psalm XXXVI. vers. 12. juxta vulg. Apositè* Thomas *Aquin. in h. l. Non veniat mihi [scribit] pes superbiæ, id est* affectus superbiendi *removeatur à me. – Quia ex hoc pede est casus, sicut quando quis cadit propter PEDEM quem habet malum, &c.*

perior, tanto facilius evanescat atq; depereat. Si mihi quoq; astutissim⁹ ille hostis struat insidias, atque supplantare velit improvidum, Tua effice clementiâ ut tutus à labe consistam, neq; sublatus in altum, lapsu ruam graviore! Et cum facilius nihil sit quam PEDIBUS INFLATIS & intumescentibus impingendo, extremam corpori universo accelerare miseriam, hinc tanto ferventius DEum literatus invocet, ut perniciosum illum Elationis auferat *tumorem*, nullamque præsumtuosam ambitionem animo suo dominari permittat. Si alios sui ordinis suæque facultatis homines videat, non solum inflato illo superbiæ pede miserè supplantatos, verum præ fastu & arrogantia terram PEDIBUS vix amplius contingentes, *alasq;* sibi cum Icaro quærentes quibus in altum evolent, noster Davidica illa eò fortius ingeminet verba: *Non veniat mihi pes superbiæ*, ne forsitan offendam alicubi miserè, extremæque perditionis barathrum incurram. Adhæc consilii Apostolici memor literatus DEOque sacratus homo nequaquam *ALTUM SAPIAT*, *sed TIMEAT potius*, nihil de semetipso præsumens, nihil ingenio suo industriæque tribuens, sed fragilitatem pariter ac vilitatem naturæ suæ diligenter assidueque considerando omnem superbiæ (ex literarum artiumque studiis conceptæ) aditum intercludat. Timeat inquam potius, quam suis confidat ingenii do-

Roman. XI, 20.

ctrinæ-

ctrinæque opibus, totus cohorrescat, ubi apertis mentis serenatæ oculis ingentia sua perspexerit pericula, nimirum quod (dicente Eusebio Emisseno) tanti tamque fallaces sibi objiciantur laquei, tam atroces innumerique hostes gressus suos observent, tantæ foveæ, tanta prærupta, tantæ rerum difficultates interjaceant inter se & finem suum, h. e. supremã & imperturbatam felicitatem. Ad hæc cogitans quam arcta & ardua sit salutis via, quibus spiritualium latronum insidiis obsideatur, qui scopuli sint transeundi, qui subeundi fluctus, quanto sæpè impetu ab adversariis ad casum concussus sit, & ex casu in præcipitium, quoties Hannibal ante portas, molles nimirum enervatique affectus, hostes innumeri & indomiti se haud quidem invitum nec reluctantem oppresserint; quoties amoris gratiæque cœlestis funiculis tractus nefariè sit reluctatus, & trahentem Dominum neutiquam secutus, totus ille contremiscat, & de fastu omni abdicando extingvendoque seria secum (ope cœlesti fretus) agitet consilia. Porrò perpendens lapsorum superborum ab omni ævo historiam, Angelorum, Protoplastorum, omniumque profanè alteque nimis sapientium tragœdias, quam graviter perfidi rebellesque illi, qui cœlo bellum indixête, à supremo tum judice tum vindice fuerint puniti; quam horrendum Gigantomachia ista semper habuerit exitum,

nimirum ut fulmine tacti Jovis impugnatores, jamque pridem suis machinis incinerati, exemplo suo miserabili posteros docuerint, non impune cœlum Numenque bello peti, nec DEUM fastu mortalium irritatum quiescere, *donec* (ut propheta ait) *grave de inimicis illis suis sumptum sit supplicium.* His inquam calamitatibus miseriisque probè ac diligenter perpensis, quilibet literatorum hominum de eradicandis extirpandisque damnificæ illius arrogantiæ zizaniis apprimè sit sollicitus. *Ad quid superbiat terra ac cinis?* quænam arrogans ista esset prætensio, quæ temeraria præsumtio ut cinis superbire velit ac lutum? Num se extollet cœnosus vilisque humuncio, ingenii sui doctrinæque (spreto Creatore) confidens opibus? Indignum potius se reputet aëre, quem respirat, indignum cœlo, quod adspiciat, siquidem superbiendo perire maluerit cum diabolo, quam æternum regnare cum Christo. Subeat animum ejus ingens admiratio, quomodo angeli eousq; sustinere potuerint perduellē Creatori, astra benignis observare adspectibus, elementa confovere, boni probique homines consortio suo dignari tantum omnipotentis Domini contemptorem. Planissimè sibi persvadeat non amplius esse quærendi locum QUID FECISSET? Siquidem de latente animi fastu ab interno monitore abunde jam sit convictus; sed tempus potius esse, imò plusquam

Esa. I.

Eccles. X. 9.

quam tempus, ut cum Saulo persecutore in terram prostratus, ob tanta flagitia tremens, ob tot pericula stupens, oculis lacrymantibus, contrito corde & singultiente voce exclamet: DOMINE QUID ME VIS FACERE? Seriam (ita ore respondet Prophetico-Apostolico) *age pœnitentiam*! summa cum reverentia coram læsa procumbe Majestate cœlesti, corque sincerè adaperiendo animi tui statum miserabilem detege, ad divinæ clementiæ Salvatoris beneficio partæ thronum cum fiducia accede, & cane pejus ac angue omnem deinceps fuge mentis elationem.

XVIII. Tanto verò tamque intolerabili jugo, cœlesti ope excusso, pie literatus in veræ sinceræque humilitatis via constanter ambulet, utque ad eam tantò facilius feliciusque pertingat, frequenter mentis oculos in id convertat, quod centum vel quinquaginta ab hinc annis fuerit, quodque tunc fuerit DEUS, equidem deprehendet tunc se nihil, nullaque rei cujusquam curâ tactum; DEUM verò semper fuisse immensum, infinitum, immutatum, Regem summum atque potentissimum, rerum & virium omnium fontem indeficientem, à quo omne suum esse, posse, vigere, perdurare usque eo continenter defluxerit, ut si vel momento vigorem instillare intermisisset, illicò in nihili sui voraginem fuisset detrusus. Quodsi ignis igni, venenum veneno alteri possit esse

remedium, quidni naturæ noſtræ inpulveres & VERMES reſolvendæ conſideratio interimere *vermem* SUPERBIÆ poſſet, omnemque animi expellere faſtum? Si diligentiori inſuper mentis trutinâ ponderet literatus partim ea quæ ſibi etiamnum deſint, partim in quibus frequenter deficiat, nullam ſibi vel ad illa comparanda, vel ad hæc ritè conſummanda facultatem ineſſe reperiet, niſi eam largiſſimo DEI munere recipiat. Licet egregia artis ſcientiæ ingeniiq; ornamenta poſſideat, plura ſemper præſtantioraque ſibi deeſſe perſentiſcet. Quantæ [bone DEUS!] omnigenæ eruditionis copiæ (uti ſupra monuimus) adhuc ſunt abſconditæ, quas nequidem prioribus labris eruditi attigerunt, vel in quibus minus accuratè ſeſe exercuerunt! quam multa in rerum divinarum atq; humanarum præteritarum pariter ac præſentium cognitione ignorant! In tot linguarum, artium, ſcientiarum, exercitationumque varietate quam multa ne tenui quidem ſuſpicione percipiunt! Ea verò in quibus plus aliquid peritiæ ſibi arrogant, magna adeò mediocritate & definito limite poſſident, ut plurimarum earumque utiliſſimarum rerum defectu laborent, nec doctrinæ ſcientiæq; opibus adeò onuſti ſint, quam ſe divites eſſe mentiantur. Hinc non ſolũ intelligent, quam exiguã peritiæ aut eloquentiæ cujusvis habeant portionẽ, ſed quam longis paraſangis ſuperentur ab aliis, ut præ iſtis, tantillũ id quod habent, vix aliquo

in pretio sit reputandum, hinc suæ eos tenuitatis omninò pudebit, oculis animi potius ad præstantiora quam ad inferiora conversis. Sique id ipsum divinæ gratiæ radiis collustratus literati hominis animus assiduè consideret, non adeò arduam, nec laboriosam imò nec admodum operosam veræ sinceræque humilitatis exercitationem esse deprehendet. Nunquam sapiet aut spirabit ille altiora, sed AD ALTIORA potius sinceræ pietatis suique ABNEGTIONIS *culmina* usque & usque adspirabit, quanto fiet locupletior, tanto sibi pauperior videbitur. *Tantò unusquisque* [ait quidam] *capacior tanto avidior erit quanto inde plus hauserit* Siquidem virtus dum in processu est, non tam quidprofligatum præclareque actum sit reputet, quam quantum profligandum restet atque perficiendum. *Verè pius* (inquit ipse D. Aurelius) *plus semper intendit in ea in quibus sibi displicet, quam in ea si qua in ipso sunt quæ non tam ipsi quam veritati placent. Neque id tribuit unde jam potest placere, nisi ejus misericordiæ cui metuit displicere.* Si profanus ille Sextius die quolibet peracto ad contemplationem sui reduxit animum, quidquid gesserat dixeratque examinans & ad Pythagoræ exemplum secum exigens: Quid prætergressus? Quid *gestum in tempore? quid non?* Si idem ipse fecit Seneca, inquirens in se an ex præceptis se gessisset, cui affectui restitisset, qua parte sani-

Inter epist. August. ep. 142. c. 11.

August. l. V. de C. D. c. 20.

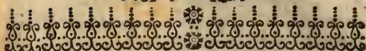
apud Sen. l. 3. de ira c. 36. & 37.

ſanior vel ſanabilior evaſiſſet ; potius de eodem officio ritè adimplendo ſemper cogitet literatus chriſtianus, indeque fragilitatis ſuæ capiat documentum. Nec minus ad animum ſibi tevocans quam nihil ſit, quam illa ipſa quæ aliunde acceperit tenuia atque mediocria ſint, T I M O R I S potius quam T U M O R I S anſam atque occaſionem arripiat, utque eò magis in præclaro hoc doctrinæ profundiſſimæ genere proficiat, & in cœleſtem tandem aliquando Academiam cum optimis Chriſti humilimi diſcipulis tanto certius transferatur, mirabilem Magni Gregorii ſententiam diligenter aſſidueque perpendat : EVIDENTISSIMUM REBROBORUM SIGNUM SUPERBIAM ESSE, ſiquidem illi ob nefaſtum ſuum FASTUM è FASTIS DIVINIS deleantur, atque expungantur è libro VITÆ. Quod unicum effatum, pro dignitate ſua in dies inque momenta ſingula ritè conſideratum æſtimatumque, ingentem in eis Superbiæ execrationem, mirabiles verò humilitatis amores concitabit.

Gregor. lib. 34. Moral. in fin.

COM-

COMMENTATIO III.

DE LITERATORUM HOMINUM CENODOXIA, SIVE PERNICIOSO INANIS GLORIÆ AMORE AC STUDIO.

I.

Aud abs re Magnus ille Albertus in doctrinis ethicis hominem usq; adeò sui ipsius deceptorẽ atq; illusorem esse judicavit, ut proprios sæpè tanquam IDOLA venere-tur affectus. Hoc autem pernicioso mentis malesanæ excessu præ cæteris mortalibus VIRI quidam ERUDITISSMI tantoperè laborant fœdanturque, ut miserrimæ illius deceptionis fraude irretiti in gravissima propendeant crimina, aramque virtutis in cordibus suis doctrinæ beneficio erectam constitutamque turpiter diruant atque evertant. Dum enim suos affe-

ctus

ctus tanquam Numina quædam, vel luto ficta, vel ære fusa, vel auro recocta, vel ligno dolata, vel sculpta lapidibus sinistra quâdam naturæ propensione colunt, iisdem præstantissimũ immolare ingenium, suosq; libare sudores haudquaquam verentur. Sic multi Iræ, (sævissimo illi eruditorum pectorum tortori) plures dolori, alii aliis litare solent animi ægritudinibus. Nonnulli fœdam adeò & christiano homine nomineque prorsus indignam amant ἑαυτοθυσίαν, ut studia cuncta, vitam, tranquillitatem, conscientiam, imò ipsam animam patronis immolare, spretoque creatore thura incendere creaturis constituant. Atque ut unusquisque literatus de optimo mentis statu optionis errore dejectus, aut perditè concupiscit, aut impotenter amat, aut desperatè metuit, ita sibi peculiare in animo idolum fabricat, cui profana sese religione devovet, litatque turpiter.

II. Inter subitaria autem isthæc literatorum hominum Numina, ipsorum vel ingenio, vel errore & hallucinatione procusa, de quibus haud malè dicitur:

- - sua cuiq; Deus fit dira cupido,
Dum sibi quisq; Deos avido certamine fingit,

Locum facilè palmarium INANIS GLORIA obtinet, turpissima illa superbiæ species, quam * B. Augustinus graphicè delineans, nil aliud esse

esse pronunciavit, *nisi secreti conscientiarii desertiorem*, cujusque finem & scopum palmarium Thomas propriæ gloriæ excellentiæque manifestationem esse iudicavit. Ita plerunq; eruditis Viris inhæret laudis existimationisque suæ studium, ut quondam ingenuè fassus sit Demosthenes, se delectatum susurro aquam ferentis mulierculæ alteri in aurem dicentis: *Hic est*. *Cicer. Tusculan. 3.*
Docet Gyraldus veteres Jovem, Saturnum, Martem atque alios Deos majores adoraturos pedibus oscula libasse, at verò Deorum filiis aut semidiis, scil. Herculi, Polluci, Castori aliisq; manuum oscula obtulisse, ut dispar adoratio inæqualitatem divinitatis innueret, sic doctorum hominum plurimi inani gloriâ turgidi planè divinos sumsere spiritus, ac sibimetipsis tanquam Diis superioribus; aliis verò eruditis, veluti quibusdam semidiis aut Deorum filiis perversæ opinionis suæ oscula impresserè. *Gyraldus de Diis Gentil.*
Arrogante ejusmodi & funesta sui persvasione olim Crescens ille laborabat, cui S. Justinus Martyr in altera ad Senatum Apologia objecit quod οὐ φιλόσοφος, ἀλλὰ καὶ φιλοκώμπος καὶ φιλόδοξος sit, eundemque Crescentem *plausus popularis & jactantiæ studiosum* hominis sapientis appellatione mini-

* *Lib. II. de Gen. contra Manich. c. 5. Superbia* (ait) *non est aliud nisi deserto decreto conscientiæ foris videri velle quod non est.*

minimè dignum esse enunciavit. Tales pleriq; fuêre Gentilium Philosophi, quos non immeritò ANIMALIA GLORIÆ à Tertulliano & Hieronymo appellatos fuisse Heraldus in suo ad Tertulliani apologeticum commentario annotavit. Ac licet multa illi ad speciem fecerint, quæ professioni & nomini sapientiæ satis convenire viderentur, deq; summa hominis felicitate altissimâque animi tranquillitate præclarè disseruerint, haud quaquam tamen ad veræ summæque sapientiæ culmen pervenêre, eò quod in vanitatem toti intenti nec de aliâ re magis, quam laudis gloriæque sublimioris consecutione, & propriæ existimationis incremento solliciti fuerint. Ipsum cumprimis ARISTOTELEM insana gloriæ cupiditate eò abreptum fuisse quidam asseruerunt, ut cuncta veterum philosophorum monumenta flammis abolere tentaverit. *Uno incendio* (scribit Chrysostomus Magnenus) *congestas triginta sex seculis tot sapientiæ divitias absumsit, & si quæ voluit superesse funeri, ea omnium ludibrio dicteriisque lacessenda tradidit posteris, dum in optimorum bona invectus, abscissis perditisque sapientiæ statuarum capitibus suum imposuit singulis, &c.* Quicquid verò de Aristotele ad hoc scelus quod attinet (quo eum omninò vacasse Viri quidam erudi-

Chrysost. Magnenus Democriti revivisc. pag. 33.

ruditissimi judicarunt, existimantes nonnullos in ipsum affectu magis aut ignorantiâ, quam ratione impulsos ita detonuisse) sit statuendum; CICERONEM tamen perniciosa illa INANIS GLORIÆ labe gravissimè correptum corruptumq; fuisse, & hoc uno flagitio, quod se ipsum laudaret & celebraret assiduè, multos offendisse testatus est Plutarchus, meritoq; immensum illum suggillavit tumorem ex scientiâ & literariis insignibus conceptum, quem non ineptè Eunapius AUREAM INSANIAM vocavit. Præcipua hæc nota hominis est impudentis, qui sibi soli ita placet, ut præ se cunctos contemnat alios, sibi impensius abblanditur, se unum admiratur, se prædicat, sese cuivis venditat. Hujus notæ fuit ille apud Arrianum, quem Epictetus ita loquentem induxit: *Quando inanis fuero & vacans curis præsertim in convivio, admiratione suspensos habeo convivas præsentes dum enumero scriptores. De his rebus mira scripsit in primo περὶ δυνατῶν Chrysippus, & Cleantes separatim de his librum edidit, nec non & Archedemus; quin & Antipater, nec solum in libris περὶ δυνατῶν, sed peculiariter quoq; in libris περὶ κυριεύοντος; commentarium non legisti? non legi; lege igitur. Et quid utilitatis inde capiet?* Subdit de thrasonica

Plutarchus in Cicer.

Arrian. lib. II. cap. 19.

illâ jactantia Epictetus, *nugacior & ineptior erit quam antea fuerat, cum Tu cum legisti non magis in virtute profecisti.* Putida igitur erat hæc hominis [licet reverà eruditi] ostentatio, dum variam suam lectionem intolerantius jactavit assidentibus. In eâdem ostentationis palæstra illi apprimè olim fuêre versati, qui astantium auribus nescio quos centones latinos vel græcos hinc inde collectos obtruserunt, plenasque ridiculæ venditationis voces emiserunt: *Memini me legere; Poeta canit, docti in sermonibus dictitant*, & sexcenta id genus, quæ cum apud imperitos magnam habeant admirationem & plausum, insulsos literatos tantoperè inflarunt, ut magnificè de se ipsis sentire, suasque passim ostentare opes & dotes prædicare non dubitarint. Audiamus quid scripserit Svetonius de quodam hujus pulveris bambalione: *Palamon Grammaticus arrogantia fuit tantâ, ut Marcum Varronem porcum appellaret, secum & natas & morituras literas; jactaret nomen suum in Bucolicis non temere positum, sed præsagiente Virgilio fore quandoque omnium poëmatum Palamonem judicem.* Quid arroganti hoc tumore pestilentius? Haud multo modestior Appion Grammaticus, is quem Tiberius Cymbalum Mundi appellavit, cum publicæ

Sveton. de illustr. Gramm.

famæ

famæ inanisque gloriæ tympanum videri possset *immortalitate donari à se scripsit, ad quos aliqua componeret.* CALLIPHANEM poetam non immerito Ravisius, Athenæo præeunte reprehendit quod diversorum carminum & orationum initia conscribere consueverit, eaque ad tres aut quatuor versus pronunciare & OSTENTARE, ut commentum ignorantibus multiscius & eruditus videretur. Nimirum varios utroque orationis genere libros paucis ille lineolis tantum inchoaverat, nec ulterius erat progressus, iisdemque operum imperfectorum initiis vanam captabat gloriam, quasi fœtus illos omnibus numeris absolutos in scriniis suis asservaret. Nec satis decenter Calvisius quidam Sabinus fatuos umbratilis gloriolæ igniculos captavit dum magnis pretiis (Seneca teste) servos comparavit literatos, quorum alter hunc, alter illum Poëtam memoriter nosset, ut iis veluti nomenclatoribus contra doctos disputans uteretur, non secus ac Aulus ille Posthumius, familia quidem nobilis ast garrulus & loquax græcam institutionem & linguam eo solùm fine expetivit, ut doctos exagitare atque nefando illi Idolo, quod inanem gloriam diximus, litare strenuè posset.

Jo. Ravis. Text. præf. alter. in opus epithetor. Conf. Athenæum l. 1. Dipnos. fol. 2. & Thomasii Diss. de plag. lit. §. 375.

III. Jam verò si omnes LITERATOS CHRISTIANOS qui in fœdam istam ac tanto nomine indignissimam idololatriã incidêre, quiq; Creatore

ſpreto thura ſubitario illi numini CENODOXIÆ ſcilicet incendere non dubitarunt, ſive temporum, ſive nationum ſive facultatum & diſciplinarum ordine obſervato recenſere vellemus, Commentationis hujusce termini longiſſimè nobis excedendi, molisque vaſtiſſimæ opus adornandum eſſet ſub titulo DAMNATÆ VANITATIS GLORIOSÆ; verum paucos duntaxat ea labe pollutos Doctores ad VITII illius literarii genium ac indolem eo rectius perſpiciendam notaſſe commemoraſſeque ſufficiat. Non leve equidem latentis illius morbi malique indicium fecit HIERONYMUS CARDANUS, dum in ſeptimo de rerum varietate libro aſſerere non dubitavit, *SE VIVENTEM AB OMNIBUS, qui dignum aliquid memoria ſcribant, ITA COLI, ut non puduerit illos fateri, quæ AB IPSO fuerint inventa.* AMENTES inſuper (ut ſuperiori etiam commentatione notavimus) eos omnes vocans, qui neſciant inventa ſua talia eſſe, quæ à nullo ætatis ſuæ inveniri potuerint, qui non fama egregia eſſet cognitus. En jactabundi, & pudendo inanis gloriæ cœno miſerè polluti animi evidentiſſimum characterem! Haud abs re Magno illi WESSELO Gansfortio (quem nonnulli Lucem Mundi vocare non dubitarunt, quod ſeculi barbari tenebras doctrinæ ſuæ ſingularis

Cardan. lib. VII. de rer. variet. c. 33. p. 333.

ſplen-

ſplendore illuſtraſſet,) vertitur vitio, quod licet honorificos Doctorum titulos contemſerit, in ſolennibus tamen congreſſibus diſputatoriis Thomæ authoritatem objicientibus ad hunc plerumque reſponderit modum: *Thomas fuit Doctor, quid tum? Et ego Doctor ſum, Thomas vix latinè intellexit, & unilinguis fuit, ego trium principalium linguarum peritiam ſum aſſecutus, Thomas vix umbram Ariſtotelis vidit, ego Ariſtotelem græcum in ipſa Græcia didici &c.* cujus jactantiæ fumus non parum equidem illam mundi lucem obſcuravit. Feſtiva etiam ſunt nec omnibus nota, quæ de Angelo Politiano tradit Franciſc9 Duarenus, Fr. Balduinum alloquens, narrata ſibi ea refert à Budæo, qui eadem ex Jano Laſcare crebrò ſe audiviſſe affirmaverit: *Cum Politianus Florentiæ interpretationem Homericæ Iliados cum magna celebritate aggrederetur, non ſine ingenti oſtentatione, quæ de Homeri poemate præſcripta ſunt ab Herodoto, auditoribus ſuis è ſuggeſto recitabat, quo tempore Herodoti liber græcè ſcriptus, à nullo adhuc converſus in latinam linguam, nec typographorum formis excuſus erat, itaque Laſcaris, qui tum honoris ac dicis cauſa numerum auditorum augebat cum paucis quibusdam*

G. Geldenhaur. in vita Johan. Weſſeli.

Duar. opp. p. 1107. Conf. Colomeſ. in Cimel. liter. & de plag. liter. Cel. Thomas. §. 526.

 aliis

alius græcè doctis hominibus, qui ignorarent, unde omnia, quæ pro suis recitaverat, hausisset. Is igitur paulò post ad hominem conversus, eumq; seducens; Dic mihi quæso, inquit, Politiane, quo ore Herodoti opus insigne quod ante tot secula conscriptum est, in tanto cœtu ut tuum recitasti? Cui mox subridens Politianus; Nunquam inquit putassem Jane, hominem græcum adeò ejus artificii rudem & ignarum esse, quo ad multitudinem existimatio & fama comparari solet. Quasi verò, inquit, non satis intelligam tres, aut summum fortassis quatuor vos hîc adesse, quibus Herodoti libros aliquando inspicere contigerit. Sed quænam hic sit turba NOBIS ADPLAUDENTIUM, & INCOELUM LAUDIBUS FERENTIUM, vides. Apud quos si existimationem nostram (quod minimè spero) vel tantillum lædere volueritis, oratio profectò vestra, ut gloria nostra invidentium hominum, non multum fidei ponderisque habitura est.

Jan. Nic. Erythr. pinac. S. Il. p. 200. 201.

VI. Hâc ipsa ostentationis maculâ præ cæteris quondam pollutum fuisse FORTUNATUM SCACHUM, reconditæ alias doctrinæ hominem, Janus Nicius Erxthræus in pinacotheca sua disertè

disertè indicavit, *nimirum libris edendis eum operam duntaxat dedisse, ut nomen suum immortalitati commendaret, imò secretum semper ac remotum ab arbitris locum quaesivisse ut scriptioni daret operam, atque aeternam sibi gloriam scriptorum fama conficeret.* Hinc annis jam gravior linguarum sese tradiderat cognitioni, nec graecam solum ut M. Cato senex arripuit, verum etiam hebraeam sibi reddiderat ita familiarem, ut Sacra Biblia duobus voluminibus comprehensa nono aevi hujus año ediderit, postmodum duo de sacris unctionibus concinnarit volumina, unum Sacrorum eleochrysmatum, alterum sacrorum arcanorum titulo inscriptum, utrumque varia atque admirabili eruditione refertum. Nec dubitavit [gloriae stimulis incitatus] Scachus in arenam descendere cum viris etiam doctissimis, eorumque contra se differentium validissimas repercutere hastas, majoraque indies eruditionis profundioris dedisset documenta, ni arcano DEI (elatis omnibus resistentis) judicio apoplexiae subito morbo correptus, tantam capitis oculorumque calamitatem incurrisset, ut omnis in eo tum excogitandi tum cernendi scribendique facultas evanuerit, tandem ipse vitae & miseriae suae splendidae colophonem [utinam felicem!) imponere necessum habuerit. Magis verò stulta ridiculaque de alio inanis gloriae

Nic. Erythr. l. c. p. I. pag. 21. 22. inter Italos mancipio idem Erythræus commemoravit, cui Belmonits Cagnoli nomen, vanæque laudis studium curæ cordique tantoperè fuerit, ut in heroico carmine laudem primam sibi vindicarit, sibique homo gloriarum plenissimus persuaserit nomen suum in toto Terrarum Orbe esse celebratum, ac si literatus quispiam ipsi advenienti continuo non assurrexisset, talem irarum plenus compellare non dubitarit: Itane? Abbas Cagnolus, eversæ Aquileæ (rhythmos enim octonis inclusos versibus de Aquilea capta soloque æquata conscripserat, & cum Tassi versibus ejusdem argumenti edendos curaverat) & tantorum Carminum auctor, tuam potuit notitiam effugere? non sit verisimile: Et cum stultitia suâ quorundam risus excitasset, ira summopere inflammatus; Quid ridetis, inquit, insani? Ego sum ille Abbas Cagnolus, qui ex dirutæ Aquileæ poëmate tantam mihi gloriam famamque collegi, ut nullus in terra vivat, cujus nomen sit apud omnes illustri⁹ & clarius. Non defuisse equidem illi ingenium & eruditionem, versus in Juliani Martyris, Laur. Justiniani Alexiique laudem conscripti, nec non Mariæ Magdalenæ lacrymæ ab eo decantatæ testantur, verum insana illa jactantia verè Davus ille fuit, qui cunctas ejus turbavit dotes, omniũque ludibrio hominem exposuit. Quod etiam *Idem Pinac. II. n. 30. p. 103.* excepit Cynthii cujusdam Lucarini (hominis ex Erythr. testimonio summa divinarum humana-

rumque rerum ſcientia præditi, aſt de mentis ſtatu tandem dejecti) inſanum effatum; *Currum* [ajebat ille] *parari curabo mirabili artificio multisque myſteriis refertum, in quo triumphem, eo quod ſcientiam rerum omnium complexus, cunctos mortales ſapientia vincam*. Socium ſibi in hoc ſtultitiæ curru jungere debuiſſet Franciſcum illum Balduccium; qui cum (eodem Erythræo tradente) viros nobiles & divites ſuis carminibus laudis & præmii ſpe extuliſſet, quendam ex amico adverſarium ſuum non dubitavit hunc in modum compellare: *Vide, ajebat, ſi pergis odioſus eſſe, ego Tibi immortalitatem adimam, quam meis parare poſſum verſibus*.

V. Longum nimis atque prolixum foret omnes VANÆ GLORIÆ ſectatores LITERATOS in medium producere, ſuisque coloribus exhibere depictos. Innumeri equidem hodienum, ut in omniũ oculos incurrant, atq; totius Orbis literati pateant conſpectui, graviſſima vitæ & animæ ſubire ſolent pericula, à ſupremæ felicitatis ſcopo turpiter utplurimum aberrantes. Utinam non ipſi Muſarum, ipſi Sacrorum Antiſtites in hujusmodi ineptias prolaberentur, de ingenio ſuo vel eruditione, vel neſcio quibus meritis ubique gloriantes, aut induſtriam & res geſtas vel proprias vel etiam majorum ſuorum magnificè extollentes! *Vi-*

dentur equidem qui hoc faciunt (præclarè dicente nonnemine) *eo ipso indicare, quod cæteris sese opponere cupiant omnibus, præsertim si illi non minus docti, ingeniosi & strenui videantur; vel si loco sint inferiores, illos quasi vi adhibita subigere, iisque suam vilitatem miseriasque exprobrare conentur.* Ea est demissionis sinceræ (qua homo etiam summè doctus in continua sui despicientia versatur, & immoderatam refugit gloriæ appetitionem) efficaciâ, ut apud sapientiores omnes maximo sit in pretio, eamque laus nunquam peritura excipiat. Quam ipsam eruditorum quilibet facilè consequetur, si paulò penitius in se figat obtutum, consideretque quam sit exiguum quod in se doctrinæ habeat vel virtutis, quamque modicum & tenue, quod ipse de suo contulerit ad impetrandum eruditionis solidioris decus. Si turgidus & inanis gloriæ vento inflatus literator dicente Porphyrio sit

Ut puer accumulans, multum per litus arena
Unde sibi fingat per multa, sed omnia statim
Confundat manibus ludens, pedibusque repulset;

Potior longè humilis & ex infucata sui notitia verè fulgentis Doctoris laus erit ac gloria. *Ab-*

jectio

jectione (ait quidam) *contrahenda sunt vela feliciter radentibus aequor.* Et rursus: *Qui precariam felicitatem in humanae gloriae inanitate constituunt, ii profectò insaniunt operosè. Collocant aras vanitatis suae in aura labente, nec aliter quam Thurii Boream adorant ventum. Falluntur aestimantes honorem velut bonum proprium, cum sit alienum; honorari alienum est, honorare nostrum. Dementia redarguitur Carthaginensium Dux, ubi ex bello pro mercede tantum gloriam quaesivit. Melius fuisset virtutem & laudabilitatem affectare quam gloriam. Infames declarant inepta Manlii Capitolini vota qui malunt famam magnam quam bonam, gloriamur saepè* (nos literati) *in iis, quorum potius pudendum erat.* Achillem fingit Homerus arrogantiae stimulis velut alis elatum, atque in summam levitatem concitatum:

Joseph. Maria vigl. in legibus honesta vit. p. 62. & 274.

Huic verò facta sunt alae, alteque levarunt Pastorem populi.

Ne ejusmodi inanibus alis pueriliter sese efferant eruditi, ad ima potius quam ab sublimia vergant, utque probè discant felicissimae amplitudinis exordia, strenuè in humilitatis & abjectionis propriae palaestra sese exerceant.

VI. Quod si

VI. Quodsi verò primam Vanitatis illius sive JACTANTIÆ LITERARIÆ originem altius repetamus, ab ejusmodi affectûs præposteri perturbatione deducendam esse deprehendemus, quâ omnis virtus pietasque præpeditur, & quâ obsessus literati hominis animus tam inordinato flagrat sui ipsius amore, ut se unum caput columenque rerum esse existimet. Talis alter prorsus est Astudamas aut Narcissus, falsa sibi vendicans, & ostentans bona quæ habet minimè, demens altè spectat, nec locum in quo consistit præcipitem advertit, est ille ipsissimus Cùmanus Asinus, cui superjectum spolium leonis cum vocis asperitatem non ademisset, nec obtusum ingenium acuisset, se tamen leonibus additum gloriabatur. Lingva ei est procax & ventosa, promtior alienis moribus corrodendis, quam suis emendandis, nasus is, quo aliena suspenduntur, totum os durum, imò totus ea cute est contectus quæ nescit erubescere. Sed & in gestu, incessu, statu vestituque universo eminet ostentatrix illa jactatio sui, eaque tinctus literator continuus est malitiarum sutor, & magnorum mendaciorum consarcinator, magnidicus, vanidicus, & amarulentus infidelitatis hospes, mordens haud secus quàm bellua edentata, aut ut is qui [ut antea diximus] M. Varronem ausus est appellare porcum, sus ipse aut si quid sue est immundius, aut certè ut Thestorides ille sola impu-

pudentia notus, qui Phocaidem Homeri abs se descriptam pro sua venditabat. Nec uno impudentiæ genere contentus, mox transit ad aliud, nunc palàm, nunc latenter lædit, alienam famam semper lacerat, veluti latens vipera in occulto sua coquit venena, inque iis omnibus, quibus aliqua felicitatis literariæ pars continetur, ferales studet extruere nidos. Versipellis etiam est, sed ita ut in mediis versutiis sit amentiæ manifestus, nec enim advertit, se flagitiorum suorum dum laudes proprias debuccinat, & alienas deprimit, ineptum esse proditorem. Turpem ejusmodi inflatum & putidum vanitatis utrem Italum extitisse quendam Jacobum Claverium, laudatus Janus Nicius Erythræ9 in Pinacotheca sua perhibuit, qui adolescentem quemvis ingenio præstantem humanissimis exceperit verbis, laudibus extulerit, suamque illi operam fuerit pollicitus, obsoniis etiam refecerit, ut promitteret SE EJUS LAUDES quas ipse sigillatim enarrabat vel prosa oratione vel carmine celebraturum, qua ratione à multis egregiis ingeniis non inelegantes versus suam in laudem expressisset, sed & alium ejusmodi literatum fanaticum, sub Zoili Ardelionis imagine in Pinacothecâ laudata exhibuit Janus Nicius Erythræus, atque hisce non malè depinxit coloribus: Ex matris utero animi vitia quibus laborabat, attraxit, perpetuam vide-

Janus Nicius Erythr. Pinacoth. part. I. p. 8. & 240.

videlicet arrogantiam, atque elationem animi non ferendam, & quamvis ingenii acumine & celeritate valeret, ac de quacunque re proposita doctè eleganterque dissereret; multis rebus cognitis, summoque studio ac diligentia nomen esset consecutus; attamen omnes præ se contemnebat, neminem quicquam scire aut didicisse arbitrabatur, atque interrogatus cur ad certum quendam eruditorum cœtum non veniret, arrogantibus sanè verbis respondit, nunquam se in eum venturum conventum, ubi neminem sui similem ingenio, doctrina & eruditione conspiceret. Neque erat Academiæ cuiquam magnopere optandum, imò minimè ejus intererat in suorum eum venire numerum, nam homo factiosus, elatus, insolens, aut eam dissolvebat, aut simultatibus discordiisque serendis perturbabat omnia, atque miscebat, minimum abfuit quin Academiæ cuipiam cum maximè ingeniis hominum floreret, pestem afferret atque exitium - - Neque solum sibi principatum in literis arrogabat, sed capessendæ etiam administrandæque Reip. artem à se peti debere affirmabat, ac Regum & Rerump. omnium oratores noctu ad se domum, capite aperto, varia indutos veste, & Vulcanum in cornu conclusum gerentes venire jactabat, ut suorum Regum mandata deferrent, de pace, de bello, de summa imperii consilia communicarent, & quod ipse daret, acciperent - - ne multa, nullum

lum esse tota in Europa Strategum, nullum Dynastam, nullum Tyrannum, quantumvis magno à nobis locorum intervallo disjunctum, quin lectis suis, ut ipse ajebat foliis, non continuo suam per literas amicitiam expeteret, ejus prudentiæ gratularetur, seque totum ipsi habendum possidendumque permitteret, & quosdam etiam Reges ab ipso edoctos, totam Reip. administrandæ rationem commutasse gloriabatur, multaque his similia non magis thrasonicè quam insulsè loquebatur, quæ ne lectorem fatigemus, omittenda duximus. At vero singularem merentur observationem quæ de miserabili Zoili istius exitu author audatus tradidit, nimirum illum pituita largius ad os defluente, suffocatum, vel veneno extinctum, vomitione puris & sanguinis ex apostemate concepta interemptum periisse; sed & reverà damnum quoddã bonas literas ej⁹ interitu accepisse Erythræus tradidit cum ingenio peracri fuerit, & studio flagranti, rem acute viderit, explicarit dilucidè, scripserit ornatè; adeoque Viri eruditi laude promeruerit, nisi elatione animi & vana sui opinione inflatus & corruptus homines ornatissimos omni commendatione ingenii atque virtutis spoliare constituisset. Non longè diverso dementiæ charactere illi notandi sunt gloriæ vanæ sectatores, qui nil magis atque enixius efflagitant quam ut in aliorum monumentis nomen suum gran-

grandioribus literis expressum lectores inspiciant, & majoris auxilio characteris omnium conspectui pateat. *Tales* [ut scitè quidam ait] *exiliunt gaudio, & penè desipiunt, atque eos tantummodo libros non oderunt, qui ejusmodi adulationis stigmate notentur; alios omnes, qui de illis ne verbum quidem fecerunt, utpote insulsos & illepidos damnandos prorsus & abjiciendos pronunciant.* Quin imò illa ipsa enormis gloriæ cupido quosdam eò adegit, ut alienis etiam inclarescere laboribus non dubitaverint. *Nacti scil. quâ sorte nescio excellentium authorum opera posthuma, sed nondum ultimo doctrinæ & ingenii conatu perfecta, temeritate ossifragæ Aquilæ, pullos aquilinos nido excussos levant, & implumes, ac velut abjectos domi alunt, in suos deniq; adoptant*; quamvis ex Synesii sententiâ *magis impium sit mortuorum lucubrationes, quam vestes furari, magnamque hoc crimen cum ipsa sepulchrorum effossione habeat affinitatem.* Verum cum illud quod diximus cacoëthes nullam modestiæ, nullam æquitatis habeat rationem, hinc temerè etiam manus in aliorum labores injicere non veretur; haud quidem auctorum nomine absolvendos edendosque in lucem, sed sibi tribuendos insolidum, quæ alienæ industriæ vindicanda fuissent.

Mentius de liter. invidia p. 38.

Confer. D. Bart. charact. lit. p. 130.

Synes. epist. 141.

Græcos

Græcos pictores laudant nonnulli, quod ad honorandam illorum memoriam, qui ea in arte excelluiſſent, caverint ſollicitè, ne quis penicillum in tabulis duceret, quibus manum auctoris ultimam mors præripuiſſet, quo ſignificabant, inchoata illa & mutila conceptorum operum rudimenta eſſe abſolutis ſpectabiliora; *Illud* (notante Plinio) *perquam rarum, ac memoria dignum, etiam ſuprema opera artificum imperfectasque tabulas, ſicut Irim Ariſtidis, Tyndaridas Nicomachi, & Venerem Apellis in majori admiratione eſſe quam perfecta.* Tantum verò abeſt ut inanis gloriæ oeſtro perciti ab alienorum operùm invaſione ſibi temperent, ut potius illa (non abſoluta quidem & ad debitam perducta maturitatem, ſed paſſim interpolata, imò deformata penitus) ſuæ induſtriæ ducant aſſerenda. Quibus ipſis tamen longè deteriores illi exiſtunt, qui integris eruditorum perfectisque commentariis nihil præter ſuum addunt nomen, ſedentesque otioſi ac deſides, & nullam unquam manum operi admoventes, nominis impetrare volunt celebritatem. *Nimirum* (ut ſcitè Bartolus) *de Leone pellem circumferunt ſolùm, & oſtentant prima tantùm pagina generoſitatem, cætera omnia ſua eſſe jurant, quaſi majoris non ſit negotii auctorem ſe libri facere quam Templum*

Plin. lib. 13. c. 11.

Bartolus charact. l. t. p. 141. Conf. Raynaud. de bonis

ac malis libris partit. 1. Erotem. X. §. 4. p. 165. seq.

plum Deorum cuipiam dicare, cujus nomen sit satis fronti præfigere. Quid ausa est turpius illa Imperatorem induta bestia princeps Caligula, cum præciso Jovis Olympii capiti suum substituit ut pro illo exinde coleretur? Multo significantius verò, quorsum literatorum hominum pectora illa famæ sacra fames abripere soleat peculiari nuper de plagio literario opere ostendit D. Jac. Thomasius, Vir sive omnigenæ eruditionis apparatus spectetur, sive virtutis solidæ decus, felicissimis ævi hujus Literatis meritissimo jure accensendus. Probè is pro ingenii sui perspicacia deprehendit fœtulentas plagiorum literariorum paludes nunquam non è corruptissimo illo INANIS GLORIÆ fonte puteoque pudendo suam traxisse originem. Audiamus Virum laudatissimum in rem nostram præclarè differentem ad hunc modum : Dubium non est, quin ad plagii turpissimum crimen maximè pelliceat homines GLORIÆ nimia CUPIDITAS. Enimverò ut ad parandas divitias mercatura, sic ad nominis adipiscendam gloriam sua natura magis valet eruditio. Nititur autem ista gloria cumprimis OPINIONE præclara, quam de alterius excellenti doctrinâ quis habet. Jam gloria sequi eruditos non solet,

Jac. Thomas. Dissert. de plag. literar. ed Lips. 1673.

Idem l. c. cap. I. §. 8. seqq.

solet, nisi divitias ingenii suas, rem oculis alioqui non aspectabilem, idoneis atque in sensum incurrentibus signis demonstrent publicè hominum alicui justæ multitudini. Nam uni soli aut alteri innotuisse, pariet hoc quidem existimationem, sed vix tantam pariet, quanta gloriæ titulum mereatur. Demonstrandi vero medium duplex: aut enim RECITANDO congregatæ multitudinis aures, aut SCRIBENDO legentium implentur oculi. Porrò cum gloriæ pretium duabus potissimum rebus pendatur, PERENNITATE & AMPLITUDINE; quarum illa se temporum spaciis exæqvat, hæc generis humani latitudinem emetitur: ad utramque consequendam, quin recitatione longè sit commodior SCRIPTIO, nemò ambiget facilè. *Ad perennitatem*; Nam quæ quis loquitur, in auras evanescunt subitò. Quod si maximè descendant in memoriam audientium, cum his ipsis tamen morientibus excedunt Orbe nostro. Contra quæ scribimus, in chartis aut membranis diutius æ-

tatem ferunt. *Ad Amplitudinem*; Nunquam enim ad cathedram recitantis totus confluxit Orbis. Quæ per chartas ſeminantur, intervallo temporis non maximo pervagari ad extremas usque inſulas poterunt, modò juſta præſto ſit exemplarium copia. Atque hic Typographicæ artis inventio mirum quantum roboris adjecerit illi, extendendæ in ſecula pariter & remotiſſimos terræ ſinus famæ, conatui. Notum quippe illud de typographo:

Imprimit ille die, quantum non ſcribitur anno.

Nec ignotum, levioribus longè impenſis Orbem impleri poſſe Codicibus prelum egreſſis, quam calamo exaratis. Faciunt autem illæ tot unius libelli myriades, ut & omnes mundi anguli compleri certius poſſint, & diutius perennet fama. Scio caſus eſſe varios, quibus deleri queant codices. Concedam ergò in tanto numero fieri poſſe ut plurimi pereant, ut omnes ita diſſeminati extingvantur, vix unquam eveniet. His oportunitatibus ante chalcographorum repertum artificium

cium destituti veteres, non mirum si RECITATIONIBUS multum sunt oblectati: quas certè si nihil aliud, summa commendabat facilitas. Citius enim perficiam, ut sexcenti me homines recitantem audiant congregati, quam scribentem legant dispersi. Accesserunt his recitationibus certamina, atque in his constitutæ vincentibus loco præmii coronæ. Quarum pretium cum non aliunde magis quam ex laude victoriæ penderetur factum sic fuit, ut illius ævi eruditis mirificè cresceret GLORIÆ CUPIDO. Apud nos hodiè qui ad gloriam adspirant, SCRIBENDO eam potius, quam recitando quærere solent, sivè quod famam parturientibus obstetricari felicius typographi possunt, (qui, quæ semel excepetunt, sic satis celeriter in Orbem eruditum spargunt,) quam promiscua populi quantumvis copiosi concio; sive, quod illæ recitantium commissiones atque certamina in desvetudinem abierunt. Hactenus θαυμασίου illius Thomasii verba, quibus INANEM gloriam ut pudendam tot abortuum literariorum genitricem meritò incusavit,

De recitat. hisce consule Piccartum Orat. XI. p. 200. seqq.

quibusq; *dubium nullum esse* sapientissime judicavit *quin ad plagii crimen nimia GLORIÆ cupiditas plurimos incitaverit* Longè maximum equidem eorum literatorum omni ævo numerum extitisse, qui nimio celebritatis amore ducti, aliorum sibi labores integrosque commentarios vindicare non dubitaverint, ac speratæ gloriæ loco turpem plerunque ignominiam sint consecuti, Vir ille insignis prolixè non minus quam eruditè in laudata dissertatione ostendit, ut actum agere videremur, si literatorū eâ labe fœdatorū exempla, magno numero ab illo collecta * produceremus in medium. Id verò præcipuam meretur observationem, quod omnes ferè ac singuli in laudato Thomasii opere notati Scriptores cœco INANIS GLORIÆ amore eò sint abrepti, ut alienis inclarescere laboribus studuerint. VII.

Exempla literatorum eo nomine infeliciũ vid. in laudato Thomasii opere à §. 347. ad 594. confer. Rayn. l. c. p. 165. seqq.

* Quo in conatu perficiendo laudatissimus author egregium non minus eruditionis quam prudentiæ candorisque sui dedit documentum: *Cave autem putes* [scribit §. 345.] *cujuscunque nomen in catalogo reperies nostro, eum statim à nobis ut plagiarium sisti. In plerisque non nostras, sed aliorum accusationes leges; quarum pretia per nos erunt libera. Quosdam inculpatos aut suspicioni obvios, vel suis, vel aliorum, vel nostris etiam rationibus, detecta ipsorum innocentiâ errantiumq; hallucinatione defendemus.*

VII. Luctuosam inanis gloriæ faciem intuitus olim Chrysostomus, haud abs re eam *sævam belluam, horrendũ Dæmonem, pestem Orbis terræ* vocare non dubitavit. Quis obsecro non horreat potius quam expetat gloriam, si eam consideret ut emissam è cavea indomitam belluam, quid si pestem, quid si dæmonem? Sed aliud est quod literariæ cumprimis gloriæ conditionem reddit maximè ingloriam, MISERRIMA nempe illa, quam servit SERVITUS; siquidem abjectum ejusmodi inanis gloriæ mancipium ad omnes respicere, nullius non observare vultum, totque habere Dominos cogatur, quot displicere timet, scilicet OMNES. Quæ ergò sors abjectior quam eorum literatorum qui gloriolæ pennis invecti, fluxis inhiant laudibus, & gloriosi nominis celebritatem aucupantur. Necesse equidem est eos, qui toto ambitu & conatu gloriam prehensant, circumire omnium sententiis obnoxios, unicuique attendere, metuereque, ne quem nolentes aut volentes offendant, imò cuiuscunque ordinis, sexus, fortunæque hominum verba, gestus & nutus veluti quædam captare oracula. O timidam felicitatem, quæ cunctis etiam miserrimis miseriores reddit homines eruditos, atque liberalia ingenia extremæ servitutis subjicit jugo! Cui malorum cumulo accedit quod perniciosissima sit gloriæ fugacitas, advolansque evolet citissimè, ejusque usura auris simillima sit

Jo Chrys. hom. XII. in II. Cor.

mobilibus. Nec malè proin à Gregorio vocata fuit *Diaria*, quæ oriente die naſcatur, occidente moriatur, à Plauto *ſolſtitialis herba*, repente extingvenda, à Luciano *ampulla inaurata*, plena inanitate, quæ ſuopte ingenio crepet & evaneſcat, à Clemente Alexandrino *pictum omnium*. Quis igitur tam levis ſit animi, ut iſthæc plebis ludibria, popularem jactationem, pictæque lingvæ tentoria ſitienter adeò appetat? quis non horreat potius illa popyſmata ac lenocinantia auribus verba? Cum illa affectare nihil ſit aliud, quam, ut præclarè B. Auguſtinus loquitur, *lingvis humanis ruinoſa gaudia conſtruere*. Et quam turpiter illi eruditi hallucinentur, qui nonniſi vanam quærunt gloriam, inaniqúe tantoperè inhiant exiſtimationi, quantum inquam illi fallantur, quamque miſeram agant vitam, præclarè prolixeq; oſtendit Jo. Franciſcus Picus Mirandulæ Domin9, in erudito de Humanæ pariter ac Divinæ philoſophiæ ſtudio tractatu, cedro digna Pici ſapientiſſimi verba: Quantum delirent qui ut ſciantur reputenturq; doctrina præſtabiles dies & noctes in verſandis libris anguntur, nemo eſt qui neſciat, niſi qui ſtatum ambitionis non conſiderarit. Nullum quippe hominum genus tam infelix quam quod honorum ambitu fervet, & eorum potiſſimum quos LITERÆ pariunt.

Auguſt. epiſt. 56.

Jo. Franciſ. Picus Mirandul. lib. 2. de ſtudio hum. & div. Philoſ. c. 6.

unt. Qui enim aut ob divitias gloriam quærit, aut sanguinis nobilitate Regumque favore se tollit in sublime, facilius percipit non à se sed ab aliis hoc provenire, nec difficulter spoliari posse amatis bonis: At propria industria, proprii ingenii præstantia ad nimium sui amorem hominem stimulat, quo sæpius hallucinatur, judicans id veluti suum & de proprio esse peculio, ut nec profectitium nec Dominicum agnoscat. Decipitur autem non secus ac ii qui phrenesi capti, aliena omnia sua existimant. Quid enim habemus quod nostrum sit? Nonne cuncta quæ in nobis sunt DEI sunt? Quid ergò oportet se extollere, magnificare, ostentare? Glorietur qui gloriatur in Domino, cum bona cuncta DEI sint nobis sua gratia infinitaque bonitate collata. Cæterum quam scientiam tenemus? Hanc certè si rectè sentimus; nullam scil. nos adeptos, nec docti cognomentum rectè obtinere, cum multa ignorantia laboremus. Quis enim docti prærogativam absolutè sibi vendicaret? Cum infinita sint ferè quæ nesciat, & ea quæ novit, partim ab aliis peti-

ta ſint, partim an verè ſciat ſub dubio teneat. Et hæc de rebus corruptibilibus, de eis verò quæ à materia ſunt remota, nihil eſt quod dicam, cum ad ea cognoſcenda ita ſe habeat intellectus noſter, Ariſtotele auctore, ſicut veſpertilionis oculus, ad Solem contuendum. Sed demus omnem notitiam quæcunque ab homine haberi poteſt quempiam eſſe adeptum, in ipsâ verò & retinendâ & augenda quot agones deſudandi, quot ineunda prælia; ſed quot intus procellæ tempeſtatum, quot æſtus plusquam marini dum audis Te rodi, & lacerari modo clam, modo apertè, & à doctis & ſæpè etiam ab indoctis, qui tuam exiſtimationem penitus convellendam ducant. Neque enim ſi in altum adſcenderis hanc luem effugies, ſed magis in eam incides, cum livor inſtar ignis petat alta, feriantque ſummos fulmina montes. Quanto certè magis faſtigio propinquas, tanto magis impeteris. Socrates poſtquam oraculi ſententia ſapientiſſimus judicatus eſt, tantam in ſe conflavit calumniam ab eis, qui ſapientes ſe credebant, ut hâc etiam cauſa morti

addi-

addictus sit, Aristophanes in ipsum invexit, Melitus accusavit de impietate, deq; corruptela adolescentum, & postea adjudicatus est morti Zeno scurram Atticum vocavit, usus latino verbo. Plato quoties impetitus, quoties non tam in moribus quam in doctrina morsus & flagellis cæsus, unde Platonomastigum nomen. Nam ut de Aristotelis in eum rationibus taceam, quid Epicurus, Metrodorus & alii in ipsum sparserunt? Aristotelem cum Eubulides Milesius tum alii reprehenderunt, Epicurus vexavit & quidem contumeliosissimè, ut Cicero inquit, qui etiam nec Pythagoræ nec Empedocli pepercerat. Contra Theophrastum admirandæ eloquentiæ Virum meretricula scribere ausa est, quod Atticus homo nimis atticissaret. Cicero in ipso sermone qui tantoperè laudatur & dum viveret à Bruto à Salustio ab aliis, & post mortem etiam reprehensus à multis, qui se Ciceronomastiges nominabant. In vita enim semper contradictores habent, etiam qui celebriores habentur. Apud veteres usque ad Platonis successores sua quisque tempesta- NB.

te famâ præditus habuit æmulum, ut apud Diogenem in Socrate eſt videre. Nec quantumcunq; ſimultates dies lenta præſcripſerit, effugiunt ſcripta celebrium auctorum vituperationem aut contradictionem, quam vitari non poſſe niſi ab his qui nihil omninò ſcribunt fatetur Cicero. Nam de Homero, quem ut Joſephus contra Apionem narrat, Græcorum auctorum antiquiſſimum celebratiſſimumque conſtat, multa vitia circumferuntur, cum in oratione tum extra. Nam præter illud vulgatum dormitare eum quandoque, præterque Zoili libros ipſum etiam Dion Pruſienſis dicato opere perſequitur, & ſtrenuiſſimum fuiſſe dicit ad mentiendum, nec unquam fuiſſe à Græcis Trojam captivatam - Quare literis indulgere FAMÆ CELEBRIORIS gloriæque captandæ gratia in vita valdè miſerum, ut docuimus, cum ſemper malè audias, quod his qui ſe ſapientes exiſtimant ſupplicium eſt intolerabile, ſi verò poſt mortem, miſerrimum, nam mitto quantum nihil ad Te pertineat, quid de te homines ſentiant cum exceſſeris è vita, illud non negan-

negandum, quod ſemper ut vidimus etiam mortuus in cineremque redactus diſcerperis, ſed ſæpè etiam tua opera perduntur & nomen obliteratur. In Homeri poemate reparando multi laborarunt. Nam ille ſuos verſus non ſcripſit, ab aliis poſtea notati, variè tamen & mendosè. Quod ut in unum redigerentur Pyſiſtratus Athenienſis curavit, propoſita mercede ut ad ſe ferrentur, aſcitisque grammaticis alii à familia ſummoti, alii aſteriſco notati, alii obeliſco confoſſi ſunt, & fortè ſi ille à mortuis excitaretur, ſuos non agnoſceret. De libris Ariſtotelis quot penitus amiſſi, & ſi qui habentur quomodo interpolati, & quam propè fuerunt ut perderentur cum infoſſi terræ negligenterque ſunt habiti, auctore Strabone, priusquam eos Adpellicon teius magna mercede comparaſſet, & Syllæ temporibus Romam aſportati fuiſſent. Sed de ipſo etiam nomine authorum nonne controverſia? Celebratur Orpheus, ejusque hymni celebrantur à multis, & nihilominus Cicero in libris de natura Deorum nunquam fuiſſe Orpheum dicit, authore Ariſtote-

le, & qui ejus nomine versus circumferuntur secundum Pythagoricos, cujusdam fuerunt Cerdonis, hæc de gentilibus philosophis. De Christianis verò Theologis quis nescit & inter eos etiam fuisse controversias, veteres dico, atque ut alios mittam, quoties Hieronymus de suorum canum latratibus lamentatur. De neotericis nihil est quod dicam, cum libri eorum pleni sint certaminibus, & præter id quod in his quæ ad sacrarum literarum canonem pertinent omnes conveniunt, in reliquis quot capita tot ferè sententiæ, & qui veritate magis nituntur, magis oppugnantur, tum quod omnia judicia recta non sunt, tum quod falsa interdum probabiliora veris, ut docet Aristoteles, itaque nullus à reprehensione vel justa vel injusta omninò immunis, sed & quæ etiam suapte natura sunt vera, ob intellectus infirmitatem magis creduntur, qvam sciantur, adeò ut de Aristotele, qui quomodo fieri demonstrationes oporteret, duobus libris edocuit, dubitetur à multis an verè ille unquam ullam effecerit, potissimum in naturalibus, à multis scio negari. Laboramus profectò multa ignorantiæ

rantiæ caligine, nam quotusquisque reperitur, qui eum cui eſt addictus authorem non celebret, ſæpè aliis poſthabitis, ipſumq; tanquam ex antro Heracliti, aut Democriti puteo veritatem extraxiſſe non contendat, alio obſtinatiſſimè id inficiante. Johannes Scotus ab ejus ſectatoribus plurimum extollitur, & rectè, cùm homo vegeti ingenii fuerit & perſpicacis, ſuaque inventa miris laudibus efferantur, diſtinctionumque pluralitates (quanquam alii ab Henrico Gandavenſi petitas magna ex parte affirmant) celebrentur; Ab eis verò qui Thomæ ſunt aſtricti, parvi: ab illis qui nominales vocantur nihili penduntur, adeò ut ab Alliacenſe ſcriptum ſit, impoſſibilius ſibi videri ut oſtendatur rationibus vera eſſe quæ de pluralitate ipsâ diſtinctionum afferuntur, quam quod perſonarum Trinitas in una eſſentia, quæ fide tantum tenetur. Mitto quæ celebratiſſimi Viri in eum effuderint, & alii etiam illius auditores, quare decipitur humanum genus cum gloriam quærit ex LITERIS, celebremq; apud homines de ſe exiſtimationem, quando

quando tantum abest ut id assequatur, ut sæpè etiam ob ea ipsa inventa quibus nancisci eam credit, apud multos impensissimè castigationem & flagella patiatur. Crediderim ego divina hoc providentia permissum, ut id vitium in quod facilimus esset lapsus iis incommodis sepiretur, & detractoribus ipsis quasi molossis latratoribus stiparetur. Qui semper quoties-cunque nobis occasio ad incurrendam decipulam præstatur, nostræ nos infirmitatis admonerent. Baubatus plurimos circumfundentes invitantesque quasi dixeris ex accidenti, ut ex literario negotio adsciscere nobis ea procurem⁹ præcepta, quæ invidiæ morsus effugiant, & falsæ opinionis repugnantiam minimè reformident, hoc est ut cunctas actiones & opera, sicuti & in aliis rebus, ita & in literis perpetrata DEO donemus, ut nos & alios pro virili instruamus, nec quid de nobis sentiatur postea curemus, & tam humanâ quam divinâ philosophia ad ejus agnitionem capessendam consequendumq; ejus amorem utamur. Hacten⁹ de gloriæ literariæ inanitate optimus doctissimusq; Mirandulanus,

qui

qui clarissimè ostendit quam turpiter hallucinentur gloriam quærentes, quam nemo veram invenerit, qui sollicitè investigaverit, sed potius amiserit diu, multumque quæsitam. Illa commemorata à Pico gloriæ Numina, quæ tota stupuit antiquitas, stupebitque posteritas, quid aliud quam nomina, velut ossa gloriæ reliquerunt? Solum est eorum, *fuisse*, solum noscimus *transiisse.* Utinam eorum exemplis edocti ipsi Reipub. Literariæ Antistites, nihil minus curarent, quam inanem minimique faciendam nominis celebritatem, ne vatem experiantur fuisse poëtam qui illud cecinit.

Curis plenus eris, si vis ut glorificeris.

Atque ut tantò vilius ab eis pendatur laus existimatioque humana, vel sola ejus brevitas efficiat, locique & temporis quo circumscribitur angustia, punctum est Orbis in quo literati degunt, quid angustius; momentum est quo vivunt, quid contractius? cur in tam modico & loci & temporis spatio immodicè adeò laborent & nihil non agant pro re nihili? Quot in illo ipso quo vivunt loco sunt qui ignorent cujusmodi doctrinæ ipsi polleant thesauris, quo munere fungantur, imò quo appellentur nomine? Ast quo longius ab urbe progredientur, tanto obscuriorem famam suam esse intelligent, cumque arcta adeò sint ejus pomœria, (quæ interdum vix patriæ suburbia egrediuntur,) de vitæ integritate potius, quam nominis claritate consequendâ eruditi si modò verè sapiant, apprimè sint soliciti.

IIX. Quot verò doctorum hominum myriades virtute neglecta gloriæ hactenus inhiavêre inanitati! quot vanæ illius opinionis labe turpiter fuêre polluti, quã veteres CENODOXIAM nuncuparunt,& cui Cassianus haud abs re septimum inter Capitalia vitia locum duxit assignandum; quoniam sc. ut ipse optimè monuit, maximam habeat affinitatem & peculiarem quandam connexionem cum superbia, quæ postremo ponatur loco, ut sævissima & superioribus cunctis immanior bestia. *Cenodoxia enim* (notanter scribit Cassianus) *exuberantia superbiæ fomitem parit.* Similiterque Joh. Climacus suæ scalæ gradu XXI. de Cenodoxia differens, eam principalibus vitijs veluti propriam superbiæ sobolem, ipso Gregorio præeunte adnumerandam esse existimavit, typo sive exemplo quodam insigni id ipsum illustrans, atque senem quendam eruditum, inque spirituali conflictu non malè versatum ita loquentem inducens: *Cum sederem*, inquit, *in cœtu quodam advenientes ad me Cenodoxiæ & Superbiæ Dæmones juxta me ex utraque parte sederunt, & unus ex his quidem digito suo pulsavit latus meum, hortans ut aliquid quod ad contemplationem pertineret, sive opus quoddam in deserto gestum loquerer. Quem cum à me expulissem dicens; Convertantur retrorsum & erubescant qui mala cogitant*

Cassian. collat. 5. cap. 12. & Libr. II. Instit. c. 1.
Joh. Climacus Scal. grad. 21.
Gregor. Lib. xxxi Moral. cap. 31.

gitant mihi ; protinus is qui à sinistris erat, ad aurem mihi dixit, Eja benè fecisti, magnusq; effectus es; quippe qui impudentissimam matrem meam viceris, ad quem ego sequentes versus assumens: Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi eja benè fecisti. Utinam ad viri hujus egregii exemplum omnes Christiani Doctores periculosum illum Diaboli laqueum (gloriæ nimirum inanis pruritum) evitarent, & à veræ Christianæque demissionis via non adeò frequenter turpiterque declinarent! Utinam juxta præclarum Pauli monitum *nihil per contentionem, neq; per inanem gloriam* (κενοδοξίαν) *agerent*, nec (ut alibi loquitur) *ejus efficerentur cupidi.* Non ipsa quidem gloria, aut insignis virtutum dotumque cœlesti munere ac beneficio concessarum & collatarum æstimatio ipsis verteretur vitio, sed immodicus duntaxat gloriæ appetitus, inanisque de semetipsis opinio culpam habet, Deumque semper experitur hostem capitalem. Atque ut vitij hujus abominabilis natura & ratio penitius cognoscatur, probè notanda est quatuor *bonorum honorariorum* (ut ita loquamur) differentia; licet enim illa inter se multum sint affinia, vulgoque putentur promiscua, diligentius tamen exactiusq; ab invicem sunt distinguenda, FAMAM dico, LAUDEM, HONOREM & GLORIAM: FAMA

Phil. II.

Gal. V.

enim est multorum existimatio rumorq; de eruditi alicujus doctrinâ & moribus; HONOR testificatio quædam est excellentiæ, seu reverentiæ cujusdam in testimoniũ virtutis sapientiæque exhibitio: LAUDE fit excellentiæ perfectionisque privata quædam manifestatio: GLORIA denique est CLARA (ut Cicero loquitur) sive publica cum *laude notitia*, vel solennis ac frequens bonorum alicujus donorumque deprædicatio. Hanc si quis eruditus inordinato flagitet appetitu, tunc à rectæ rationis ordine fit alienus, & à præscripto verbi divini tenore devius, quin imò reus tandem criminis læsæ divinæ sempiternæque majestatis, cum scil. flagrans illud gloriæ desiderium non in debitum finem puta DEI honorem proximique salutem referat, sed propriæ excellentiæ scientiæque apud alios manifestationem, quæ vanæ gloriæ cupiditas tum à SUPERBIA differt, tum ab AMBITIONE [vitiis eruditorum hominum decantatissimis] quamvis ijsdem valde affinis & conjuncta videatur. SUPERBIA nimirum ipsam affectat excellentiam; AMBITIO altiores honorum, officiorum dignitatumque gradus; CENODOXIA verò de laudis gloriæque apud alios manifestatione divulgationeque unicè est sollicita, culpæque capitalis rationem [ut antea ostendimus] inde habet, quod veluti parens materque sit plurimorum vitiorum, quæ ex ipsâ tanquam pestiferâ & virulentâ radice nascuntur.

Cic. lib. II. de invent.

IX. Singularem insuper meretur observationem, quod hunc pectorum eruditissimorum morbum sive gloriæ excellentiæque propriæ revelationem Veteres non vanam solùm & inanem, verum etiam *MULTIFORMEM ac variam* dixerint. Et quam varius, quam multiplex sit pestilens ille affectus, haud rectius intelligimus, quam si ejus tum PROPRIETATES, tum tristes horribilesque EFFECTUS nobis ad animum revocemus. Illas quidem egregiè supra laudatus Cassianus recensuit, eleganterque ostendit, quibus potissimum signis & proprietatibus Cenodoxia ab aliis vitiis distinguatur, præque illis peculiarem habeat malitiæ notam, quas hic compendio collectas (utinam doctorum eo morbo laborantium bono ac emolumento!) proponamus: *Cassian. toto Lib. XI. Instit*

Primam facileque palmariam Cenodoxiæ proprietatem statuit subtilitatem ejus seu fallaciam, cum virtutibus etiam donisque summis permixta difficulter à perspicacissimis agnoscatur & caveatur. *Septimum* (ait) *nobis certamen est contra Spiritum Cenodoxiæ multiformem varium ac subtilem, ita ut quibuslibet perspicacissimis oculis non dicam caveri, sed pervideri, deprehendique vix possit.* *Cap. I. & IX.*

Secunda, varietas est & multiformis tentatio; utpote in omni genere virtutum, actionum, studiorum, laborum exercitiorum ab erudito

Cap. III IV. & V. homine susceptorum: *Undiq; enim*, ait Cassian⁹, *& ex omni occurrit parte; Nam & in habitu & in opere, in lectione, in scientiâ, in humilitate, in longanimitate &c vulnerare conatur, & velut quidam perniciosissimus scopulus tumentibus undis obtectus improvisum ac miserabile naufragium secundo navigantibus vento, dum non cavetur, nec* Cap. VI & VIII. *prævidetur, importat.* Tertio importunitatem hujus mali incusavit, quâ etiam fugientes certantesq; persequatur; *Cum sc. alia interdum vitia etiam locorum beneficio conquiescant, & occasione subtractâ lentescere soleant & minui; hoc cum fugiente etiam penetret deserta, nec materia subtracta velit marcescere.* Quartum ejus dixit procacitatem, quoniam victores suos acrius insectari non du- Cap. VII. bitet: *Dejectum hoc vitium acrius resurgit ad luctam, & cum putatur extinctum, sua morte vivacius convalescit, cætera genera vitiorum eos tantum impugnare solent, quos in certamine superarint; hoc verò suos victores acrius insectatur; quantoq; fuerit validius elisum, tantò vehementius victo-* Cap. VIII. *ria ipsius elatione congreditur.* Quinta juxta Cass. Cenodoxiæ proprietas est longævitas,

ſeu perpetuitas, cum nec ætate nec ſenio deferveſcat: *Cætera proceſſu temporis ſæpè molliuntur vitia, atq; evaneſcunt; huic longævitas, niſi fuerit induſtria ſolerti ac prudenti diſcretione fundata, non ſolum non officit, verum etiam majora vanitatis fomenta congerere novit.* Sexta deniqúe & ultima eſt violentia, qua etiam optimos & in virtutis palæſtra exercitatiſſimos viros ſubinde ſupplantat atque elidit. *Ita namq;* (notanter ſcribit Caſs.) *Ezechiam Regem Juda Virum in omnibus conſummata juſtitia & Sanctarum Scripturarum teſtimonio comprobatum, poſt innumera virtutum præconia, uno elationis vanæq; gloriæ telo legimus fuiſſe dejectum, & qui internecionem centum octoginta quinq; millium de exercitu Aſſyriorum angelo ſub nocte vaſtante, unâ prece valuit impetrare, vanitatis gloriatione ſuperatur. Ozias etiam hujus quem commemoravimus Regis Atavus in omnibus ſcripturæ teſtimonio collaudatus, poſt ingentia virtutum ſuarum præconia, poſt innumeros triumphos, diſce qualiter ſit vanæ gloriæ elatione dejectus. Et egreſſum eſt nomen Oziæ, propter quod auxiliaretur ei Dominus,*

Cap. X. & XI.

II. Paral. 26.

minus, & corroboraſſet illum, & cum roboratus eſſet, elevatum eſt cor ejus in interitum ſuum, & neglexit Dominum DEUM ſuum. Cernis aliud ruinæ graviſſimæ exemplum? Dum enim Ozias ille Sacerdotum ſibi uſurpare officium voluit, inque Templo odores incendit, confeſtim leproſus factus eſt, faciesq; ejus leprâ in Templo Domini obducta. *Unde videtis*, concludit Caſſianus, *quam pernicioſi rerum ſecundarum ſoleant eſſe ſucceſſus*, ita ut qui non potuerunt adverſis frangi; proſperis, ſi incauti fuerint, acrius elidantur, & qui in conflictu atque acie mortis evaſerunt diſcrimina, trophæis propriis triumphiſque, vanæ nimirum & inanis gloriæ gladio violentiaque tandem ſuccumbant.

X. Alii inſuper ſunt Cenodoxiæ nefariæ EFFECTUS, longeque periculoſiores aſtutiſſimi hujus infernaliſque ſerpentis morſus, quorum ſinguli eruditum quemlibet à vanæ inaniſque gloriæ ſtudio ac amore revocare deberent. *Ut* enim (ita præclarè ad populum Antioch. olim Joh. Chryſoſtom⁹ dixit) *ſævi quidam venti in tranquillum mare delati totum ab imo ſubruunt, ut & arena cum undis miſceatur; ſic excæcat mentis impetum gloriæ furor, nam pecunias quidem contemnere volenti ſatis eſt facilè, honorem autem à multis*

Jo. Chryſoſt. Hom. XLIII. ad Pop. Ant.

tis collatum despicere multi laboris indiget. magnæ sapientiæ. Non est enim vitium ita tyrannicum & ubique dominans, &c. Similiterque Magnus ille Basilius inanis gloriæ tristes horrendosque effectus recensere instituens, illam vocavit dulcem spiritualium operum spoliatricem, jucundum item animarum nostrarum hostem, tineam virtutum, blandissimam bonorum nostrorum deprædatricem, & mortiferi hominum mentibus poculi porrectricem salutavit. Quibus aptè respondent, quæ de iisdem Cenodoxiæ pestiferis fructibus Jo. Climacus tradidit: *Cenodoxia est optimorum laborum dissipatio, perditio studiorum, thesaurorum insidiæ, in portu naufragium, in areâ formica, quæ etsi tenuis est, laboribus omnibus & fructibus insidiatur: Expectat formica dum perficiatur triticum; Cenodoxia verò dum congregentur opes; gaudet illa ut furetur; hæc autem ut dissipet; gaudet desperationis spiritus, cum videt multiplicari vitia: Cenodoxia verò cum virtutes multiplicari videt*, ut vanam sc. ex iis capiat commendationem, ideoque tanto atrocius inopinatos & incautos decipit, quanto callidius in externis actionibus virtutes ipsas refert ac imitatur. Excutienda igitur Homini

Basil. in constit. mon. c. 11.

Jo. Climac. grad. XXI.

erudito atq; virtutis gloriæque veræ & sinceræ cupido omni virium conatu pessima illa animi ægritudo quam Cenodoxiam dixere veteres, nos turpissimæ idololatriæ speciem supra nuncupavimus; Hæc inquam à viro docto eo planè studio ac heroico ferè expellenda est conatu, quo olim prima Deorum fana cum simulacris arisque suis quidam supremi Numinis amore afflati funditus sustulerunt, atque rejectis fœdissimi cultus inquinamentis ad sanctiora sacra sese traduxerunt. Nimirum scitè dicta, doctè scripta, & rectè facta sua eruditi ad conscientiam & SS. Numinis honorem, non ad inanem referant gloriam, atque supremum optimumque non in hâc, sed in illo quærant præmium: DEUS equidem reverà est unicus & æquus virtutis arbiter, cujus unius judicium de rectè factis exquiret quisquis sapit, neglecto humano tam multipliciter corrupto & depravato. Optimè Chrysostomus (Homil. 3. de verbis Esaiæ sub initium laudato Ozia qui egerat quod rectum est in DEI conspectu) *Quid facis homo? Alii redditurus es rationem factorum tuorum, & alium testem citas eorum quæ facis? Alium habes judicem, & alium adhibes spectatorem? Tu cum videas Angelorum Regem tuo cursui agnothetam h. e. certaminis judicem & præmiatorem præsidere*

Chrysost. hom III. de verbis Esaia.

dere, eo prætermisso ad conservorum fugis oculos? At q; ideò sanè post innumeras luctas, incoronatus recedis, post sudores plurimos absque brabeis venis ad agonothetam. Quemadmodum qui sincero intimoque amore puellam deperit, non testes & arbitros complexuum famamque inde desiderat, sed suavissimo amoris fructu contentus gaudet in sinu; sic eruditus multum in veræ virtutis profecit studio, si illam ad DEI solius amorem honoremque potius, quam plausûs inanis, famæque fallacis referat acquisitionem. Quantoperè olim amore fluxæ gloriæ laborarit Augustinus, ipse postea divinæ gratiæ radiis collustratus in suis Confess. ad h. m. exposuit. *Obtemperabam monentibus ut in hoc seculo florerem, & excellerem linguosis artibus ad honorem hominum & falsas divitias famulantibus. Inde ad Scholas datus sum, ut discerem literas, in quibus quid utilitatis esset, ignorabam miser, & tamen si segnis in discendo essem vapulabam.* Eandemque miseriam ulterius vehementiusque deploraturus, *Horum ergò* inquit *puer morum in limine jacebam miser & hujus arenæ palæstra erat illa, ubi magis timebam barbarismum facere, quam cavebam, si facerem, non facientibus hæc invidere -- In quo etiam* August. l. I. Conf. cap. 9. Ibid. c. 19.

ludo

ludo fraudulentas victorias, ipse vana EXCELLENTIÆ cupiditate victus sapè aucupabar. En ingenuã feliciſſimi hujus literati confeſſionem, en verè pœnitentis Doctoris exemplar fulgentiſſimum! Langueſcet facilè in illius pectore gloriæ cupido, qui non ſibi, non aliis, ſed DEO unicè placere deſiderat. *Magna ſanè vanitatis eſt* [ait nonnemo] *aliorum magis teſtimoniis, quam interno* (addimus divino) *acquieſcere judicio, cœcitatis verò hoc non inſpicere, vecordioris autem ſuperbiæ, meritam quoq; gloriam non ad DEUM referre. Cujus pravitatis verò eſt ut aliis placeas, conſcientiæ, id eſt Tibi & virtuti diſplicere malle? Deniq; inſaniæ cujus, ſummam boni in gloria ponere, id eſt extra ſe animumque ſuum projicere & ut ſic dicam ſpargere in auras?* Quid ſpiſſis gentilis philoſophiæ tenebris obnuptus Seneca? *Nihil opinionis,* [ajebat] *omnia conſcientiæ causâ faciam; populo ſpectante fieri credam, quidquid me conſcio faciam.* Aſt de vulgo eruditorum verè & notanter Plinius; *Multi* (inquit) *famam, pauci conſcientiam verentur.* Quod ipſum accuratius paulò perpendens Magnus ille Epiſcopus Hipponenſis, non minus turpiter virtutem ſervire gloriæ, quam voluptati, egregiè eleganterque demonſtravit, quia ſcil. deſinat virtus eſſe, aut certè

Seneca de Vita Beata.

Auguſt. Lib. V. de Civ. DEI c. 20.

certè à nobilitate suâ degeneret, si non illi militet, à quo inspiratur, ad nobilissimum finem, DEUM nimirum ipsum respiciens atque adspirans cui volens lubensque gloriam omnem ut auctori refundat. Nec minus notanter Augustinus observavit cupidinem gloriæ hoc ipso inumbrare vitium suum, quod fœdiora vitia refrenet sollicitudine promerendi tuendique judicia bonorum; atq; sine hujus societate affectus cupiditatem imperii in omnem flagitiorum licentiam prorumpere, quà in potiendo illo, quà in exercendo. Addit, quia ipsos proficientium animos etiam affectus ille lacessit, ab illis hoc saltem fine cohiberi, ut superetur amore officii, nunquam sc. deserendi vel pervertendi ob quorundam adeoque omnium vel perversa judicia vel neglectum; vult deinde ut docti non pro laudantiũ affectu vel adulantium impostura se metiantur: sed excitentur aura illa ad industriam, non inflentur ad superbiam, aut eleventur in fastum. Insignem sanè magnus ille Aurelius egerat inanis gloriæ contemptorem, nihil suæ industriæ, nihil ingenio, labori, arbitrio tribuendo, certus omne donum perfectum desursum à Patre luminum esse, & gratiâ DEI sibi obtigisse quicquid undiquaq; boni haberet. Humilimæ hujusmodi confessionis plena sunt scripta illius plurima, maximè libri Confessionum, eaq; opera quibus Pelagianorum superbiam virtute sapientiæ à DEO sibi

Idem l. c.
Lib. V. cap. 13.
Cap. 14.

con-

concreditæ debellavit. Scripſerat ad eum aliquando Macedonius Vir in ſeculo quondam clariſſimus; *Miro modo afficior tua ſapientia, & in illis quæ edidiſti, & in his quæ interveniens pro ſollicitis mittere non graveris: nam & illa tantum habent acuminis, ſcientiæ, ſanctitatis ut nihil ſupra ſit.*

Conf. Epiſt. Auguſt. LI. & LII.

Quid verò ad hæc Magnus eruditione, major humilitate Auguſtinus? Veram (reſpondit) ſapientiam in vero veri DEI cultu ſitam eſſe. Ex iſta (pergit) ſapientia, quæ una & vera eſt, ſi quid habeo, à DEO ſumſi, non à me præſumſi, atque ab illo in me perfici fideliter ſpero, à quo inchoatum eſſe humiliter gaudeo - - Non enim meo vel ingenio, vel merito, ſed ejus dono ſum, ſi quid laudabiliter ſum. *Nam quædam acutiſſima & excellentiſſima ingenia tanto in majores errores ierunt, quanto præfidentius tanquam ſuis viribus cucurrerunt.*

NB.

Hinc etiam ad omne bonum, in omni bono, poſt omne bonum Auguſtinus ad DEUM bonorum omnium auctorem, directorem & conſervatorem ſolidiſſima humilitate confugit; *Ut potui* [dixit aliquando] *difficillimam quæſtionem, ſi tamen aliquatenus potui Domino miſerante atq; adiuvante tractavi, quicquid tamen in ejus difficultate apprehendere non valui, non imputetur ipſi veritati, quæ ſalubriter*

Auguſt. Serm. XI. de Verb. Domini.

briter pios, etiam cum occultatur exercet, sed infirmitati meæ, qui vel intelligenda conspicere, vel intellecta explicare non potui. En Viri eruditi ex gloriæ inanis contemptu verè felicis fulgentissimum exemplar! En DEO O.M. sacrati hominis præclaram imaginem! Hanc si probè intueatur ac imitetur literatus, haud facilè inanis gloriæ fuco decipietur, sed laudis potius gloriæque perennis coronâ ornabitur.

XI. Ad tantæ verò felicitatis apicē tendenti Literato non solùm probè considerandum, sed supponendū etiam est, quod à nonemine optimè notatū fuit atq; inculcatum; *Argumentum imperfecti in aliquo boni esse, si illud agnosci ab aliis & commendari cupiat.* Quicunque enim decus aliquod & ornamentum imperfectè obtinent, ardentius & studiosius inde captant laudem, quam qui perfectè eo potiuntur, sicuti mulieres imperfectioribus bonis præditæ, multò magis appetunt commendari; & imperiti, qui vix extimis labris bonas literas degustarunt, nihil non didicisse sibi videntur, proptereaq; volunt ab omnibus scientiæ nomine suspici & in honore esse. Solidè verò docti ac reverà scientes cum inveniant in se ipsis cumulati gaudii materiam, de alienâ commendatione non sunt solliciti. Hoc inquam supposito, nemo non videt quam futile sit captare alienā comendationem, eamque ab aliis ultrò delatam magniface-

Ægi. de regim. Princip. p I. c. 18.

re,

re, quandoquidem hoc manifeſtiſſimum argumentum indebitæ eſt commendationis, nec ſatis exploratæ nobis exilitatis noſtræ ac tenuitatis, quam ſi perſpectam ritè haberemus, nequaquam efferemur, & ab aliis ſuſpici induceremus in animum. Huc recidit alibi à nobis laudata Dionis Chryſoſtomi oratio, quâ animi à depravato vulgi judicio pendentis inanitatem & fatuitatem egregiè exagitavit, pariter ac alter Chryſoſtomus laudes humanas graculorum voces, muſcarum & culicum ſtridores nominavit, & cum pulchrè immenſum aperuiſſet diſpendium, quod is ſubeat, qui gloriam humanam aucupetur, non alio fructu quam quod hominibus placeat, & à populo laudetur; notanter inſuper quæſiviſſet quid tandem ſit populus cujus cauſa homo tanta ſuſtinere & aggredi deligat? optimè ſtatuit *populum eſſe quiddam tumultus perturbationisq; plenum, ex ſtultitia majori ex parte conſtans atq; compoſitum, temerè ſuper maris fluctus varia & pugnante ſententia ſæpenumero jactatum*; magis probroſè modo laudatus Dio, multitudinem populi *tanquam fimum profundum eſſe dixit, ex variis ſordibus in unum coacervatum*, ejus verò voces corvorum graculorumque garritui comparare non dubitavit: *Si & avium* [ait] *voces intelligeremus, nempe corvorum, graculorum atq; aliorum animantium, nempe ranarum aut cicadarum, haud dubiè & horum vocibus animum adverteremus, quid nam*

Dio Chryſ. Orat. 32.

Idem Orat. 66.

nam de nobis diceret graculus volans aut pica, & quam de nobis haberent opinionem? Felicitas ergò quædam est, quod non intelligimus. Quot verò homines ranis sunt insipientiores & graculis? Nec minus egregiè de eâdem humanæ vulgarisque laudis despicientia quondam philosophatus est Antoninus, plurima & scitu & observatu dignissima tradens; *Uter tibi* [inquit] *elegan-* *Antoninus l. 8.*
tior videtur, is qui plaudentium fugit laudem, an illi qui neq; ubi, neq; qui sint cognoscunt? Laudari cupis ab homine, qui seipsum spatio unius horæ ter execratur: placere vis homini, qui neq; sibi quidem ipse probatur. Nisi is probetur sibi ipsi, qui ferè omnium eorum quæ egerit pœnitentia corripitur. *de vita sua num. 45.*
Et paulo post: *Disce præsens tempus tibi ipsi gratificari. Qui commendationem posteritatis magis curant, non reputant eos horum similes futuros, quos nunc ægrè ferunt, atque ipsi etiam mortales. Porrò quid omninò tua interest, si talibus ii vocibus te cantent, aut ita de Te sentiant?* Præclarè rursus idem Antoninus; *Hominum opiniones de gloria intuere quales sint, quid propositum habeant, quid fugiant. Utq; in litore maris, arena cumuli alii super alios appulsi, priores occultant, ita in vita quoq; priora à subsequentibus celeriter absconduntur.* *Ibid. n. 30.* *Ib lib. 7. num. 30.*
Denique quanti faciendum sit bonum tam fluxum tamque breve, laus nimirum gloriaque inanis, variis locis idem scriptor indicavit: Sic l. 4. *Usitata quondam vocabula* [inquit] *nunc interpretationis le-* *Lib IV. n. 28.*

co sunt : ita & eorum qui fuerint olim celeberrimi nunc quodammodo sunt glossæ, ut Camillus, Cæso, Volcsus, Leonatus, tum paulò post Scipio, Cato, inde Augustus, Adrianus, Antoninus. Omnia autem hæc evanida sunt, & mox in fabulam abeunt, mox oblivione omnia obruuntur. Atq; hoc dico de iis qui ad miraculum usq; clari erant. Reliqui enim simul atq; animam efflarunt obscuri & ignoti facti sunt. Quanquam quis est omninò, cujus sit memoria sempiterna? omnia sunt inania. - Quam multi

Lib. 7. n. 5. *quondam fuére celebres, quorum nunc fama est oblivioni tradita? quam multi etiam horum qui istos celebrarunt è medio sunt sublati.* Melius alibi: *Brevis vita est & laudantis, & ejus qui laudatur, ejus qui mentionem facit, & ejus cujus mentio fit, præterea fit hoc in angulo portionis mundi, ac neq; ibi quidem omnes consentiunt, imò ne sibi quidem ipsi quisquam. Tota verò terra punctum est.* *Tandem, considera* (ait Antoninus) *etiam vitam eorum, qui ante Te & post Te vivent : horum etiam, qui hodie apud barbaros vivunt, quam multi eorum ne nomen quidem tuum sciant, multi statim obli-*

Lib. 8. n. 19.

Lib. 9. n. 24.

oblivifcentur, multi cum Te nunc laudent, ftatim funt culpaturi, deniq; quam res nullius momenti fit memoria aut gloria, aut aliquid tale &c. Hæc aliaq; plura de fluxa mundanæ gloriæ vanitate Antoninus, magnam partem ex ante laudato Dione Chryfoftomo (quo magiftro gloriatur,) haufta atque derivata, qui oratione peculiari oftendit, quantoperè & illi [literati] defipiant, qui gloriæ tam inftabilis firmitatem & perennitatem ex titulis ftatuisque mox diruendis quærere non dubitant, quamque inconfultè nominis perpetuationi per hujusmodi media profpiciatur. Hinc fapientiffimè Epictetus ferioque admonuit, eos de ftatione fua jam jam dejectos effe, qui laudem aliorum bonamque captent exiftimationem, id unicuique fatis effe debere, ut fibi ipfi Vir bonus appareat, neglectis aliorum de fe judiciis, omnique inani vanaque pofthabitâ commendatione.

Dio Chryfoft. Orat. 37.

Epictetus Enchir. c. 30.

XII. Ut verò tantò facilius eruditi egregiam hanc verè felicium fortem confequantur certã famæ imortalitatem capeffentes, neceffe eft ut clariorib⁹ virtutis folidæ radiis colluftrati, cimmerias inanis gloriæ tenebras refugiant, nec non optima quæque adverfus execrabilem illam peftem applicent remedia, Doctorum denique de hofte illo nequiffimo bellè triumphantium exempla frequenter fibi revocent ad

animum, quæ inter clariſſimum modo laudati eſt Auguſtini, qui de ſeipſo verba alicubi fecit ſequentia: *Contriſtor aliquando laudibus meis, cum vel ea laudantur in me, in quibus ipſe mihi diſpliceo, vel etiam bona minora, & levia pluris æſtimantur, quam æſtimanda ſunt.* Et rurſus: *Tu noſti ô Domine de hâc re gemitum cordis mei, & flumina oculorum meorum; neq; enim facilè colligo, quam ſim ab iſta peſte mundatior, & multum timeo occulta mea, quæ norunt oculi tui, mei autem non. Eſt enim qualiscunq; in aliis generibus tentationũ mihi facultas explorandi me, in hoc penè nulla eſt.* Unde ſatis apparet optimũ adverſus cenodoxiæ peſtem remedium ſeu pharmacũ eſſe chriſtianum ſui contemptum, orationi ferventiori ſerioque cordis examini ſociatum. Sanè ſi prudens literator planiſſimè ſibi perſuadeat, dicta ſua ſcripta & cogitata non talia plerumque eſſe qualia videantur hominibus, facilè ſibi ab inanis gloriæ blandimentis cavebit. *Humana etenim* [ut inſignis ille Eccleſiæ Doctor Auguſt. præclarè ait] *gloria inflata eſt. & multum inanitatis habet, unde non ei dignè ſervit ſoliditas quædam firmitasq; virtutum, ut nihil provideat prudentia, nihil diſtribuat juſtitia, nihil toleret fortitudo, nihil temperantia moderetur, niſi unde placeatur hominibus*

Auguſt. lib. X. Confeſſ. c. 37.

Auguſt. l. 5. de C. D. c 20.

minibus & ventosa gloriæ serviatur. Nec illi se ab ista defenderint fœditate, qui cum aliena spernant judicia, velut gloriæ contemptores sibi sapientes videntur & sibi placent. Nam eorum virtus (si tamen ulla est) alio modo quodam humanæ subditur laudi, neque enim ipse qui sibi placet homo non est. Qui autem vera pietate in DEUM quem diligit, credit, & sperat, plus intendit in ea in quibus sibi displicet, quam in ea si qua in illo sunt, quæ non tam ipsi, quam veritati placent. Sic optimè Augustinus longam anteriorum capitum adversus studium humanæ laudis disputationem conclusit. Nec minus præclarè magnus ille Cenodoxiæ hostis Cassianus statuit nos huncce nequissimi spiritus laqueum tunc facilè evasuros, si in singulis quibus nos profecisse senserimus, illud Apostolicum dixerimus: *Non ego sed Gratia DEI mecum, & gratia DEI sum id quod sum &c.* Tres insuper alios eosque singulares modos evadendi diabolicos istos laqueos, eruditis, præsertim DEO sacratis hominibus Cassianus commendavit, primò videlicet ut submittant se, & quasi subrepant humilitatis sinceræ exercitio, dein ut conculcent ista retia satanica per abstinentiam ab officiis atque muneribus magis speciosis, exemplo Apostoli, qui cum possideret donum lingvarum,

Cassianus lib XII. Instit. c. 9.

eo tamen non sit usus. *Cur* ? [quæsivit olim
Jo. Chry- Chrysostomus,] *non quod non haberet, sed quod*
sost. Ho- *quæreret quæ sunt utiliora, erat enim liber ab o-*
mil. 35. *mni inani gloria, & unum spectabat ut meliores*
ad pop. *redderet auditores.* Quod si verò nec submit-
Ant. tendo nec calcando infernales hosce laqueos evadere queamus, ut perrumpamus ac dissipemus eos per verbum DEI Cassianus monuit, omnesque peripturæ laudis ac gloriæ fugiamus occasiones, ipsius quidem Salvatoris exemplo edocti, qui toto vitæ genere id est professus,
Joh. IIX. quod etiam dixit : *Ego non quæro gloriam meum.* Vixerat ut fabri filius mundi fabricator, ignominiosissimum mortis genus ipse gloriæ splendor elegerat, & cum ad eum reversi discipuli cum gaudio renunciarent : *Domine etiam dæmonia subjiciuntur nobis*, eorum jactantiam horribili dicto simul & exemplo compescuit :
Luc. X. *Videbam* [ait] *Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem* ; & indignabundis ex spiritu ambitionis discipulis vocem hanc memorabilem regessit. *Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus.* Non magnum denique ne dum summum in gloria bonum defigant eruditi, neque fallaci illa præsumtione supremam definiant beatitudinē. *Quid nos enim magnoperè* [lau-
Tulde- datus ait Tuldenus] *memoria nostri juvabit, non*
nus l. c. *conspirante conscientia, quid aliorum magnificus*
Lib. IV. *de nobis sensus, si non consentimus? an magis quam*
p. 280. *cæcum spectacula, aut surdum symphonia delectant?*

stant? Felicem [hâc in parte] literatum Lipsium fuisse constat, utpote qui ad Amicorum quendam scribere non dubitaverit : *Lunam me non Solem profiteor, tenui luce, nec pura, imò nec propria lucere; & multa à veteribus, omnia à DEO habere.* Et rursus : *Ampla illa non agnosco : DEUS ille Delficus veteri monito aurem vellit, & me ad me mittit. Novi me* pergit, *& impurum illud aut imbecillum in me hominis : & ut Junonia avis, cum plumas adspexi, ad pedes oculos demitto.* Ita Lipsius, longe prudentior atque sapientior Plinio, qui ei duntaxat veram ausus est vindicare beatitudinem, quem blanda nec fallax opinio bonæ & perennaturæ famæ foveat, tanquam hic vivus etiam mortalitatem transscenderit ; ô fucum, ô fumum, ô vanitatem ! *Sicut enim* [scitè & appositè ait Augustinus] *non est est à carne, sed supra carnem, quod carnem facit vivere; sic non est ab homine, sed super hominem, quod hominem facit beatè vivere.* Hæc & nobiliorum è veteribus Philosophorum fuit sententia, quâ veræ sapientiæ originem non solum à DEO repetendam, verum finem etiam in DEUM unicè referendam esse statuerunt. Ex quorum etiam placitis Belgicus ille Sophus, *sum homo* inquit, *sum ab humo, in eam ibo; & fama ipsa mea haud*

J. Lipsius Cent. V. Epist. 40.

Cent. V. Epist. 54.

Epist. 49.

Plin. l. IX. Epist. 3.

Aug. l. XIX. de C. D. c. 25.

Lipsi. Cent. Epist. 56.

latè vagata circa hanc peribit. Dum sumus tamen hîc, suave est altius & melius aliquid agere, & (quod bonum Stoici propriè censebant,) prodesse. Nemo equidem dubitaverit, melioris indolis specimen esse gloriæ flagrantem cupidinem, quæ ipsa multum industriæ requirat, nec ignavos, degeneres atque effœminatos literatos esse sinat. Verum in hoc qualicunque felicitatis gradu neutiquam persistendum, sed potius ad veræ sempiternæque gloriæ apicem assurgendum esse monet sanctior puriorque Philosophia, ac divo Aurelio interprete *eam duntaxat veram sapientiam esse pronunciat, quæ in illum finem dirigatur, ubi DEUS omnia erit in omnibus æternitate certa, atque pace perfectâ; in illum finem, à quo nobis sit principium naturæ & veritas doctrinæ, & felicitas vitæ.*

Lib. xix. de C. D. c. 20.

Id. Lib. IIX. c. 9

XIII. Quemadmodum verò eruditis omnibus ad veram aspirantibus felicitatem opera danda est strenua, ne à fine isto scopoque salutari unquam aberrent; ita cumprimis *DEI ET ECCLESIÆ MINISTERIO SACRATIS HOMINIBUS* cavendum sedulò, ne vanæ & inanis gloriæ imagine capiantur, nec laudes magnas aut plausus efflagitent inanes, quin potius eos omni declinent ingenio, bona mentis non quidem prorsus abscondant,

dant,

dant, sed nec ambitiosè venditent, minimèque propter ea sese præferant cæteris, atque solius DEI gloriam unicè respicientes, sollicitè caveant, ne ulla honoris secularis cupido vel sacra tractantes invadat, vel causam fidei & religionis agentes extimulet. Laudabili exemplo cunctis Ecclesiæ Doctoribus Magnus præivit Chrysostom⁹, miroq; studio illum (etiam sibi insidiantem) satanæ angelum profligavit. Etenim cum is uno omnium ore esset celebratus, ac sæpè inter dicendum honorificis acclamationibus plausibusque ab audiente populo exceptus, tantum abest ut iis unquam fuerit delectatus, ut potius theatricos istos plausus (tunc in Ecclesia receptos) omninò tollere laborarit, & anxiè ab aliis expetitas captatasque laudum publicarum formulas ut noxias prohibere constituerit: *Credite mihi* [ad hunc modum honorum suorum ebuccinatores aliquando compellavit] *vera dico, dum mihi applauditur dicenti, per ipsum quidem tempus humanum aliquid patior, (cur enim non verum fatear) postquam domum ingressus, plausores nihil adjutos esse cogitavero, & si quid profecisse debebant, per plausum & laudes amisisse, doleo, gemo & lugeo - - Et frequenter legem ponere cogitavi, quæ plausus prohiberet; & cum silentio congruaque tranquillitate nos audire persuaderet.* Quemadmodum etiam Magnus

Jo. Chryſost. homil. 30. in Acta Apoſt.

gnus Augustinus ad suos quondam encomiastas; *Laudastis, dicebat, DEO gratias, Semen accepistis, verba reddidistis. Laudes istæ vestræ gravant nos potius, & in periculum mittunt, toleramus illas, & tremimus inter illas; tamen fratres mei istæ laudes vestræ folia sunt arborum, fructus quæritur.*

August. Serm. V. de verbis Dom. in Evangel Matth.

Ast longe alium quibusdam Concionatoribus animum isto etiam seculo insedisse; eosque nil nisi inanes populi acclamationes plaususq; incompositos quæsivisse, ipse Chrysostomus disertè testatus est ad h. m. *Multi multa faciunt, ut in medio constituti longam extendant orationem, & si plausus quidem à multitudine consequantur, hoc eis regno simile factum est, si verò cum silentio sermonem finierint, silentii tristitia fit illis gehennâ molestior.* Non pauci nimirum Chrysostomi ævo solennes ab auditoribus suis efflagitarunt acclamationes, ad Pauli illius Samosateni exemplum, qui teste Eusebio *ab Auditoribus non favorem solùm plausumque sperabat, sed theatrali more oraria moveri sibi expectabat, & vocem tanquam de caveis dari. Si quis verò auditorum honestius & verecundius agens, à clamore nimio temperasset, is velut injuriam faciens patiebatur injuriã.*

Chrysost. l. c.

Euseb. lib. VII. c. 30.

Longè

Longè rectius atque prudentius D. Bernardus cum inter concionandum tentatus esset, quasi suspiceretur ab omnibus, paululum substitit, stanteq; & infestante illo inanis gloriæ vento in hæc pro concione erupit verba: *Vanitas! propter Te concionem non incepi, propter Te ab eâ non desistam.* Utinam omnes Doctores Ecclesiastici pariter saperent, & plausibus sive laudantium vocibus & tumultu neutiquam iis opus esse intelligerent, qui DEI solius gloriam & comissæ Ecclesiæ ædificationem meditantur! Nil magis operi huic saluberrimo remoram injicere solet, quam pudendus inanis gloriæ pruritus, qui impedit quo minus optatũ sacrarum orationum scopum Doctores Ecclesiastici attingere possint. Proh! quam metuenda est inanis gloria turpisque jactantia homini DEO sacrato, atque fidei morumque capita è loco superiori tradenti aliis, quandoquidem ne ipsi quidem Patres sanctissimi tuti semper fuerint à pestilentissimi illius spiritûs insidiis. Si quis exactius paulò nosse desideret quantam is labem inferat verbi divini præconibus, quàm fœdè succutiat & subruat virtutum ædem impotens iste halitus, Magnum audiat Gregorium, & ex ipsomet horrenda quæ detestandus ille elationis spiritus creat exitia probè percipiat: *Dum aliquis de Sacrâ Legis scientiâ gloriatur* (inquit) *pretium sibi convertit in vene-*

Greg. M. lib. 15. Mor. c. 16.
veneni poculum , & inde reprobus moritur, unde ad vitam erudiri videbatur , & in doctrina sua mortem invenit , quia in verbis vitæ vitam minimè quæsivit. Quis obsecro Christi servorum probè perspecta inanis gloriæ pravæque intentionis deformitate non totus horreat , omnique studio formidet mala quæ ex putido isto fonte promanant? Quanto pulchrior DEOque gratior est animi devoti puritas, tanto detestabilior mens Viri ecclesiastici pravo fine , impotentique fluxæ gloriolæ desiderio infecta. Quemadmodum Moysis virga ad terram demissa torta est & retorta , donec versa fuit in tetrum colubrum ; rursus autem elata in propriam restituta est rectitudinem ; ita cordium divino ministerio sacratorum acies in DEUM non rectà tendens, sed ad terrestria demissa, enormiter adeò incurvatur, ut omnem rectitudinis suæ amittat pulchritudinem , & serpentis infernalis imaginem exactissimè referat. Quid quod Divini verbi præconibus inanis gloriæ glaucomate obnuptis, & cum excæcato Samsone hominum dæmonumque risibus ludibriisque expositis, plurima alia accrescant damna , atque fulgentissimi bonorum donorumque radii in horrendam perpetuamque caliginem convertantur, ipsi tanquam ligna fiant arentia, sive [Olympiodoro dicente] nullum humorem boni spiritus habentia , inepti

epti infœcundi & debiles ad omnia reddantur pietatis sinceræ munia, nec ad pascua salutis oves subditas deducant. Ventum juxta Prophetæ effatum ejusmodi Doctores *seminantes, turbinem metent*, hoc est procellas mentisque anxietates gravissimas incurrent, inque mille curas scissi per mille dilacerabuntur affectus, in universis tandem dissipandi actionibus. *O Pastor, ô Idolum* [ait per Zachariam ipse Deus] vel ut significantius Septuaginta legunt: *O Pastor vanus! derelinquens gregem, gladius super brachium dextrum ejus, & super ejus oculum dextrum*; suas nimirum pastores elati vanitates pascentes, & dextræ intentionis oculo & manu operationis dextræ destituentur, atque arescent tantoperè, ut nihil æternâ retributione dignum operentur. Imò *exscindentur* æternum *ejusmodi Nazaræi, sapphiro licet pulchriores ira divina gladio*, atque sempiternam incurrent dejectionem. *Hos. VIII.* *Zach. XI.*

XIV. Formidabilem * Alphonsus de Andrada recenset historiam de Hispano quodam concionatore eloquente quidem & docto, sed vano, magisque auditorum plausum captante quam solidum fructum; Hunc ab alio concionatore docto & pio graviter monitum: *Ut Chri-*

* *Alphonsus de Andrada in Duce Virt. lib 1. cap. 35. §. 3. & ex eo Guil. de Wael in Corona. nec non Joh. Weyer Fil. Adoptiv, Tom. I. Lib. II. c. 19.*

Christum solum prædicet crucifixum, animasq; Salvatoris sanguine redemptas unicè quærat; amicam adeò fraternamque correptionem prorsus contemsisse, sed malo suo maximo: Nam paulò post (inquit Andrada) ille inopinato graviq; morbo correptus intra dies paucos vivere desiit, tertium verò post diem circumquaque combustus apparens, inque cœlum brachia jactans, voce lacrymabili enunciavit, *æternam confusionem operuisse faciem suam*, scil. propter inanem gloriam, quam toties vanis suis quæsierit concionibus, verbum adulterarit divinum, semperque magni æstimari petierit. Audiant hæc & ponderent omnes ad concionandi munus assumti, videantque ut dignè sua ambulent vocatione, ne verbum vitæ ex ore ipsorum emissum, præconibus in mortis æternæ ignem convertatur. *Multi* [ait nonnemo] *apud inferos cruciantur, qui cum suis sermonibus aditum ad cœlestem beatitudinem multis aperuerint, ipsi, quod falsa fallaciq; sui opinione inflati germana animi submissione vacarent, ad sempiternas illas pœnas sunt devoluti.* Habeant itaque frequenter prædicatores illud Christi in ore: *Ego non quæro gloriam meam, sed ejus qui misit me*, cumque aliqua inanis gloriæ tentatio eos quatiat, eadem cum intimo animi verè christiani sensu repetant verba, addantque: *Scit a Christus, quid ego?* Ad animum quoque sibi frequenter Paulina illa revocent;
Sicut

Sicut probati sumus à DEO ut crederetur nobis Evangelium, ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed DEO qui probat corda nostra. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis sicut scitis, neq; in occasione avaritiæ DEUS testis est, nec quærentes ab hominibus gloriã, neq; à vobis, neq; ab aliis. Quid tam absurdũ, quam vitia insectari per vitia, imitarique eorum Philosophorum vanitatem, qui [ut ait Tullius] de contemnenda gloria libros scripserunt, & in his ipsis proprii nominis gloriam quæsiverunt? Caveant ergò sibi tanquã à pessimo fure à gloriâ inani, laudibus populique applausu concionatores, pestiferum huncce pulverem de pedibus excutiant, omnique cura dispiciant, ne cum aliis prædicaverint, ipsi fastu elationeque obsessi reprobi fiant. Valde quidem difficilè Concionatori esse Chrysostomus judicavit omnem planè laudis superare appetitum, ast longè gravioribus doloribus eos esse obnoxios, qui cum isto desiderio in docendi certamẽ prodire soleant, notanterque subdit; elegerim potius innumerorum barbarorum servitutem, quam semel unius gloriæ inanis, neque enim captivis illi suis talia præcipiunt, qualia subditis suis ista jubendo mandat: *Omnium* (inquit vana gloria) *servus esto, animam contemnito, virtutem negligito, libertatem rideto, salutem tuam destruito, & si bonum quid feceris non ad hoc facito, ut DEO placeas, sed ut multis ostentes, &*

I. Thess. II.

Cicero orat pro Arch. & alibi.

Chrysost. Homil. XVII. in Epist. ad Rom.

coronam quæ benefacientes manet, perdas, quid quæso poterit hisce præceptis crudelius fieri? Ut itaque miserrimam hanc servitutem cuncti præcones evangelii effugiant, ex ejusdem Doctoris verè aurei præscripto illam principio gravissimam esse sibi persvadeant, (siquidem ægrotus confestim de medico cogitet, quamprimum ægrotare se cognoverit,) posthæc perpendant auditorum plurimorum judicium sententiamque corruptissimam esse, nec corruptam solùm, sed & subitò marcescentem, cum frequenter accidat, ut qui summis ornati fuêre elogiis, puncto tamen temporis vix præterito omnium contemptui exponantur; Christi igitur verbum & parietibus, & januis, & menti potissimũ inscribant, atque continuè sibimetipsis dicant: *Væ vobis quando nos laudaverint homines*, qui ipsi postremò nos veluti vani honoris præconiique stultè amantes meritò vituperabunt. Et quis christianorum quorundam oratorum (de populi plausu gloriaque tumidorum) commiseratione non tangatur, eò quod alienorum morum magistros agere, attamen longè adeò à veræ humilitatis gymnasio recedere non dubitent, ut si populi (multicipitis illius bestiæ) plausu densâque concione sermones suos excipi videant, (quicunque tandem fructus operæ existat,) toto triumphent pectore, è contra verò mœrore supra modum ac debitum contrahantur, lin-

Luc. VI.

quan-

quanturque animo, si infrequentior adsit concio, & vix qui auditum laudet sermonem compareat.

XV. Sollicitè insuper Orator Ecclesiasticus ad noxiam laudis existimationisque propriæ famem retundendã ea sibi ad animum revocet, quæ tum apud priscos & supra laudatos Doctores, tum ipsos etiam Gentilium magistros cumprimis Epictetum, Senecam & Arianum reperiuntur. *Si invitaveris alios* (egregiè monuit is quem loco ultimo posuimus, Arianus) *ad Te audiendum, & ut Tibi recitanti aliquid, aures præbeant hortatus fueris, vide primum ne istud facias temerè, deinde utrum illud sit, quo prodesse aliis, an quo tu laudari velis? Aliquis statim erit qui hoc insusurret: Quid mihi opus est applausu multorum? & rectè quidem monebit. Opus enim Musico quia Musicus nihil est laudatione, nec Geometra quia Geometra. Ergò prodesse vis? Sed in quâ re, dic nobis? ut & ipsi ad Te audiendum accurramus. Num potest aliquis prodesse in eo ex quo ipse nullam percipit utilitatem? Non;* pluribusque ostendit Arianus nullam percipere ex suis dissertationibus utilitatem eos, qui plausu auditorum detracto tristes abiissent, eove impetrato supra modum exultassent. *Nuper* (inquit) *aliquando tardius dum convenirent auditores, nec acclamarent, humilis & abjectus discessisti. Proximè autem col-*

laudatus obambulabas, & rogabas singulos: Quidnam tibi sum visus? Admirandus Domine, dispeream; ac ita affectus nihilominus affirmas mihi, te in appetendo & cavendo sequi naturam ducem, abi & alii istud persuadeto. Et mox: *Sic ergo depravatus & inhians laudatoribus, numeransq́ auditores tuos, vis aliis prodesse? Hodiè plures me audierunt multò? Equidem per multi, videntur enim fuisse quingenti. Nihil dicis, Esto fuisse auditores mille: Tot nunquam habuit Dion. Quî fit? quia eleganti oratione capiuntur; ornata enim oratio vel lapidem movere posset. En voces Philosophi, en facultatem ejus qui prodesse possit hominibus, en hominem intelligentem rationum!* Quas hujusque farinæ alias jactationes haud abs re subsannans prolixè ostendit Arrianus quantoperè ea disserendi ratio fuerit à Socrate aliena, qui concionem dimissurus, nunquam ut cæteri jactare consuevisset gravia reconditaque ea fuisse, quæ attulerit in medium. Multò magis ab oratore Christiano ista dementia esse debet aliena, quam in profanis gentilibusque Arianus ex Socratis & Epicteti mente tantoperè reprehendit atq; castigavit, sola apud eos DEI gloria esse in pretio, ad scopum huncce

unicum

unicum omnes & conciones suas dirigere deberent & actiones, uti prolixè non minus quam egregiè & eleganter maximus Oratorum christianorum nempe Joh. Chrysostomus edisseruit: *Quæ sunt* [ait notanter] *quæ nos offendunt? multa & varia, maximè autem ad HUMANAM GLORIAM spectare*, & nescire *eam contemnere. Hoc enim multorum nobis causa malorum fit, & si quas spirituales habemus divitias, eas evacuat, & utilitate, quæ ex eis capi potest, nos destituit. Quid igitur fuerit damno hoc perniciosius, quandoquidem à nobis avolare facit etiam ea quæ nos habere putamus - - Dic obsecro mihi, & quare ita laude humana teneris? Nescis quod sicut umbra, & si quid illa vilius, ita & illorum laus in aerem diffusa evanescit? Alioquin inconstans & instabile est hominum genus; & illi ipsi, quem nunc laudant, non multo post vituperant, quod in sententia DEI numquam usu evenit. Ne igitur ita desipiamus, ne temerè & absque fructu fallamus nos ipsos. Nam etsi bonum quoddam facimus, non autem propter hoc solum agimus, ut mandatum Domini nostri impleamus, eo solo convincemur laborem nostrum* *Johan. Chrysost. Homil. V. in Genes. circa finem.*

Bb 2 *frustra*

frustra factum, privabimusque nos fructu quem assequi licuisset. - - Et quid miraris,
NB. *si hoc eveniat his qui SPIRITALES PHILOSOPHOS* (seu Verbi divini præcones) *agunt, quum & hi qui hujus Mundi studia sectantur, hos maximè contemnunt & despiciunt, qui ab hominibus quærunt gloriam? invenies que ab omnibus conviciis incessi eos, qui humanæ gloriæ inhiant. Quid igitur miserius nobis QUI SPIRITUALES VIDERI volumus, si similes illis fuerimus, celebrari ab hominibus cupientes, & si non suffecerit nobis laus à Domino, sicut & Paulus dicit, cujus gloria non ex hominibus, sed ex DEO? Non vides dilecte in equorum ludis, quomodo hi qui equos agitant, non advertunt plausum populi assidentis & celebrantis, neq; ex eo plausu voluptatem capiunt: Sed & ad unum solum spectant Regem in medio sedentem, & ad nutum illius attendentes, totam multitudinem despiciunt, & tunc solum animo extolluntur, cum ille eos coronaverit? Hos igitur & Tu imiteris. Non magni momenti facito hominum famam, neque propter eam exer-*

exerceas virtutem, sed à justo Judice sententiam expecta, & ad illius nutum intentus esto. Hæc à B. Chrysost. sapientissimè dicta in quos ævo nostro SIRITUALES cadant viderint alii. Utinam reipsa tam infesta illis & exosa esset humana laus ac gloria, quàm multi infestis eam & vocibus & calamis huc usque appetiverunt. Utinam quod de dissertationibus adversus superbiam proditum est à Richardo Victorino, Spirituales etiam Viri sæpè dum in prædicationis officio superbiam exagitant disputando, de ipsa dissertatione orationeq; habita non superbirent! Utinã omnes οἰκονόμοι τῶν μυστηρίων τοῦ θεοῦ eodem præditi essent animo, quo insignis ille pietatis doctor, cujus optimus Climacus alicubi honorificam fecit mentionem: *Quendam* (ait ille) *toto animi affectu audivi dicentem: NON NOBIS Domine non nobis &c. Abs Te, pergebat, ô Domine LAUS mea in Ecclesia magna futura est, scil. TEMPORE; prius enim quam illud adveniat, laudem sine periculo ferre non possum.*

Richardo à S. Vict. in Benjam. minore c. 46. Climac. grad. XXX.

XV. Quid est deniqúe cur Doctores Christiani sive Ecclesiastici sint, sive Academici, Theologi sive Philosophi, quid est inquam, cur optare tantum, ne dicam sollicitè captare velint humanæ inanisque gloriæ auram tam citò

evanescentem? Cur ullatenus turbari laude favoreque mundano dispallescente, floreque ejus marcescente multum cruciari? Fugiant potius omnium Ordinum atq; Facultatum viri eruditi summo conatu ac studio istam malorum infinitorum lernam, atque coloris cito pereuntis pigmentum, à fœdissima illa semper abhorreant idololatriâ, ne plusquam cimmeriis involuti tenebris in extremam tandem aliquando cadant sui deceptionem. Si animus quandoque ex laude turgescat, mox cogitent quantum capitibus suis immineat periculum ab eo, qui omnem cervicem elatam deprimit, & colles omnes deducit in plana, propterea nullos inanes vanosque efflagitent plausus, quin potius omni eosdem declinent ingenio, neque animis ipsorum unquam obversetur quantum sciant, sed potius quantum nesciant, sique cristas erigat doctrina, ad eos referant oculos ad quos nihil didicisse videantur. *Non parum est scire quid nescias*, scite quondam ad Vigilantium scripsit Hieronymus, longè equidem satius esset margitem esse & literarum penitus rudem ac plumbeum, quam turgidè doctum, inanisq; gloriæ vento inflatum, siquidem incurabilem ferè labem animæ inferat arrogans scientia, virtutumque ædem impotens iste halitus fœdè subruat atque succutiat. Cum maximis gravissimisque doxosophorum gentilium periculis atque casibus probè edoctus

ctus esset Isidorus PELUSIOTA, quantam Doctoribus cunctis damnum inferre soleat nimius inanis vanæque gloriæ amor, omni virium nisu Theosophos christianos à pernicioso illo studio duxit revocandos, *ne scil. honoris proprii studiosissimos philosophos Græcos Romanosque, hoc est prisca Animalia GLORIÆ imitentur, sed potius assentatorem* [ut ipse notanter alicubi scribit] *fastum, siccam atque inanimam superbiam, INANEM terrenamque GLORIAM omni virium* (cœlitus concessarum) *nisu tollant è medio, ad Christi Salvatoris exemplum gloriam ab hominibus minimè quærentes.* Quinimò causam alicubi indagaturus, veramque ostensurus rationem, cur veterum Theosophorum scripta, licet simpliciora atque verborum respectu impolitiora, longissimè tamen præstent politissimis atque elaboratissimis oratorum ac philosophorum profanorum monumentis? non aliam invenit quam quod hi gloriam duntaxat captaverint PROPRIAM, illi verò SALUTEM audientium ante oculos habuerint, unde factum sit ut profani isti scripserint plurima, quæ nec ullum legentibus commodum, neque ullum ea respuentibus damnum attulerint. *Sæpenumerò* (ita idem Isidorus ad Theognostum Diaconum præclarè scribit) *mihi in mentem venit mirari eos, qui Dialogos composuerunt, & orationes prolixas conscripserunt,*

Isid. Pelus. Lib. I. Epist. 374.

Isid. Pelusiot. Lib IV. Epist. 140. ad Harp. Soph.

Idem Lib. IV. Epist. 67. ad Theognost. Diacon.

Bb 4 *quod f.m.448.*

quod SUÆ quidem GLORIÆ nimis magnam habuerint curam, dum sublime & grande sophos spirante sermone fuerunt usi; utilitatem verò auditorum neglexerunt, cujus profectò majorem ducere rationem ipsos decuerat. Quantumlibet enim magnam gloriam consecutis scriptoribus, ad cæteros certè parum inde utilitatis redundare queat: Aliis verò utilitatem percipientibus, magna virtutis accessio sit futura. Verum enim verò quia ad id quod sibi conduceret solùm intenti fuerunt, aliorum utilitates insuper habuerunt. Quocirca etiam divinam vituperant scripturam (en nasutorum quorundam nostri quoq; ævi philologastrorum expressissimam imaginem!) *quod non exquisito & ornato dicendi genere, sed humili atque pedestri usa sit. At nos vice versa ipsorum quidem philautiam atque ambitionem jure accusemus, qui GLORIÆ PROPRIÆ studio ducti, aliorum minimam habuerunt rationem: Scripturam autem verè divinam criminationibus ipsorum liberemus, dicentes, eam non suæ* propriæ gloriæ, *sed potius audientium salutis studio-*

studiosam fuisse. Quodsi tanto tenentur amore sublimis dictionis, discant, melius esse, ut ab idiota ac plebeo homine veritatem, quam à Sophista mendacium discamus. Alter enim simpliciter & breviter quod res est dicit, alter verò sæpè obscuritate suâ cùm veritatis occultat pulchritudinem, tum sua suaviloquentia ornans mendacium, in aureo vasculo solet miscere venenum. Quod si veritas cum ornata oratione conjungatur, eruditos quidem juvare potest, aliis autem omnibus nulli usui utilitatique erit. Quæ causa quoque est, quare Scriptura Sacra veritatem pedestri sermone exposuerit, nimirum ut tam idiotæ quàm sapientes, quâ pueri, quâ feminæ eam cognoscerent. Gemina hisce insignis ille Doctor Isidorus scripsit ad Harpocram Sophistam, varia ac multiplicia hominum profanè eruditorum studia dicendique genera examinans, ac inter se quasi committens, divinis tandem literis earumque scriptoribus pariter ac cultoribus præ omnibus istis doxosophis justissimam tribuens palmam. Alios quidem eorum [Oratorum scil. poëtarum ac philosophorum profanorum] epopœiâ i. e. heroico carmine fuisse delectatos; alios gravitate Tragœdiæ, a-

Idem Isidor. Lib. IV. Epist. 91. f. 460.

lios blanditiis ac lenociniis Comœdiæ, alios copia Rhetoricæ captos, ſed nec hos inter ſe conſenſiſſe, cum ſint qui ſublimitatem Platonis ſint amplexi, qui Thucydidis gravitatem, qui Iſocratis tenuitatem, qui Demoſthenis vehementiam adamarint. Rurſum alios Lyſiæ apertum dicendi genus laudaſſe, alios contra Iſæi orationem utpotè Iſocratis dictioni convenientiorem; alios denique Æſchynis perſpicuum & candidum dicendi genus cæteris omnibus prætuliſſe. Cum igitur tam variæ ſint *(pergit Iſidorus)* ac diſſentientes hominum *(profanè ſcil. doctorum)* opiniones, equidem non habeo dicere quî fieri poſſit, ut ſcriptor aliquis omnibus placeat; itaque illi, ut QUI AD GLORIAM reſpiciant, ſcribant ut ipſis lubet. At ſacra & cœleſtia oracula, quoniam ad univerſi generis humani utilitatem pronunciata ſcriptaque ſunt, perſpicuitate ſunt temperata. Ex hâc enim & illi qui aliis virtutibus orationum delectantur (ſunt autem hi perquam rari) nihil quicquam detrimenti patiuntur, ſemel intelligentes ea quæ oraculis illis continentur - - Quid quæſo ſunt vel Platonici Dialogi, vel Homericæ tabulæ, vel legislatòrum codices,

dices, vel Demosthenis libri, vel Tragœdiæ varii atq; inopinati casus, vel Comœdiæ argumenta, si ad hanc virtutem & brevitatem perspicuitatemque conferantur? Quot Dialogos conscripsit eruditissimus Plato dum conatur demonstrare quid sit justitia? nec tamen quicquam potuit proferre quod esset perspicuum aut persvadere quibusdam: quin etiam ipsa libertate cum excidisset, vita excessit. Quam multa scripsit Aristoteles, Platoni se opponens, ejusque dogmata traducens velut in Comœdia? Sed nec ipse quicquam utilitatis contulit, nisi quod pugnam verborum vitæ humanæ generavit. Quam multa Stoici adversus Aristotelem armati conscripserunt? sed horum quoque extincta sunt dogmata. Comparent igitur cum iis qui sapientes perhibentur divinorum oraculorum perspicuitatem, & desinant nugari divinamque oraculorum dictionem amplectantur, quæ non ad AMBITIONEM, sed ad UTILITATEM audientium respexit. Neq; alio fine hæc edisseruit laudatissimus ille Isidorus quam ut (sicuti antea notavimus) Theosophos

fophos chriftianos à vanæ & inanis gloriæ amore ac ftudio revocaret, ne in parem cum doxofophis iftis incidant infaniam, gloriamque humanam nimis follicitè captando veræ perpetuæq; laudis triftiffimam fubeant jacturam. Si

Idem Ifidor. Lib. V. Epift. 504.

GLORIAM fectaris (*ita notanter Serenum quendam Diaconum compellavit*) eam fac contemnas: fic fiet ut illa potiaris. Contentiofum enim eft hominum genus, & de præftantia libenter dimicat. Vincere enim ftudet eum, qui victoriæ inhiat. Cum jucunditate autem fubmittere fe illi, qui vincere non defiderat, confvevit. En nobiliffimum vincendi genus, viamque ad præfulgidæ gloriæ apicem rectiffimam pariter ac tutiffimam! *Quid ergò* [appofitè quærit Auguftinus) *fcientiam fugere debetis? electuri eftis nihil fcire potius, quam inflari? Ut quid vobis loquimur fi melior eft ignorantia quam fcientia? ut quid vobis difputam⁹, ut quid vobis diftingvimus? ut quid, quod noftis admonemus? quod non noftis inferimus? Scientia cavenda eft ne inflet? ergò amate fcientiam, fed anteponite charitatem; fcientia fi fola fit inflat, quia verò charitas ædificat non permittit fcientiam inflare: ibi ergò inflat fcientia, ubi charitas non ædificat, ubi*

Auguft. Serm. xxxv. de Verbis Dom.

ubi autem ædificat solidata est. Nimirum probe intellexit Magnus ille Præsul Hipponensis, quantoperè scientia obnoxia sit turpi ac perniciosо ELATIONIS spiritui, ut non facilius libri tineis & blattis corrumpantur, quam eruditi, nisi diligenter caverint, ex scientia insolescant, pestiferumque tumorem concipiant. A quo si tuti esse velint ipsi etiam Literatorum Principes, & ad optimæ laudis procurrere metam, sæpius cogitent gloriam non inanem, sed veram excipere cunctos doctrinæ & virtutis solidæ cultores, ac professores, nulliq; antiquitus magnum impertitum fuisse honorem, cui virtutis emeritæ specimina non præluxissent; eos præsertim supremi honoris fastigio [ipso suadente oraculo] dignos olim fuisse habitos, qui singulari doctrinæ scientiæq; fulgore rutilantes, cœteros quoque ad virtutem erudire statuissent. Ea de causa ipsum Platonem certatim à sapientissimis Principibus è longinquo advocatum fuisse accepimus, ut rectioris administrationis vitæque ad virtutis solidæ leges instituendæ rationem omnes edoceret, quo etiam fine eum Dionysius Siciliæ Tyrannus aureis quadrigis venientem admodum honorificè excepit, * nec minus Heracli-

* Invasit aliquando (ita Bartolus in charact. hom. liter. p. 100.) Dionysium tyrannum philosophandi seu ardor nobilis, seu cacoëtes, quo fessam tractando ferro tyrannidem quam exercebat

bat in corpora, felicius in hominum animos exerceret. Utcumque fuerit, Athenis Platonem accersit Syracusas; nec par erat futurus quilibet alius erudērando illi saxo, ex quo tamen nunquam excudere Mercurium valuit. Nempe homines potens in philosophos mutare, feram in hominem vertere non norat. Venit Attico melle fluens Plato, sed illam cæsorum sanguine imbutam spongiam mellis ejus vel una stilla subire non potuit. Mox tamen ut audiri cœpit apud Dionysium Plato, en Tibi conversione repentinâ scenam tota aula mutare, & quasi virgæ contactu magicæ ab ea quæ fuerat, videri penitus alia. Heri Regia cruentum civium macellum, & Caci spelunca; hodie lyceum & sapientiæ augustal, in quo non soli philosophabantur homines, sed & parietes, quorum nulla pars erat vel geometricis vacua descriptionibus, vel numeris philosophicæ computationis. Ipse cognomentum carnificis publici philosophi nomenclatione veneranda sepelierat Dionysius, spectabaturque jam inter principes tanquam semiDeus, & celebrabatur ab iisdem quibus paulò ante execrationi fuerat, & honori. Tantum valent in Principem literæ!

raclitum Rex Darius literis humanissimis evocatum ad regiam deduxit domum, ac nullâ non favoris benevolentiæque suæ scatebra recreavit. Sic Tito Flaminio quondam in Græcia veluti Numini ob egregiam atque superexcellentem virtutem libatum fuisse, Plutarchus testatur. Taceo honorem Aristoteli Delphis decretum in supremæ sapientiæ decus, & quem Romani Duillio, Athenienses Harmodio &

Aristo-

Aristogitoni conditis etiam statuis impertivere; Nonne Pompejus ex Asia rediens Rhodumque pertransiens Possidonio Philosopho laureatos fasces, ipsaque victricia submisit insignia, nec Viri eruditi januam, quasi Regia sua atque imperio sacratiorem à lictore pulsari permisit? Nonne satis abunde constat, primarios in Orbe etiam Christiano pietatis & virtutis solidæ Doctores ac Professores, tandem veri honoris apicem ex solo VIRTUTIS merito attigisse, nec famæ solùm, sed & animæ beatam consecutos fuisse immortalitatem? In medium producere possemus universum priscorum Ecclesiæ Doctorum egregiè splendentium chorum, Ignatium cumprimis illum Theophorum, Dionysium Areopagitam, Justinum Martyrem, Irenæum Lugdunensem, Cæcil. Cyprianum, Athanasium Alexandrinum, Basilium Magnum, Gregorium Nazianzenum, Ambrosium Mediolanensem, Augustinum Hipponensem, Hieronymum Stridonensem, Johannem Chrysostomum, Bernardum Claravallensem aliosque plurimos, quos non tam eruditionis, quam virtutis & pietatis summæ fama per veræ laudis præconia jam olim evectos ad summa honoris sedilia locavit. Tales nimirum sanctis istis Doctoribus mores fuerunt, quales sermones, tale exemplum, quale dogma, ut vixisse eos moribus, docuisse exemplo, præivisse ad honesta omnia virtute propria

Videatur Vetus Academia J. C. exemplis priscorum pietatis veræ Doctorũ à nobis illustrata & edit. 1671.

pria satis fuerit exploratum. Hinc quoque tantoperè eorum crevit gloria, hinc laus atque existimatio illorum tanta accepit incrementa, ut vivarum legum, & animatarum quasi pietatis sinceræ formarum ac imaginum loco jam pridem habiti fuerint, adeoque ad summæ laudis metam [vanæ & inanis gloriæ præstigiis neutiquam obfascinati] felicissimè pervenerint. Horum vestigiis si insisterent eruditorum singuli, ac de veræ potius quam vanæ laudis gloriæque veræ thesauris conquirendis essent solliciti, planè egregia supremæ illius sapientiæ ederent specimina, cujus Doctores pariter ac sectatores strenuos LAUS (non vana fallax & peritura, sed solida, ingens & fulgentissima) MANEBIT IN SECULUM.

COM-

COMMENTATIONIS III.

APPENDIX

De

LIBRORUM FELICIBUS PARITER AC INFELICIBUS CONDITORIBUS.

XVII.

QUandoquidem ERUDITORUM hominum plurimi fatuos umbratilis gloriolæ igniculos præprimis LIBRORUM operumq; variorum EDITIONE insectentur, imò tantoperè famæ inhient inanitati, ut laudari à posteritate (hoc est ab illis quos viderunt nunquam) impensissimè desiderent, hinc cunctis ad veram felicitatem aspirantibus eruditis apprimè cavendum, ne gloriosæ eiusmodi vanitatis sidere afflati, extremam cum turgidis quibusdam librorum conditoribus incurrant miseriam, & ne (si

præpoſterè nimis de magnâ potius quam bona famâ, aut vita bonâ ſolliciti fuerint) poſt impenſas curas usque ad ſudorem, poſt evolutos authores usque ad pallorem, poſt devoratos labores usque ad nauſeam & tædium, poſt exhauſtas ferè omnes animi & corporis vires æternæ infamiæ tradantur. *Quot ſcriptorum laboribus* (verba ſunt Dan. Bartoli) *preſſoria torcula gemuerunt, in quos illud Auſonii bellè cadat:*

Bart. charact. lit. pag. 335.

Utilius domire fuit, quam perdere ſomnum,
Atque oleum.

Quam multi vigiatas noctes libris ſudarunt componendis, quos absq; ſomno nullus legat. niſi cui ſomnum excuſſerit indignatio in auctorem! Quot olim vixêre fama gloriâque ſingulari conſpicui Viri, quorum memoria eodem ſepulta eſt tumulo quo cadavera; quorum aliquando laudata opera, mox æternæ oblivioni data, vel ſi extent in literarum monumentis eorum nomina, non ſunt ſcripta in cœlis, libroque vitæ inſerta; quam multi ex illis ſolâ infamia famoſi; quam innumera periêre doctorum hominum monumenta, qui per ea famam ſibi immortalem parare laboraverunt. *Quam multi* [ita notanter Raynaudus) *apud Photium authores ex ſolo Photii breviculo noti ſunt, operibus planè deperditis? Poſtea etiam quam multorum opera omnis generis & omnis ætatis,*

Confer. pium literati hominis ſeceſſum p. 141.

Rayn. de bonis & mal. lib. p. 322.

tatis, nullo licet interposito adverso casu vel confixione perierunt. Nec ipsum arbitror mundum capacem fore librorum, qui non dico aliquot ante Christum seculis, sed non ita multo ante nos editi sunt. Evanuerunt quàm plurimi & levarunt Orbem. Eadem sors indies plerisq; obtingit. Ac licet quorundam operum vita tempore diuturna fuerit, quid profuit ea authoribus defunctis? annon melius illis fuisset omni fama caruisse, quam cum magnâ æternùm periisse? Quod si quædam literatorum hominum volumina aliquam nacta sint gratiam, nullam tamen gratiæ partem in suos transferre potuerunt authores, sed iis in re præsenti factum quod Lactantius alibi sculptoribus exprobravit, nimirum ut eorum adoretur manus & labor in statuis, cæterum ipsi spernantur protinus, donis statuæ colantur, premantur verò earum artifices calcibus, suspiciantur pro Diis saxa, pro saxis sculptores habeantur. *Quid inter se* (ait Lactantius) *tam contrarium quam statuarium despicere, statuam adorare, & eum ne in convivium quidem admittere qui Tibi Deos faciat?* Proin parum sæpè emolumenti scriptoribus accedit, etiamsi monumenta eorum maximo apud nonnullos in pretio habeantur, varioque legantur idiomate, nimirum spretis artifici-

Lactantius de orig. error. cap. 2. ex Seneca, confer Bartol. charact. pag. 5.

tificibus insensatæ adorantur statuæ, honorque authoribus debitus, soli ut plurimum operi exhibetur. Haud abs re Jacobum Billium (qui immortalem ex Patrum quorundam editione gloriam est consecutus) commendavit Scævola Sammarthanus in illustrium Gallorum elogiis, quod licet totus in scribendi labore semper fuerit, nullum tamen unquam attigerit argumentum, quin ad pietatem illud ac religionem pertineret, *cætera omnia* [notanter addit Sammarthanus] *tanquam fluxa & caduca generoso quodam animi vigore contemnebat.* Nec minus Jacobum Fajum Spessæum Virum longè doctissimum tam longè ab omni gloriæ fumo abfuisse idem memoravit, ut cum tradere posteris multa posset ingenii sui documenta, tamen post absolutissimas tot veterum lucubrationes publicare novos libros non modo supervacaneum esse duxerit, sed etiam ineptum. Claudium Puteanum denique idem Sammarthanus posteritati commendavit, quod licet eo homine ætas nihil doctius tulerit, pro singulari tamen animi sui modestia scriptis nunquam inclarescere voluerit. Equidem si doctrinâ virtuteque sublimiori conspicui Viri gloriosæ illius vanitatis vestigia paulò diligentius observent, vix unquam nominis sui affectabunt perpetuitatem, sed DEO solum & beatæ æternitati (si quæpiam scribendi necessitas iis incumbat) curas atque meditationes suas con-

Sammarthanus Elogior. lib. III. pag. 76.

Idem l. c. lib. V. p. 105.

Idem lib. IV. p. 120.

consecrabunt, haud quaquam per eas immortales fieri cupientes, sed immortali & invisibili seculorum Regi honorem unicè tribuentes, *non solum aliis* (ut Augustinus loquitur) *scribendo proficient, sed ipsi proficiendo optima quaque scribent*, studiosè etiam observantes præclarum Petri Venerabilis consilium Gilberto cuidam olim subministratum : *Seratur in chartula verbi divini seminarium, quod maturis segetibus, hoc est libris perfectis, multiplicatis frugibus esurientes lectores repleat, & sic panis cœlestis lethalem animæ famem repellat, sic planè, sic verbi divini poteris fieri taciturnus prædicator, & lingva silente in multorum populorum auribus manus tua clamosis vocibus personabit : Clausus tenebris in spelæo tuo & in codicibus tuis, terras & maria peragrabis, in publicis Ecclesiæ conventibus lectoris ore verbum DEI de sublimi loco inclamabis, inq; remotis claustrorum & domiciliorum angulis illud idem servis DEI silentibus insusurrabis.* *Petr. Vener. lib. I. Epist. 20.*

XVIII. Magnifica est Scriptoris cujusdam ævo nostro clarissimi vox, & digna quæ Literatorum omnium auribus inclametur : *Nihil moror Libros, sed combustos omnes velim, si DOCTIORES tantum, non* *Salmas. Epist. XXXV. ad Jac. Cruc.*

etiam MELIORES, qui illis dant operam reddere sint idonei. Itaque maximoperè SCRIPTOREM quemlibet ea cura atque cogitatio versare debet, quâ ratione summè utilia necessaria salutariaque ingenii monumenta parare inq; publicam dare lucem queat. Non frustraneum solum, verum infortunatum etiam, atque damnificum illum laborem esse, qui otiosis & inutilibus libris conscribendis impendatur optimorū & sapientissimorū virorum constat judicio. Sicuti (juxta sacrum effatum) filiorum insensatorum multitudo parenti in opprobrium vergit, non verò in ornamentum, ita librorum (quos haud abs re ingenii liberos veteres nuncuparunt) inutilium noxiorumque copia auctoribus suis maximum dedecus extremamque infamiam conciliat. Cum celebris quidam seculi hujus Scriptor in operis sui fronte illos Literatorum labores *Herculeos* dixisset, *qui fatigationibus immensis commoditates adferant aliis, authoribus verò suis præter aliquantulum famæ, plurimumque invidiæ, nihil*; nonnemo acerbè satis rigideque illum tractaturus enunciavit, *M. LABORES EOS ESSE, qui fatigationibus immensis, nec commoditates aliis, nec auctori suo aliquantulum famæ, sed plurimum infamiæ adferant.* Quicquid verò de Scriptoris illius monumen-

Phil.Lab. Tom. I. de Script. Eccles. pag. 980.

tis

tis sit statuendū, nemo facilè inficias ibit effatū istud cumprimis locum habere in omni librorum inutilium otiosorumque genere, quorum auctores speratæ gloriæ loco extremam infamiam fatigationibus suis consequuntur. Licet sapientiam absconditam, *inutilem* (non secus ac thesaurum invisum) Siracides pronunciaverit, notanter tamen *hominem qui stultitiam suam abscondat, meliorem esse judicavit eo, qui suam sapientiam evulgare recuset.* O si insensati quidam librorum conditores eam quam habere se putarunt abscondissent sapientiam, nec evulgassent illos suos luce indignissimos fœtus, non tantam sibi accivissent apud doctiores & meliores infamiam, nec veritatem * proverbii illius Talmudici experti fuissent, *quod homines prodeuntes* (temerè scil.) *in publicum sint quasi tradendi lictoribus, &c.* Severissimorum equidem judiciorum ac censurarum aleam utplurimum illi Scriptores subeunt, qui licet abunde ingenio eruditioneque præditi sint, laborem tamen omnem, ætatem ac valetudinem in elucubrandis nullius frugis argumentis, & libris edendis consumunt, *in quibus scribendis* (ut scitè Bartolus ait) *VITA, legendis verò tempus infeliciter omninò conteritur.*

Sirac. cap. 41.

Bartol. charact. lit. par. II. pag. 346.

Cc 4 Quod

* *Proverb. hoc ex Talmudis tract. de Sabbatho haud malè Buxtorfius adscripta quædam seculo hoc evulgata accomodavit.*

Quod si jure meritissimo Seneca quibusdam ævi sui philosophastris succensuit, qui nocturnas vigilias, & diurnarum velitationum clamores assiduos in puerilia, non risu modo sed ferulis digna conferre neutiquam dubitarunt: *Mus Syllaba est: Syllaba caseum non rodit: Mus ergò caseum non rodit. O pueriles* (exclamat ille) *ineptias! in hoc supercilia subduximus? in hoc barbam demisimus? hoc est quod tristes docemus & pallidi*; Si inquam Seneca nugaces ejusmodi illiberalium artium magistros meritò reprehendit; quis obsecro piè-doctorum illos laudaret Orbis christiano-literati incolas, qui vitam omnem studiis inanibus nugisque puerilibus impendere neutiquam verentur? *Idem l.c. p. 348.* *Tantane est* (inquit modo laudatus Scriptor) *nugarum futilium ubique penuria, ut juvet iis gravi studiorum & noctium, vitæque adeò multæ sumptu, numerosas farcire paginas? Si possum animo in selectam prædam cum aquilis & accipitribus assurgere, cur malim cum alaudis uno garriendi desiderio alas explicare? quod illa dum faciunt, tamdiu cantillant, quoad rupta garritu cadant, suo illo cantu adeò læta, ut si canendi magistræ cæli Sirenibus fuissent.* Navigatio vitæ hujus quam fermè in

in ſtudiis ponitis (ita poſt quædam alia Bartolus ævi noſtri ſcriptores eleganter compellavit) felicitas indolis, & ſcribendi labor quibus poteſtis rem literariam auro & unionibus augere, quo tendunt obſecro? quibus amabo vos mercibus locupletamini? fabellis nimirum, altercatione frivola, quæſtiuncularum, nugis prope dixi heroicis; amatoriis inquam nugis; reſtitutione textuum, aut depravatione potius, emendationibus arbitrariis, conjectaneis, imaginariis, & quid plura? *Quare appenditis argentum Veſtrum, & non in manibus* (inquit ſacer vates Eſaias) quod cum exponat B. Hieronymus de ſecularibus ſtudiis, quantò verius de veſtris, tum planè inanibus, tum ſæpè fatuis dici poteſt? An vivit aliquis Tiberius qui vos matris Hecubæ nomen, qui uſurpatum ab Achille inter Lycomedis virgines abſconſo nomen edere jubeat? - - - An aliquis Domitianus ad quotidianam & diuturnam muſcarum venationem vos invitat? Amplitudinem Romanæ urbis oſtentaturus Heliogabalus, aranearum telas omnes tota undique de-

 cuſſas

cussas & collectas urbe exaggeravit in montem demens, magnitudinem Urbis urbium Reginæ stolidè arbitratus hoc documento contineri. Stultum hunc nemo sapiens non videt; est tamen illorum (scriptorum) archetypus, qui experimentum sui publicè præbituri, araneis pluribus quam foliis libros implent argumenti planè inutilis, & tractationis

Job. XIII. 5. evanidæ ac prorsus inanis. *Utinam taceretis, & putaremini esse sapientes.* Plaudat iis, si vultis, stultorum amicorum fatuitas celebris; alia propterea non erunt illorum quam quæ in Bachi spectaculis laudavit Diogenes, magna stultorum miracula.

XIX. Sicuti igitur scriptorum ejusmodi inutilium fructuque omni vacuorum ingens est fatuitas, atque pestilentium librorum divulgationem gravissima detrimenta insequuntur, ita satis deprædicari vix potest BONORUM AUCTORUM felicitas, summæ sociata utilitati. Equidem non Scriptoribus solum, verum ipsi etiam Ecclesiæ atque universæ rei literariæ egregia inde accedunt emolumenta. Amplissimam piè-eruditus scriptor lætitiæ gaudiique segetem habebit, si eas ingenii proles fuderit, quæ pietati pariter ac eruditioni sinceræ plan-

tandæ propagandæque inserviant. Dilabuntur opes, corruunt ædes, numerosissima interdum deficit familia, ast præclaris operibus nobilitata nomina nunquam intereunt. Quinimò talis tantaque ea est bonorum pièque doctorum scriptorum felicitas, quæ cum universi Orbis opibus atque dignitatibus haudquaquam comparanda, ne dum permutanda videatur. Non ad vanam illi, sed sanam, non fallacem sed veracem perennemque adspirant immortalitatem, imperturbatæ junctam tranquillitati. Et cum neutiquam præpostera eos invadat immortalitatis affectatio, quæ profana seculi mancipia, Magistros quosdam nugivendulos, vanæque gloriæ ANIMALIA occœcare solet, qui nec ipso Cenodoxorum literatorum exitio à præpostero illo famæ acquirendæ studio sese revocari patiuntur, feliciora sc. sibi fata promittentes; cum inquam felices illæ Scriptorum nobiliorum animæ ab omni inanis gloriæ æstu, omnique insano immortalitatis desiderio maximè sint alienæ, cœlesti ut plurimum nutu accidit, ut non in tempore solum laudem gloriamque insignem (licet minimè quæsitam) obtineant, verum perennem etiam atque sempiternam beatitatem divino beneficio consequantur. Mille vivendi artes huc usque indagavit, nec invenit tamen impotens nunquam-moriendi desiderium, cumprimis idipsum Sinarū philosophos

Primo-

Primoresque tantoperè olim invasit, ut curas cogitationesque omnes vanissimæ illi immortalitatis affectationi duxerint impendendas: Et quod ea res scientiæ humanæ facultatem atque limites longissimè excedat, nulla prorsus ratione ut credant, induci potuêre. Frustra sæpè qui inter illos sapientiores in detergendo isto morbo, atque deprimendo contumaci sociorum suorum affectu fuêre occupati. Herbis alii argentoque vivo vitam producere sunt conati, alii nescio quale immortalitatis poculum ab impostoribus quibusdam paratum propinatumque impigrè hausere, oleum simul perdentes ac operam. Scilicet herbis Medeæ carebant fatui illi βιόφιλοι, & Jovis ambrosiâ, quibus vitam sibi immortalem accerserent. Nuspiam reperti sunt illi quos finxêre immortales in montibus errantes, inque ipsum cum libuerit adscendentes cœlum. Nec minus præposterè illi quondam immortalitatis iter culmenq; honoris perpetui adierunt, qui mortem subire voluntariam, necemque ultroneam (urgente scil. insana gloriæ cupiditate) suscipere non dubitarunt, veluti Calanus ille magni nominis philosophus Indus, qui diu multumque Magnum secutus Alexandrum tandem ipso vidente sese in ignem conjecit, ratus ea ratione se apud ipsum Alexandrum & posteros fumum immortalitatis adepturum, ad stolidi nimirum Empedoclis [cujus supra meminimus]

Nic. Trig. lib. I. Expedit. Sinic. c. 9. confer. Commentar. nostr. de Re literar. Sinens. Sect. XIII. p. 258.

mus] exemplum, qui in Ætnæ craterem insiluit ut pro Numine haberetur. Sic Cleombratum cum Hegesyæ discipulis immortalitatis statum tanto ardore concupivisse legimus, ut præ potiundi desiderio præmaturam mortem oppetierint. Et si qui oblatam à superis immortalitatem (uti fabulata est antiquitas) respuerunt, quemadmodum de Chirone perhibetur, illi quoque ex ipso immortalitatis contemptu gloriam venati sunt augustiorem, tantoque illustrius aviditatis illius (scil. famæ in perpetuum producendæ) dedêre documentum. Longè felicius veræ immortalitatis metam librorum optimorum scriptores atq; conditores à tot seculorum decurso tempore attigêre. Monumenta quæ publico bono ediderunt quovis ære, quibusvis marmoribus, Mausoleis, arcubusque triumphalibus [quibus nonnulli olim affectarunt quidem, non item assectati sunt nominis immortalitatem] perenniora extiterunt. Illi quos studio indefesso peperêre filii parentibus suis etiam vitâ functis honori decorique sunt perpetuo. *Mortuus est pater, quasi non sit mortuus, similem enim post se reliquit.* Ecclesf. c. XXX. Adeò enim in filios hujusmodi egregios parentum virtus pietasq; sese transfundere solet, ut in iisdem post fata vivere semper spirareque videatur. Si tam procul longeque à parentum suorum vultibus

& mo-

& moribus naturales filii exerrent, ut [quod prisci finxêre Ægyptii] ex patre fulgure boves interdum nascantur; illi quos diximus melioris notæ fœtus vivas parentum suorum repræsentare videntur imagines. Est proles illa verè immortalis, cujus ope literati felices cunctis miseriis defuncti, gloriæ perpetuæ vivere incipiunt, incomparabilibus planè laborum suorum præmiis æternùm condecorandi. Audiamus de insigni hâc Scriptorum optimorum felicitate * sæpè laudatum Bartolum egregiè differentem ad h. m. Quibus obsecro firmamentis stabilius magnorum hominum gloriæ, & meritorum nomina fulciuntur, quam LIBRORUM IMMORTALITATE? Inspiciamus rerum strages quas agit ubique omnium edax tempus, præcipitando alias, reliquas sensim ac lentè arrodendo. Rupes sub annorum decrepitæ pondere subsidunt, in sepulchrum curvantur, membratim

Bart. char. lit. p. 365.

* *De quâ etiam legi meretur memorabile* Philobiblion, *quondam à Richardo de Buri Episcopo Dunelmensi in Angliâ conscriptum, & unà cum centuriâ Epistolar. philologicarum ex Bibliotheca Goldasti antehàc Francofurti, nuper verò Lipsiæ 1674. edit. In cujus capitul. 1.2.3.4. author egregiè ostendit quanta bona per libros proveniant,*

diffi-

dissiliunt, ossiculatim disperguntur; & ipsæ quoque mendicare videntur è subjectis vallibus tumulum quo tegantur. Tabescunt rubigine quæ sunt ferrea, & lima temporis pulverascunt. Altissima quondam Palatia superbis minuta capitibus, nunc ostentant ædium cadavera, è quibus si pars aliqua murorum non tam stare, quam ruinam perpetuo minari videatur, ea videtur à tempore relicta, ut esset potius ejus trophæum victoriæ, quam pristinæ magnitudinis aliquod monumentum. Ubi olim Deorum templa, Imperatorum aulæ, Senatorum sedes, Doctorum exedræ fuerant, nunc cubilia sunt luporum, bubonum nidi, latronum receptus. In hâc strage annorum, in iis ætatum ruinis, quam magnificè invicta seculis attollant capita VIVACES RELIQUIÆ INGENIORUM PRÆSTANTIUM; quâ vivant in morte omnium securi, & æterna vireant senectute LIBRI ERUDITI, & in libris ipsorum parentes dicat Stoicus Romanus, & sileo: Cætera quæ per constructionem lapidum & marmoreas moles

les aut terrenos tumulos, in magnam eductos altitudinem constant, non propagabunt longam diem, quippe & ipsa intereunt: IMMORTALIS EST INGENIORUM MEMORIA! Fortunatus Metellus, qui filiis quatuor succollantibus ad sepulchrum elatus, primis consularibus, tertio tunc, & quarto post paulùm consulibus, Vellejum movit ut diceret: *Hoc est nimirum magis feliciter de vitâ migrare quam mori.* Utcunque sit, tamen *de vitâ migrat*, & à filiis effertur. Parentes suos non filii quatuor; sed quam MULTI prodeunt IN LUCEM EORUM LIBRI, morti ereptos & cineri, ubique cum pompa circumferunt, deponunt in omnium manibus, oculis veneratione. Quot suâ patriâ obscuri, & dote ingenii paucis noti, librorum suorum præconio omnium animos, omnium sibi existimationem & laudem huc usque conciliarunt! - - - Hi Soles doctrinarum, quorum radiis floret terra, vigent scientiæ, secula illustrantur, illum honorem videntur promeriti, quem lucis

Vell. l. 1. Hist.

con-

conditor lucis attribuit. Primam siquidem illam sua laude, suo inter omnia opera ore dignatur; non tam quod pulchra per sese, quam quod quicquid videt pulchrum efficit & formosum. *Tantum sibi prædicatorem* (ait Ambrosius) *potuit invenire à quo jure prima laudetur; quoniam ipsa facit ut etiam cætera mundi membra digna sint laudibus.* Hi sunt quorum animos Seneca ob meritorũ suspicit gloriam, quorum adorat ortum in hanc lucem, quam viventes calcarunt terram osculatur, momentum illud mœrens luget quo vivis ablati sunt, *vocatq́ PRÆCEPTORES GENERIS HUMANI, ET DEORUM ritu colendos. Cum enim* (*subderet Vitruvius*) *tanta munera ab SCRIPTORUM PRUDENTIA fuerint hominibus præparata, non solùm arbitror palmas & coronas his tribui oportere, sed etiam decerni triumphos, & inter Deorum sedes eos dedicandos.*

Ambr. I. hex. c. 9.

Sen. Epist. 14.

XX. Talis igitur librorum *SCRIPTOR*, verè *FELICIS LITERATI* gaudet elogio famâque dignus perenni, qui non vulgari solum doctrina ingenioque præditus,

verum etiam supra spem, metumque, aut alium perturbati animi affectum est positus, denique extra ostentationem atque ambitionem constitutus uni operatur veritati, uni gloriæ divinæ intentus, viamque sibi per ingenuos labores ad veram & beatam, non vanam & umbraticam illam parat immortalitatem. Satis gloriosè quondam Flaccus, suæ sibi conscius præstantiæ exultavit:

Exegi monumentum ære perennius,
Regaliq́ situ Pyramidum altius;
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, & fuga temporum.
Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit libitinam. Usque ego postera
Crescam laude recens; & quæ sequuntur.

Nec minus superbè celebris ille Ovidius Naso in Octaviani Cæsaris invidiam suum consolatus est exilium:

Jamq́ opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignes
Nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas,
Cum volet illa dies, quæ nil nisi corporis hujus

Jus

Jus habet, incerti ſpacium mihi finiat
ævi
Parte tamen meliore mei ſuper alta per-
ennis
Aſtra ferar, nomenque erit INDELE-
BILE noſtrum.
Quaque patet domitis Romana potentia
terris,
Ore legar populi, perque omnia ſecula
fama,
Si quid habent veri Vatum præſagia,
vivam.

Quodſi verò tantam profana vanæ gloriæ mancipia de futura ſua immortalitate dulcedinem concepêre, ut ejus intuitu cuncta deſpexerint humana, nihilique penderint fortunam, neque labores neque damna, non graves averſata ſint ruinas, quibus obſecro elogiis illi ornandi ſunt Scriptores, qui Chriſti ſpiritu afflati, *in operibus ſuis per ingenii oblationem* (ut Chryſoſtomus loquitur) *DEO ſoli ſacrificarunt*, per ſacroſanctos labores ad veram beatamque immortalitatem viam ſibi aperientes, atque longè celſiora pegmata iu æternitatis ſacrario obtinentes. Nunquam priſcos Eccleſiæ Doctores, alioſq; ſinceræ fidei ac pietatis chriſtianæ propagatores infelices di-

xerimus, quod vel variis suppliciorum generibus, vel Imperatorum & Præfectorum gentilium tyrannide sint sublati, vel quod exules egentesque aliquandiu vixerint, quodque tot injuriarum & calamitatum turbinibus sint expositi, si doctissima pariter ac sanctissima eorum scripta evolverimus, quibus laudem famamque perennem sunt consecuti. Vivit Martyr ille Justinus, vivetque felicissimus cum Cypriano, Irenæo, Basilio M. Chrysostomo, Augustino, aliisque pluribus qui (ut Horatius exultavit) *Libitinam evitarunt*. Nec ulla unquam tabe corrumpentur veneranda illa Doctorum & Antistitum nomina, qui nostro pariter ac superiori ævo omnes cogitationes suas, studia omnia ad divinarum rerum tum intelligentiam tum propagationem contulerunt. Etsi enim laude eximia illi quoque videantur digni, qui vel in lingvarum vel artium & disciplinarum humanarum studio ætatem transegerunt; imò plurimos stilus spectabiliores longè fecerit quam alios ensis, [non secus ac C.J. Cæsarem, qui stylo etiamnum vivit, postquam pridem ense miserrimè occubuisset;] longè majorem tamen beatæ istæ animæ Divinæ tantùm litantes gloriæ merentur commendationem. Quantò enim æterna mundanis, immortalia caducis, divina humanis antecellunt, tanto illi reliquos Scriptores longissimo post se relinquunt intervallo. Quorundam profanè doctorum vastos scri-

ſcribendi conatus mors ſubitanea interemit, ut rapidiſſimo fato abrepti ſint eo ipſo tempore, quo (ſicuti de Bartholomæo Leonico Pierius Valerianus memorat) im̃ortalem ſibi gloriam comparare laborarunt; Alios nimia ſcribendi aſſiduitate interemptos fuiſſe legimus, veluti Paulum Decanalem, qui dum præſtanti labore Ptolemæi Geographiam non tam temporum, quam imperitorum hominum injuria paſſim depravatam incolumitati priſtinæ reddere contendit, tam utilem & jucundam humanis ingeniis cognitionem brevi exhibiturus, ex nimia ſcribendi contentione, rupta intra pectus vena ita ſanguinem evomere cœpit, ut mox perpetuæ datus ſit quieti; Quinimò quoſdam ex mero dolore ob ſcripta perdita periiſſe, vel immedicabili contabuiſſe ægritudine cognovimus, quos inter Avorum noſtrorum memoria emicuit Jacob⁹ Conſtantius, qui (teſte laud. Pierio) triſtem librorum à ſe conſcriptorum jacturam immoderatius ferens, morboſum animi contraxit æſtum, quo in dies horaſque creſcente miſerè eſt extinctus. Nihil tale novêre majori Numinis afflatu perculſi ſcriptores, qui omni ævo ſingulari cum induſtria, pietate, gravitate imò bonorum omnium applauſu conſcripta volumina edidêre in publicum, atque plus cæteris laborantes, Sacro-chriſtianam rem non exiguo locupletarunt augmento. Hi (quicquid ipſorũ monumentis olim obvenerit)

Pier. de liter. Infelicit lib. II. p. 164. Idem lib. I. p. 58.

Idem Pier. lib. II. p. 110.

de invidiâ, de ſcelere, de hæreſi, mendacio, ipsâ morte denique feliciter adeò triumpharunt, ut non modo poſt buſta ſua & cineres ſint etiamnum ſuperſtites, verum longè diutius perennante ſcriptionis fructu, quam ipſorum librorum vitâ, fulgeant ſicut ſtellæ firmamenti in perpetuas æternitates. Ac licet quædam forte ipſorum ſcripta perierint, memoria tamen eorum, hominum doctorum & eloquentium teſtimonio celebrata, quinimò Solis ipſius radiis inſcripta nulli dabitur oblivioni.

XXI. Itaque FELICI ex infelicium caſibus & periculis SCRIPTORI opera præprimis navanda eſt ut recta gaudeat intentione, h. e. labores ſuos divinæ gloriæ proximiq; utilitati conſecret priùs, quam eos perficiat atque comunicet cum pluribus; dein ut ea quæ ad legentium fructum parare conſtituit, optimo ordine atque eleganti digeſtione conſcribat, cum magiſtrá experientia conſtet, ea quæ, ordine inſtituuntur, minore laboris ac temporis impendio perfici, nec ſolùm citius & commodius, verum etiam rectius ſolere abſolvi. Sed & ſollicitius ea à literato ſunt elaboranda quæ chartis mandantur, quam quæ dicuntur ex tempore, ſi modo rata atq; haud pœnitenda illa eſſe debeant. Curam inquam ſeriam adhibeat ſcriptor piè-eruditus, ne illotis quod ajunt manibus tantum ſuſcipiat negotium, Euripides εὐλάβειαν quæ hæc ipſa cura eſt, utiliſſimam

dixit

dixit esse Dearum, cum scientiæ lumen adhibeat operibus, abstrusa penetret, revelet operta, illuminet obscura, cuicunque scriptori hæc adest virtus sinceræ sociata pietati, hoc assequetur, ne animus unquam negotio desit, nec votis successus. Optandum quoque esset ut qui scriptis edendis operam navant, tot frustra editorum librorum causas atque rationes sibi revocarent ad animum, quas Bartolus in sæpe laud. opusculo ad h. m. exposuit: Prima est quod multi nihil se putant egisse, si librum ediderint, nisi Bibliothecâ libris suo Marte cusis Orbem ditaverint.

Bartol. charact. lit. p. 336. seqq.

Hinc oblita modi, millesima pagina surgit.
Omnibus, & crescit multâ damnosa papyro.

Juven. sat. 7.

Volumina centum, mille chartarum singula cum ediderint, iis unius ingenii tot partubus, unius mentis, unius studii & styli tot filiis incedunt tumidi, nec animadvertunt famam & gloriam haud quaquam librorum indigestâ turbâ, sed delectu parari, nec æstimari numero, sed solo pondere. Numeret sanè opus editum centum volumina, cum Ausonii echone de se profiteri hoc poterit:

Aëris & linguæ sum filia, mater inanis
Judicii, linguam quæ sine mente gero.

Quam sensatè & pulchrè libros Domitius Piso THESAUROS ajebat esse OPORTERE

non libros, verba totidem gemmas, paria numero paginarum monilia; ut quicunque legerit, decenni authoris labore horâ unâ ditetur. Heu! illa ætas quo abiit? quò mos eximius, scientiarum mel committendi ceris tenacibus? Quo descendebat lentius styli cuspis in tenacem ceram, hoc erat morosior in cogitando mens, hoc maturius quod cogitaverat. Nunc verba digitis calamus præripit, capiti cogitata, utraque tanto leviora, quanto minus perpensa - - - Si dicturus esses in consessu centumvirum sapientissimo, & omni doctrinarum genere exculto, malles eorum aures indiscriminatim verbis vulgaribus & impolitis, delectu nullo nec ordine nec soliditate profanare? annon gemmas si posses, & aurum loquereris? Et non vides Te libris quidquid ubique Orbe toto doctorum hominũ & sagacium est affari, qui legendi tui & audiendi studio tenentur? Quin tu potius Phocionis consilio uteris, qui rogatus, quid tam diu cogitabundus animo versaret; sum inquit dicturus ad Athenienses, & verba retracto singula, ne quid excidat mihi, quod fortè dici minimè deceat. Tu igitur qui scribere, qui scripta in publicum emittere cogitas, juxta prudens poetæ monitum: *Laudato ingentia rura, exiguum colito.* Moles voluminum gigantæas nulli invideas, æmulare si quid in iis est rarum & ævo dignum; scribe aliquid quod solum multorum

&

& laudem & pretium æquet. Altera origo editionis librorum infaustæ infelicisq; delectus est *INIQUÆ MATERIÆ*, & cui sustinendæ par desit ingenium. Ode, epigramma, simile aliquid typis est datum, & placuit, fingitque mox animus se ad Heroica & Tragica vocari:

Non ideò debet pelago se credere, si qua
Audet in exiguo ludere cymba lacu.

Metire humeros de onere quod moliris, post si videbitur par oneri cervix, tolle sis onus, & benè ambula. *Prudentia hominis est, nosse mensuram suam, nec imperitiæ suæ Orbem testem facere.* Jungatur Briaræo Argus, nec centum præcipitent ad scribendum manus, nisi centum illis oculi præstò sint. Ne te campus ingens nobilis argumenti sic importunè sollicitet, ut non sinat tē alas & vires prius attendere, quam Te aëri credas. Alas remitte, quibus altius quàm decet eniteris; & in hoc ciconiæ pullos à nido recentes imitare; alioqui certius ad casum quam ad volatum impelleris. - Tertia causa frequentiorum in edendis libris aborsuum verius quam partuum, IMPATIENTIA est fœtuum formandorum prius quam eduntur. Frustra illis sed cautè occinit scribendi magister & canendi: *Nonum prematur in annum &c.* Quid igitur mirum si fungus unâ hora natus, intra duas marcescat; & nostræ (quod ajebat

Hieron. contra Vigil.

Horat. in art. poet.

Plato) lucubrationes in hortos mutentur Adonidis, *qui subitò & uno die nati, celerrime pereunt.* Viri docti quò scientiores & sapientius cordati, hoc semper fuêre in censurâ sui acriores. Gnarus quisq; illorum se sua auribus, oculis & examini credere Virorū sapientum & eruditorū, ita Bartolus. Nec malè Theophilus Raynaudus in eleganti suo de bonis & malis libris opere observavit, plerosque Scriptores in libris suis edendis justo esse celeriores, ut mirum non sit irrepere in eos quod gravi sit dignum censurâ ac reprehensione, cum ipso Apuleo animadvertente, ***nulla res possit eadem esse festinata simul, & examinata, nec sit quicquàm omnium, quod habeat & laudem diligentiæ simul, & gratiam celeritatis***; quinimò ipsa natura nos edoceat, fœtum non statim post conceptum esse exponendum luci, sed formandum prius quam in apertum exeat, pariter formanda & fingenda sensim esse ea quæ ingenii uterus conceperit, ne fœtus abortivi [musteos libros vocat Plinius, eumque æmulatus Sidonius, subventaneos ejusmodi fœtus summoperè improbantes] Orbis eruditi sistantur conspectui. Et quamvis [pergit Raynaudus] in tanta vitæ brevitate non placeat Ludovico Vivi ea per Poëtam indicta nonum in annum operis suppressio, cum partus humanus tantum sit nonimestris, nimiamque limam ipse Plinius impro-

Theoph. Rayn. de Bonis & mal. lib. p. 319.

Apul. lib. de Deo Socratis sub. init.

Plinius lib. VIII. epist. 21.

Sidonius lib. VIII. epist. 3.

L. Vives lib. 5. de tradendis discipl. in fine

Plin. lib. 9. ep. 35.

improbet; tamen præstat tarditate quam præcipitatione peccare, certumque est quod Quintilianus prudenter monebat, opus jam conscriptum aliquantisper seponendum esse, ut qui conscripsit ad illud postmodum refrigerato inventionis ardore tanquam ad alienum redeat ut lector non ut author, siquidem ex ea retardatione judicium limetur & expoliatur. Similem curam qui prætermiserit, & libros fundere potius quam edere diu pressos longaque lima expolitos laborarit, ac ut est apud Hieronymum fœtus suos evolare de nidulo siverit, & temerario editionis honore vulgaverit, non mirabitur, si pro bono libro fungum emittat, proque sperata laude & approbatione gravem censuram & reprehensionem reportet, quin imò ab illis ipsis qui ad scribendum & edendum adulando perpulerunt, vel coram opus laudibus ornarunt egregiis, irrisiones sannasq; tandem consequatur. *Ne ad scribendum cito prosilias* (ita Rusticum laudatus Hieronymus prudentissimè admonuit) *& levi ducaris insania, multo tempore disce, quod doceas, ne credas laudatoribus tuis. Immò irrisioribus aurem ne libenter accomodes; qui cum Te adulationibus foverint, & quodammodo impotem mentis effecerint, si subitò respexeris, aut ciconiarum deprehendes post*

Hieron, epist. ad Desider.

Hieron. Epist. ad Rustic. de forma vit. mon.

post te colla curvari, aut manu auriculas agitari asini, aut æstuantem canis protendi linguam. Cogitet (Plinio suggerente) Scriptorum quilibet, quam magni sit dare aliquid in manus hominum, sæpeque tractet, quod placere & semper & omnibus cupiat. Quæcunque igitur scripserit literatus, diutius habeat præ manibus, retractet eadem, iterum ac tertio ad examen revocet, cum libris sæpè idem quod plantis accidere soleat, ut quæ tardè erescunt firmiores sint, eæ verò in quibus præpropera luxuries efflorescit, celerius pereant. Quâ ipsa persvasione imbuti scriptorum prudentissimi (dicente rursus Bartolo) ex iis quæ elucubrarunt nihil prius judicio publico committunt, quam intimi cujuspiam sui censuræ crediderint, sed cordati ac fidi, qui dicat pro imperio REPETE! at si non ante quam missis in lucem libris deprehendant se reos esse alicujus nævi, manu ipsimet spongiæ admota castigant, retractantq; ut boni pictores opus nondum arte ultimâ perfectum, sed illo adhuc Polycleti & Apellis solenni suspensum lemmate, FACIEBAT, *tanquam inchoata arte & imperfecta, ut contra judiciorum varietates superesset artifici reditus ad veniam, velut emendaturo quicquid desideraretur, si non esset interceptus.* Hujus prudentiæ clarum præbuit documentum Vir longè clarissimus Hippocrates,

Plin. l. b. VII. ep. 17.

D. Bart. char. lit. p. 234.

tes, quem sua quædam de fractura capitis revocare non puduit. Et cum nemo felicis adeò sit limpidique ingenii, quin aliquas in tradenda scientiæ luce emittat ignorantiæ suæ umbras, hinc dedecori Scriptoribus nemo facilè adscribet, nec propterea è doctorum circulo illi excludentur, si in emendandis corrigendisque erratis suis sint faciliores. *Nimis perversè se amat* (inquit Augustinus in Epist. ad Marcellinum) *qui & alios vult errare, ut error suus lateat.* Nihil æquè cordato pioque Scriptori curæ esse debet, quam ut tum ipse, tum alii quos erudire conatur errare desinant. *Non pigebit me* (ait rursum laudatissimus ille Doctor Hipponensis) *sicubi hæsito quærere, sicubi erro discere, proinde quisquis hæc legit, ubi pariter certus est, pergat mecum, ubi pariter hæsitat, quærat mecum, ubi errorem suum cognoscit redeat ad me; ubi meum, revocet me.* *August. l. 1. de Trinit. c. 2. 3.* Utinam idem cunctis Scriptoribus christianis esset animus, consimilisq; modestiæ charactere illi essent conspicui, nec injuriosam sibi esse putarent nævorum postliminio deprehensorum sollicitam emendationem, nec adeò facilè irascerentur cordatis monitoribus, meritò ægrè ferentibus si (quod in veteribus Romanis hodiè ridetur) errores publici pro ipsa veritatis regula habeantur. Utinam [ita optamus insuper] omnes librorum conditores (ne sibi pariter

ac lectoribus suis, quin & seræ posteritati turpiter imponere velint) saluberrimi illius præcepti Delphici essent memores, atque serio *αὐτογνωσίας* studio invigilarent prius, quam de edendis ingenii industriæque suæ monumentis sollicitè cogitarent, præsertim cum sæpè accidat, ut Scriptores etiam ineptiores ob qualemcunque nominis intumescant celebritatem, eamque [licet non habeant,] habere tamen sibi videantur. *Nulli siquidem* (præclarè dicente Vossio) *iis desunt laudatores, & ut adulatores absint, sibi quilibet adulatur, suosque etiam deformes amat fœtus.* Ne igitur fucum Scriptor faciat & sibi ipsi, & aliis seculi sui imperitis lectoribus, ingenii doctrinæque suæ vires justa lance ponderet prius, quam argumenti nobilioris tractationem meditetur, cogitet etiam sollicita mente, utrum Scriptorum aliorum inventis quædam adjicere possit majorem spirantia genium, & num post tot tantaque volumina in lucem emissa operis à se conscripti editio Ecclesiæ vel Orbi erudito adeò sit necessaria? Neque verò sibi soli in tanti momenti fidat negotio, verum aliorum etiam (ut paulò ante monuimus) & doctiorum & candidiorum hominum calculos adhibeat, non contentus scil. secum cuncta probè perpendisse, ea veterum laudatissimo more communicet quoque cum prudentioribus

G. J. Voss de Cognit. sui pag. 30.

bus

bus aliis, horum judicia expoſcat, & rectiora haud difficulter ſequatur monita, Magni cumprimis Ambroſii exemplo & documento illuſtri incitatus: Is ſiquidem librum à ſe conſcriptum judicio & cenſuræ Sabini ſui ſubjiciens; *Neſcio* (ſcitè pronunciavit) *quomodo præter imprudentiæ caliginem, quæ me circumfundit, unum quemq́; fallunt ſua ſcripta, & aurem prætereunt; atq́; ut filii etiam deformes delectant, ſic etiam Scriptorem indecores ſui ſermones palpant. Incautius plerunq́; aliquid promitur; aliquid accipitur malevolentius, aliquid exit ambiguum. Tum quia alieno examinanda judicio, non pro noſtra debemus magis, quam aliena opinione trutinare, & diſcutere omnes ſcrupulos malevolentiæ.* Tam ſeveræ hàc in parte diligentiæ Plinium fuiſſe conſtat, ut primo ſecum ipſe quæ ſcripſerat exactè penſicularit, deinde auribus duorum aut trium commiſerit, ex vultu ipſorum pendens, mox aliorum etiam flagitarit notas, easq; ſi ambigeret, cum uno aut altero denuò expenderet, poſtremò recitatione ſolenni auditorii totius judicia voluerit experiri, quemadmodũ etiam alii Scriptores veteres coram frequenti auditorio ſcripta ſua relegere, & ex ſingulorum vultibus tum laudes tum culpas obſervare conſueverunt. Tutiſſimè turpis phil-

Ambroſ. lib. VI. Epiſt. 40.

philautiæ noxa vitabitur, & quæ plurimos decepit proprii ingenii fiducia reprimetur, si eruditi scriptores monumenta sua cum aliis lubenti animo comunicent prius,quam ea Orbis eruditi sistant conspectui:

Avien. fab. 14.

Quippe est mos homini, quicquid sibi fecerit ipse,
Vile licet maneat, comprobat ipse tamen.
Nolo velis rerum quicquam laudare tuarum,
Alterius nisi sint ore probata prius.

quem obsecro latet sæpè viros eruditos(ut nonnemo loquitur) paratragœdiare, ac suis ipsorum scriptis nimiũ lenocinari,eadem confidenter æqueac audacter in oculos manusq; hominum mittentes,quæ tamẽ potius in scriniis occultanda aut blattis essent ad corrodendum relinquenda. Cum itaq; frequens indulgentia sui nesciat habere delectum,ideò Scriptores doctiorum stare judicio,atque (ne futilibus ineptiant inventiunculis, quin & toti turpiter imponant seculo,) acrem judicii non tam sui quam alieni limam etiam atque etiam adhibere deberent; Cavere etiam strenuè ne ab illaudatæ novitatis sive singularitatis, & perniciosæ temeritatis peste corripiantur,nec extra suscepti argumenti limites facilè oberrent, aut copiæ studio, vel judicii defectu volumina in immensum crescere

re patiantur, *non quod magnum est id semper bonum esse cogitantes, sed quod bonum, etiam magnum esse* mole licet exiguum sit ex Demosthenis sententia statuentes. Curæ ipsis juxta Sidonii notabile monitum sit, ut causam potius seu argumentum impleant quam paginam, neque id solum agant, ut volumen turgescat & infletur, verum ut aurea potius & gemmea quædam scriptis inserantur, certo certius sibi persuadentes, nunquam grata lectori acceptaque fore, quæ præter rem intrusa deprehenderit. Haud immeritò multis quoque displicet genus illud Scriptorum, qui plura libris suis complectentur quam commodè stringere possint, tam vasta sæpe sæpius argumenta aggredientes, ut arbitrentur promissos sibi à divino Numine Nestoreos annos, quibus perficiant, quæ æterni laboris impendio moliuntur, cum vivere plerunque desinant, dum scribere cœperunt, longè melius facturi si illius consilium caperent ductumque sequerentur, qui apud Propertium Mecænatem hunc in modum compellavit: *Propertius Eleg. 3. ad Mecan.*

Quid me scribendi tam vastum mittis in æquor?
Non sunt apta meæ grandia vela rati.
Turpe est quod nequeas capiti committere pondus
Et pressum inflexo prodere terga genu,

Ee *Omnia*

Omnia non pariter rerum sunt omnibus apta
Flamma nec ex æquo ducitur ulla jugo.

Nec minus strenua Scriptoribus christianis opera navanda est, ut debitam in parandis adornandisque suis monumentis modestiam atque decentem reverentiam adhibeant, ne idem incurrant vituperium, quod operis aliàs famigeratissimi, (sub ROMÆ SUBTERRANEÆ titulo editi) authorem Anton. Bosium ex Jani Nicii Erythræi relatione excepit. En verba ejus singulari digna observatione: Antonius Bosius Jacobi fratris ex ancilla Afra filius, paternum genus corporis brevitate, maternum fusco oris colore referebat. - - Ejus non solum adolescentia, sed corroborata etiam ætas, fuit liberior. Amicis utebatur dissolutis, impuris; & simul optimis viris deditus erat: in nocturnis bacchationibus & vigiliis, in comessationibus ac conviviis, nemo erat qui eum jocis, hilaritate amœnitateque antecederet; deinde cum tempus, res & negocia poscerent, nemo illo gravior, nemo prudentior, nemo consilio, diligentia, ac sedulitate superior inveniebatur; libidine sic accensus, ut eam, ubi facultas daretur, expleret, unde ancipites conjectus in,

Janus Nic. Erythræus Pinac. 1. p. 233.

in morbos, vitæ periculum subiret. - - Intercedebat illi vetus usus consuetudoque cum fratre meo, homine mirè ad ejus mores facto, à quo, cum maximè in eâ cogitatione versaretur, perductus est in cryptas, seu arenarias, quarum Romæ magnus est numerus, contortis, ac labyrintheis inter se flexibus implicatas atque connexas; in has, veteres Christiani, primis Ecclesiæ recens natæ annis, minacissimis Imperatorum edictis perterriti, ad collectas, ut ajebant, celebrandas, ad Christi corporis & sanguinis mysteria percipienda, & ad sermones de divinis rebus audiendos conveniebant; quorum ille locorum situm, immensitatem, rerumque in eis contentarum varietatem admirans, voluit illuc sæpius reverti, ac singula diligentius investigare atque perquirere; & cum magis magisque admiraretur, statuit, rem fore dignam, in qua omnes nervos ingenii industriæque suæ contenderet, si videlicet cryptarum earum superficiem, aditus, aulas, aras, imagines describeret: itaque fratre meo, qui erat earum regionum peritissimus, ac

pluribus aliis adhibitis, multorum annorum ſtudio, incredibili labore, magniſque ſumtibus perfecit illud opus, cui titulus eſt ROMA SUBTERRANEA. Cujus operis elaborandi gratia, aliqua in ſpeluncis illis ſanctiſſimis non religiosè facta narrantur ab hominibus minimè religioſis. Ibant illuc cum eo ſemper capita hominum quinque vel ſex, & cum igniariis, unde cereos, ſi eos contigiſſet extingui, rurſus accenderent. Et quia nunquam ferè eò ſe conferebat, ut paucas ibi horas conſumeret, ſed ut minimum, triduum vel quatriduum contereret, opiparis obſoniis, ac præſtantiſſimi vini amphoris inſtructus, ſeſe iſtuc inferebat; adducebatur etiam cocus, qui prandium ac cœnam coqueret, cum ſuis omnibus inſtrumentis, videlicet cum ollis, mortario ac piſtillo, ſartagine, abeno, patinis, aliiſque ejuſmodi vaſis; ac poſtquam multum temporis ei rei, propter quam venerant, datum erat, Cereri jam & Libero, ac ſolitis bacchationibus reliquum tempus deberi omnium vocibus ſignificabatur: nec mo-

ra, exornatum ibi convivium inibant: quod non silentio, neque ea modestia, quam loci illius sanctitas poscere videbatur, sed cum clamore, jocis, facetiisque pluribus, atque effusissimo omnium cum risu celebrabatur; bacchabatur in eo patera bilibris, hoc est, bacchantis more, hac illac volitabat, ac plena & inanis, sine ulla intermissione, fiebat; personabant specus illi convivarum vocibus, madebant pavimenta vino, redolebant fornices nidore culinæ, quivis ut severior, cum ex aliquo aditu, quorum aliquot in circumjectis ibi campis vinetisque cernuntur, venientem ex cavernis illis debacchantium strepitum accepisset, non illic versari homines, sed bacchari dæmones, non opus religiosum elaborari, sed Baccho sacra fieri, vel evocari ab inferis manes declamasset. Ac per hanc rationem confectus est liber ille eruditissimus atque doctissimus. Hactenus de Anton. Bosio Janus Nicius. Hujus itaque scriptoris periculo omnes librorum conditores discant quantam reverentiam ac circumspectionem adhibere debeant si consimilis vituperii probrum incurrere nolint. Quod agunt piè agant decenterque, quantique mo-

menti res ſit poſteritatis negotium ſuſcepiſſe, etiam atque etiam conſiderent.

XXII. Quandoquidem verò [ut ſcitè nonnemo ait] magis ſit in hominis poteſtate ſcribenda facere, quam ſcribere legenda, hocq; rariſſimi ingenii ſit ac paucorum, hinc illis præcipuè ſuſcipiendum eſſet ſcribendi negotium, qui in eo quod tractare inſtituunt doctrinæ & eruditionis genere veluti communes quidam [ut antea Seneca dixit] generis humani præceptores eſſe queant, optimis etiam ad perficienda molimina ſua inſtructi ſubſidiis, eoque ſtyli ſeu dictionis charactere gaudeant, qui ſuſceptæ potius tractationis argumento & peritorum menti quam inepto legentium judicio accomodatior videatur. Non malè etiã Seneca monuit; *Animo ſemper ſcribendum eſſe non auribus*; prout enim Scriptor affectus fuerit, erit ut plurimum & lector. Omnium ſapientiorum Virorum oraculo vulgatum eſt, in ſeverioribus, & ad communem utilitatem magis pertinentibus diſciplinis non fucatum adhibendum eſſe ſermonem, ſed veritatem puram, ne perſtrepentibus tot inanibus verborum lenociniis tibicines potius ceciniſſe, quam philoſophi aut ſapientes Viri dixiſſe aut ſcripſiſſe videantur, cumq; rerum varietas & multitudo, varium ſæpè ac multiformem ſtylum expoſcat à doctioribus haud abs re Scriptores aut Atticum

Seneca Epiſt. 100.

aut

aut Asiaticum scribendi genus semper exercentes reprehenduntur, pariter ut ii, qui(inanis gloriæ œstro perciti) speciosos adeò atque illustres operibus suis solent præfigere titulos [quos jure Seneca oculiferia appellavit] ut cum vestibulum libri quispiam inspexerit, credat esse regiam domum, gaza regia instructam, quò intrandum sibi putet etiam cum periculo vadimonii, sed cum intraverit, sperata illa mox exuatur felicitate, cogatúrque dicere, quod de inventa hominis larvâ apud Æsopum Simius pronunciavit. *Quam multi libri* (ita notánter Bartolus) *præferunt inscriptiones propter quas vadimonium deseri posset? quarum inspecto fastu mox occurrat illud Horatii:* Bart. char. lit. p. II. n. 333.

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?

Currunt impatientibus oculis & manu plerique, illis ad legendas, istâ ad versandas chartas, at cum intraveris Dii Deaq́; ! quam nihil in medio invenies? nisi fortè Africam quandam, cujus oræ amœnæ; mediterranea magnam partem arenæ sunt steriles, deserta, glabretum nudissimum. Prima hujusmodi librorum folia Parrhasii velum esse dixeris, tam artificiosè depictum, ut pro

vero haberetur velo, & pictura sub eo aliqua latere crederetur. Zeuxis certè eò delusus, flagitavit tandem remoto linteo ostendi picturam; sed aliud nihil invenit præter velum, quo mendax penicillus hominum oculis imponebat. Sic inquit Seneca speciosa & magna cotravisentibus, cum ad pondus revocata sunt, fallunt. Sic poma Sodomæ primâ cute blanda & florida, manus & oculos falso colore alliciunt, intus cinis & fumus ubi ea fregeris in auras dissipantur. Si qua illic poma cernantur inquit Tertullianus, oculis tenus, cæterum contracta cinerescunt. Miseret me planè doctorum hominum, qui sumto avidè in manus librorum ejusmodi aliquo, pro veris rebus fallacem opticen, & inanes colorum præstigias, pro Junone compta & divite, nudam nubem reperiunt; suaq; falsi expectatione plus dolent jacturam temporis in eo legendo, quam pecuniæ in emendo. Piscantur in eo tam diu donec fastidio victi dicant, nil cepimus. Pervolitant curioso instinctu, quà se prodit exoticorum sensuum aliquod specimen, aut nova ad dicendum structuræ machina, mox è Zeuxidis pictis uvis illusæ aves, sic illi à li-

Seneca Epist. 65.

à librorum avidam sciendi famem specioso fuco pellicientium inani lectione, quam famelici venerant, tam jejuni recedunt. Modestæ igitur librorum inscriptiones decent Virum piè literatum, nec min⁹ simplices & perspicuæ, ut statim ex eo quod est in limine & fronte operis judicare lectores possint quid lateat in recessu. *Magnum vitium* (ait ille) *est in ædibus atrii obscuritas, ac nemini ingredienti non molesta; ac proinde librum voce vel sententia tam obscura inscribere ut lector hæreat, nec nisi consultis interpretibus eam intelligat, est offundere tenebras, non lucem affundere.* Non nisi planos & perspicuos Veteres suis libris titulos præfixêre, si scripsêre de re Medicâ ut Celsus, si de Agricultura ut Columella, si de re bellica ut Vegetius, si de animalibus, de Moribus de Metaphysica ut Aristoteles, si de beneficiis ut Seneca, si de institutione Oratoria ut Quintilianus, si de Officiis ut Cicero & postea Ambrosius, si de Sacerdotio ut Chrysostomus, si de Hæresibus ut Irenæus, & Epiphanius, si de cura pastorali ut Gregorius Magnus, nullum alium titulum præposuêre, quam qui prima facie & obtutu libri argumentũ & authoris consilium lectori indicaret sine ambagibus, tituli obscuritatem pariter vitantes ac nimiam periodorum prolixitatem, cum ea & fastidium le-

genti afferat, atque à legendo avocet, quemadmodum ingentem brevitas creat voluptatem, & legendi auget desiderium. Verum hæc leviora pervagatioraque sunt scriptorum vitia, nec tantam ea committentes incurrunt bonorum censuram, ipsiusque Sacro sancti Numinis indignationem; quantam illi subire coguntur, qui inanis gloriæ (de qua nobis potissimum sermo fuit hactenus) fuco obnupti, non nisi *famæ laudisque* inhiant inanitati, eamque cœcis etiam viis & improbis captare artibus non dubitant, quemadmodum Andream Thevetum inepta adeò ambitione animum ad scribendos libros applicuisse Thuanus memoravit, ut eos alieno plerunque calamo exaratos, & ex vulgaribus itinerariis farcinatos librariis miseris pro suis venditaverit. *Nam alioqui* (pergit Thuanus) *literarum, antiquitatis, atque omnis temporum rationis supra omnem fidem fuit imperitus, ut ferè certa pro incertis, falsa pro veris summa fiducia semper scriberet. Equidem memini, cum amici quidam mei Viri docti & emunctæ naris ad eum animi gratiâ ventitarent; me præsente tam absurda quædam, tam ridicula, quæ pueri vix crederent illi persvasisse, ut ipse risum non tenerem, ut me hodiè misereat multorum, qui cum in literis plurimum videant, agyrtæ tamen illius fucos non solùm non pervideant, sed ejus nomen*

Thuanus Histor. lib. 16.

men

men quotidie in libris suis honorificè appellent; mirariq; sæpius subiit, qui fieri potuerit, ut homo, cui tam facilè imponeretur, tanti nominis Viris tam turpiter imponat? Ad eundem ferè modum Scriptores alii complures & sibi imposuêre & seculo, conductis nonnunquam aliquibus, à quorum industria interpunctiones stilus accipiat, quique operis rationem & formam melius exponant, licet ipse & liber nihil vel parum habeat proprium ejus, qui author inscribitur, siquidem is nænias suas, vel ubique decantata præcepta, nec nova dote exculta, novis duntaxat magnificisque titulis exornare soleat. Non malè hujus farinæ Scriptores Mamertus descripsit ad hunc modum: *Istic ille laudatus, ne infra laudantium videatur stare judicium, panniculos quosdam ex diversorum varia lectione concerpit, eosdemq; vilibus suis, veluti quibusdam stuppeis assuit, laceroq; vestitu palliatus incedit.* Quid igitur? Nefasne est illustrare suo stilo & ingenio argumentum, in quo jam desudarunt alii? estne id in alienum chorum (quod dicitur) pedem, vel in alienam messem immittere falcem? Num vile aut ineptum est ex decerptis undique floribus texere coronam? An Scriptoribus laboriosis *laudis nihil vel tribuendum vel sperandum* (ut cum Vossio loquar,) *propter ambitiosulos quosdam, in strenua*

Mamert lib. II. de statu Anim. c. 9.

Vossius in præf. Theol. gentilis.

ſtrenua inertia & ingenii & facundiæ laudem ſolis ſibi vindicantes, aliis relinquentes duntaxat laboris gloriam, cum Arcadico ut loqui amant pecore communis? Multum intereſſe (reſpondebit Seneca,) utrum ad conſumptam materiam, an ad ſubactam accedas. Is demum bono jure ad occupatum ab aliis ar-

Seneca Epiſt. 79.

gumentum ſtilum applicabit, qui non actum [ut proverbium vetat] agere conſtituit, ſed vel controverſa hactenus ad liquidum redigere, vel [Apuleo dicente] *omiſſa inquirere, aut defecta ſupplere, aut denique eadem ordinatius & cohibilius conſcribere conatur.* Is

Bart. charact. lit. pag. 167.

porrò alienos labores licitè in ſuos vertere poteſt uſus, qui [ſæpè laudato Bartolo monente] *ſolerti optimorum ſcriptorum ſtudet imitationi: Furta lucis de ſolari curru (quem lubens interpreter ingeniorum præſtantium librum, & veritatis triumphalem currum) non ſunt omnia rea Caucaſi & Aquilæ voracis. Fas eſt multa ex eo tollere impunè, ſed quo more cryſtallus exceptos radios reflectit in Solem cum fœnore, tantum abeſt ut quicquam eis detrahat; non autem ut Luna, quæ tam mala fide lumen à Sole accipit, ut cum fuerit Soli propinquior, & lumine plenior, tunc ſolem à quo illuminata eſt obſcuret.* Apes potius ingenioſæ pariter ac prudentes felici ſunt imitandæ Scriptori, eiq; ſollicita navanda eſt ope-

rà

râ, ut nulla odoris depravatione, nulla venustatis labeculâ, nullâ integritatis iminutione succus ex floribus colligatur. *Tolle ab aliis* (pergit Bart.) *quod lubet, verum à Te de tuo sic perfice, ut esse illorum desinat, tuum fiat. Quomodo adamas radium lucis quem fundo excipit, tot multitudine colorum variat, ut Sole faciat pulchriorem. Omninò bonorum authorum industrios imitatores* (ita supra laud. Thomasius) *sive ipsorum verba moderationem debitam adhibentes, diversis accomodent sensibus, sive, quam imitandi rationem alteram proponit Julius Pogianus, sensum ipsorum commutatis reddant verbis, qui tales culpari non debent, aut cum furibus, nisi laudabilem in sensum comparari.* Sic de tranquillandi animi præceptis plures scripsêre è veteribus, eademque post Democritum Seneca, post hunc Plutarchus exposuêre; Longo post Vellejum intervallo Rerum Romanarum compendium Florus quoque scripsit, ille profluentius, hic argutius, ille nitidius hic pressius, & tamen in singulorum commentariis posteritas quod probaret invenit. Sic suum adversus gentes Apolegeticum ex Justino Tertullianum, ex isto Octavium suum Minutium, ex hoc denique Cyprianum suam idolorum confutationem expressisse, multa & omisisse, & de suo quemlibet contulisse observarunt alii,

Thomas. de plag. liter. §. 142.

lii, neque Cypriano vitio vertentes, quod varia Tertulliani volumina solo stili jure in suum nomen ingeniumque adoptarit, cum palam illum Magistrum suum sit contestatus. Nil sanè impedit quo minus hujusmodi Scriptores pronunciemus FELICISSIMOS, qui instar apum ex variis floribus frondibusque tam subtili vi medullam colligunt, eamque suo spiritu ita in unam mellis dulcedinem immutant, ut omnia ipsorum & mente concepta & stilo nata appareant, adeoque ea quæ lectione hauserunt, non sicca & cruda expromant, sed potius vim eorum exprimant, & ex variis illis lineamentis ingenio suo aliud unumque corpus vel syntagma forment, omni caventes studio, ne quicquam alteri detraxisse, aut nævis aliorum literariis tanquam flagitiis insultasse, aut vana scientiæ persvasione ultrò publica maledicentiæ certamina appetiisse videantur. *Quantillum est* [ait scitè Vossius] *benè de aliis mereri, si de nobis malè mereamur*; uti fit, si studia in nobis primò fastum pariant non modestiam, dein ad æmulationem & horrendam animorum provocent commotionem, quâ præstantissimi nonnunquam scientiarnm antistites afflati, male de aliis, pessimè de semetipsis sunt meriti, atque extremum tandem & famæ & vitæ [ut nihil de anima dicam] subiêre periculum. Adeò veræ eruditioni a gnata est humanitas atque æquanimitas, ut quiddam habeant insociabile, quod si svavissimæ huic sororum

Voss. de cognit. sui pag. 32.

rum

rum bigæ accedat christiana sinceraque demissio, omnisque vanæ & inanis gloriæ sollicita fuga, tot tantisque virtutum radiis collustratus felicissimi & Doctoris & Scriptoris animus sereno semper cœlo, mente semper tranquilla, denique exoptatissima & FAMÆ & ANIMÆ IMMORTALITATE gaudebit. Rogatus aliquando à Gabriele Naudæo *ALOYSIUS NOVARINUS*, ut operum suorum quæ aut ediderit, aut editioni paraverit syllabum emitteret, cum ista ferè cunctis sint ignota, illa omnia non omnibus nota, pleraque exterorum notitiam huc usque effugerint; Novarinus memorabilem admodum Naudæo rescripsit epistolam, quâ illustre Scriptoris & humanitate & humilitate verè FELICIS dedit documentum, bonosque omnes in sui traxit admirationem. Accedat propius, nobisque apertius loquatur Vir ille eruditissimus, ac simul felicem commentationi huic, ejusq; de felicibus Scriptoribus appendici colophonem imponat: Patiar literarium Orbem scire, quid imbecillitas mea DEO innixa valuerit, & quid voluerit, ut omnes divinum Numen mihi propitium reddant, ne ad pœnam mihi sit, chartaceis opibus operibusque divitem esse, illis verò carere, quæ ab animæ supera gratia gravidæ fœcunditate sunt. Quid mihi proderit si plura quam ullus alius effuderim volumina, si librorum multitudinem bonorum operum steri-

Aloys. Novar. part. II. Encyclop. Epistolaris, quæ ext. Tom. II. opuscul. Verone 1644. editor. pag. 67.

,, sterilitate inficiam conficiamque, & tan-
,, quam cadavera anima vidua quodam
,, torporis & otii sepulchro sepeliero? Det mi-
,, hi DEUS libros in opus vertere, & ita scri-
,, bere facienda, ut faciam quæ possint scribi.
,, Multa huc usque volumina Vir doctissime,
,, Orbi obtuli, plura paro quæ deinceps emit-
,, tentur, sed quid certi spondeam, incertus an
,, diem crastinum sim visurus? Ut vitam, ut vi-
,, res DEUS dederit in DEI GLORIAM, LEGEN-
,, TIUMQUE PROFECTUM emittā paulatim quæ
,, promisi- - In libris quos edidi edāq; deinceps
,, illud cavebo, NE LAUDIS HUMANÆ letha-
,, lis aura labores meos inficiat, Sancti Hiero-
,, nymi verba liceat usurpare, nam nec aliam
,, ab ejus mente mentem circumfero: Nobis
,, propositum est non plausum legentium, sed
,, FRUCTUM PROFICIENTIUM QUÆ-
,, RERE. Qui hunc plausum sequitur, PLAN-
,, CTU prosequendus est, & incipit laude in-
,, dignus esse, qui legentium laudem ambit
,, non profectum. Denique multa qui scri-
,, psi, errare in multis potui, ego hîc errorem
,, omnem ejuro! - - Sed jam Vir doctissime,
,, habe, quæ tu optabas, & ego debeo quia sum
,, pollicitus. Tantum dum hic sumus ita lite-
,, ras colamus, ut vitâ nostra functi inter eos
,, esse possimus, qui, quod sanctus Daniel di-
,, xit, QUASI STELLÆ FULGEBUNT IN
,, PERPETUAS ÆTERNITATES. O U-
,, TINAM!

COM-

